𑐴𑐶𑐬𑐞𑑂𑐫𑐰𑐬𑑂𑐞 𑐩𑐴𑐵𑐰𑐶𑐴𑐵𑐬

हिरण्यवर्ण महाविहार

क्वा:बहा:

छगू अध्ययन

HIRANYABARNA MAHABIHAR

GOLDEN TEMPLE

अन्वेषक

लोकरत्न शाक्य

हिरण्यवर्ण महाविहार

क्वा:बाहा:

छगू अध्ययन

अन्वेषक

लोकरत्न शाक्य

संयोजक

अध्ययन तथा अनुसन्धान समिति

हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वा:बहा:, यल

प्रकाशक

हिरण्यवर्ण महाविहार विहार सुधार समिति

क्वा:बहा:, यल

प्रकाशक : हिरण्यवर्ण महाविहार विहार सुधार समिति
क्वाःबहाः, यल
फोन : ५५३४५९५, ५५३२५२३

प्रथम संस्करण : १००० थान

न्हापां पिथना : बु.सं. २५५५
ने.सं. ११३३
वि.सं. २०६९
ई.सं. २०१३

सर्वाधिकार : हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समिति
क्वाबाहाः, यल

धर्म ग्वहाली : ४००।–

ISBN No : 978-9937- 2-5907-1

कभर डिजाइन : भूषण कपाली

मुद्रण : राजमति प्रेस
नकबहिल, यल ५५३४५२७

समर्पण

श्री हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबाहाःस श्रद्धाभक्तितया मर्यादाक्रम
कथं छत्रधारी आःजु जुया विज्यापिं भिम्ह स्थविर आःजुपिं,
नीम्ह स्थवीर आःजुपिं व थुगु विहारप्रति आदर गौरवतया
धर्मकिर्ति दोह्लपा याना थकूपिं श्रद्धालुपिं नापं थुगु
विहारयाबारे थी थी सफूत च्वया विज्यापिं
विद्वानपिन्त सुखसमृद्धि व संवोधि
निंतिं थुगु ग्रन्थ देछानागु
जुल। अस्तु।

लोकरत्न शाक्य

छायबहाः, मूवहाः, यल

हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वा:बाहा: यल

भिन्तुना

हिरण्यवर्ण महाविहार नेपा:देया नाँ दंगु छगू नियमवद्ध रुपं जीवित जुया न्हयानाच्वंगु विहार ख: । धर्म, संस्कृति व कलाकृतिं भयविया च्वंगु थ्व भ्मी न्हापायापिं आ:जुपिन्सं थ:गुहे कथंया विशेषता दुगु बुद्धधर्म व संस्कृतियात संरक्षण, सम्बर्द्धनय् तिब: बिइया निम्तिं सम्पति व आयस्ता तया गुथि स्वनात:गु जुल । थुगुकथं बिशुद्धगु अनुपम कलाकृतिं जा:गु विश्वविख्यात थुगु विहार, पुरातात्विक, ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक, धार्मिक स्थलयात सदां पवित्र याना तय्गु व थुकिया महत्व सदां ल्यंका तय्त मदय्कं मगा:गु थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारया इतिहास म्हसिकेगु निम्तिं थौं थ्वहे विहारया सर्वसघया छम्ह दुज: लोकरत्न शाक्यं थुगु विहारयाबारे यक्वहे अध्ययन याना थ्व सफू च्वया बिज्यागुलिं च्व:मियात भिन्तुना बियाच्वना । अथेहे हिरण्यवर्ण महाविहारया देग: जिर्णोद्धार या:गु लसताय् विहार सुधार समितिं थ्व सफू प्रकाशन याय्गु ज्या या:ना बिज्यागुलिं सुभाय बियाच्वना ।

थपा:आ:जु

तिर्थराज शाक्य

हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वा:बाहा:, यल

मन्तव्य

विश्व प्रसिद्ध ललितपुर स्थित हिरण्यवर्ण महाविहार विश्व सम्पदामा उल्लेख भएको ललितपुरका १८ महाविहारहरू मध्येका एउटा प्रमुख विहार हो । यस महाविहार बारे लेखिएको पाण्डुलिपि आद्योपान्त सरर एकपल्ट पढ्ने अवसर पाएँ । विद्वान लेखक लोकरत्न शाक्यले एउटा वौद्ध विहारमा हुनु पर्ने सबैलाई विस्तृत रूपमा समेत्नु भएको छ । जस्तो महाविहारको भौतिक संरचना भगवान, बुद्ध, वोधिसत्व र धर्मपाल रक्षकहरूको मूर्तिहरू भिक्षुहरूको संघ र उपासक उपासिकाहरू अनुयायीहरूको संगठन, काम, कर्तब्य र अरू नियमहरूको साथै धार्मिक र सांस्कृतिक कार्यकलापहरू जस्तो दैनिक, हप्ताहप्तामा गरिने विभिन्न पर्वहरूमा हुने विभिन्न पूजाहरूको उल्लेख गर्नु भएको छ । विद्वान लेखकले विहारमा उपलब्ध भएको विभिन्न श्रोत शिलापत्र, ताम्रपत्र, ताडपत्र इत्यादि पत्रहरू, इतिहासकारहरूले लेखेका कितावहरूमा उल्लेखित र विहार सम्बन्धि कुराहरू, श्रुतिहरू, विहारका विद्वानवर्गले लेखेका पुस्तकहरू अध्ययन गरि आफूलाई ठीक लागेको तथ्यहरू प्रमाण र तर्क सहित यथावत उल्लेख गर्नु भएको छ भने कुनै कुनै कुराहरू आफ्नो हिसावले विश्लेषण गरि तर्कपूर्ण र वैज्ञानिक रूपमा प्रस्तुत गर्नु भएको छ । जस्तो एउटा श्रुतिको वारेमा उल्लेख गरौं । मुसाले विरालोलाई लखेत्ने ठाउँमा बुद्धको मूर्तिले वस्ने इरादा र राजाको सपना देखा परेको हुँदा बुद्धको मूर्ति वर्तमान विहार रहेको स्थानमा सारियो भन्ने विषयमा विद्वान लेखकले हिरण्य आँखा भएको मुसालाई प्रतिकात्मक रूपमा लिनु भएको छ । बुद्ध धर्ममा शुक्ष्मतामा धर्म दार्शनिक र धार्मिक कुराहरूलाई प्रतिकार चिन्हहरूको माध्यमबाट ब्यक्त गर्ने गरिन्छ । साधारण मानिसलाई अमूर्तका कुराहरू वोध गराउन मूर्तको माध्यम आवश्यक पर्दछ । प्रतिकलाई नै मुख्य कुरा मानिने वानी पनि नभएको होइन साध्यलाई हासिल गर्न साधन प्रयोग गरिन्छ । तर साधनमा नै अल्मलिएर साध्य हराउने हुने गर्दछ । प्रतिक कहिले उपयोगी हुन्छ भने प्रतिकले धोका पनि दिने गर्दछ । अहिलेको संदर्भमा मुसा विरालोको अगाडि यासित वर्ग हो विरालो एउटा हिंस्रक पशु हो । इतिहासको परिप्रेक्षमा उल्लेखित विरालो किराती राजा गस्तिजीले जनलाई ठूलो दुःख कष्ट दिई आएको थियो । त्यस पशुतुल्य राजालाई हिरण्य भनेको प्रज्ञा हो र हिरण्य आँखा भएको मुसा भन्नाले प्रज्ञायुक्त जनता भनेको भनी ब्याख्या गरिएको छ र ती उत्पिडित जनताले दुःख दिने राजालाई लखेटेको भन्ने तर्क इतिहासकालको सत्य तथ्यलाई प्रतिकारात्मक ढंगले वर्णन् गरिएको प्रशंसनीय लागेको छ । यही प्रसंगमा माउरीहरूको वथान उठेर किराती राजा गस्तिलाई धपाएको कुरा पनि मार्मिक ढंगले वर्णन गर्नु भएको छ लेखकज्यूले ।

स्तरीय नेपाल भाषाको गद्य शैलिमा लेखिएको पुस्तक धाराप्रवाह निर्वाध रूपमा वगेको छ र पढ्न शुरू गरेपछि छोड्न मन लाग्दैन । ब्याकरणको शुद्धाशुद्धि माथि राम्री ध्यान पुऱ्याएको देख्दछु ।

लामो समय लगाएर लेखिएको पुस्तकमा श्रोतहरू विभिन्न लिपीहरू पुस्तकको अन्तिम पानाहरूमा उल्लेखित गरिएका छन् । फुटनोट पनि राखिएको छ ।

धेरै वर्षपछि जिर्णोद्धार सम्पन्न भएको हिरण्यवर्ण महाविहारको यस विशेष उपलक्षमा प्रकाशित पुस्तक सान्दर्भिक, तथ्यपूर्ण र वैज्ञानिक लागेको छ, पठनीय लागेको छ । कौतुहलताको उत्तर मिल्नेखालको छ ।

विद्वान लेखकलाई म साधुवाद दिन चाहन्छु । वहाँले नेपालभाषामा अति चर्चित विषय धार्मिक र सांस्कृतिक हिसावले धेरै महत्वपूर्ण भएका हिरण्यवर्ण महाविहारको विविध पक्षलाई केलाएर लेख्न सक्नु भएकोमा वधाई दिन चाहन्छु र उहाँको अरू सफलताको साथै सुस्वास्थ्य र दीर्घायुको कामना गर्दछु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारको विहार सुधार समितिले लेखकलाई चाहिने श्रोत, समय, साधन र सुविधा जुताएर लेखन कार्य सम्पन्न गर्न सहयोग गर्नु भएकोमा र एउटा ठूलो पुस्तक र प्रकाशन गरि स्तरीय वौद्धिक कार्य सम्पन्न गराएकोमा समितिका सवै पदाधिकारीहरूको प्रशंसा गर्दछु । म पनि यही विहार सर्वसंघको एक शाक्य भएको नाताले म वहाँहरू प्रति कृतज्ञता पनि जाहेर गर्दछु ।

भवतु सर्व मंगलम ।

– प्रा. डा. बज्रराज शाक्य

Goodwill Message

Nepal is situated between two huge neighboring countries, India (in the east, south, west) and China (in the north). The unique geographical topography gifted this county with the Himalayas, peaks, rivers, lakes and valleys. In addition, the various ethnic inhabitants with their respective traditional arts and culture complement the beauty of the nation. It is not an exaggeration to say that Nepal has rich natural and cultural heritage and will continue to remain so in the future.

"hida buddhejate sakyamuni"

meaning *'the Shakyamuni Buddha was born here (Lumbini)'*

This is the second line of the inscription of Ashoka Pillar at the Lumbini garden, the birthplace of Lord Buddha in Nepal. As inscribed in the Ashoka Pillar, this very place is *'Lummini'*, present day Lumbini, lies in Rupandehi district in Lumbini Zone of Nepal, near an Indian border. One of the most significant historical monuments in the Lumbini garden is the cylindrical limestone pillar, erected by the Mauryan King Ashoka in 249 BC. Lumbini restores human attention as a sacred garden, after the discovery of this pillar by the Nepalese General Khadga Shumsher and German archeologist Dr. A. A. Fuhrer in 1896. The five lined Brahma script inscription of this pillar became the most reliable historical source to declare Lumbini as the Birthplace of Shakyamuni Lord Buddha.

Nepal is now recognized as the country of Birth of Lord Buddha in the world, and Buddhism is well alive here.

Hiranyavarna Mahavihara, popularly known as the Golden Temple, is located north of the Patan Durbar Square, within a short stroll. According to the legend, this monastery was built at the place where a golden mouse named Hiranyaka who chases cats. This elegant Buddhist monastery, listed as the World Heritage site, was built in the 12CE during the reign of King Bhaskardev Burma. It means this beautiful monastery holds a history of about nine hundreds years. Because of the well preservation done by our ancestors in the past, this monastery itself is now the living witness of the development of the Nepalese Buddhist religious culture and art.

The historical renovation work of the twenty first century of the Golden Temple completed recently. Mr. Gyanu Raj Shakya, the President of Hiranyavarna Mahavihara Preservation Committee and his committee members deserve huge appreciation for their effort. It is noteworthy that from the physical labors to the technicians, the whole manpower involved during the 6 years of renovation period, were all the member of this Mahavihara, and their devotions are also highly commendable. Thanks to the greatness of Samgha of this monastery, which holds the largest Samgha members from Bajracharya, Shakya and Dhakhwa families. The credit of this success alsb goes to all individuals at various government and non government organizations. It will not be an exaggeration to say that such success was possible due to a

concerted effort and co operation between all stakeholders involved and by the blessing of the Kvabahaju, known as Shakyamuni, the principal deity of this Mahavihara.

There are hundreds of Buddhist monasteries, called Baha or Bahi, especially dotted across Kathmandu valley. Hiranyavama Mahavihara is one of the few monasteries in Nepal where the Mahayana Buddhism as well as Vajrayana (Tantric) Buddhism are still strictly practiced. Including the seated icon of Shakyamuni, popularly known as Kvabahajyu, in th~ main shrine, the monastery 15'richly decorated with thousands of various icons. They are drawn mostly from the Mahayanic or Vajrayanic doctrines. Not surprisingly, the monastery also preserves the icon of *shravaka Miksus and* nativity of Buddha too.

The main shrine of this monastery is a four storied structure with a gold plated wall and roofs, where the principal deity Kvabahajyu is enshrined. There is a magnificently sculptured silver torana (tympanum) above the door of this Kvabahaju shrine, which is composed of the various deities. The centre deity of the torana is cross legged Shakyamuni, also called Aksobhya Buddha, sitting on the lotus with *bhumisparsha mudra* (the earth touching gesture of Shakyamuni Buddha's enlighten). Here we can also see a pair of monks and *bodhisattvas,* standing at the left and right hand of the central deity. At first, the pair of standing monks is Shariputra and Maudgalyayana, the chief disciples of Buddha. These three statues are well known in the Theravada Buddhism as well. On the other hand, the two standing *bodhisattvas* holding lotus and scripture are Avalokiteshvara and Prajnaparamita respectively. Shakyamuni together with these two deities are called Buddha, Dharma and Samgha drawn from the "tri mandala", which are one of the prime character features of Nepalese Buodhism (Sudan 2009).

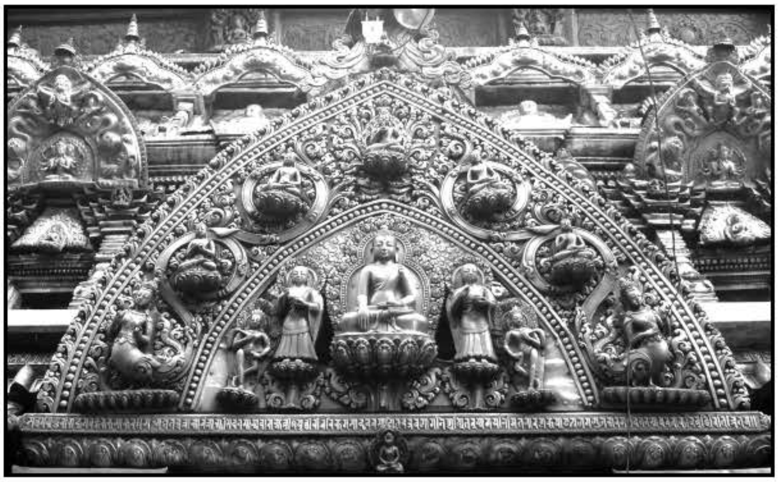

Image: The silver torana at Kvabahaju shrine

Similarly, the center deity is surrounded by five cross legged deities, that include the four *buddhas* (Vairocana, Ratnasarnbhava, Amitabha and Amoghasiddhi) and one Vajrasattva *bodhisattva,* holding *vajra* and bell with his right and left hand. These deities, including Aksobhya Buddha are the core members of the Vajradhatu mandala, presiding Vairocana as the centre deity. This mandala is derived from the Tantric text *Saroatathagatatattvasamgraha (7CE),* which is very **much popular** in the Shingon and Tendai sect of Japanese Buddhism. Interestingly, just above Vajrasattva at the upper part of the *torana,* there is another cross legged Vairocana with

a small canopy. The iconographical interpretation tells that, in this silver *torana,* the centre deity is Shakyamuni or Aksobhya, while the chief deity is Vairocana. Even from this, single *torana,* we can see the complex combination of the icons drawn.from. Theravada, Mahayana and Vajrayana Buddhism. Furthermore, in this monastery a Tibetan Gumba *(dGon pa* in Tibetan Language meaning monastery) also coexist at the second floor in the north wing. This might be the reason why the Golden Temple gains support from all sects of Buddhism.

In the Kvabaha, the day opens with a face washing ceremony of Kvabahaju with water in the early morning. Different *dharanis* along with *Namasamgiti* (litany of Manjushri) is recited during this ceremony. This ritual performance is described in the Advayavajra's *Kudristinirghatana* (11 12CE) and Anupamavajra's *Adikramapradipa* (11 12CE). This shows that the ritual tradition of the eleven or twelve century is still preserved and continued in this monastery. Again it is said that Kuladatta one o the popular scholar monk of twelve century, who author *Kriyasamgrapanjika* is also associated with this monastery.

Image: Vairocana Buddha

In the Vajrasattva shrine, a standing image of Vairocana is venerated. The gesture of Vairocana Buddha is change into *dharmacakrapravartana murda* (the gesture of preaching) from *bodhyagra mudra* (the gesture covering the forefinger of left hand by the right clinched hand) in the latter period. This very Vairocana is in *bodhyagra mudra,* which is rare in Nepal, but is normal in China, Korea and Japan. Analyzing its route of entry to this monastery will help to clarify the propagation of Buddhism in Nepal. Frankly speaking, this single monastery. contains numerous materials for several doctoral dissertations from various fields.

Here I just present a very brief description of the Golden Temple. There is not space here to analyze the whole Temple. Since this Temple is valued in the academic fields, this monastery is already appeared in several researches works done by various scholars in the world in different languages, and following are some of them: Michael Allen 1973 ('Buddhism without monks: the Vajrayana religion of the Newars of the Kathmandu Valley' South *Asia* Vol. 3), Mary Slusser 1982 *(Nepal Mandala Vol I II,* Princeton Univ. Press), Dhruba Krishana Deep1984 (A Glimpse of Golden Temple' *Arts of Asia, Vol.* 14), John Locke1985 *(Buddhist monasteries of Nepal* Sahayogi Press), Musahi Tachikawa 1991 *(Mandala no Kamigami* Arina Shobo), Dharma Ratna

Trishuh 1992 *(Hirnyavarnamahavihara* Hirnyavarnamahavihara Preservation Committee), David N. Gellner 1992 *(Monk, Householder, and Tantric Priest* Cambridge University Press), Michael Hut 1994 *(Nepal:A Guide to the Art and Architecture of the Kathmandu Valley* Kiscadale Publications), Tanaka & Yoshizaki 1998 (Neparu Bukkyo), Ranjana Bajracarya 1996 ('Hiranyavarna Mahavihara: its role and relation with Nagabaha' TU *Journal* Vol. 19), Min Bahadur Shakya 2003 ('Hiranyavarna Mahavihara, a unique Newar Monastery' *The Buddhist Monastery* Etudes Thernatique 12), Sudan Shakya 2009 ('Neparu no Bukkyojiin 1: Golden Temple Kara Miru Neparu Bukkyou no Tokucho' *Zentuji Kyougaku Sinkoukai Kiyou* 15).

On the occasion of the successful renovation of.the Golden Temple, the preservation committee is publishing a book authored by Mr. Lok Ratna Shakya. This book deals with the legends, rituals, arts etc. associated with this monastery. The most important portion of this book may be the collection of inscriptions.The inscriptions tell us the historical facts.As mentioned abbve, because of the existence of Ashoka inscription in Lumbini it tells us about the birthplace of Buddha. Likewise, in the Golden Temple there are also numerous inscriptions available. They are inscribed either on the stone or metal plates, some are on the bells or statues, while some are on the *torana* or *patas*. Either the Ranjana, or the Pracalita scripts are mostly used in the inscriptions. However, in some inscriptions the Devanagari script can also be seen. The author Mr. Shakya had collected almost all the inscriptions scattered in the monastery and the surroundings, and then transliterated them into the Devanagari script. Since they describe the history of the Mahavihara, they definitely help to explain its obscure history. This might be the first detailed work on the Golden Temple with such abundant of historical information.

The renovated Golden Temple will continue to portray and illustrate the history, culture and art for the future generations. It is no doubt to say that the monastery is source of faith and wisdom to many as well. This establishes the Golden Temple as the treasure of Nepal, and also for the humanity.

Shubham astu. sarvada!

2012 December, Sakimana Punhi

Dr. Sudan Shakya
Hakkha Tole, Lalitpur
At present, Kyoto, Japan

प्रकाशकया थःगु खँ

झीगु नेपाः अनेक कलात्मक व धार्मिक आस्था दुगु देगलं जाःगु साँस्कृतिक देय् खः। थन विशेषयाना उपत्यका दुने यक्व देगः व विहारत दु। झीगु पूर्खा झीत बिया थकुगु सम्पत्ति धयागु हे थुपिं ऐतिहासिक, कलात्मक व धार्मिक विहार व देगःत खः। थुकि मध्य यलया वडा नं. १६ अवस्थित हिरण्यवर्ण महाविहार अर्थात क्वाबाहाः नं खः। थुकेया कारणं थ्व विहार यलया विहार मध्ये अग्रणी विहार धकाः विभिन्न विहार व जनमानसय् माने याना वया च्वंगु दु। थन विहारय् जुइगु अनेक धार्मिक, सामाजिक कृयाकलापया कारणं थ्व विहार देशय् जक मखु अन्तर्राष्ट्रिय तक्कं प्रख्यात जुयाच्वंगु दु। उकिसनं संयुक्त राष्ट्र संघं थ्व देगःयात विश्व सम्पदा सूचिया धलःखय् तया ब्युबले थुकियागु महिमा व प्रचार यक्व अप्वःगु दु। थ्व विहारय् च्वंगु देगः तसकं बाँलागु व कलात्मक बनावटं दयेका तःगु दु। थ्व देगःलय् न्ह्याथाय् स्वःसां अनेक कलात्मक सजावत व द्यःपिनिगु मूर्ति तया दयेका तःगु दु। थ्व देगःया पौ, तुनासी व विभिन्न कलात्मक फुक्क लुँ सिया तःगुलिं थ्व विहारया नां अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् (Golden Temple) या नामं प्रख्यात जुल। थुकिया कारणं हरेक धर्मावलम्बीपिनि थ्व विहारप्रति आस्था व विश्वास दुगु जुल। थ्व विहारय् परम्परानिसें अनेक धार्मिक नित्य पुजा नियमपूर्वक न्हिथं न्ह्याना वयाच्वंगु दु।

थुकथं सकसियां श्रद्धा दुगु थुगु विहारया बारे जनमानसय् यथार्थ जानकारी वियेगु निम्तिं हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समितिपाखें थ्व सफू पिकायेगु ज्या यानागु जुल। थ्व सफूति थ्व विहारया ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, धार्मिक पृष्ठभूमि नापं थ्व विहारय् जुइगु विभिन्न धार्मिक कार्यक्रम, पुजापाठ, पर्व, जात्रा, रितिथिति एवं थन बिराजमान जुया विज्याना च्वंपि द्यः पिनिगु बारे नं प्रष्ट उल्लेखनीय जानकारी बिइगु कुतः याना तःगु दु। थ्व सफू हिरण्यवर्ण महाविहारयागु छगू अतिकं दुग्यंगु जानकारी दुगु सफू खः। थ्व सफू हिरण्यवर्ण महाविहार सम्बन्धि अध्ययन याइपिनिगु लागि अति हे महत्वपूर्णगु सफू जुई फु।

हिरण्यवर्ण महाविहारं थ्व सिबे न्हयवः नं हिरण्यवर्ण महाविहारया जानकारी बिइगु हेतुं स्व. बौद्ध विद्वान धर्मरत्न "त्रिशुली" च्वया बिज्यागु हिरण्यवर्ण महाविहारया संक्षिप्त परिचय नाँगु सफू प्रकाशन याये धुंकुगु दु। उगु सफू प्रकाशनया इलय् वसपोल धर्मरत्न "त्रिशुली" पाखे क्वाबाहाः आःजु द्यः लुयावगु थाय् येंया पिंगला विहार, पिंगला रानीया दरवार व पिंगला महारानी म्वःलुगु पुखु यागु स्थलगत निरिक्षण याकुगु खः। उगु इलय् पिंगला विहार जीर्ण जुया दुना वना चादों जक बाकि दनिगु खः।

दँछिन्हयः छन्हु सुथंन्हापां झीगु विहारया दुजः भाजु जितेन्द्र शाक्यं जित फोन याना हल।

वयकःया जानकारी कथं पिंगलाया स्थानीयवासी पिन्सं पिंगला विहार जिर्णोद्वार यायगु तातुना सफा याना हःवलय् विभिन्न पुरातात्विक वस्तुत लुया वःगु जानकारी बिल अनवया अध्ययन याना निर्देशन विइगु लागि अनुरोध यातः। अध्यक्षया नातां जी, सह-सचिव एवं थ्व सफूया अन्वेषक भाजु लोकरत्न शाक्य सहित दुजः भाजु लक्ष्मी बहादुर शाक्य व जितेन्द्र शाक्य पिंगला विहारय् वना। जिपिं वनेवं अन च्वपिं स्थानीयवासी भाजु पृथ्वी शाक्यया संयोजकत्वय् थ्व विहार पुनःनिर्माण यायगु मति तया विभिन्न ज्यायायगु योजना व अन लुया वःगु वस्तुया बारे जानकारी याकल। वसपोलपिनिगु जागृत व दुग्यंगु योजना व उत्साह खनाः जि तसकं हे लय्ताया। मनय् दुने निसें भ्कीसं नं थ्व ज्याय् ग्वहाली यायेमा धैगु भावना ब्वलन। थ्वहे थासं भ्कीथाय् विराजमान जुया बिज्याना च्वंम्ह भगवान भ्कीगु विहारय् बिराजमान याकातःगु कारणं भ्कीगु थाय् पवित्र व अनेक धार्मिक कार्यक्रम याना भ्कीपिं क्वाबाहाः आःजुया सन्तान धकाः धायका च्वने दुगुलिं थुकिया गुण पुलेगुया लागि अन बुद्धमूर्ति स्थापना याय्त भ्कीगु विहार पाखें बुद्ध प्रतिमा छम्ह तया बिइ दःसा ज्यू धैगु मति तया जिपिं लिहाँ वया। अनंलि थ्व खँयात जिं विहार सुधार समिति व दशपारमिता, बिसस्थविर आःजुया संयुक्त बैठक सःता भ्कीगु पाखें पिंगला विहारय् छम्ह बुद्ध प्रतिमा तया बिइगु निर्णय याना। सकल हनेबहःपिं आःजुपिं सहित वना भ्कीसं पिंगला विहारयात बुद्ध प्रतिमा हस्तान्तरण यानागु जुल। वसपोलपिन्सं पिंगला विहार तसकं बाँलाक पुनःनिर्माण याना विज्यागुलिं वसपोल पिन्त साधुवाद दु।

नीलपत्रय् लुँ च्वया तःगु अष्टसहस्रीका प्रज्ञापारमिता सफू हिरण्यवर्ण महाविहारय् न्हिंन्हि पाठ यायगु याना सकल प्राणियात हित याना वया च्वंगु दु। सुथय् न्हिथं नामसंगीति व बहनी तुतः ब्वनेगु परम्परा नं न्ह्यानाहे च्वंगु दु। नापं न्यादँय् छक्व जुईगु सम्येक पर्व व अन्य च्वछाय् बहःगु धार्मिक ज्याभ्त्व नं थन विहारय् जुया च्वंगु दु। हिरण्यवर्ण महाविहार (क्वाबाहाः) लय् जुइगु विभिन्न गतिविधिया बारे विस्तृतरुपं अध्ययन याना थ्व विहारया दुजः भाजु लोकरत्न शाक्यं तसकं दुग्यंक व प्रष्टरुपं थ्व सफू च्वया बिज्यागु दु। वयकलं न्यादँ न्ह्यःनिसें थनया आःजु व अन्य व्यक्तिपिं नाप सहलह ब्याका थनयागु हरेक गतिविधि क्रियाकलाप, धार्मिक पुजायातं अध्ययन याना बिज्यागु दु। थुकीं याना क्वाबाहाः व क्वाबाहाःलय् जुइगु तजिलजि व थन यागु धार्मिक विधिया बारे प्रष्ट चित्रण याना बिज्यागु दु। थुकिया लागि यम्बहासंया सकल परिवार पाखें व जीगु पाखें नं भाजु लोकरत्न शाक्यजुयात यक्व यक्व सुभाय देछाना च्वना। सफू च्वया बिज्यागुया कारणं वसपोल व वसपोलया सकल जहान परिवारनिनिगु भिं कामना याना च्वना। नापं सफू च्वय्‌या लागि वयकःयात विभिन्न जानकारी बिया बिज्यापिं हनेबहःपिं आःजुपिं, गुरुजुपिन्त नं यक्व यक्व सुभाय बिया च्वना। नापं थ्व सफूया तिसाकथं भिन्तुना च्वया बिज्यापिं डा. बज्रराज शाक्य चाकुपाट, डा. सुद्धन शाक्य हःखायात नं यक्व यक्व सुभाय देछाना च्वना। भवतु सब्ब मंगलम।

ज्ञानुराज शाक्य
अध्यक्ष
हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समिति
क्वाबाहाः, यल

प्रस्तावना

यल दे किरात, लिच्छवी, मल्ल, शाह आदि दक्व वंशया शासक पिनिगु शासनकालय् जुयावंगु अनेक घटनात साक्षीया रुपय् खने दया च्वंगु दु। संभवतः थ्व स्वनिगःयाहे दकलय् पुलाँगु नगर खः। स्वनिगःया इतिहासय् किरातकालया ईलं निसें यलया स्थान दकलय् न्हयःने लाना च्वंगु दु। न्हापा स्वनिगःलं पिने भारतय् वनेगु मूल लँपुतनं यलय् हे दुगुलिं किरातकालं निसें हे यल नगरया विकास जुया उद्योग व व्यापारया छगू प्रमुख केन्द्र वा क्षेत्र जुया च्वंगु खनेदु।

किरातकालया १४ म्ह जुजु स्थुकोया पालय सम्राट अशोकया म्हयाय् चारुमतीयात दय्के ब्युगु यल नगरया प्यंगू दिशाय् प्यंगः थुर (स्तुपा) या दुने मण्डलाकारं दयकातःगु यल नगरया मध्यभाग मणिगल (मंगःत्वाः) या उत्तर दिशाय् किरातकालय् निर्माण यानातःगु थुगु हिरण्यवर्ण महाविहार खः। थन विहारय् सुरक्षित जुयाच्वंगु शिलापत्र, ताम्रपत्र, ताड्पत्र व स्वर्णपत्रय् थ्व विहारयात "हेमवर्ण महाविहार" "हर्णवर्ण महाविहार" व "देगुली विहार" धकाः नं उल्लेख यानातःगु दु।

थुगु विहार पौराणिक, आध्यात्मिक, पुरातात्विक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा कलात्मक दृष्टिं नेपाल मण्डलया नेपाःमि बौद्धतय्गु महत्वपूर्णगु छगू नमूना विहार खः। थुगु विहारं धार्मिकया नापं सामाजिक ज्याय्तं न्हापांनिसें कजी कथं न्हयलुवाजुया नेपाल मण्डया बुद्ध धर्म, संस्कृति परम्परा संरक्षण याय्गु मू आजु ज्वना वया च्वंगु खः। नेपाःमी बौद्धतय् थःगु हे कथंया नियम पालन याय् माःगु विहार खः।

थन विहारय् ने.सं. १६५ स थकुरी जुजु भाष्करदेव वर्मा बुद्धमुर्ति स्थापना याय्त देगः दयकेविया बुद्धमुर्ति स्थापना यात। थुगु देगः निर्माण याःगु इलय् ल्वहँ, अःपा, चा व सिं तया दय्का तःगु देगःयात लिपा थ्वहे विहारया संघया दुजःपिं व मेपिं उपासक उपासिका पिनिगु तःधंगु धर्मचित्तं सिजःपाताय् उत्कृष्ट कलाकृतिं भय्विइका लुँसिया पौतया देगः छ्वलं भुना विसेंलि विश्वय थ्व विहारयात The Golden Temple या नामं प्रशिद्ध जुल।

थ्व विहारया बारे थीथी विद्वानपिन्सं थनया वंशावली व मेमेगु सफूत पिथने धुंकुगु दु। थथे पिथना तःगु गुलिंगुलिं सफूति नेपाःया इतिहासया शासनकाल व सफूति च्वयातःगु खँ पाना च्वंगु खनां च्वंगुलिं थुकियाता वाचाय्का थन विहारय् सुरक्षित जुया च्वंगु शिलापत्र, ताम्रपत्र व स्वर्णपत्रया नापं थीथी सफूत अध्ययन याना स्वया थःम्हं थुगु व खंगु कथं नेपाःया इतिहास व थनया खँ यात हंका थ्व सफू च्वयागु जुल। थ्व सफू च्वयेत मिति २०६२ श्रावण ३२ गते हिरण्यवर्ण महाविहार,क्वाबहाःया भंसाछें विहार सुधार

समितिया अध्यक्ष भाजु धर्मरत्न शाक्यया सभापतित्वय थुगु विहारया भिम्ह स्थविर आ:जुपिं व नीम्ह स्थविर आ:जुपिं सहित पं. हेमराज शाक्य, पं. सद्धर्मराज शाक्य, पं. हेराकाजी बज्राचार्य, प्रा. डा. बज्रराज शाक्य, प्रा. मिनबहादुर शाक्य, डा. भद्ररत्न बज्राचार्य, डा. रञ्जना बज्राचार्य व धर्मरत्न (त्रिशुली) पिनिगु उपस्थितिई हिरण्यवर्ण महाविहारया सत्य तथ्य बारे छगू लघु गोष्ठी याना विद्वानवर्गपिनिगु पाखें नं महत्वपूर्ण राय, सुझाव संकलनयाना तयागु जुल। थुगु सफूति विहारया उत्पती निसें कया विहारय् दुने ज्वीगु थीथी धार्मिक, सांस्कृतिक, व विभिन्न ईकाइयात क:घाना तयागु दु। अथेहे थुगु विहारय् निर्माण यानात:गु क्वा:बहा:आ:जु विराजमान याकात:गु देग:लय् विभिन्न धर्मकृति तया विश्वय् लुँदेग:या नामं प्रशिद्ध याय्गु धर्मचित्त दुपिं दातापिन्सं कृतितयात:गुया थीथी शिलापत्र, ताम्रपत्र व स्वर्णपत्रय् उल्लेखित यानात:गु अभिलेख संग्रह नं थुकि दुथ्याकागु जुल। थुगु अभिलेख संग्रह पाखे देग:लय् व विहारय् कृतितया त:पि दातापिं म्हसिकेत अ:पुल। दाताया सन्तान पिन्सं नं थ:पिनिगु पुर्खा तयात:गु धइगु सिइके दत। थुकिया धल: हे दया चवनीगुलिं लिपा थ्व सम्वन्धी ज्या न्ह्याकेत अ:पुइगु जुल। थुगु अभिलेख उतार यायेगु ज्याय ग्वहाली याना विज्यापिं किजापिं रविन्द्र शाक्य,व प्रचण्ड शाक्य पिनेयागु ज्याय् ग्वहालीयाना बिज्यापिं दिपक बज्राचार्य, अष्टमान शाक्य व सुरेश बज्राचार्ययात नं सुभाय विया च्वना।

थुगु सफू च्वयत दकलय न्हापां आधार कयागु सफू "क्वा:बाहा:या वंशावली" ख: थ्व सफू च्वया विज्याम्ह हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानात:म्ह बुद्धमूर्ति कयाह:म्ह कुलापाद आचार्यया हे सन्तती पिनिगु छगू कचा जुयाच्वंगु चुक:बहा:या बज्राचार्य प्राचीनलिपि च्वयगुलि सिद्धहस्तम्ह तन्त्रयानया विधिविधानय् नं अनुभव दुम्ह थुगु विहारया दसपारमिता आ:जु रत्नराज बज्राचार्य ख:। अथेहे थन विहारय् जुइगु विभिन्न पुजाया बारे मा:गु खँ कना ग्वहाली याना विज्याम्ह बेताजु चक्रराज बज्राचार्य व मा:गु सामाग्री त संकलन याना ब्युम्ह कार्यालय सचिव शुक्रराज शाक्यया नापं थुकेच्वगु थीथी च्वयात:गु किपा च्व:म्ह मय्जु सचिना शाक्य व किपाकया ग्वहाली याना बिज्यापिं अशोक बज्राचार्य, भाईरत्न बज्राचार्य, अमृत बज्राचार्य, प्रदिप शाक्य व समित शाक्य पिन्त नं सुभाय दु। प्रुफ स्वय्गु ज्याय ग्वहालियाना ब्युपिं किजापिं किरण शाक्व व रुविन शाक्ययात नं सुभाय विया च्वना।

थ्व सफूति भिन्तुना सन्देश विया विज्याम्ह थुगु विहारया श्रद्धेय थपा: आ:जु तिर्थराज शाक्य प्रति कृतज्ञता ज्ञापन याना च्वना। अथेहे थ:गु मन्तब्य विया विज्याम्ह डा. बज्रराज शाक्य प्रति नं आभार प्रकत याना च्वना नापं थ:गु नुग: खँ बिया विज्याम्ह डा. सुधन शाक्ययात नं सुभाय विया च्वना।

अन्तय थुगु सफू प्रकाशन याय्त तिब: बिया बिज्याम्ह विहार सुधार समितिया अध्यक्ष ज्ञानुराज शाक्य नापं सकल दुज:पिसं ग्वहाली याना इलय्हे सफू पिथने दुगुलिं विहार सुधार समितियात हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन यानागु जुल। अथेहे राजमति प्रेसया नरेश शाक्य, कम्प्युटर टाइप याना विज्याम्ह एनेक्स साईवरया ज्ञानु शाक्य एवं खंक मखंक ग्वहालि याना विज्यापिं सकलसित सुभाय विया च्वना। थुगु सफुती गनं द्वना च्वंगु द:सा क्षमा फ्वना च्वना। सुभाय।

अन्वेषक

लोकरत्न शाक्य

छाय्बहा:, मूबहा:, यल

धलः (विषय सूचि)

१)	बौद्ध विहारया परम्परा	१–२
२)	हिरण्यवर्ण महाविहारया परिचय	३–४
३)	हिरण्यवर्ण महाविहारया वर्तमान स्वरुप	५–१६
४)	हिरण्यवर्ण महाविहारया पृष्ठभूमि	१७–३८
५)	हिरण्यवर्ण महाविहारय् चूडाकर्म	३९–४३
६)	हिरण्यवर्ण महाविहारया सर्वसंघ	४४–४६
७)	सर्वसंघया सदस्यपिनिगु अधिकार एवं कर्तव्य	४७
८)	हिरण्यवर्ण महाविहारया द्यःपाः	४८–४९
९)	हिरण्यवर्ण महाविहारया बापाःचा	५०–५४
१०)	हिरण्यवर्ण महाविहारय् देवख्य चायेकेगु विधि	५५–६०
११)	हिरण्यवर्ण महाविहारया नीकुलीम्ह (भोजनथ्वीम्ह) मय्जु	६१
१२)	हिरण्यवर्ण महाविहारया दशपारमिता आःजुपिं	६२–७८
१३)	हिरण्यवर्ण महाविहारया नीम्ह स्थवीर आःजुपिं	७९–८०
१४)	हिरण्यवर्ण महाविहारया बेत्ताजु	८१
१५)	हिरण्यवर्ण महाविहारय् बज्राचार्यभिषेक (आचाः लुइगु)	८२–८३
१६)	हिरण्यवर्ण महाविहारया संदेपुजा (संघ भोजन)	८४–८६
१७)	हिरण्यवर्ण महाविहारया परम्परा, रितिथिति	८७–८८
१८)	हिरण्यवर्ण महाविहारया ग्रहमण्डल पुजा	८९–९०
१९)	हिरण्यवर्ण महाविहारय् मासोपवास (माय् अवसं) ब्रत	९१–९२
२०)	हिरण्यवर्ण महाविहारया इतिल्हने सम्यक्	९३–१०२
२१)	हिरण्यवर्ण महाविहारया दीपंखा यात्रा	१०३–१०४
२२)	हिरण्यवर्ण महाविहारया विशेषता	१०५–१०६

हिरण्यवर्ण महाविहारया चाकःलय् दुपिं देवदेवतापिं

२३)	प्रज्ञापारमिता ग्रन्थ	१०७–१११
२५)	मूलुखा (भैरवलुखा)	११२
२६)	मूलुखाय् च्वे धर्मधातु मण्डल	११३–११४
२७)	महांकाल	११५–११६
२८)	गुह्येश्वरी	११७
२९)	स्वयम्भू चैत्य (देगुद्यः)	११८–१२१
३०)	क्वाबाहाः आःजु	१२२–१२३
३०)	तारा	१२४–१२५

३१)	नामसंगीति	१२६–१२७
३२)	बज्रसत्त्व	१२८–१२९
३३)	अमोघपास लोकेश्वर	१३०
३४)	अमिताभ बुद्ध	१३१
३५)	श्री चन्द्रमहारोषण	१३२–१३३
३६)	सरस्वती ननिया मञ्जुश्रीया संक्षिप्त परिचय	१३४–१३५
३७)	भाष्करवर्ण महाविहार (न्याखाचुक)	१३६–१३७
३८)	हिरण्यवर्ण महाविहारया कचावाहा:	
	क) नव विहार (न्हूबाहा:)	१३८
	ख) क्वनियम विहार (कुलिम बाहा:)	१३८
	ग) सुवर्ण विहार (इखाछेँ बाहा:)	१३९
	घ) श्रीवत्स विहार (अथ:बाहा:)	१४०–१४१
	ङ) सुप्रक्षण विहार (मिखाबाहा:)	१४२
	च) छ्वाचबाहा: (छाबाहा:)	१४३
	छ) दारिका विहार (दारिकाबाहा:)	१४४
	ज) अतस्कीर्ति विहार (अकिबाहा:)	१४५–१४६
	झ) हेमापुर विहार (यतबाहा:)	१४७–१४८
	ञ) चैत्ववर्ण विहार (मिच्छुबाहा:)	१४९
	ट) गवर्मपिन्थ विहार (मूबाहा:)	१५०–१५४
३९)	हिरण्यवर्ण महाविहार, विहार सुधार समिति	१५५–१५६
४०)	हिरण्यवर्ण महाविहारया अभिलेख ग्रन्थ	१५७–१२३
४१)	हिरण्यवर्ण महाविहारया संरचना	१२४

शान्ति नायक
सम्यक् सम्बुद्धयात नमस्कार

बौद्ध विहारया परम्परा

नेपाःया बौद्ध संस्कृति, रितिथितिया वर्णनया नापं थनया बौद्ध विहार गुबलेनिसें उत्पति जुल, निर्माण जुल, प्रतिष्ठा जुल धइगु खँ सिइकेत बौद्ध बाखँनं जायाच्वंगु वंशावली छक्वः स्वयगु आवश्यक खनेदु । नेपाः देय् शहर जुइ न्ह्यः छगू विशाल दह जुयाच्वन । वंशावली कथं सत्ययुगय् बन्धुमती नगरं थन बिज्याःम्ह विपश्वी बुद्धं नागदहया येता-यन्ता (पश्चिम-उत्तर)पाखें च्वंगु जामाच्व (जातमात्रोच) नांया पर्वतय् च्वनाबिज्याना चउलाथ्वः (चैत्र शुक्ल) पुन्हिकुन्हु वसपोलं थुगु नागदहस पलेस्वांमाया पुसा पिसें भविष्यय् थन जुइगु खँया वृतान्त शिष्यपिःत कनाः बन्धुमतिस लिहां बिज्यात । थ्वहे खँयागु लुमन्ति थन दँय् छक्वः थ्व दिनय् जामाच्वस मेला जुयाच्वंगु जुल । पलेस्वांमाया पुसा पिउगु खुला लिपा अर्थात कउलाथ्वः (आश्विन शुक्ल) पुन्हि कुन्हु उगु पलेपुसां बुयावःगु पलेमास छफ्वः अलौकिक पलेस्वां ह्वल, गुकिइ दिव्य प्रकाश उत्पती जुयाबिज्यात । थ्व खँ सिया भगवान स्वयम्भूयात दर्शन याय्त अरूणपुरं शिखि बुद्ध थन बिज्याना (ध्यानोच्व वा चम्पादेवी पर्वतय) च्वनाः ध्यान आराधना याना बिज्यात । लिपा शिखि बुद्धया हृदये अलौकिक अन्तर प्रेरणा (दिव्य हवपाल) जागृत जुल । अलौकिक हवपाल (दिव्य सान्वना) लुइवं थः शिष्यपिंत भविष्य जुइगु खँ कनाः मेष संक्रान्ति बैशाख १ गतेकुन्हु वसपोल स्वयम्भूया ज्योतिस अन्तरनिहीत (विलीन) जुयाबिज्यात । दँय् दँसं बैशाख १ गते कुन्हु शिखि बुद्धया लुमन्तिस थन धिनाच्वस मेला जुयाच्वंगु जुल । अथे हे त्रेतायुगय् अनुपम धयागु नगरं थन बिज्याःम्ह विश्वभू बुद्धयात येता (दक्षिण) पाखें च्वंगु फूलोच (फूच्व) पर्वतय् आश्रम दय्का च्वना बिज्यात । वसपोल भगवान स्वयम्भूयात न्हिथं थन ह्वयाच्वंगु स्वां छाया पूजा याना बिज्यात । लिपा वसपोल थः शिष्यपिंत नागदहलं लः पिहां वनिइगु लँ क्यनाः अनुपम नगरय् लिहांबिज्यात ।

लिपा त्रेतायुगय् महाचीनं मञ्जुश्री नांयाम्ह महापुरूष (बोधिसत्व) थन वया दक्षिणवर्ती पर्वत श्रृंखलास च्वंगु गुँ (न्हसिकाप) तःछ्यासें जल निकास जुइगु लँ तयार यात । दहस च्वंगु लः खुसिया रूपय् न्ह्यानाः कोदुवालं पिहांवन । थ्वहे खुसियात बागमति धाय्गु यात । मञ्जुश्रीया आराधना प्रशन्न जुसें भगवान स्वयम्भू कार्तिक शुक्ल पुन्हिकुन्हु मञ्जुश्रीयात थःगु बिरात स्वरूपया दर्शन बियाबिज्यात । अनंलि पौष कृष्ण नवमीया चान्हस मञ्जुश्री गुह्येश्वरीया दर्शन यानाबिज्यात । धयातःगु कथं अलौकिक पलेमाया हा (मूलः) ल्हुति (बालाजु)या यंता (उत्तर) पाखे च्वंगु पुलाँगु गुह्येश्वरी खः । लः पिछ्वय्धुंका मञ्जुश्रीनं स्वयम्भु गूँनिसें गुह्येश्वरी तक तःधंगु नगर दय्काः धर्माकर नांम्ह क्षेत्रिययात जुजु यानाबिज्यात । अथेहे बौद्ध भिक्षुपिंत माःगु विहार नं दय्काबिज्यात धयातल । लिपा मञ्जुश्री महाचीनय् लिहां वसेंलि वसपोलया

पूण्य लुमंन्तिस शिष्यपिंसं स्वयम्भूया योता (पश्चिम)पाखे चैत्य दय्काः मञ्जुश्रीया मूर्ति स्थापना याना बिसेंलि माघ शुक्ल श्रीपञ्चमीकुन्हु दँय्दँसं मेला व पुजा जुयाच्वन ।

त्रेतायूगय् हे क्षमावती धयागु थासं स्वयम्भू ज्योतिया दर्शन याय्त बिज्याःम्ह ऋकुछन्द बुद्धं थः शिष्य गुणधोज ब्राम्हण, अभयनन्द क्षेत्री आदि न्हय्सः शिष्यपिंत बन्दे छुइत (चुडाकर्म) याय्त वाकद्वार सिफुच्व पर्वतस बिज्यानाः, चुडाकर्म यानाः, सर्वप्रथम बौद्ध संघयागु व्यवस्था यानाः विहार निर्माण यानाथकूगु खनेदु । अनं लिपा काश्यप बुद्धया पर्यायस गुणाकर भिक्षुया संविधानत्वय् विहार निर्माण जूगु खः, वहे विहारय् काश्यप बुद्धया वचनं अनुप्रेरित जुयाः नेपाः वःम्ह गौड देशया प्रचण्डदेव राजायात गुणाकर भिक्षुं बन्दे छुनाः शान्तश्री भिक्षु यानाबिल । थ्व हे शान्तश्री भिक्षु भगवान् श्री स्वयम्भू ज्योतिरूपयात तोपुइत शान्तिकराचार्य जूगु जुल । आचार्य शान्तिकरं स्वयम्भु ज्योतिया द्यःने चैत्य दय्काबिल ।

न्हय्म्ह किरात जुजु जितेदस्तिया शासन कालय् शाक्यमुनि बुद्ध स्वयम्भू महाचैत्य दर्शन याय्त कपिलबस्तुं थन स्वयम्भू ल्यूने गोपुच्छगिरी चैत्यस च्वना बिज्यात । उगु ईलय् थन हे वपिोलया शिष्यपिं ५०० म्ह दत । उबले मैत्री बोधिसत्वयागु अनुरोध कथं श्री स्वयम्भू ज्योतिरूपयागु उत्पति व विकास क्रमया गुणवर्णन व्याख्या यानाबिज्यागु धर्मचक्र महाविहारं थ्वहे स्वयम्भू पर्वत स्थानय् जुल । थुगु स्वयम्भू पर्वतयात सत्ययुगय् – पद्मगिरी, त्रेतायुगय् – वज्रकुट पर्वत, द्वापरयुगय् – गोश्रृथ पर्वत व कलियुगय् - गोपुच्छ पर्वत नां बियावयाच्वंगु जुल । थ्वयां लिपा किराँत जुजु पिनिगु वंश क्रमय् १४ म्हम्ह स्थुंकोया पालय् श्री स्वयम्भू दर्शन याय्त गुरू उपगुप्त भिक्षुलिसे सम्रात अशोकं थः म्ह्याय् चारूमतीयात नं व्वनाहल । यल देय् (ललितपत्तन) य् प्यंगू दिशाय् प्यंगः व दथुइ छगः तया न्यागः थूर दय्केबिल । नेपालया देवपाल नांम्ह छम्ह क्षेत्रिलिसे अशोकया म्ह्याय् चरूमतीया ब्याहाः जुल । देवपालयात अशोकं ३६ पी बुँ न्यानाबिल । अशोक लिहां वनेवं देवपालं व बुँयात देवपत्तन शहर दय्कल । थौंकन्हय् थ्व देवपत्तन (गोल) या नामं प्रचलित जुयाच्वंगु दु । अथेहे चारूमतीया नामं चारूमती विहार दय्कल । अले श्री स्वयम्भू महाचैत्य दर्शन याय्या निंतिं थन बिज्याःपिं सिद्ध नागार्जुन, आचार्य वसुबन्धु व शान्त रक्षित आदिपिंसं थःथःगु ईलय् उपयुक्त थासय् विहार निर्माण याना वन । एवं प्रकारं रति शर्मा ब्राम्हणं गुलिखे समय न्ह्यः किण्डोलस किमान्दोल विहार दय्कावन ।

थुगुहे रूपं बिभिन्न इलय् बिभिन्न समर्थवान ख्याती प्राप्त विद्वान आचार्यपिंसं, बौद्ध धर्मय् श्रद्धा भक्ति दुपिं जुजुपिंसं व दानपतिपिंसं विहार निर्माण यानावंगु खँ इतिहासं क्यनाच्वंगु दु ।

जयदेवया १३ गूगु पुस्तायाम्ह लिच्छवी जुजु वृषदेवं शान्ति शील भिक्षुया कुशल नेतृत्वय् श्री स्वयम्भू महाचैत्यया पूर्णरूपेणं जिर्णोद्धार यानालि स्वयम्भू पर्वतस साम्हेंगु महाविहार दय्कल । लिसें बौद्धपुरी बन्देग्रामस बन्देजुतय्त विहार दय्काः बन्देपुर (बदेगां) धइगु नामं प्रसिद्ध यानाबिल । सूर्यवंशी लिच्छवी जुजु धर्मदेवं राजविहार दय्काः धर्म चैत्य स्थापना यात । धर्मदेवया काय् मानदेव जुजुं मान विहार दय्काः, गुँविहार स्वयम्भूस तपस्या नं यात । अथेहे नरेन्द्रदेव जुजुं आचार्य बन्धुदतयात उपहार स्वरूप राजकिर्ति महाविहार तेबहाः दय्का बिल । वृषदेवया किजा वालार्चनदेव जुजुं ज्येष्ठवर्ण महाविहार दय्काथकल । गुकिया नामं थौंतकं मतयाः उत्सव न्याय्कावयाच्वंगु जुल । अथेहे नेपाःया नां दंगु छगू विहार हिरण्यवर्ण महाविहारया बारे अध्ययन याय्गु जुइ ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया म्हसिका (परिचय)

हिरण्यवर्ण महाविहार

हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाबहाः यलया भिंच्यागू मू विहार मध्ये छगू प्रसिद्ध विहार खः । हिराथें थिइगु मिखा दुम्ह, लुँथें म्हासुगु वर्णम्ह हिरण्यक छुँ बास यानाच्वंगु थासय् निर्माण याःगु विहार जुयाः वहे छुँया नामं थुगु विहारया नां हिरण्यवर्ण महाविहार धकाः नामाकरण यानातःगु खनेदु । थन विहारया चाकलय् थाय्थासय् तयातःगु शिलापत्र, ताम्रपत्र, स्वर्णपत्र व ताड्पत्रय् थ्व विहारयात हेमवर्ण महाविहार, हर्णवर्ण महाविहार व हिरण्यक महाविहार धकाः नं उल्लेख यानातःगु दु । नेपाः देय्या दुने दुगु बौद्ध विहारत मध्ये दकलय् अप्वः संघ दुगु विहार नं थ्वहे खः । थुगु संघय् शाक्य व बज्राचार्य दुथ्याना च्वंगु दु । थुगु विहार यल छगूलि जक नां जायाच्वंगु मखु । नेपाल अधिराज्य सकभनं नां जायाः नं अन्तर्राष्ट्रिय थ्यंक नं थुगु विहारयागु महत्व व प्रशंसाया नापं **The Golden Temple** या नामं प्रचार प्रसार जुयावयाच्वंगु दु । थौंयागु इतिहासय् सुन्दर, शान्त, समृद्धगु एवं उत्कृष्ट कलाकृतिं जाया आपालं धर्मकिर्ति भय् बियाच्वंगु नेपाल मण्डलया नेपाःमि बौद्धतय् थःगु हे कथंया अतिकं दुष्करगु नियम व बिनय पालन याना जिवित बौद्ध धर्मया रूपय् न्ह्यानावयाच्वंगु विहार खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारयात "क्वाःबहाः" धकाः नं धाइ

किराँत जुजु पटुकया ईलय् सोमवंशी क्षेत्रीत नापं ल्वापु जुयाः पटुक गोकर्ण बिस्युं वयाः शंखमूल तिर्थया न्ह्यने राजधानी स्वन । थुगु थाय्यात पटुकं थःगु नामं पटुक धका नां तल । पटुकया अपभ्रंस जुयाः थौंकन्हय् थ्व थाय्यात पटुक्व धाय्गु यात । किरात जुजु पटुकया दरवारया किल्लाय् क्वाथद्वँय् निर्माण यानातःगु बहाः जुयाः थ्व बहाःयात क्वाःबहाः धाय्गु यात । संस्कृत भाषं "कुट" या अर्थ खः (१) किल्ला, गढ (२) छेँ, पर्वत । अले नेवाः भाषाय् थ्वहे "कुट" खँगवः, छ्यलाः हःबलय् क्वाथ जूवंगु खनेदु । उकिं नेवाःभासाय्, क्वाथया अर्थ खः - पुलांगु लाय्कुदुगु थाय्, किल्ला, गढ, च्वय्लाःगु तःजाःगु छेँ, कोट, सैनिक निशान च्वनिइगु थाय् । थुकथं क्वाथया क्वाः जुयाः "क्वाथबाहाः"या क्वाःबहाः जूवंगु नं सिइदु । उकिं क्वाःबहाः लिकस च्वंगु सुखीयात "क्वालखु" धकाः धाय्गु यात । न्हापा खुसि दुगु थाय् जुयाः खुसिया नामं लिपा थाय्या नां हे क्वालखु जूवंगु खनेदु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारयात "यंबहाः" धकाः नं धयावयाच्वंगु दु ।

यल नगरय् प्यंगू दिशाय् प्यंगः अशोक चैत्य (थूर) या दुने मण्डलाकारं दय्कातःगु यल नगरया मध्य भाग मणिगल (मंगः) या उत्तर दिशाय् थ्व विहार निर्माण यानातःगु खः । उत्तर दिशायात नेपालभाषां 'यंता' (यं) धाइगु खः । थ्वहे कथं थ्व बाहाःयात 'यंबहा' धकाः धयातःगु खः । थ्व बाहाः मंगः (मध्यभाग)या उत्तर दिशाय् निर्माण यानातःगुलिं यंबाहाः धयातःथें थ्व विहारया दुने मध्यभाग कथं केन्द्रविन्दुजुयाच्वंगु स्वयम्भूरत्न चैत्य (देगु द्यः)या उत्तर दिशाय् निर्माण यानातःगु छेँय् गुम्बा दय्कातःगु थाय्यात नं 'यंतामातं' धयातल । अथेहे देगु द्यःया पूर्वदिशाय् दय्का तःगु आगं छेँयात 'वंताआगं' धाइगु खः । नेपालभाषां पूर्वदिशायात वंता धाइ । थौंकन्हय् थ्व आगंयात "वताल" धाय्गु यानांहल । थ्व विहारयात उत्तर विहार (यंबाहाः) धाइगु खः धकाः पुष्टि याइगु मेगु प्रमाण थ्वहे विहारय् सुरक्षित जुयाच्वंगु ने.सं. ५२९ या ताम्रापत्रय् योगाम्बरयात 'उत्तर विहाराधिपति' धका सम्बोधन यानांतःगु नं दु ।

यंबहाःया बारे थथे नं धापू दु ।

ये पिंगला विहारय् च्वंम्ह बुद्धमूर्ति हयाः थन विहारय् स्थापना याःगु जुया येँय् च्वंम्ह बुद्धमूर्तिया पाखे येँबाहाः या अप्रभंश यंबाहाः जुवंगु धयातल ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया वर्तमान स्वरूप

हिरण्यवर्ण महाविहार यलया लाय्कू मंगः त्वालं उत्तर-पश्चिम दिशाय् लाःगु क्वालखु त्वाःया प्यकाःलं उत्तर स्वया ललितापुर (झातपोल) वनेगु लँपु १०/१५ पलाः छिनाः न्ह्यःने वनेवं खःलिखे थुगु विहारया मूलुखाय् निम्ह तःधिकःपिं ल्वहंया सिंह जःखः स्वनातःगु ल्वहंया हे ध्वाखा खने दइ । ध्वाखाया त्वलनय् त्रिरत्न स्वरूप पञ्चबुद्ध मूल यानाः जवंखवं प्रज्ञापामिता व षड्क्षरी लोकेश्वरया मूर्ति तयातःगु दु । त्वलनया जःखः क्वय् सारिपुत्र व मौद्गल्यायनया मूर्ति तयातल । लुखाया फुसय् देगःया आकारं पौ तयाः उकिइ च्वय् दथुइ छग्वः व जःखः निग्वः यानां स्वंग्वः चैत्य तयातल । थुगु लुखाय् रञ्जना, नेवाः, देवनागरीक, तिब्बती, फार्सि व फिरंगी आखःलं च्वयातःगु दु । थ्व ध्वाखा विहारय् दुहाँ वनेगु न्हापांगु लुखा खः *(किपा नं. १)* । थुगु लुखां दुहां वनेवं फुसे ल्वहँयागु हे धर्मधातु मण्डल छपाः तयातःगु दु *(किपा नं. २)* । थ्व थासं दुहाँ वनेत खापाय् भैरव स्वाःपा अंकितगु भैरव लुखां *(किपा नं. ३)* वनेवं ल्वहँतं सियातःगु चीधंगु चुकया जःलिखे फल्चा व खःलिखे जल द्रोणी (लः ट्याँकी) दुगु थासय् थ्यनिइ । थ्व थासं विहारय् वनेगु मेगु निगूगु ल्वहंया मूलुखा ध्वदुइ । थुगु लुखाया फुसय् न्हय्म्ह महाबुद्धपिनिगु मूर्ति दुथ्याका नं थ्वयां च्वय् महावज्रसत्व मूल यानाः जवय् प्रज्ञापारमिता खवय् आर्यताराया मूर्ति दुथ्याकाः छत्रं कुइकातःगु दु । अथेहे लुखा द्वाःयाजःखः नं बुद्ध बोधिसत्वपिनिगु मूर्ति अंकित यानातःगु दु । च्वय् पञ्चभ्याया दथुइ मूलगु भ्यालय् विभिन्न देवीदेवतापिं छचालिं चाः हिइकातःगु दु । सहिष्णुताया चिं कथं जरिखे तुनालय् महेश्वर व खरिखे तुनालय् विष्णु निम्ह देवतापिं दूगु निगः जःलिखे तुनासिँ च्वय्यागु पौ फय्कातःगु खःलिखे दु । पलि द्यःने पुल थकया नितँजाः यानाः देगः दय्कातःगु दु *(किपा नं. ४)* । थुगु थाय्या लुखां दुहां वनेवं खःलिखे द्यः क्वथाथें दय्का तःगु थासय् महाकाल *(किपा नं. ५)*, अष्टभूर्ज मञ्जुश्री, गुह्यश्वरी रूपी कमल आसनय् कलश स्वनातःगु दु *(किपा नं. ६)* । थुकिया लिक्क थामय् योगाम्बरया प्रतिक त्वलं तयाः लुखाया दुने बज्र तयातल *(किपा नं. ७)* । थुकिया लिकस च्वंगु लुँ ध्वाखां दुहां वनेवं स्वयम्भू चैत्यया देगः व विश्व प्रशिद्ध क्वावाःहाः द्यःया लुँ देगः छगलं खने दइ *(किपा नं. ८)* । थन जःखः मनू सवार सहित निम्ह किसि दुगु त्वाथलँ क्वहां वनाः पश्चिम स्वयाः चाःहिला वनेवं थुगु देगःया वहलं नं भुनातःगु कलात्मक मूलुखा खने दइ । अले थुगु वहःयागु मूलुखादुने हिरण्यवर्ण महाविहारया मूल देवता शाक्यमुनी बुद्ध बिज्याकातःगु दु *(किपा नं. ९)* । तःधिकःसे च्वना मुसुहुँ न्ह्यु ख्वाःवम्हः अनेक अलंकार तिसां भय्बियाः च्वम्ह, भूमिस्पर्श मुद्रा ज्यानाच्वम्ह, थुम्ह शाक्यमुनि बुद्ध पूर्व स्वयाच्वंगु दु । थुम्ह क्वाःपा द्यःया क्वथाय् जःखः बुद्ध बोधिसत्वपिनिगु मूर्तिया नापं खः लिखे नागराजया

मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । जःलिखे प्रज्ञापारमिता सफूया द्यःखः तयातइगु खः । थुपिं मध्ये शाक्यमुनि बुद्धया न्ह्यःने बज्रपाणी तयातल, गुम्हसित थन वलभद्र धकाः सम्बोधन यानावयाच्वंगु दु ***(किपा नं. १०)*** । मूलुखाया जवं खवं जःखः भ्वलाक ललितविस्तर अनुसार बुद्धया जीवनी व लुम्बिनी जात्रा विषययात कयाः अभिलेखयुक्त सुवर्णमय बिलंपौ तयातःगु दु । देगःया स्वतँय् नं लुँपौ तयाः मूलुखांनिसें च्वय्यागु स्वंगु तल्लास दुगु कार्नेस, अंगः, गाःभ्याः, क्वसुभ्याः, पञ्चभ्याः, सम्पूर्ण बिलंपौ तुनाःसिँ, लिबिपौ, नागः भगिं, गजुररूपी चैत्य फुकं कलापूर्ण यानाः नं लुँसिया दय्कातःगु दु । न्यातँजाःगु थुगु देगः प्यागोडा शैली स्वतँ पौ न्यातँजाः यानाः दय्कातःगुलि देगःया दकसिबे क्वय्यागु जग पृथ्वी धातु, क्वाःपाःद्यः (शाक्यमुनी बुद्ध) दुगु थाय् गर्वगृह जलधातु, अनं च्वय् यागु तँ अग्नी धातु, अनं च्वय् वायु धातु व दकलय् च्वय् आकाश धातु जुल । थ्व न्यागू धातुया न्यागु स्कन्ध, न्यागू विष, न्यागू ज्ञान, न्याम्ह बुद्धनापं स्वापू दुगु जुल । थथे न्यातान्यातायागु प्रतिककथं न्यागू अंग दुगु द्यःयागु गःयात "प्यागोडा" धकाः धयातःगु खनेदु ।

देगःया न्हापांगु तल्लाय् पञ्चबुद्ध अंकित पञ्चभ्याः छुनातःगु दु । थ्वया नापं जवंखवं मेगु निपाः भ्याः नं दु । पञ्चभ्याया जवंखवं सारिपुत्र, मौद्गल्यायनया मूर्ति दु । पञ्चभ्याः फुसय् नं पञ्चबुद्ध अंकित त्वलं छपाः तयातःगु दु । अथेहे जःखःया चीपाःगु भ्याःया च्वसं नं त्वलंत तयातःगु दु । थुगु भ्याःया दथुइ मैत्रीयबुद्ध तयातःगु दु । हानं थ्वहे भ्वलय् जवंखवं शालभंजिका मुद्राय् चिन्तामणि लोकेश्वर व मायादेवीया निगू मूर्ति नं दुथ्याकातःगु दु । पञ्चभ्याःया च्वसं भ्वःलाकः प्रज्ञापारमिता, पञ्चबुद्ध व षड्क्षेरी लोकेश्वर यानाः न्हय्म्हसिगु मूर्ति नं तयातःगु दु । अथेहे थ्वयां जःखः सिंहनाद लोकेश्वरया मूर्ति नं तयातल । थ्वया च्वय्लिखे पञ्चबुद्ध, महावज्रसत्व अंकितगु खुगः तुनाःसिँइ न्हापांगु पलि फय्कातल । खुगः तुनाःसिँइ अतिकं हे कलापूर्ण यानां मूर्ति किया दय्कातःगु दु । थुगु तुनाःसिँइ खुगलय् नं दनां नृत्य मुद्रा ज्याना सिमाया क्वसं पलेस्वाँनय् बिज्यानाच्वंपि मूर्तित दय्कातःगु दु । स्वाँमालं क्वाखाय्काः अलंकार आभूषणं तिइकाः छ्यनय् मुकुटं पुइका तयातःपिं थुपिं मूर्ति प्यपाः स्वाः, च्याका ल्हाः, तयाः विभिन्न ज्वँसा ज्वंकातयातःगु दु । मूर्तिया अध्ययन याय्बले थुपिं महापञ्चबुद्ध आदि खः धकाः थुमिगु बाहनं याना सिइकाकाय्फु ।

तुनाःसिँइ च्वंपिं मूर्तितय्गु विषय अध्ययन यानास्वय्बलय् दकले च्वय् स्वपाः स्वाः खुका ल्हाः दुम्ह निम्ह सिंह आसन यानाच्वंम्ह मूर्ति खने दइ । तुयुगु वर्ण वस्पोलया जवगु ल्हातिं खड्ग, बाण, बज्र व खवगु स्वका ल्हातिं पात्र, धनुष, घण्ट (गं) ज्वंकातल । थ्वसपोलया नां महावज्रधर खः । थुगु तुनाःसिँया नापं मेगु तुनाःसिँ निम्ह सिंह आसन यानाः तुयुगु वर्ण जुयाविज्याम्ह प्यपाःस्वाः च्याकाल्हाः दुम्ह थ्वसपोलया ध्यान अध्ययन याय्बलय् बज्रधातु मण्डलकथं थ्वसपोल महावैरोचन खः । च्याकाल्हाः मध्ये निका ल्हातिं बोध्यङ्ग मुद्रा, मेगु जवगु स्वका ल्हातिं खड्ग, बाण, बज्र व खवगु स्वका ल्हातिं पुस्तक, धनुष, घण्ट ज्वंका तल ।

थ्वया नापं च्वंगु तुनाःसिँ निम्ह किसि आसन यानाबिज्याम्ह बुद्ध तयातल । थ्वसपोलया जवगु प्यका ल्हाः दुम्ह महाअक्ष्योभ्य बुद्ध तयातल । थ्वसपोलया जवगु प्यका ल्हातिं बज्र, बाण, अंकुश, खड्ग व खवगु प्यका ल्हातिं घण्ट, धनुष, पास, तर्जनी मुद्रा ज्यानाच्वंगु खः ।

थ्वया नापं निम्ह सल आसन यानाबिज्याम्ह म्हासु वर्णयाम्ह प्यपाः ख्वाः, च्याका ल्हाः दुम्ह महारत्नसंभव बुद्ध तयातल । थ्वसपोलयागु ज्वंसा जवगु प्यका ल्हाति खड्ग, वाण, अंकुश, बज्र व खवगु प्यका ल्हाति पास, धनु, घण्ट, चिन्तामणी ध्वज ज्वंकातल ।

महारत्नसंभवया नापं ह्यांगु वर्णयाम्ह प्यपाः ख्वाः, च्याका ल्हाः दुम्ह, म्हय्‌खाया आसनय् महाअमिताभ बुद्ध तयातल । थ्वसपोलया जवगु प्यका ल्हाति खड्ग, अंकुश, वाण, बज्र व खवगु प्यका ल्हाति पलेस्वां, पास, घण्ट, धनु ज्वंका तल ।

दकलय् लिपायागु तुनाःसिँ वांगु वर्णया गरूड आसन याना बिज्याम्ह प्यपाः ख्वाः, च्याका ल्हाः दुम्ह महाअमोघसिद्धि तयातल । थ्वसपोलया जवगु प्यका ल्हातिं बज्र, बाण, अंकुश, खड्ग व खवगु प्यका ल्हाति घण्ट, धनु, पास, तर्जनी मुद्रा ज्याना च्वंम्ह खः ।

तुनाःसिँइ च्वपिं मूर्तितय्‌गु विषय छक्वः अध्ययन यानास्वय्‌बले दकले च्वय् प्यपाः ख्वाः, च्याका ल्हाः दुम्ह निम्ह सिंह आसन याना च्वंम्ह मूर्ति खने दइ । तुयुगु वर्ण, वसपोलया ल्हाति क्रमशः निपा ल्हाः वज्र घण्ट नुगःलय् दिकाः वज्र बोध्यङ्ग मुद्रा ज्यानाच्वंगु दुसा मेगु जवगु ल्हातं खड्ग, वाण, रत्न ज्वनाबिज्यागु दु । अथेहे खवगु ल्हातं क्रमशः पात्र, धनु, पलेस्वां दु । खुका ल्हाः तया तःगु दु । खुका ल्हाःतय् च्वंगु ज्वँसा निथाय् नं उथें च्वंसां थन दुगु मूर्तिइ रत्न व स्वांफ्वः ज्वंकाः निका ल्हाः अप्वः तया तःगु खने दु । थ्वसपालेया नां महाबज्रधर खः ।

थुगु तुनाःसिँया नापं मेगु तुनाःसिँ निम्ह सिंह आसन यानाः तुयुगु वर्ण जुयाबिज्याःम्ह च्याका ल्हाः मध्ये निका ल्हाः बज्र बोध्यङ्ग मुद्रा, निका ल्हाः ध्यान मुद्रा ज्यानांच्वंगु दु । मेगु जवगु ल्हातं जपमाला व वाण दु । अथेहे खवगु ल्हातं चक्र, धनु ज्वनाबिज्यानाच्वन । थ्वसपोलया ध्यान अध्ययन यायबलय् वज्रधातु मण्डल कथं थ्वसपोल महावैरोचन खः । च्याका ल्हातय् क्रमशः बोध्यङ्ग मुद्रा, खड्ग, पुस्तक, धनु वाण बज्र, घण्ट ज्वंकातल । थ्वसपोल निष्पन्न योगावलीया धर्मधातु मण्डलय् उल्लेख जूकथं महावैरोचन बुद्ध खः ।

थ्वयां नापंगु तुनाःसिँ निम्ह किसि आसन यानाबिज्याम्ह वचुगु वर्णयाम्ह महाअक्ष्योभ्य बुद्ध तया तल । थ्वसपोलयाके जवगु प्यका ल्हातय् क्रमशः खड्ग, अंकुश, वाण, बज्र खवगु प्यका ल्हातय् पास, धनु, घण्ट व तर्जनी मुद्रा ज्याना च्वंगु दु ।

थ्वया नापं निम्ह सल आसन यानाबिज्याःम्ह म्हासु वर्णयाम्ह महारत्नसंभव बुद्ध तयातल । थ्वसपोल महारत्नसम्भव मूर्तिया जवगु प्यका ल्हाःति क्रमशः बज्र, खड्ग, वाण अंकुश खवगु प्यका ल्हातय् पास, धनु, घण्ट व चिन्तामणी ध्वज ज्वंकातःगु दु ।

महारत्नसम्भवया नापं ह्यांगु वर्णयाम्ह म्हय्‌खा आसन याना महाअमिताभ बुद्ध तयातल । थ्वसपोलया जवगु प्यका ल्हातिइ बज्र, अंकुश, खड्ग, वाण दु खवगु प्यका ल्हातिइ पास, घण्ट, धनु, पलेस्वाँ, बज्र ज्वंकातःगु दु ।

दकले लिपायागु तुनाःसिँ वांण वर्णया गरूड आसन याना बिज्याम्ह महाअमोघसिद्धिबुद्ध तयातल । थ्वसपोलया जवगु ल्हातिइ ज्वँसा क्रमशः खड्ग, अंकुश, वाण, बज्र अथेहे खवगु ल्हातिइ नं पास, धनु, घण्ट व तर्जनी मुद्रा खः ।

थुगु खुग्वः तुनासिँतुं हानं क्वसं क्वसं परभाः तयाः स्वपाः ख्वाः खुका ल्हाः दुपिं छम्ह छम्ह याना खुम्ह देवतात नं तयातःगु दु । थुपिं देवता यागु मूर्तित अध्ययन याय्‌बले थुपिं खुम्ह देवतापिंस नं विभिन्न प्रकारं ध्यान मुद्रा, अभय मुद्रा, बरदमुद्रा ज्याना च्वंगु दुथें धनु, वाण, खड्ग, चक्र, छत्र, पुस्तक, जपमाः, बज्र आदि बिभिन्न ज्वंसात नं ज्वंका तःगु दु ।

थुगु पलिया च्वय् त्रिरत्न मूर्ति तयातल । थ्वयां च्वय्‌यागु पलियात नं क्वय्‌यागु तुनाःसिँ च्वंगु थें महापञ्चबुद्ध व महावज्रसत्व अंकितगु खुग्वः तुनाःसिँ फय्‌कातल । थुगु पलि खुग्वः चैत्य स्थापना यानातल । दकले च्वय्‌या तल्लाय् च्वंगु पलियात नं विभिन्न देवीदेवताया मूर्ति दुथ्यानाच्वंगु सिँया तुनाःसिँ फय्‌कातल । देगःया दकले च्वय् भगिंया द्यःने भ्वलाकः भिंस्वग्वः सुवर्ण चैत्य तया दथ्वीयागु स्वंग्वः चैत्यय् छत्र समेत तयाः गजूया रूप वियातल । थुगु देगःया पलिया म्हुरः पतिइ क्वसं छचालं फय्‌गं खायातःगु दु । अथेहे देगः या गजूनिसें मूलुखा फुसेतक वःगु लुँ सियातःगु व वहःयागु पताः नं ब्वय्‌का तःगु दु । देगःया खः (फः) या त्वाथलय् किसी सहित निम्ह सिंह तयातःगु दु । त्वाथःया न्ह्यःने यज्ञकुण्ड छगू स्थापना यानातःगु दु । यज्ञकुण्डया ल्युने ३ फिट जाः यानाः थकया वज्र छगः तयातल ।

विहारया दथुइ स्वयम्भू महाचैत्यया छतं जाःगु लुँपौया देगः निर्माण यानातःगु दु । थुगु देगःया पलिइ च्वंगु गजुलिं निसें लुँ सियातःगु प्यंगु दिशाय् पताः ब्वय्‌का तःगु व प्यम्ह नागं क्वीका दकलय् च्वय् न्हय्‌तं दुगु छत्रं कुइका तल । थ्व न्हयतँ छत्रया, न्ह्यगू भूमि थथे खः -

१) प्रमुदिता भूमि
२) विमला भूमि
३) अतिषमता भूमि
४) अचला भूमि
५) धर्ममेघा भूमि
६) चारूमती भूमि
७) समन्त प्रभा भूमि

थथेहे देगःया छचालं फय्‌तुइ जीक खः दय्‌का तल । थुगु खःया च्वसं छचालिं थामय् भिंनिगू महिनाय् पूजायाइपिं भिंनिम्ह लोकेश्वरपिनिगु मूर्ति तयातःगु दु । थुपिं लोकेश्वर थथे खः –

१) षडक्षरी लोकेश्वर	कार्तिक,
२) श्रीमल्लोकेश्वर	मंसीर,
३) हालाहललोकेश्वर	पुष,
४) खसर्पणलोकेश्वर	माघ,
५) सिंहनाद लोकेश्वर	फागुण,
६) पद्मनृत्य लोकेश्वर	चैत्र,
७) हरि हरि हरिवाहन लोकेश्वर	वैशाख,
८) त्रैलोक्य वंशकरी लोकेश्वर	जेष्ठ,

९) रक्त लोकेश्वर आषाढ,
१०) नीलकण्ठ लोकेश्वर श्रावण,
११) मायाजाल लोकेश्वर भाद्र व
१२) कारण्डव्यूह लोकेश्वर आश्विन । ***(किपा नं. A)***

स्वयम्भु देगःया प्यंगू दिशाय् प्यंगू हे लुँ सियातःगु लुखा तयातल । थुगु देगःया मूलुखा क्वाःपाः आजुया न्ह्यःनेच्वंगु खः । थुपिं प्यंगू लुखाया फुसय् त्वलनय् पञ्चमहाबुद्धपिनिगु मूर्ति अंकित याना त्वलन तयातःगु दु । देगःया प्यंगू कुनय् सिंहसार दुलया तुनाःसिँ च्वय्यागु पौ फय्का तल । देगःया दुने च्वंगु लिच्छवी चैत्य (स्वयम्भू चैत्य) यात चैत्य छग्वःलं वहःलं भुना अनेक तिसां तीइका छाय्पाः यानातल । देगःया ल्यूने पूर्वपाखे धर्मधातुया द्यःने बज्र तया छचालिं माणे तयातःगु दु । विहारया प्यंगू कुनय् प्यम्ह लोकेश्वरतयातःगु दु ।

स्वयम्भु चैत्यया दक्षिणपाखे भूमि तल्लाय् तारादेवीया मूर्ति स्थापना याना ज्ञानमाला भजन याय्गु थाय् दय्का तल ***(किपा नं. ११)*** । थ्व थासय् गुंलां बहिद्यः दिपंकरादि ब्वय्गुया रूपयनं छ्यलाच्वंगु जुल । वयां च्वय्यागु तल्लाय् तःधिकम्ह अमिताभ तथागत तयातल । अमिताभ तथागतया जःखः अंगलय् अक्ष्योभ्य तथागत व अमिताभ तथागतयागु सुखावती भूवनया नेवाः शैलीयागु पौभाः च्वया तगु दु ***(किपा नं. १२)*** । थुगु थासय् दीपंकर तथागत व मेमेपिं देवतापिं नं ब्वयातःगु दु । स्वयम्भु चैत्यया उत्तरपाखे भूमि तल्लाय् बज्रसत्व, करूणामय, महावैरोचन, अवलोकितेश्वर व बसुन्धारादेवी स्थापना यानाः द्यः क्वथा दय्कातल ***(किपा नं. १३)*** । थगु द्यः क्वया न्ह्यःने प्रज्ञापारमिता पाठ याय्त थाय् दय्कातःगु दु । थुगु थासय् न्हिया न्हिथं प्रज्ञापारमिता सफू पाठ याना च्वनी ***(किपा नं. १४)*** । थ्वहे थासय् गुंलां बहि द्यः ब्वया तैगु खः । थ्वयां च्वय् निगुगू तल्लाय् अमोघपास लोकेश्वर स्थापना याना धर्मागार गुम्बा दय्का तःगु दु । थुगु गुम्बाया छचालिं अंगलय् महायानी परंम्पार कथं विभिन्न देविदेवतापिनिगु मूर्तिया पौभाः च्वया तःगु दु ***(किपा नं. १५)*** । थुगु गुम्बा वनेगु मूलुखाया लिक्क उत्तर व पूर्वया कुनय् भूमि तल्लाय् नामसंगीति (मञ्जुश्री) स्थापना याना तल ***(किपा नं. १६)*** । स्वयम्भू चैत्यया पूर्व पाखे योगाम्बर स्थापना याना आगँ क्वथाया रूपय् छ्यलाच्वंगु दु । थुगु आगमय् थहां वनेगु मूलुखाया लिक्कस जःलिखय् थनहे विहारय् शुभ मुहूर्त दिन, तिथि, बार, नक्षत्र, योग, राशी आदि उल्लेख जुयाच्वंगु न्हिपौ स्वय्गु ग्वन्हः नं ब्वयातःगु दु ***(किपा नं. १७)*** । थ्व परम्परा पञ्चांग नगुमां (पात्र) मदुगु इलय्यागु खः । न्हापा पात्र स्वय्गु मदुबलय् यलया भिंच्याबाहाः, भिंनिबहीलिइ द्योपाः काय्गु व पुलेगुया नापं मेमेगु धार्मिक ज्याया तिथि स्वय्त थ्वहे ग्वन्हलय् च्वयातःगु स्वःवैगु खः । विहारया प्यंगू कुनय् प्यम्ह बोधिसत्वपिं तयातःगु दु ***(किपा नं. १८)*** । बहाःया छचालिं फःया च्वय् बार तयाः उकिया द्यःने दलूपाः व क्वय् माणे तयातःगु दु । थुगु बहालय् दुहाँ पिहाँ ज्वीगु लँपू निपू छ्यलातःगु दु । क्वालखुं दुहाँ वय्गु लँपुयात मूलँपू कथं छ्यलातःगु व मेगु इलांननि पिहाँ वनेगु लँपू खः । थुगु लँपुया खःलिखे चक्रसंबरया प्रतिक बज्र ***(किपा नं. १९)*** व दक्षिणपाखे कुनय् हनुमान तयातःगु दु ***(किपा नं. २०)*** । थुकथं थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारय् विभिन्न देवीदेवतापिं स्थापना याना धार्मिक क्षेत्रया छगू नमूना दय्कातःगु जुल । विश्व सम्पदाया धलखय् उल्लेख जूगु थुगु बहा

एक रोपनी चौध आना एक पैसा क्षेत्रफल जग्गाय् निर्माण याना तःगु खः । थुगु विहारया प्यंगू दिशाय् उत्तरय् क्वालखुं ललितापुर वनेगु लँपू व दक्षिणय् क्वालखुं नःबही वनेगु लँपु दुथें पश्चिमय् इलानन्नी व उत्तरय् सरस्वती ननि दुगु थासय् दथुइ लाःगु खः । थुगु विहारया वर्णन याय्गु धयाःगु हे स्वयं अवलोकन याय्वंतिनि छल्लंग ज्वीक खंकेफै ।

फोटो

फोटो

फोटो

फोटो

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारया ऐतिहासिक वर्णन

हिरण्यवर्ण महाविहार निर्माण

हिरण्यवर्ण महाविहारया निर्माण बारेय् थनया वंशावली व मेमेगु सफुतिइ च्वयातःगु कथं थ्व विहार नापं किरातकालस्वाना च्वंगु खनेदु । थ्व विहारनापं किरातकाल स्वानाच्वंगु कथं थुगु विहार किरातकालय् गुगु इलय् सुनां निर्माण यानातल धैगु खँ सीइकेमाःगु जुल । थ्व खँ सीइकेत किरातकालं निसें मध्यकालतक यागु धार्मिक राजनैतिक व सांस्कृतिक बारेय् थनया इतिहासयात छक्वः दुवाला स्वयेमाःगु आवश्यक खनेदत । थ्व विहारया इतिहास स्वयायंके बलय् ईशाया ५२० दँ न्हापा भगवान् बुद्धया इलय् नेपालय् किरातय्सं राज्ययाना च्वंगु खनेदु । आधुनिक इतिहासकारतय्गु धापू कथं नेपालय् सर्वप्रथम इतिहासया शुरूस राज्य याःवःपिं गोपालवंशी हे खः धकाः स्वीकार याःगु खनेमदु । छाय्कि गोपालवंशया इतिहास अपाय्च्वकं प्रमाणित ज्वीमफुगु कारण व अति पुलां जुगुलिं खः । नेपालय् गुवल्लेनिसें किराततय्सं राज्य याय्गु शुरू यात उगु इलय् सिमित लागास राज्य जुगु खनेदया च्वन । उगु इलय् मनूतय् सभ्यता व उन्नति अपाय्सकं जुगु खनेमदु । मनूतय् मुख्य ज्या हे बुँज्या, सा, म्ये फै लहीगु, फैया म्हय् च्वंगु तँय् (सँ) या ब्यापार याइगु । घ्यः, दुरूपाखें विभिन्न नसा तयार याइगु जुयाच्वन । उगु इलय्नं आन्तरिक ब्यापारया नापं विदेशी ब्यापार प्रथा अपाय्सकं खनेमदु धायम्जयू उवले नं नेपाःगालं कपिलवस्तु, कोलि, मिथिला आदि थासय् थ्यंक वाणिज्य विस्तार जू । कपिलवस्तु व नेपाल उपत्यकाया दथ्वी ब्यापार जुगु खँ शाक्य ब्यापारित स्वनिगलय् वयेवने यानाच्वंगु खँ "मूल सर्वास्तिवाद विनय संग्रह" नांया बौद्ध ग्रन्थय् न्ह्यथना तःगु दु । अथे हे कौतिल्य अर्थशास्त्रे नं नेपालया तंच (तँय्) ब्यापारया बारेय् तारिफ याना तःगु दु । थुगुकथं नेपालय् किरातय्गु जीवनया इतिहास न्ह्यानाच्वंगु खनेदु ।

नां दंम्ह इतिहासकार राइटं न्ह्यथना तःगु कथं किरातकालया जुजुपिनिगु नाँ थुगुकथं दु –
१) यलंवर, २) पवि, ३) स्कन्धर, ४) वलम्ब, ५) हुति, ६) हुमति, ७) जितेदस्ति, ८) गली, ९) पुष्क (तुष्क), १० सुपर्म, ११) पर्व, १२) बुँक, १३) स्वनन्द, १४) स्थुंको, १५) जिघ्रि, १६) नने, १७) लुक, १८) थोर, १९) थोको, २०) वर्म, २१) गुज, २२) पुष्क (निमम्ह) २३) केसु, २४) सग, २५) संस, २६) गुनन, २७) खिम्बू, २८) पटुक, २९) गस्ती खः ।

✦ *थनया वंशावली कथं अनुमानित ५००० दँ न्ह्यः काली दहः जुयाच्वंगु इलय् महाचीन मञ्जुश्री विज्याना न्ह्यसिकापं स्वनिगःया लः पिछ्वगु ईलय् थनच्वंगु पुखूया लः पिहाँमवंसे लिकुनाच्वन धकाः धयातल ।*

थ्वकथं किरातकालया न्ह्यम्मम्ह जुजु जितेदस्तिया पालय् इशाया ५२० दँ न्हापा भगवान बुद्धया जीवनी अन्तिम इलय् कोशल जुजु प्रसेनजीतया काय् विडुडूभ विरूद्ध आक्रमण याना कपिलवस्तुनं ऊन न्यायत नेपा वःपिं शाक्य ब्यापारीत नापं कपिलवस्तुपाखें शाक्यत स्वनिगलय् दुहावल । थथे स्वनिगलय् दुहांवःपिं शाक्यत मध्यय् यलया इलाकाय् दुहांवःपिं शाक्यतय्गु छगू पुचलं (थौंकन्हय्या हिरण्यवर्ण महाविहार दुगु पवित्र थासय्) उगु इलय् पुखु जुयाच्वंगु व उगु पुखुलिइ दथुइ रत्नचैत्य विराजमान जुयाच्वंगु थासय् वरूण व वरूणवती नाँयापिं निम्ह नाग नागनी नं सुरक्षा बिया च्वंगु अलौकिक पुखू खन ।

थुगु औलोकिक पुखू खनाः थुपिं शाक्यतय्सं थःपिनिगु धार्मिक ज्या न्ह्याकेत योग्यगु थाय् ताय्का थ्व हे पुखुया चाकलय् थाय् दय्का वसोवास याय्गु यात । नेपाःया स्वनिगलय् अलौकिक पुखू दु धैगु खँ चिनियाँ यात्री यू आन च्वाङ. व वयां लिपायापिं धर्मयात्रिपिंनिगु यात्राया लुमन्ति न्ह्यथनातःगु दु । थुपिं शाक्यतय्सं थन स्थायी वसोवास याय्धुंका, थःपिनिगु न्हिथंया धार्मिक ज्या न्ह्याकेगुया नापं लजगाः नं न्ह्याकेगु यात । थुःपिं शाक्यत सभ्य, सुसंस्कृत, उद्योग व ब्यापारय् च्वन्ह्याःपिं जुया थुमिसं थनया स्थानिय मनूतय्त बुँज्याया नापं सभ्यता व उद्योग यायेगुनं स्यनेगु यात । बुद्धया शिक्षा कया बुद्ध धर्म ग्रहण याना च्वंपिं शाक्य तय्सं ज्या स्यनेगुया नापं धर्मया खँ नं थुइकेगु यात । लिपा सकसिनं धर्मया खँ थुया वःवलय् थःथवय् प्रेम व माया नं दयेके सयावल । छम्हेसिनं मेम्हेसित ग्वाहालि याय्गु व उपकार याय्गुली नं न्ह्यब्वाइपिं जुल ।

लिपा भारतय् साम्राज्य खडा याय्गु निंतिं न्ह्याकीगु जुसेंली वृजक, कोली, मल्ल व लिच्छवि आदि अन्य जातीयापिं नं स्वनिगलय् दुहांवल । इपिं दुहां वःगु इलय् थन शाक्यतय्सं थःपिनिगु स्थायी बस्ती दय्का च्वने धुंकुगुलीं इपिं थन च्वनेत अःपुल । थुकथं थन स्थायी बसोवास याःवःपिं शाक्य, वृजक, कोली, मल्ल लिच्छवी व अन्य जातीयापिं नं स्वनिगलय् दुहां वसेंलि थन बौद्ध अनुयायीपिनिगु संख्या बृद्धि जुजुं वन । थुकथं किरातकालय् सनातन धर्मया नाप नापं बौद्ध धर्मया स्थविरवाद, सर्वास्तिवाद अथे हे महासांधिकवाद समय व गतिलिसे न्ह्यानावंगु जुल ।

लिपा बुद्ध महापरिनिर्वाण जुया २१८ दँ लिपा (इ.पू. २६५)स अशोकया राज्यभिषेक जुल । राज्यभिषेकया २० दँ लिपा गुरू उपगुप्त भिक्षुया सहलहकथं बुद्धधर्म प्रचार याय्गु भ्वलय् (इ.पू.२८५) पाखे किरातकालया भिंप्यम्हम्ह जुजु स्थुंकोया पालय् अशोकं थः म्ह्याय् चारूमतीयात ब्वना नेपालय् वया बुद्धया जन्मभूमि लुम्बिनी पुजा यात । अशोकं लुम्बिनी पुजा याःवःगुया दसिकथं ल्वहँया स्तम्भय् ब्राम्हीलिपिं थुकथं कियातःगु दु - "राज्याभिषेकया २० दँ लिपा देवतापिनि यःम्ह प्रियदर्शी राजा अशोकं थनवया पुजा यात" थ्व शिलास्तम्भ लुम्बिनी थौंतकं स्वय्गु दनि । थ्व हे भ्वलय् अशोकं थः म्ह्याय् चारूमतीयात यलया प्यंगू दिशाय् प्यंगः व दथुइ छग्वः न्यागः थूर, (चैत्य) दय्केविल । थुपिं चैत्य (थूर) थुकथं खः– उत्तर दिशाय् ईबही थूर, पूर्व दिशाय् तेताथूर, दक्षिण दिशाय् लगंथूर, व पश्चिम दिशाय् पूच्वथूर दथ्वी च्वंगु छगः पिम्वहाःया चैत्ययात कयातःगु दु । थुपिं थुरया नापं स्वनिगलय् थी थी चीचीग्वःगु आपालं चैत्य स्थापना याकुगु दु । अशोकं निर्माण याकुगु चैत्यया न्ह्यःने ९ पाः मण्ड तयातःग यक्व खनेदु । अशोकं यलय् चैत्य (थुर) निर्माण याकुगु बारे गुलिसिया धापू थुकथंनं दु – बुद्ध धर्म प्रचार याय्गु निंति मज्भिम थेरया नेतृत्वय् छ्वयाःहःपिं धर्मदूत पुचःलं थनया बौद्ध धर्मानुयायीपिनिगु ग्वहालि कया दय्कल धाइ । थथे धाःसांअप्वः

धयाथें इतिहासकारपिनिगु धापू चारूमतीयात हे दय्के ब्यूगु धैगु दु । थथे चारूमती थन चैत्य (थुर) निर्माण याःगु खनाः थनया औलोकिक पुखूया चाकलय् च्वनाच्वंपिं शाक्यतय्त प्रभावित जुया, थःपिं च्वनाच्वनागु थासय् च्वंगु औलोकिक पुखुयातः त्वःपुया विहारया रूपय् निर्माण याना, चैत्य स्थापना याय्गु मती तयाः सकसितं सहलह ब्याकाः विहार निर्माण याय्गु खँ क्वःछित । थ्व हे कथं सकसियागु ग्वहाःलि पुखूया लःयात दथुइ मुंकाः छचालि पःखालं चाःहुवीकाः रत्न चैत्ययात दुने तयाः फः थकया प्यकुंलाक दय्काः उकिइ द्यःने सिंग्वःलायाः, सिंग्वःया द्यःने सिपू लायाः, अःपां सियालि पुलांगु चैत्य दुने तया द्यःने मेगु स्वयम्भूरत्न चैत्य स्थापना यानाः विहार निर्माण यात । लिपा थ्व पुखूया लः मुंका (लिकुंका) तःगु भय्वियाा वइबलय् लः हाय्केत धकाः स्वयम्भूरत्न चैत्यया उत्तर पाखे हिति छधाः तया हितिया क्वय् जःखः पुखूलि च्वनाः रत्न चैत्ययात सुरक्षा बियाच्वंपि वरूण व वरूणवती निम्ह नाग नागनीया मूर्ति नं तयाबिल । थ्व थाय्यात "ब्वसिंद्यः" धाइगु खः । न्हापा थुगु पुखुया लः भय्विया वैवलय् थ्व हितिं लः हाइगु धकाः थनया पूर्वजपिन्सं धाइगु न्यने दु । थनया वंशावलीकथं थ्व विहार निर्माण याय्न्ह्यः थन च्वंगु पुखूया पश्चिम दिशाय् हेरा थें थीगु मिखा दुम्ह, लुँ थें म्हासुगु वर्णम्ह "हिरण्यक" नां याम्ह छुं वास यानाच्वंगु खः । थुम्ह छुं सुथ न्हापनं दना कुम्भेश्वर तीर्थय् म्वःल्हुया वयाः रत्नचैत्य चाःहुला जक नसा नइम्ह खः । थुम्ह "हिरण्यक" छुं वास यानाच्वंगु थासय् विहार निर्माण याःगु जुया थ्व छुं या नामं थुगु विहारयात "हिरण्यवर्ण महाविहार" धकाः नामाकरण यानातःगु जुल । (किपा नं ३)

हिरण्यवर्ण महाविहार निर्माण याय् धुंका थनया शाक्यतय्सं संघया ब्यवस्था याना विहारय् स्थापना याम्ह स्वयम्भुरत्न चैत्ययात संघया थकालीपाखें नित्यपुजा याकेगु यात । उगु इलय् स्वयम्भू रत्नचैत्य (देगुद्यः) यात थकाली नित्यपूजा याकातःगु कथं थौतकनं विहारया थकाली दशपारिमिता आजुपिनि लय्लय् पाःकया पूजा यायेगु परम्परा न्ह्यानावयाच्वंगु जुल । थनया संघं थःपिनिगु कूलदेवता (देगुद्यः)या रूपय् थुगु विहारय् स्थापना याःम्ह स्वयम्भु रत्नचैत्ययात मानय् याय्गु यात । थ्व हे कथं थन विहारय् सुरक्षित जुयाच्वंगु देगुद्यःया अभिलेखय् देगुद्यःया नामं 'देगुरीबहार' धकाः नं उल्लेख याना तःगु दु ।

बौद्ध परम्परायात निरन्तररूपं न्ह्याकेया निंतिं थनया संघं थः मस्तय्त थ्व हे विहारया स्वयम्भू चैत्यया न्ह्यःने चुडाकर्म (प्रब्रज्या) याय्गु यात । चुडाकर्म याना भिक्षु जुई धुंकूपिं च्वनेत विहारया चाकलय् चीवर छेँ (चीवरपुनाः तःपिं भिक्षुपिं च्वनेगु छेँ) नं दय्काविल ।

ई व परिस्थिया कारणं थन विहारय् भिक्षु जुया च्वंपिं मध्यय् गुलिगुलिसिनं चीवर त्वःताः शाक्यभिक्षु जुया गृहस्थी च्वनाः, महायान धर्मकथं थःगु परिवारयात पालना यानाः, थःम्हं फूचाःगु कथं दान, धर्म याना "बहुजन हिताय बहुजन सुखाय" या लँपुई पलाः छिना संघात्मक शैलीं विहारया नियमित ज्या याय्गु यात ।

लिपा थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारया लिकस प्यकालय् किरातवंसया नीच्यामम्ह जुजु पटुकं दरवार दय्का राज्य यात । पतुकं थुगु थाययात थंगुनामं पटुक धका नां तल । पटुकया अप्रभ्रंस जुया थौं कन्हय् थ्व थाय्यात "पटक्व" धायगु यात । किरात जुजु पटुकया काय् गश्तीया पालय् थ्यंका ईशाया २०० दँ न्हापा वैशाली नगरं वयाः नेपाःया स्वनिगलय् बसोवास याःवःपिं सोमवंशी जुजुं निर्मीषं थन च्वंपिं जनतातय्गु ग्वहालि कया थःपिनिगु अधिकार ब्वलंकेत स्वत । थ्व खँ सीइका किराँत जुजु गश्तीं थनया

जनतातय्‌त कुदृष्टी स्वयगु यानाः तःधिपिं मनूत पिहां वक्वसित ज्वनायंकेगु, कुनेगु, दायगु व अनेक कथं सास्ती याय्‌गु यात । थथे जुसेंलि तःधीपिं मनूत पिहां वय्‌ग्यात । अले उगु इलय्‌ थनया हिरण्यवर्ण महाविहारय्‌ नित्यपूजा याःवनेत तःधिपिं मनूत पिहाँवने ग्यानाः भिक्षुनिदं क्वय्‌याम्ह बालकयात नित्यपूजा याकेछ्‌वय्‌गु यात । थथे तःधीपिं मनूत पिहां वने मजियाः तःधंगु दुःख जुसेंलिं छन्हू नित्यपुजा याःवने त्यंम्ह मचायात मांबौपिंसं थःपिनिगु दुःखया खँ न्यंकाः उगु दुःखं मुक्त जुइगु खँ (उपाय्‌) विहारय्‌ च्वनाच्वंम्ह संघया थकाली आःजुयाके न्यनावा धकाः धया छ्‌वत । मचा विहारय्‌ थ्यंका थकाली आःजुयात न्हिथं थें पूजाभः लःल्हाना विया मांबौपिनिगु दुःख लुमंकाः ख्वख्वं मांबौपिन्सं धयाहःगु खँ फुक्कं आजुयात कन । मचायागु खँ न्यना आजुया करूणा वन । नित्यपूजा सिधय्‌का लिहाँ वय्‌त्यंम्ह मचायात आजुं हःपा (सान्त्वना) बियाः थथे धया बिज्यात- "हे मचा छंगु खँ न्यना जित तस्सकं दुःख ताल । उकिं थ्व दुःखं मुक्त जुइत छम्ह निम्ह याना पिहां मवःसे त्वाःत्वालय्‌ सहलह ब्याकाः सकलें पाःलाक पिहांवयाः हा दनेथें दनाः किरात जुजुया विरूद्धय्‌ पलाः ल्ह्‌वनाः लिच्छवीतय्‌त ग्वहालि बियाः, किरांत जुजुयात ल्यथना छ्‌वय्‌माः । थ्व ज्या न्ह्याकेत छं त्वाःत्वालय्‌ वनाः घःयागु जल वीगु त्वहः तयाः, सकसितं जिं धयागु खँ न्यंकाः इनाप (आह्वान) यानावा धया घःयात स्नान याकाः कुहांवःगु जलविया मचायात छ्‌वयाहल । मचां नित्यपुजा सिधय्‌का आजुं धयाहःगु खँ त्वाःत्वालयवनाः न्यंका वयगुयात । उकुन्हु मचा छैंय्‌ थ्यंकःवःगु लिबागुलिं मांबौपिंसं छाय्‌ लिबाःगु धकाः न्यंबलय्‌ मचां जूगु खँ फुक्कं कन । मचायागु खँ न्यना माँबौपिन्सं थ्व ज्या याय्‌त हःपाः बिल । मचां न्हिथं सकसितं इनाप याःवनेगु यात । दक्व थासय्‌ थ्व खँया जानकारी दयवं त्वाःत्वालय्‌ सहलह ब्याकाः आजुं मचायात धयाःहःथें सकलें पाःलाक पिहावयाः हा दनेथें दना, किराँतजुजुया विरूद्धय्‌ पलाः ल्ह्‌वनाः लिच्छवीतय्‌त ग्वहालि बिल । थथे थनया जनतां ग्वहालि वीवं सोमवंशी लिच्छवी निमिषं किरातजुजु पटुकया काय्‌ गश्तीया नापं मेमेपिं किराततय्‌त नं दरबारं ख्यानाः पितना छ्‌वत । थुकथं हिरण्यवर्ण महाविहारया थकाली आजुयागु उपाय्‌ व नित्यपूजा याःवनाच्वंम्ह मचायागु तःधंगु ग्वहालिं किराततय्‌त पितना छ्‌वयाः थःपिं दुःखं मुक्त ज्वी फुगुलि यलया सकल जनतां थौंतक नं थ्व विहारयात आदर तया सम्मान याना वयाच्वंगु जुल । थुकेया दसुकथं किरातकालं लिपा लिच्छवीकालय्‌ व मल्लकालय्‌ निर्माण याःगु विहारय्‌ धार्मिक पुजा याय्‌त व जन्म जुसांनिसें याय्‌माःगु धार्मिक ज्या याय्‌त थन विहारय्‌ न्यनाः पुजा याइगु चलन दु । थुगुकथं न्हापा यलया भिंन्याबाहाः व भिंन्याबहीया नेतृत्व थुगु विहारं यानावयाच्वंगु खः । लिपा थीथी नगुमां (पञ्चाङ्ग पात्र) पिहां वसेंलि पञ्चाङ्ग पात्र पाखें धार्मिक ज्या न्ह्याकेगु यानाहल ।

थुगु खँयात "क्वाःबाहाःया बंशावली" रत्नराज बज्राचार्य पृष्ठ ४५-५० स थथे वर्णन याना तःगु दु ।

कलियुा समय पूर्वया किरातीतस्यें गोकर्णे बासयायां न्हय्‌गू पुष्टा तक राज्य चलेयात । अन्त्य पटक्व धयाम्ह किराती राजा यले वया प्यका लँय्‌ दरवार दयेका वास यात । थुम्ह राजा थःम्हं धैथें मयात अथवा मचोनं धाःसा प्राण हथ्या काईम्ह जुयाच्वन ।

थुगु अवस्था यल देशे च्वंपिनी प्याहाँवय्‌ ग्याना श्री शाक्यमुनी भगवानयात नित्य कर्म पूजाभाव,

भोजन तुतेयाय् मजिया न्याखाचोकया कुलापादया सन्तान बालक मचायात नित्य कर्म स्नान पूजा पंचामृत क्षीर भोजन समेतं ज्वंका, घण्ठ छगो क्वखाय्का, खापा खनेत क्वें ताचा लःल्हाना छ्वया हल ।

मचाया विहारे थ्यंका खापा चायेका, ताःखना द्वहाँवना स्नान याकेत कलश ज्वना धाल- हे भगवन ! स्नान याना विज्याहुँ धका हाला च्वन धौछि वन, हाकनं हाकनं धाल अथ्यनं स्नान याना बिमज्या । सुथसिया प्रहर वितय् ज्वी धुंकल । मचाया नये पित्यात खोया धाल, अलेतिनी श्री भगवान मुसुमुसु न्हिला लः फयाकया स्नान याना सिन्ह तिना, भोजनयाना विज्यात । थन मचाया हताहासन पूजाया सार्दाम ताःचा ज्वना, गं क्वखाया खापातिना छें लिहाँ वल । छें च्वंपिं मचाया मां-बौपिनी मचा आतकं लिहाँ मवनी, छु जुल, गथ्य जुल धका धन्दाकया भ्याल क्वस्वया च्वन । मचाया नय् पित्यागुलिं व्वायॅव्वाय् छें वल । गँया शब्द ताल । मांबौ पिनी मचा वल धकाः हर्ष चित्त नं नकेगु तोंकेगु जोरे याना तल । मचायात छें थ्यनेवं नकेत्वंके याना थःपिनि नयेत्वने धुस्येंलि मचायाके न्यन हे पुता ! छं देवस्थाने वंगु ताउजाल छाय् विस्तार जूगु धका खँ न्यन । श्री भगवानं ख्वाहे मस्यु उक्यें विस्तार जुगु धका खँ कन । गथ्ये २ याना वया धकाः न्यन मचानं कन । हे माता-पिता ! छको धयानं मज्यू, निक्वः धयानं मजिया स्वकगुलिं ख्वया च्वना उवले तिनी जवल्हा पिकया, ल्हासिना म्हुतु चवला, ख्वासिला, सिन्हतिना, स्वाँछुना क्षीर भोजन याना विज्यात । उकें लिवात धकाः कन । मचां धाःगु खँ मांबौनं पत्यार मया । मचा बोबि धकाः अनेक खँ तोतल धका सुमुक च्वन । न्हिच्छिया माःगु ज्यायाना दिन वितेजुल । सुर्खुन्हुनं मचायात थना ख्वासिका, मोल्हुइका, शुद्धगु वस्त्रं पुंका, पुजाभ लथल सिन्ह स्वाँ, नैवैद्य, फलफुल, क्षीर भोजन ज्वंका गँ क्वखाय्का ताःचा प्वाँ ज्वंका छ.वत । थुखुन्हुनं मचां श्री भगवानया न्ह्योने च्वना, कलश ज्वना स्नान याना विज्याहुँ धका हाला च्वन छको धाल मज्यु, निको धाल मज्यु, स्वकोगु तक धयानं मजिस्येंलि खोया खोया अति नुगः मछिंका धाल- अलेतिनी इश्वरं ल्हा फया लः कया ल्हा चाया, म्हुतुसिला ख्वासिला, सिन्हतिना, स्वाँछुना भोजन याना विज्यात । थुखुन्हु नं सुथसिया प्रथम प्रहर जुई धुंकल । उवले मचाया हर्षमान जुया, याकनं याकनं पूजाया सार्दाम ज्वना गँ छगः क्वखाया, ताःचा प्वाय् ज्वना व्वायँ व्वायँ वल । गं छग तिनी तिनी थाना छें थ्यंक वल । मां-बौ पिनी मायां मचायाके सार्दामकया मचायात नके त्वंके यात । थःपिनीनं नय्त्वने धुस्येंलि मचायाके न्येन – बाबु ! थौं नं लिबागु छाय् ? कारण छु धका न्येन ।

म्हिगः थ्येतुं ईश्वरं ख्वा मस्यु । छको निको धातले जि हे मज्यू, स्वकोगुलि ख्वया ख्वया तिनी सिधयका वया उकें लिबाइगु धका मचां कन । अथे जूसा कन्हे छको बुखँ ल्हाना स्व । हे भगवान ! थ्व यल देशे किराति लिंबुतस्ये. राज्य याना च्वन । थुमिके दयामाया मदु । थुमिसं धयाथें च्वंसा जक ज्यू । थुमिसं धैथ्ये मयातधाःसा मिसा मिजंतय्त जीव हर्ण याईगु, थुमिगु भय मदयकेत उपाय छु धका न्येना वा धका खँ स्यन । ज्यू ज्यू धका मचां धाल । दिन वितय् जुया वन । सर्खुन्हु मचायात न्हापनं थना मोल्हुइका शुद्ध वस्त्रं पुंका माक्को सार्दाम ज्वंका मचा छोया हल । न्हिन्हिथें मचाया थःगु ताले हाला चोनिं, खोई उवले तिनी श्री भगवानं भक्त मचायागु पूजा ग्रहण याना विज्यात । थुगु अवसरे मचां विन्तियात –

हे भगवन ! थ्व यल देशे पूर्वया किराती राय लिंबु पटक्व धैमसिनं राज्य चलेयाना च्वन । थुमिगु भयं मनुष्यपिनी ग्याना नये त्वने पुनेगुलिं महा दुःख । उक्यें थुपिं मदयेकेत छु उपाय दु कना विज्याहुँ धका न्येन । थ्व बालख मचायागु विन्ती खँ न्यना श्री भगवान मुसुमुसु न्हिला आज्ञा दयेका विज्यात – हे बालक

! कन्हे छ वयेबले भिंगु मू सादुरू कूछि ज्वनावा, कन्हेनिस्यें भय मन्त धन्दा काय्मते धका आज्ञा दय्का विज्यात ।

थुलि खँ न्यना मचाया माक्को कर्मकाण्ड सिधयेका छें लिहाँ वल । मचायात नकेत्वंकेयाना खँ न्येन । ईश्वरया वचनथ्यें खँकन । कन्हे यात दुरूया निमित्ते गोथलायात दुरू तयेगु कुलि बि यंकल । थुखुन्हुया दिन वितय् जुया वन । नयेत्वने याना कन्हेखुन्हुयात मने डर कया सयन जुल । जब रात बिते जुल । सुथेसिया नसंचाया प्रहरे गोठालाया छे वना, साया दुरूकया दुरूयागु मोल विया छें हया मचायात न्हिथं न्हिथंयातमागु कर्मकाण्ड स्यना कना सार्दमि फुक्कं ज्वंका मचा याकचा छोयाहल । माक्को ज्याखँ सिधयेका मचां दुरू कुलि ईश्वरयात लल्हाना विल । श्री भगवानं मंत्र योगयाना मचायात विल हे वालक छं थ्व दुरू पूर्वया मूलुखाँ पिने जवेपति प्यकालँया दथ्वी फुकं प्वंकि अले लिफ स्वयेमते ब्वायहुँ धका आज्ञा दय्का विज्यात । ईश्वरया वचनं थ्व मचाया न्हिथं यायेमागु कर्म सिधय्का लुखाँ प्याहाँ वया दुरू फुक्कं प्वंका विस्युंवन थुगु अवस्था केंचिहा बथानं पिहाँवया पटक्व दरवारया अन्तपुरं द्वहाँवना राजा पटुक, रानीमंत्री भारदार कोटवालपिंत थुगु अवस्था अन्तपुरे सकलें द्वहाँवल कुनेनं सखीपिं, नोकरी, चाकरीतेत नं न्यात । थुपिनं प्याहाँवल अन्तपुर निस्ये म्हतिं न्हेंम्ह केंचिहाँ न्याना पिछ्वया हल । पिनेनं लित्तुलित, पूर्वपतिलन वन । मवंपिं स्वयाचोंपिन्त न्याइगु सीगु उक्यं, आपालं हाँ न्यानासित । यल देशया ईलाका साँजघाखाथ्यं वले ८०० (च्यास) वचय जुया पूर्वपति किराती राय लिम्बु थूगु देशे विस्युंवन । थुखुन्हु निसें यल देशे परचक्र भयमंत । उक्यं थुगु विहारे वालक मचा भिंनिदँ (वर्ष) तकया बापाचा जुया च्वन, थुगु थितिं थौ तकन दुगु जुल । थुगु दरवारयात पटक्व धैगु नां चले जुल । थ्व किराती राजाया कवसि वंगलसिमा पीना न्हिथं न्हिथं पूजा याना तःगु लिपा दर्वार दुना वस्येंलि थ्व सिमा आतकं म्वाना च्वन तिनी ।

थुगु खँ च्वयातःगुलि नेपाःया इतिहास कथं ई पानाच्वगु खःना च्वना । थुकिइ थ्व विहारया बारे थी थी च्वंमी पिंसं च्वया तःगु कथं थकुरी जुजु भाष्करदेव बर्मा यैं पिंगला विहारय् लुयावम्ह बुद्धमूर्ति काय्के छ्वया थन विहारय् स्थापना यात धकाः च्वया तःगु व थुगु विहारयात "भाष्करदेव संसकारित हिरण्यवर्ण महाविहार" धकाः धयावया च्वंगु कथं थकुरी जुजु भाष्करदेवं थन राज्य याःगु नेपाल सम्बत १६५ (वि.सं. ११०२) सालय तिनी खः । थ्वकथं थौं नं ९६८ दँ न्हयः स्थापना याम्ह बुद्धमूर्ति (क्वाबाहाः आःजुं) थनिं २००० दँ न्हयः किरात कालय् किरात जुजु पतुकया दवावं तःधीपिं मनुत पिहावय् ग्याना भिंनिदँ क्वय्याम्ह बालकयात नित्य पुजा याके छ्वःबलय् क्वाबाहाः आःजुं थःम्ह ख्वा सिला फोजन याना बिज्यात धकाः च्वयातःगु कथं उगु इलय थन विहारय् बुद्धमूर्ति (क्वाबाहाः आःजु) स्थापना मजुनिगु खनेदुगु कथं थन विहारया थकालि आःजुयागु थासय क्वाबाहाः आःजु जुया च्वंगु थें खनेदत । अथेहे किराँत जुजु पतुकं थनया जनतायात दुःखविया च्वंगुलिं तःधिपिं मनूत पिहांवय् जिकेत छु उपाय याय् माली धकाः नित्यपुजा याःवम्ह मचां क्वाबाहाः आःजुयाके न्यं वलय् क्वाबाहाः आःजुं सा दुरूइ मन्त्र योग याना विहारया मूलुखा जःपाखे प्यकालँय् प्वंकाब्यु धकाः धया विज्याथें पुजारी मचां याःबलय् केंचिहा पिहांवया किराँत जुजुयात लिना पितना छ्वत धकाः च्वयातःगु खँय् किरात कालय् थन विहारय् बुद्ध मूर्ति (क्वाबाहाः आःजु) स्थापना मजुनिगुलिं विहारया थकालि आःजुं पुजारी मचायात माःगु उपाय कना छ्वःगु खँ थनया जनतापिनिगु छँ छँ थ्यंका विसेंलि थनया जनता हा दनेथें दना पिहांवया किराँत जुजु गस्तीयात लिना पितना छ्वःगु खँयात

केंचिहा पिहांवया किरात जुजुयात लिना छ्वत धकाः बियातःगु खनेदु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् बुद्ध मूर्ति स्थापना

किरातकालय् निर्माण यानातःगु थुगु बिहारया न्ह्यःने "भाष्करदेव संस्कारित हिरण्यवर्ण महाविहार" धका च्वयातःगु कथं भाष्करदेवं थन विहारय् छु संस्कारित यात ? संस्कारित धकाः छाय् धयातःगु खः थ्व खँ सीकेत थन विहारय् सुरक्षित जूयाच्वंगु ताड्पत्र, ताम्रपत्र, शिलापत्र व स्वर्णपत्र अध्ययन याना स्वयागुलि नं भाष्करदेव जुजुया नां हे उल्लेख जुयाच्वंगु खनेदत । थ्व कथं भाष्करदेव जुजु छु इलय् याम्ह खः धैगु सीइकेत नेपाःया इतिहासय् स्वयागु कथं भाष्करदेव नांयापिं जुजुपिं निम्ह खनेदत । निम्ह मध्यय् न्हापांम्ह किरातकालं लिपा सोमवंशीय लिच्छवी जुजु भाष्करदेव वर्मा इ.सं. ३२० स जुजु जुम्ह खः । थुम्ह जुजुं ३ दँ तक राज्य याःगु खने दु । थन विहारय् दुगु विभिन्न अभिलेखय् लिच्छवी जुजु भाष्करदेवं थ्व विहारय् कीर्तितयातःगु व गुथि स्वना दत तयातःगुया छुं नं अभिलेखत खनेमदु । उकिं थुम्ह जुजुं थन विहारय् छुं यानातःगु मदु धैगु सीइदत । मेम्ह लिच्छवीकालं लिपायाम्ह खः । लिच्छवीकालया अन्तिम जुजु जयकामदेव (लक्ष्मीकाम देव) वि.सं. १०९६ स मृत्यु जुसेंलि जुजुया मचा मदुगुलिं जुजु ज्वीपिं मदया अधिकारया खँय् यँ, यल व ख्वप स्वंगु थासय् नं ल्वापु जुल । थ्व ल्वापुइ न्ह्यलुवाः जुपिं मुख्ययाना यँया थकुरी वैश्यपिं व यलया भारोपिं खः । ल्वापु तःच्व जुया वं वं गृहयुद्ध यागु रूपकाल धैगु हंसयमाला पुष्पिका (१०९६ बैशाख ७ गते) या पाखें स्पष्ट जुयाच्वंगु खनेदु । थ्व गृहयुद्ध यँ थ्यंगु इलय (थौं कन्हेया पिंगला स्थानय्) निर्माण यानातःगु पिंगला विहार तक्कं ध्वस्त जुल । थ्व गृहयुद्ध दिकेत यलया बरपाल भारोनं अहम भूमिका म्हिता गृहयुद्धयात दिकाविल । ११ औं शताब्दी लिपा नुवाकोटया थकुरी वंशीय भाष्करदेव बर्मा ने.सं. १६५ (वि.सं ११०२) स यलय् राजधानी दय्का राज्य यासेंली गृहयुद्धं स्यनाच्वंगु थाय्त दय्केगु ज्या न्हयाकेगु यात । थ्वहे भ्रूवलय् ध्वस्त जुयाच्वंगु यँया पिंगला विहार दय्केत उत्खन्दन याःबलय् अन ल्हाना च्वंम्ह बुद्धमूर्ति लुयावल । न्हिथं गुह्यश्वरी देवीया सेवाय् वनेत थुगु विहारया चैत्य चाःहुला वनेगु याना च्वंम्ह हिरण्यवर्ण महाविहारया चक्रेश्वर यल न्याखाचुकया कुलापाद आचार्य पिंगला विहारय् बुद्धमूर्ति लुयावःगु खँ भाष्करदेव जुजुयात थ्यंकल । आचार्ययागु खँ न्यना जुजुं उगु बुद्धमूर्ति यलय् हय्त आचार्ययात उज्जं बिल । जुजुयागु उज्जं कथं आचार्य पिंगला विहारय् लुयावःम्ह बुद्धमूर्तियात विधिपूर्पक पुजा याना खतय तया अन च्वंपित कुविका यलय् हल ।

जुजुं बुद्धमूर्ति तय्त न्हुगु विहार दय्केविल । विहार दय्केगु ज्या सिमधःतले कुलापाद आचार्यया निवासस्थान यलया न्याखाचुकय् तय्गु यानातल । लिपा विहार दय्के सिधय्का न्याखाचुकय् तयातःम्ह बुद्धमूर्ति न्हूगु विहार (नवकृर्ति विहार)य् तय्यंकल । थ्व विहार धलाय्चाय् च्वंगु 'न्हूबाहाः' खः । न्हूवाहाचाय् बुद्धमूर्ति तया छुं ई लिपा विहारया संघनाप सहलह व्याका हिरण्यवर्ण महाविहारय् पूर्भाभिमुख याना देगः दय्का बुद्धमूर्ति स्थापना यात । (ने.सं. १६५–१६७ (वि.सं. ११०२–११०४) या दुने बुद्धमूर्ति स्थापना याय्धुंका किरातकालय् दय्का तःगु पुलांगु स्यनाच्वंगु विहारयात बांलाक दयेकाः विसेंलि थ्व विहारयात 'भाष्करदेव संस्कारित' धायेगु यानाहल । तर निर्मित मखु ।

थुगु खँयात पुष्टि याय्गु दसुकथं थकुरी जुजु भाष्करदेव वर्मा देगः दय्काः बुद्धमूर्ति स्थापना याय्धुंकाः थनया आगमय् पुजा याय्गु गुथि निस्वनावंगु जुल । उगु गुथि न्याय्कावयाच्वंगु पाखें भाष्करदेव जुजुया सन्तान भरी नां जुयाच्वंम्ह भारोया पालय् थ्यंकाः थ्व गुथि न्याय्का वयाच्वंगु पूण्यया फलं इमित श्री सम्पति लाभ जुल । लाभ जूगु सम्पतिपाखें हिरण्यवर्ण महाविहारया ग्वःसालय् इतिल्हने सम्यक् महादान न्याय्का वंगु खः । थ्व सम्यकय् थकुरी जुजु भाष्करदेव वर्माया सन्तानपिंसं आःतकनं हिरण्यवर्ण महाविहारया आःजुपिंत लिख्य चाय्का पूजा यायेगु याना वयाच्वंगु दु । अथे हे थुगु विहारया वंशावली व विहार दुने दुगु ताड्पत्र, ताम्रपत्र, स्वर्णपत्र व शिलापत्रय् नं थकुरी जुजु भाष्करदेव वर्मायागु नां उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।
(किपा नं. २२, २३, २४, २५, २६)

वंशावलीकथं हिरण्यवर्ण महाविहारया स्वापू पिंगला बिहारनाप दया च्वंगु संकेत थुकथं पिज्वयाच्वंगु खनेदु ।

पश्चिम भारतया माडवार देसया सुदत्तजुजुया न्हापांम्ह महारानी पिंगलादेवीया पाखें मचा मदुगुलिं सन्तानया नितिं सुदत्त जुजुं मेम्ह विमलादेवी (पिंगलादेवीया केहे) ब्याहा यात । वयागु पाखें सन्तान दसेंलि विमलादेवीया कारणं पिंगलारानीयात दरवारय् च्वनेत थाकुल । सुदत्त जुजुं विमलादेवीयात छुं धाय्मफुत । पिंगलारानी थःत याःगु ब्यवहार खनाः विरक्त जुया थःगु देय् त्वःताः नेपालय् वयाः स्वयम्भू दर्शन यानालि गुहेश्वरीया दर्शन यानाः विशाल नगरय् छगू थाय् कयाच्वन । थ्व थासय् च्वनाः पिंगला रानी बुद्ध प्रति तःधंगु श्रद्धा तयाः भाव भक्ति यानाः च्वच्वं छन्हु भगवान् बुद्धयाके दुगु स्वीनिगु लक्षण व चयेगू ब्यञ्जन परिपूर्णगु शरीरम्ह शाक्यमुनी बुद्ध म्हगसय् खन । म्हगसय् बुद्ध खंगुलिं लय्तायाः पिंगलामहारानीं थःम्हं म्हगसय् खंम्हथें च्वंक बुद्ध मुर्ति दय्केबिल । उगु बुद्धमूर्ति स्थापना याय्‌त विहारया आवश्यक जूगुलिं नेपाःया जुजुयाके माःगु ग्वाहालि कयाः विहार निर्माणयानाः बुद्धमूर्ति स्थापना यात । पिंगलारानीं निर्माण याःगु बिहार जुया उगु बिहारया नां पिंगला बिहार धकाः नामाकरण यात । थौंकन्हय् थुगु पिंगला बिहार दुगु थाय्यात पिंगलास्थान धकाधाई ।

पिंगलारानीं लिपा थः स्वामीयात लुमंकाः शाक्यमुनि बुद्धया सेवा याना च्वंबलय् म्हंगसय् गुहेश्वरीदेवी छम्ह बुरीम्ह मनुया भेषय् वयाः मासोपवास (माय्अवसं ब्रत) दन धाःसा छं स्वामी नापलाय् दइ धकाः धाःगुलिं लच्छि तक शाक्यमुनि बुद्धया थाय् च्वंगु जल जक त्वनाः मेगु फुक्क आहार त्याग यानाः एकचित्तं थः स्वामीयात भिं जुइमा धकाः लुमंका ब्रत च्वनाच्वन । ब्रत अवसान ज्वीकुन्हु रानीया भक्ति भाव बःलागुलिं सुदत्त जुजुं पिंगला रानीयात नापलावल । रानीयात खनेवं विमलादेवीं यागु ब्यवहारय् थःम्हं छुंधाय् मफूगु वाःचाय्काः क्षमा फ्वनाः पिंगलारानीयात थःगु देसय् ब्वनायंकल । लिपा नेपालय् तःधंगु भ्वखाय् ब्वयाः बिहारया इलाकाय् दुगु छेँया नापं बिहार नं दुन । बिहार जीर्ण जुसेंलि बिहारय् च्वंपिं भिक्षुपिं नं उखेंथुखें वन । बिहारय् स्वइपि सुनं मन्त । उगु इलय् न्याखाचोकया कुलापाद आचार्य न्हिथं गुह्येश्वरीया खगानन देबीया सेवाय् वनाच्वंगु जुल । छन्हु न्हापानं दनावं कुन्हु खसु भुनाच्वंगुलिं लँ दापा

जुया विशाल नगरया पिंगलाकोटय् लाःवन । अन भग्न जुया च्वंगु पिंगला बिहारया दथ्वी चैत्य छग्वः खनाः मन प्रसन्न जुयाः न्हिथं उगु हे लँपुं वनाः बिहार चाःहुला गुह्येश्वरीया सेवाय् वनेगु यात । छन्हु कुलापाद आचार्य थः न्हिथं चाःहुला च्वंगु बिहारया दुने बुद्धमूर्ति ल्हानाच्वंगु म्हगसय् खन । कन्हय् कुन्हु बिहारय् चाःहुलेत वंबलय् अन च्वनाच्वंपिं मनूतय्त थःम्हं म्हगंसय् खंगु खँ कन । आचार्ययागु खँ न्यनाः अन च्वंपिन्सं नं बिहारय् न्हि स्वकः सुथय् न्हिनय् व सन्ध्याइलय् गं थानाहइगु तायुदु, स्वःवःसा सुं नं मदु धका धाल । इमिगु खँ न्यना व विहारय् बुद्धमूर्ति ल्हाना च्वंगु हे दयुमाः धइगु निश्चययानाः सकलें च्वनाः गाः म्हुया स्वःबलय् बुद्धमूर्ति लुयावल । जुजु भाष्करदेवयात धयाः बुद्धमूर्ति खतय् तयाः अन च्वंपिंत कुबीकाः यलय् थःगु थाय् न्याखाचुकय् तय्हलः ।

उगु इलय्या जुजु भाष्करदेवबर्मा न्याखाचुकय् तया तःम्ह बुद्धमूर्ति स्थापना याय्त नव बिहार (न्हूगु बिहार) दय्का न्याखाचुकय् तया तःम्ह बुद्ध मुर्ति हयाः थुगु बिहारय् तल । यलया धलाय्चाय् दय्काःतःगु थ्व बिहारयात थौंकन्हय् न्हूबाहाः धाइगु खः । बुद्धमुर्ति नवकीर्ति विहार न्हूबहालय् तया छुं ई लीपा भाष्करदेव जुजुयात बुद्धं म्हगसय् दर्शन बिया थथे धया बिज्यात - हे राजन ! थ्व थाय्या उत्तर दिशाय् रत्नचैत्य दुगु बिहार (हिरण्यवर्ण महाविहार) य् हिरा थें थीगु मिखा दुम्ह लुँ थें म्हासुगु वर्णम्ह 'हिरण्यक' छुँ भौयात लिनाः यंकुगु थासय् जित स्थापना यानाब्यु । थथे म्हगसय् बुद्धं दर्शन बियाः धया बिज्यागु खँयात बिचाः यानाः जुजुं ज्योतिषयाके न्यंबलय् ज्योतिषं उगु बिहारया पच्छिम देशय् हिरण्यक छुं वासयाना च्वंगु खँ कना उगु थासय् बुद्धमूर्ति स्थापना याय्गु उत्तम जुगु खँ कन । थ्व खँ न्यना जुजुं थः हे उगु बिहारय् बिज्याना देगः दय्केत योग्यगु थाय् ल्ययाः पच्छिम भागय् देगः निर्माण यानाः नव बिहार (न्हूबाहाः)लय् तयातःम्ह बुद्धमूर्ति थुगु महाविहारय् स्थापना यानाबिज्यात ।

थ्व खँ यात थी थी सफुतिइ थुकथं वियातःगु दु ।

"क्वाःबाहाःया वंशावली" पृ २१-३६ रत्न राज बज्राचार्य

श्री शाक्यमुनी भगवान नेपाल मण्डले गोपुच्छ पर्वते थ्यंका श्री स्वयम्भू दर्शनयाना स्तोत्र, प्रार्थनायाना थः व शिष्य भिक्षुगणपिं मुंका पश्चिम दिशा पाख्यें विज्याना अनेक कथा धर्म ब्याख्यान याना च्वच्वं ताकालं वर्ष विते जुया वसेंलि, छन्हुया दिने थःव शिष्य भिक्षुगणपिं मुंका आश्रम वना श्री स्वयम्भू प्रदक्षिणायाना गोपुच्छ पर्वतं क्वहां विज्याना पूर्व सम्मुखयाना विज्यात । थुगु अवसरे मञ्जुपतन शहरे, न्हापा मञ्जुश्रीया शिष्यया सन्तान छम्ह वज्र लेपकमीया पुत्री छम्हस्यें श्री शाक्यमुनी विज्यागु खना लँय दना, विचारयाना स्वया च्वन । थ्वसपोलयागु रूप, जोभन, तेजखना अति हर्षमानयाना स्वया च्वन । श्री भगवानं श्री गुह्येश्वरी दर्शनयाना नेपाल पुला पनौती थ्यंका अननं नमरा पर्वतय् थ्यंका विश्रामयाना विज्यात । थनं आनन्द भिक्षुयात सःता आज्ञा दय्का विज्यात ।

हे आनन्द ! थ्व चैत्यया उत्तर दिशाप्वालं द्वहाँवना (दुनेवना) बता छगः कयाहिं धकाः आज्ञा दय्का विज्यात । श्री भगवानया आज्ञा न्यना आनन्द भिक्षुं चैत्यया प्वालं द्वहाँवना सुवर्णया बता कया हया श्री भगवानयात लःवल्हाना विल । श्री भगवानं थ्व हे बता चायका थः व पूर्व जन्मयागु अस्थि धातु दर्शनयाना

सकल भिक्षुपिन्तनं दर्शन बिया श्री महासत्व राजकुमारया जन्म कथा आज्ञा दयेका बिज्यात । थ्व खँ न्येना सकलें हर्षमान जुया च्वन । थनलि थ्व सुवर्ण वता न्हापाथेंतुं आनन्द भिक्षुयात बिया चैत्यया दुने तयेके छ्वत ।

थननं प्रस्थानयाना ववं ववं देशान्तर चाहिला बिज्याक जुल । थनंलि कथनं दिन बिते जुया वसेंलि वज्रकर्मीया पुत्री जोभन अवस्था जुसेंलि कन्यादान बिल, दच्छि-निदँ दस्येंलि, सन्तान छम्ह जन्म जुल । व बालकयात जातकर्मयाना न्हिथं प्रतिपाल यानातल । थनंलि श्री भगवान कुशीनगर थ्यंका निर्वाण जुया बिज्यात । श्री भगवान निर्वाण जूगुलिं सकल राजा प्रजा दुनियागणपिनिशोक संताप ज्वीकाच्वन जुल ।

थुगु बखते गनंहे बुद्ध मूर्ति स्थापना मजुनी ।

थ्व बालक न्हियान्हिथं बढये जुयाव वल । थ्व बालक दच्छि दयेवं बौम्ह स्वर्गीय जुया वन । थ्व मचायात माम्हसिन नय्-मनय्यानाव अति कष्टनं काल हनावच्वन । प्यदँ न्यादँ दयाव वल । थ्व मचाया पासापिं नापं म्हिताव च्वन । गुवलें गुवले चायापिं न्ह्यवसा दयेका म्हिता ज्वीगु जुया च्वन । थुगुकथं म्हिता जुजूं च्यादँ, भिन्दँ दया वसेंलि मांम्हसें धाल – हे पुत्र ! छं न्ह्यावलें जिवजन्तु, भ्रंगपंछि थुजा थुजापिं दय्का छुयाय् ? बुद्ध मुर्ति छगू दयेकी धका धाल । थ्वते माँया वचन न्यना काय्म्हसें धाल – भो माता ! बुद्ध मूर्ति धेंगु गथे खः ? जिं मस्यू, कनाब्यु । अले जिं दय्का केने धका धाल । ज्यूका लय्की धका धाल । थुखुन्हु श्री भगवान यागु रूप ध्यान थःम्हं खंका कना बिल । थ्व मचां खँ थ्वीका, थुखुन्हु निसें पासापिं फुकंमुंका चान्हाया आरंभयात, प्यन्हु-च्यान्हु दसेंलि अङ्ग लक्षण बिचारयायां दयेकल । म्हया जा अवधि प्यकुत्या (४।।) हाकगु लक्षणं संयुक्त याना दय्के सिधय्का, मांम्ह सःताहया क्यन । मांम्हसें स्वया धाल – हे पुत्र ! छं दय्कुगु छाँत अङ्ग लक्षण फुकं ठीकजू । थुकि प्यंगू लक्षण जक मगाः । छु छु धाःसा – जिं खनाम्ह भगवान लँय् पद्चारीयाना बिज्याम्ह १, हानं श्री भगवान बिज्याबले धर्म ब्याखयनयाना बिज्यात । भिक्षुपिं जवंखवं तया बिज्यात ३, तेज चय्प्यकुत्या जवे खवे, न्ह्योने लिउने तेज प्रकशयाना बिज्याम्ह ४, थुलि जक मगाः । मेमेगु लक्षण फुकं संपूर्ण जू । धन्य धन्य, साधु साधु छ धका साधुकार याना अति हर्षमान जुया च्वन ।

थन उघ्रिमे स्वर्गे च्वंम्ह द्वछिगः मिखा दुम्ह ईन्द्रं सिइकावया, थुम्ह भगवान मुर्ति उरेयाना यंका, नन्दन बगीचासं तया न्हिथं पूजायाना तल । थुगु मूर्ति थौंया अद्यापि थीरं बिज्यात ।

थनंलि माँ व काय् निम्हं तोले जुया आकाशे थःस्वया च्वन । खने मन्त निराश जुल । थव पुत्रया ख्वा स्वया धाल – हे पुत्र ! आछुयाय् ? भ्रीसं दय्का तयाम्ह इश्वर ग्रहणयाना काल । हाकनं मेम्ह दय्की धका धया निम्ह सियां नया त्वना सुख सयन जुल ।

सर्खुन्हु (कन्हेखुन्हु) हाकनं पुन निर्माण यायेत पासापिं सकलें मुना न्हेर्खुनु जूगु घटना कना श्री भगवान मूर्ति दयेका हल । दयेका हहँ भिन्हु नीन्हु दयावल । न्हापाथेंतुं च्वंक दयेकल । निला प्यला दसेंलि श्री भगवान न्हापायाथें च्वंला, मच्वंला धका केन । माम्हसें बिचायात ज्यूका । न्हापाथेंहे च्वं । ठीक जू धकाः स्यावास बिया मचातयेत दुथ्य फथ्य नका त्वंका खुशीयाना छ्वत । सर्खुन्हु जुल जलाखलापिंसँ सिका स्वव्ल । सकस्यां खुशीजुया श्री भगवानया मूर्ति दर्शन याना गुलिसियाँ स्वाँछाया, गुम्हेसियां धुं धुपायँ

च्याका हानं नैवद्य मढीचढी, फलफुल, छाया भाव भक्ति याना च्वन । थुगु कथं न्हिथं न्हिथं लोकपिं वया पूजा भाव भक्ति याना च्वच्वं देश देशान्तरयापिं समेत वया भाव भक्तिं याना च्वन । थुगु बुद्ध मुर्ति बाँलागु खँ ल्हासा देशे थ्यंक प्रचार जुया वन । थुगु अवस्थाय् ल्हासाय् च्वंपिन्सं सिका, भिक्म्ह, नीम्ह संय्त वया न्यन्यं न्यन्यं थुगु थास थ्यंका सोगु बखते आपालँ लक्षण पुरे जुगु सिइका, थ्व मूर्ति हरण याय्गु मनयाना थुगु थासे विचार यात । न्हिन्हिं वया थाँ स्वस्वं प्यन्हु न्यान्हु दस्येलि छन्हुया रात्री सकलया न्ह्योवया च्वंगु बखते खुया यंकल । प्रात काल जुया वस्येंसि न्हापानंदना, नित्यपूजा याय्त वगु अवसरे देव मूर्ति मदया उखे थुखे स्वजुल । खुया यंकुगु धकाः सीका, नुगः मछिंका मांम्हं व काय्म्ह निम्हसिया आः छुयाय् ! देव मूर्ति खुया यंकल धका दुःखताया च्वन । आः अथेमखु हाकनं दयेके माल । आःजाः गोप्ययाना, क्वातुका तये माल धका मती तया अष्ट धातुयागु दयेके धका माक्व सामाग्री तयार यानाव हल । थुगु बखते जोभनया अवस्था जुया च्वन । अति मनोहर जुयेकं श्री भगवानया मूर्ति दयेका हल । निला प्यला दस्येलि समपूर्ण ज्या सिधल । मांम्हयात बोना हया केन । मांम्ह खुशीजुया धाल स्वक तक दयेकलंनं उथ्थे उथ्थें च्वं, लक्षण पूर्णजू धकाः धया भिनक निदान याना बाँलाक बिचार याना भावयाना गोप्ययाना व सेवायाकगु जुल । कथंथ्यें दिन बिते जुजूं वन । छन्हुया दिनस माँम्ह स्वर्गारोहण जुया इश्वरया भावभक्तिं सुखावती भुवने बासलाक जुल । थन काय्म्हस्यां माक्व क्रिया कर्म याना इश्वरया शरणे च्वच्वं जौभनया अवस्थास सलुक्षणी कन्या विवाह यानाव श्री भगवानया सेवा याना च्वन । कथं दिन बितेजुया वस्येलि कूल सन्तान प्राप्त जुल । बालकयात जात कर्मयाना इश्वरया शरणे च्वच्वं जौभनया अवस्थास सुलक्षणी कन्या विवाह याना व श्री भगवानया सेवा याना च्वन । कथं दिन बिते जुया वस्येलि कुल सन्तान प्राप्त जुल । बालकयात जात कर्म याना भिनकं प्रतिपाल यानाव तल । निदँ-प्यदँ दयावस्येलि माक्व सेनेकने यानाव तल । च्यादँ भिदँ दयावस्येलि पुत्रयात इश्वरयागु पूजा भाव सेना कना, बृद्धा अवस्था मृत्यु जुल । थुम्ह महात्मा पुरूष विश्वकर्माया अवतार धका लोके प्रख्यात जुल । श्री बुद्ध मूर्ति निर्माणयागु पुण्यया प्रभावं सुखावती भुवने जन्मकाः वन ।

थनंलि कलियुगया समय राग, द्वेष, मोह, माया इश्वरया भावभक्ति कमजुया वल । नय्गु, त्वनेगु, पुनेगुलि ललाच जुयावल । थुगुकथं ताकाल पर्यन्त वयावसेंलि छन्हु दिने भूमि कम्पमान जुयाव लोकपिन्त ल्हाना सित । छें दक्व दुना वन । गुलिसियां मां बौ मन्त, गुलिसिया कलाः काय् म्ह्याय् मन्त । भति भति दनिपिं मनूतय्त नय् त्वनेया निमित्त जग्गाया ज्या याना पिना सयेका नयेगु, ज्यूज्यूथें सनायाना च्वन । थ्व बुद्ध मूर्ती नं छें फुक्क दुना, ल्हाना लोप जुया च्वन । स्यूपिं थकालिपिं फुकं सिनावन । मचा, मिसातसें स्यूगु मखुत, अज्ञाने लाना अथे अथें छुं मसिया च्वन । थुगु अवस्था जग्गाय् पिना तःगु पाकय् जुयावल । चान्हे खुं खुयायंकी धकाः बुईं पिवा च्वंच्वन । अर्धरात्री बाचा जागु बखते अकस्मात गं थाना हल धका? उखेथुखे स्वजुल । छुं नं खने मदु । च्वच्वं रात बिते जुया वन । छेँवया नय् त्वने याना न्हि न्हिं छें मामागु याना रात जुया वस्येलि बलिचाय् द्यो वन गंथात न्ह्योलं चाल । दना स्वत । छुं खने मदु । अनर्थ जुल धकाः याकचिया मने खँल्हल्हां रात बितेजुल । छे वया थःगु नित्याचार सिधय्कल । निम्हेसिया ज्या खँ फुकं सिधेका राते द्यों वन न्ह्योवल । बाचाजाई गं थाना हल । आ जा थ्व थासे चिनितये, न्हिन्हेवया छको नि स्वये । अवश्य छुं हेतु दै धकाः तुतां छपु यंका स्वाना बिल । बिते जुया वस्येलि छें वया नयेतवने

याना थः काय् म्ह्याय् कलापि.त दक्व खँ कना सकलें बोनाहया थम्ह चिं तयाथाय् म्हुया स्वत । म्हुम्हुं म्हुम्हुं क्वय् थासे थ्यनेवं ध्वाथुल । तिजक खना स्वत । बुद्ध मुर्ति खनेदत । भिनक म्हुतुम्हुया थःसपाया चवंम्ह थनाबिल । लखंसिला हुया वाँलाक सुग्घर सफायाना सकलयात दर्शन बिल । सकसिनं फुथे पूजाभाव भक्तियाना तल ।

थुगु बखते ललितापुरी महानगरे राजा भाष्कर देव थकुरीजुया च्वन । थ्व राजायात खबर छ्वया हल । देव मूर्ति लूगु खबर नेना शयन जुल । थुखुन्हुया रात्री श्री भगवान स्वप्ने आज्ञा दयेका बिज्यात हे राजन ! जिं छं गुरू पुरोहित कुलपात बज्राचार्य छ्वया हया, कायेके हिं धका आज्ञा दयेका अन्तरध्यान जुया बिज्यात । थन राजाया न्हेलं चाय्का सुख नं च्वन । प्रभात काल जुस्यंलि दुतयात सःता धाल हे दुतजन छ न्याखाचोके वना गुरू पुरोहित कुलपादयात निमन्त्रणा याना थथ्यें ब्वनाहिं धका आज्ञा दयेकल । राजाया आज्ञा नेना तत्कारणं दूतवना गुरू पुरोहितयात बिज्याकल ।

भाष्करदेव थकुरो राजां गुरूयात खनेवं नमस्कार याना आज्ञा दय्कल । भो गुरू ! छलपोल बिज्याना श्री भगवान मूर्ति कया हया बिज्याहुँ । पूजाया सार्दाम छु छु माल । गथे खः धका न्यना बिज्यात । गुरूं भिंगु दिन बेलास्वया माक्व सार्दाम कना बिज्यात ।

थनलि दिन बेला थ्येसेंलि चैतक भिक्षु छम्ह थ्व शिष्य यात पूजा सार्दाम जोंका शुभलग्न, शुभ बेलासं प्रस्थान यानाव बिज्यात । ववं ववं देवया स्थानस थ्यंका थुखुन्हुया रात्रीस अधिवासन पूजा आरम्भ याना चछिं जागर्तयाना सुवर्णया कलशे तिर्थलंख, पञ्चरत्न, पञ्चोषधी, पञ्चामृत, अक्षत, दुर्वाकुण्ड सहित न्याता जाप-पाट पूजा यानाव प्रभातकाल जुस्येंलि शुचि स्नानयाना निराहारणं पञ्चो प्रचार पूजायाना पञ्चसुत्र सहित नं जिवन्यास याना बिज्यात । ईश्वर प्रशन्न जुस्येंलि थुगु थासनं आकर्षया मन्त्र प्रयोग याना व हल । हहंहहं शंखमूल थ्येंस्येंलि राजायात खबर छ्वत । राजा नं सुवर्ण पत्र लायाव देशे दक्को बाजाहया लँसोवल ।

थनंलि शंखमूल तिर्थ पुलावये धुंस्येलि जबुकयात गुरू आज्ञा दयेका बिज्यात – भो जम्बुकराज थनं उख्यें जिमिगु यल देशे छिपिं वयेमज्यु स्वस्ति शान्ति यायेमालि । उकें छ ल्याहाँ हुं धका धया बिज्यात । थन जम्बुकराजां बिन्ति यात – भो गुरूजी थुम्ह श्री भगवानया सेवा भक्ति खः । जि लिहाँवने मखु । श्री भगवान गन बिज्यात, अनहे जि बास याये धका धाल । थ्व खँ न्येना चैल भिक्षुं धाल हे जम्बुक राजा – छं आमध्ये धायमते । छन्त जिं दँय् छको पूजा भाव यावये छ याकनं लिहाँहुं धका धाल । थ्व खँ न्येना चित्त बुझेजुया थव स्थाने लिहाँवन । थौंया अद्यापि सुखनं च्वन जुल ।

थ्व शंखमूल तिर्थ लुँयापत्र ताफु सिद्ध जुया वन । थुकिया निशान ताफुया क्वसं खवे पति शिलामय मूर्ति बुद्ध थौं तकं दनि । अननं प्रस्थान याना सिधुर जात्रायाना हहंहहं छगू स्थानस लगंख्येलय् बिज्याम्ह पीठेश्वरी श्री महालक्ष्मी सिङ्का, इमाया मूर्ति जुया ब्वयावया कुलपाद बज्राचार्य यागु बज्र वांन्याना आकाशे ब्वया वन । श्री भगवान रोकय् जुया बिज्यात थुगु थाय्या नां स्वथ धाई । थुगु अवसरे बज्राचार्य आकाशे थस्वया आकर्षण मन्त्र प्रयोगयाना विभूति इका, पका, तारण तया ईमायागु क्वे भूमि किचले साला बिज्यात । थुगु बखते शकुनीरूप महालक्ष्मी बय् पछारे जूवल । थ्वैके च्वंगु काचाक लिकया थ्वहे बज्र क्वाना छंगु छ्यों तःछ्याना बि । छ सु खः ? गुम्ह खः ? छंगु रूप क्यों, मखुसा छन्त बाकि तयेमखु धका

बज्र म्हुया क्यन ।

थुगु बखते श्री महालक्ष्मी रूप जुया आज्ञा दयेका बिज्यात – भो कुलापाद ! थ्व ललितपुर (यल) देश जिगु राज्य, जिके छक हे मन्योस्ये छं थुगु ज्या यागुलिं छन्त जि छलेयानागु खः । छंगु शास्त्र मन्त्र तन्त्र खना जिं खुशी जुई धुन । धन्य धन्य छ खः धकं धया अन्तरध्यान जुया बिज्यात । थुगु थासे मतंगी धेगुनां प्रसिद्ध जुल । थुगु थासन पश्चिम दिशानं बिज्याका, न्याखाचोकया दथ्वसि बिज्याका न्हिथं न्हिथं त्रिकाय शुद्ध याना, सुथे न्हपानं मोल्हुया नित्य पाठपूजा पञ्चामृत क्षीर भोजन चन्हेयाना गंभारसिं १०८ सछि व च्याता गं थाना अपरिमिता धारणी ब्वना, आरतीयाना, तुतः ब्वना, सयन याना बिज्यात ।

थुगु प्रकारं न्हिथं नित्य पूजा, जप पाठ, पूजा याना निला–प्यला दयावल । थन राजा भाष्करदेवयानं न्हूगु बिहार दयका हल । सुथे न्हिनेस मेहनत याना याकनं बिहार सिधय्कल । गुरूयात सतके छ्वत । राजाय बचने गुरू पुरोहित बिज्यात । हे राजन । छलपोलया बचने जि थ्यंक वय् धुन । आत्रा छु ? धका आज्ञा दयका बिज्यात । राजा भाष्करदेवं गुरूयात आशने बिज्याका नमस्कार याना आज्ञा दयेकल ।

भो गुरू ! छलपोलं इश्वर भःीगु देशे बिज्याकुगुलिं जिं न्हूगु बिहार दयेके धुन । बिहार प्रतिस्था याना इश्वर बिज्याकेत, लग्न, साईत स्वया बिज्याहुँ, पूजाया सार्दम कना बिज्याहुँ धकाः बिन्ती यात ।

थव गुरूं आज्ञा दयेका बिज्यात – हे राजन ! छलपोलं बिहार दयेका देव स्थापना याना, सुनां नित्य याना पूजा याई, न्हि स्वक मोल्हुया प्रहरे प्रहरे गभारसिं दाया अपरिमिता धारणी पाठ ब्वना नियम पूर्वक क्षीर भोजन छाया संन्ध्या तर्पण, दीपदान स्तोत्र ब्वनेमाः । उकीं छलपोलपिंसं नियम याये फैमखु धकाः आज्ञा दयेकल ।

थ्वइत गुरूया आज्ञा न्येना पूनर्वार राजां आज्ञा दयेकल – भो गुरू ! जिगु बचन धन खर्च याना हय धुंका आमथ्य खँल्हाना बिज्याये मते । क्षमा याना बिज्याहुँ धकाः राजां आज्ञा दयेका बिज्यात ।

थन गुरूं आज्ञा दयेकल । भो राजन ! थ्वसपोलयात धन जक खर्च याना मज्यू । मुख्ये शुद्ध नियम, जप, पाठ, पूजायाना जक खुशी ज्वीम्ह इश्वर खः । थुकि छपिंसं जिद्धियाना बिज्यायमते धकाः आज्ञा दयेकल ।

थुलि गुरूया बचन न्येना राजा, मन्त्री, भारदारपिं टोल–टोलया थकालिपिं न्ह्योने तया सल्हाः यात । थुगु अवस्था सकल लोकपिंसं धाल - भो गुरू ? राजाया हुकुमं हया बिज्याम्ह इश्वर राजा भाष्करयाम्ह ज्वी । छलपोलयात दक्षिणा व शीलपाउ जक ज्वी, धकाः लोक पंच धया वन । थनंलि न्हूगु बिहार प्रतिष्ठा याना शुभ लग्नसं जज्ञ याना, न्याखाचुकय् बिज्याम्ह भगवान न्हूगु बिहारे प्रतिष्ठा याना व गुरू दक्षिणा, शिलोपाउ बिया छ्वत । थ्वखुन्हू निसें भाष्करदेव राजा न्हिथं मोल्हुया चतुर्थ प्रहरे गंभारसिं दाया ॐ अपरमिता धारणी पाठ याना न्हिन्हिं नित्य पूजा याना क्षिर भोजन व पंचामृत, फल, मुलादि मढी चढी चन्हे यानाव च्वन । प्यन्हू च्यान्हू दयावसेंलि छन्हूया रात्री श्री भगवानं स्वप्ने धया बिज्यात ।

हे राजन ! जिं थुगु बिहार जि च्वने मखु । जितः मेगु बिहार दयेकी धकाः आज्ञा दयेका अन्तर्ध्यान जुया बिज्यात । राजाया न्हेलं चायेका अनर्थ धकाः मति तया च्वन । थ्वखुन्हूया रात्रीस राजायात आज्ञा दयका बिज्यात त्रासं न्हेलं चाल । मन अदोलयाना बिज्यात । प्रभात जुस्येंलि, नित्य पूजा, पाठ सम्पूर्ण सिधयेका शयन जुया बिज्यात । थ्वखुन्हुनं न्हिंन्हिथें स्वप्ने धया बिज्यात । राजां न्यन – हे भगवान !

छलपोल गजागु थासे बिज्याय्गु धकाः न्यन ।

थ्व ललितपुरे कुम्भर्तीर्थे न्हिन्हिं स्नान याना बास याइम्ह हिरण्यक नाम छुं च्वंगु थाये, न्हापा त्रेतायुगे मञ्जुश्रीनं काली दहँ छ्वना बिज्याबले निस्यें लखं मसुगु पुखु छगू दु । थ्वहे पुखुली दथ्वी मणी चैत्य छग्व दु । थ्वहे पुखुली वरूण व वरणावती नाग-नागिनीपिं बास याना च्वंगु थासे बिहार दयेकी थ्व हे बिहारे भौयात छुं लिना यंकीगु, थ्व छुं भौखनेवं लितुलिना यंकी जि सदां बास याये धकाः आज्ञा दयेका अन्तर्ध्यान जुया बिज्यात । थ्वखुन्हुया रात्री विते जुयाव प्रातः काल जुस्येंलि थःव नित्य स्नान कर्म श्री भगवानया पूजापाठ पंचामृतादि क्षीर भोजन सिधय्का गुरू, पुरोहितयात निमन्त्रणा याना, पुनः बिहार निर्माणयायेगु दिन बेला स्वया, पुखुली च्वंम्ह नाग नागिनी साधना याना, पुखु ल्हाना चैत्य संमूख याना बिहार दयेकाव हल । दय्काहहं लक्षणया प्रमाणं देवालय, दयेकाव त्रयोदश भुवनया प्रमाणं जजुलि तयाव प्रतिष्ठा याना हिरण्यक नाम छुं वासयागु निमित्तिनं हिरण्यवर्ण महाविहार नामाकरण दानपति भाष्करदेव जुया निति भाष्करदेव संस्कारित धाःगु जुल ।

थ्व खँ च्वया तःगु कथं भौचित छुं लिना यंकुगु थासय् जिं सदां वास याय् धकाः बुद्धमूर्ति जुजु भाष्करदेव बर्मायात म्हगसय् क्यन धकाः च्वयातःगुलि, थन विहारय् वासयाना च्वंम्ह हिरण्यक नाँ याम्ह छुं भौचित लिना छ्वइम्ह धकाः धयातःगु कथं हिरण्य धैगु प्रज्ञा खः हिरण्यक नाँयाम्ह छुं धाःगु प्रज्ञां युक्तिपिं जनता धयातःगु खनेदु । भौचा धयाम्ह हिंस्रक पशु जुया छुं खनकि लितु लिना दुःख विइम्ह जुगुलिं, किरात जुजुं उगु इलय् मनूतयत पिहांवक्वसित ज्वना कुना सास्ती याइगुलिं किरात जुजु गस्तीयात भौचिया थासय तया थनया जनतायात छुंया थासय तया, थनया जनतां किरात जुजु गस्तीयात लिना पितना छ्वःगु खँयात उगु इलय्या घटनायात ध्यानय् तया छुं भौयात लिना छ्वःगु थासय् जित स्थापना याना ब्यु धकाः धया तःगु खनेदु ।

"वंसावली बौद्ध ऐतिहासिक" पृ. ३२-३३ पं. सद्धर्मराज बज्राचार्य

क्वाथ बाहाले हिरण्यवर्ण महाविहारे बुद्धमूर्ति तय्हःम्ह पिंगलारानी

कलिगत वर्ष १९८० थ्यंबले भारत देश पश्चिम दिशाया माडवार देशया सुदत्त धयाम्ह जुजुया विवाहिता पिंगला महारानी ३२ लक्षण दुम्ह सुन्दरी शान्त स्वभाव धर्मात्मा बुद्धभक्ति जुया च्वन । पिंगला महारानीया पुत्र पुत्री सन्तान मदुगु दुःख छगू दु । सन्तानया कारणे सुदत्त जुजुं मेम्ह मय्जु बिमला देवी विवाह यात । दछि लिपा बिमला देवी पाखे काय् बुल । बिमला देवीयागु बुखँ न्याना सुदत्त जुजुं पिंगला रानीयात बहिष्कार याना पिछ्वया बिल ।

पिंगला रानी आपालं सहनशीले च्वना पिने मेगु छेँ च्वना जीव रक्षा याना च्वन । बौद्ध विद्वान गुरूपिंनिगु उपदेश न्यना निर्वाण जुया बिज्याम्ह शाक्यमुनि बुद्धमूर्ति दय्के बिया बुद्ध गुणानुशंसा लुमंका बुद्धमूर्ति स्थापना याना बुद्धभक्ति जुया च्वन । छन्हु दिने बुद्ध मूर्तियागु ख्वाःस्वया थुगु कथं प्रार्थना यात –

"भो भगवान जित सुदृष्टिं स्वया बिज्याहुँ । जित तःधंगु दुःख जुल । जित भातं पितना बिल । जि छलपोलया शरणे च्वनागु दु । छलपोल स्वीनिता लक्षणं पूर्णम्ह ८० व्यञ्जनं पूर्णम्ह खः । छलपोल करूणाधारी, कारूणिक भगवान जि शरण वया च्वना ।"

थथे प्रार्थना याबले बुद्धमूर्ति न्ववाना बिज्यात । "थ्व बुद्धमूर्तियाके स्वीनिता लक्षण चयगु व्यंजनं पूर्णम्ह मखु । थ्व बुद्धमूर्तियाके तेज मदु । बुद्धमूर्ति गमन जुइमफु । थ्व बुद्धमूर्ति धर्मोपदेश बियेमफु । थ्व बुद्धमूर्ति तपधारी मखु । थ्व बुद्धमूर्ति मारजित मखु । थ्व बुद्धमूर्तियाके पीपु वामदु । थ्व बुद्धमूर्तियाके बोधिज्ञान मदु । थ्व बुद्धमूर्ति मायादेवी लुम्बिनी जन्मयाम्ह मखु । थ्व बुद्धमूर्ति लुम्बिनी जन्म जूम्ह नं मखु । जिथेंजाम्ह हानं मेम्ह धातुमूर्ति दयेका ब्यु । जिं छन्त सुदृष्टिं स्वया चवने । छन्त सुदृष्टिं स्वया चवनीम्ह निर्वाण जुइ धुंकुम्ह शाक्यमुनि बुद्ध खः । मेम्ह छम्ह बुद्धमूर्ति दयेका लछिंलाःम्ह बुद्धमूर्ति ललितापुरे यंका स्थापना याना ब्यू ।

थुकथं बुद्धं न्वंवाना आज्ञा जुया बिज्यागु न्यना आश्चर्य जुया तथास्तु धका प्रणाम याना शिल्पककारपिं सःता माक्को ज्याला बिया बुद्धमूर्ति दयेकेबिल । कलिगत वर्ष १९८२ थ्यंबले अनंलिपा हानं मेम्ह बुद्धमूर्ति दयेकेबिया स्वम्ह बुद्धमूर्ति तयार याना स्वम्ह भ्ववलाकं तया स्थापना याना बुद्धभक्त जुयाच्वन । न्हापां दयेकूम्ह दथुइ तयाबिल । दोश्रो निम्ह दयेकूम्ह जवे व तेश्रो स्वम्ह दयेकूम्ह बुद्धमूर्ति खवेतया स्थापना याना नित्यपूजा व भक्ति याना च्वन । अनंलि दछि लिपा स्वर्गया त्रायत्रिंशा भुवने च्वंपिं देवपुत्रपिं प्यम्ह मनुष्य रूपकया दथुइ च्वंम्ह बुद्धमूर्ति कुबिया स्वर्गे यंका बिल । चीन देशं मनूतवया जवे च्वंम्ह बुद्धमूर्ति छम्ह चीने यंका बिल । अनं लिपा बुद्धं बचन बिया बिज्यागु अनुसार खवे च्वंम्ह बुद्धमूर्ति छम्ह कुबिका थः नापं वना नेपालया ललितापुरे हया बिल । ललितापुरे हःगु बुद्धमूर्ति न्वंवाम्ह जुयाच्वन ।

थुगु बखते नेपाल ललितापुरया जुजु भास्करदेव बर्मा जुयाच्वन । जुजु भास्करदेव बर्मा बुद्धमूर्ति कुबिया हगु सीका सल्लाह बिया न्हापां न्हूबाहाले स्थापना याना पिंगला रानीयात बसोबास बिया आनन्द जुइका बिल । उगु बखते नवकृति महाबिहार धकाः निर्माण यात ।

अनंलि हानं छुं दँ लिपा पिंगला रानीयात स्वप्ने बुद्धं न्वंवाना बिज्यात । जित थन तयेमते । मेथाय् तये यंकी । थथे स्वप्ने धया बिज्यागुलिं जुजु भास्करवर्मायाके सल्लाह कया न्याखाचोके यंका भास्करवर्ण महाविहार धकाः नामकरण याना बुद्धमूर्ति स्थापना यात । अनंलि हानं दछि लिपा जुजु भास्करदेव बर्मा व पिंगला देवीयात नं बुद्धं स्वप्ने आज्ञा जुया बिज्यात – नागराजा छजो दुगु स्थाने इतिलन्ये बुद्धमूर्ति तया ब्यु । स्वप्ने थुकथं आज्ञा जूगु अनुसार इतिलन्हे बुद्धमूर्ति स्थापना यानाबिल ।

अनंलि हानं छुं दिन लिपा पिंगला रानीयात बुद्धं स्वप्ने आज्ञा जुया बिज्यात । नवकृति महाविहारे बाँलाक दय्का अनहे तयेयंकी धकाः स्वप्ने आज्ञा जुया बिज्यागु अनुसार नवकृति महाविहारे बुद्धमूर्ति स्थापना याना सर्वदेवालय चैत्य बिम्बाकार निर्माण याना छैं दना बाँलाक विहार दय्का बुद्धमूर्ति स्थापना याना बिल । छचाखेरं सतः गुम्बा दय्का च्वनेगु बसोबास क्वथा दय्का धर्मशाला निर्माण याना नवकृति महाविहार दयेका चुडाकर्म यायेगु थिति दयेका नं चैत्य स्थापना याना शोभायमान जुइका पिंगला रानी अनसन्तुं न्हिथं बुद्धपूजा यानाच्वन ।

स्वदँतक नवकृति महाविहारे – न्हूबाहाले तया लिपा हानं ललितापुर नाम थासं तुयुम्ह भौयात म्हासुम्ह हिरण्य नाम छुँ लिनाहया इतिलन्हे चाहुला वया क्वाथ दूँ दुने दुहाँवना खने मदया वंगु स्थाने तया ब्यु धका बुद्धं पिंगला रानीयात स्वप्ने आज्ञा जूबले बुद्धयागु आज्ञा अनुसार नवकृति महाबिहारे स्थापना याना तःगु बुद्धमूर्ति थन हया जात्रायाना ताय् अबीर ह्वला स्वांमाला तया दशपारमिता चक्रेश्वर आजु थथुवर

वज्राचार्य पञ्चसूत्रं तःक्यंका वजध्रतिना सालाहया क्वाथ द्वँस बिज्याकल । बुद्धं स्वप्ने आज्ञा जूगु अनुसार क्वाथ न्दँस बुद्धमूर्ति स्थापना याना हिरण्य नाम छुँयागु नामकया हिरण्यवर्ण महाविहार नामकरण याना बुद्धमूर्ति स्थापना याना बिल । धइगु वंशावली उल्लेख जूगु दु । क्वाथ बाहाले क्वाथ द्वशं बुद्धमूर्ति स्थापना जूगु दिन क्वाथबाहाः क्वाथ द्वँया दुने शिलापत्र दु धइगु नं वंशावलीस उल्लेख जूगु दु ।
"हिरण्यवर्ण महाविहार संक्षिप्त परिचय" पृष्ठ २१-२२,
धर्मरत्न शाक्य "त्रिशुली"

उबले ललितपट्टन यल देया न्याखाचुके च्वंम्ह छम्ह आचार्य कुलापादया पुर्खा न्हित्थं गुह्यश्वरी खगानन देवीया सेवाय् वना च्वंगु खः । छन्हु न्हापानं वंबले लँ द्याना विशालनगर पिंगलकोटे लावन । अन थ्यं बले भग्न जुया च्वंगु पिंगल विहार खना दुने वना स्ववंबले शाक्यमुनि बुद्धया प्रतिमा खना तस्सकं मन प्रशन्न याना उखुन्हु निसें न्हिथं उगु हे लँपु शाक्यमुनिया दर्शन याना गुह्यश्वरीया सेवाय् वनेगु यात । छन्हु उगु विहारे वंबले वं आकाशवाणी ताल "थन बुद्धप्रतिमाया नित्यपूजा मजू छं थ्व प्रतिमा थःथाय् यंका पूजा याना तय् फुला ?" उबले व आचार्य फु धका धासेलिं गथे याना यंकगु धका न्यंबले वं धाल – जिं थःगु तन्त्रविधिं बज्रजक तिना तिं तिं न्ह्वेका यंके छलपोल जक बिज्याये माः धका थःगु तन्त्रबलं प्रतिमायात विधि विधान अनुसार ल्येँहें थना वज्र तिना प्याखँ हुहुँ गोल देशे च्वंपिन्त कुबीका यल देशे हल ।

मारवाड देशया जुजुया पिंगला नां जुया च्वंम्ह रानी छम्ह दु । व जुजुं थः रानीया अनुरोध कथं शाक्यमुनिया प्रतिमा निर्माण यात । प्रतिमा सिधःबले वया मित्र मेम्ह जुजुं खना व प्रतिमा थःथाय् यंकेतः आग्रह यात । अले उगु प्रतिमा बीमखु धाय् मछाला बियाछ्वत । हान मेगु प्रतिमा दय्कल व नं मेम्ह मित्र जुजुं यंकुसेंलि हानं मेम्ह दयेका रानीया चित्त बुभ्रेयाना बिल । लिपा व जुजुं थः कान्छीम्ह रानीया बशे वना पिंगला रानीयात वास्ता मयात, हेलायात । उकिं बिरक्त जुयाः छन्हु स्वैत नं छुं मधासे नेपाले वया स्वयम्भु दर्शन याना किण्डोले च्वन । लिपा हानं गुह्येश्वरी दर्शन याना उबले नेपाले राज्य याना च्वंम्ह वरसिंह जुजुयाके जग्गा छकू फ्वना कया विशालनगरे बिहार दयका उगु प्रतिमा अन स्थापना याना धर्मकर्म याना च्वन । उकियात पिंगल बिहार धाई । हानं उगु थाय्यात पिंगलकोट नं धाई । लिपा थः भात लुमना शाक्यमुनिया सेवा याना च्वंबले छन्हु म्हंगसे वयात मासोपवास ब्रत दन धाःसा वया स्वामी नापलाये दई धैगु खं न्यना लच्छितक शाक्यमुनिया थाय् च्वंगु जल जक त्वना मेगु फुक्क आहार त्याग याना एकचितं भात लुमंका उगु ब्रते च्वन । ब्रत अवसान ज्वीखुनु वया स्वामी मारवाड देशं वया नेपाया जुजु वरसिंह नापलानाः थःम्हं रानीयात वास्ता मयानागुलिं विरक्त जुया देशं प्याहाँ वया स्वयम्भू दर्शन याः वःगु खँ कन । जुजु नं वया रानीयात थःम्हं विशाल नगरे थाय् बिया विहार दय्का अन च्वना धर्मयाना च्वंगु खँकन । उबले मारवाड देशया जुजु तस्सतं खुसि जुया थः वना पिंगलारानी नापलाना क्षमा फ्वन । पिंगला रानी न थः स्वामिं थःत नापलाना क्षमा फ्वंगुलिं अत्यन्त कृतार्थ जुल । लिपा व हे पिंगला बिहार दुना वसेंलि कुलापादया पुर्खा यल न्याखाचुके च्वंम्ह शाक्यमुनि हःगुलिं थन हिरण्यवर्ण महाबिहारे नं आतक नं उगु मासोपवास ब्रत च्वनेतः थःभातं वास्ता मयापिं मिसात गुँलां ब्रत च्वं वनि । थ्व प्रतिमाया निर्माण याबले न्हापां दय्कुगु प्रतिमा छगू तिव्बतया भ्हो रिम्पोछे धै थाय् दु धाई ।

हिरण्यवर्ण महाविहार यलया छगू धार्मिक स्थल

नेपाःया इतिहासय् (इ.पू. १००) दँ या युगयात राजनैतिक व धार्मिक उथल पुथल जुगु युग धकाःनं धाइ । थ्व हे इलय् किराततय्त त्याका लिच्छवीतय्सं एकराज्य पद्धति कायम याःगु खः । थनया बौद्ध अनुयाइपिं व यलया जनतायागु ग्वाहालिं लिच्छवीतय्सं राज्य याय् फुगुलिं युपग्राम यलया नापं मेमेगु थासय् नं विकास याना जनताया इच्छा कंथ ज्या यायत स्वतन्त्र बीगु यात । उगु इलय् किरात वंशया राज पतन जुसां किरातीत गोपालवंशी तथा लिच्छवी, बृजक, शाक्य, कोलित मल्ल लिसे संमिश्रण जुया परिवर्तन जुइवं नेपाल जातिया श्रृष्टि जुया वल धयागु इतिहासकारतय् धापू दु । थ्वहे नेपाल जाति लिपा अप्रभंश जुया नेपार वा नेवार धाःसां नेवाल जुल धैगु खँ इतिहास शिरोमणि बाबुराम आचार्यया धापू दु । थुकथं नेपालगालय् बसोबास याःवःपिं विभिन्न जातिया संसर्ग नेपालय् सभ्यता व संस्कृति जाया वयाः छगू न्हूगु समाज व संस्कृति खनेदयावल । व हे समाज व संस्कृति नेवाः समाज व नेवाः सस्कृति खः । थ्व समाज व संस्कृति बौद्ध धर्मानुयापिं दुहां वये धुंकाःजक विकास जूगुलिं यल बौद्ध सभ्यताया उद्गम धकाः नं धायछिं । थुकथं नेवाल जातिया विस्तार जुयावल धकाः धयातःगु दु ।

उगु इलय् थनया बौद्ध समाजय् छ्यला बुलाय् वयाच्वंगु महायान संप्रदाय दुने मेगु उपसंप्रदाय माध्यामिक नं छगू खः । इस्वीया न्हापांगु शताब्दी थ्व उपसंप्रदायया प्रादुभाव खनेदुगुली विद्वानपिनिगु सहमति दु । अंशुवर्माया सं.३२ या अभिलेखय् (मध्यम विहार) यानां उल्लेख याना तःगु दु । थुगु नां या आधारकथं मध्यम वा माध्यमिक संप्रदाय नाप सम्बन्ध तःसा थ्व सम्प्रदाययात सकसिनं म्हसिइके फै । इस्वीया प्यंगूगु शताब्दीया शुरूस नेपालय् बौद्ध धर्मया विद्यमान थेरवाद (हिनयान) व महायान संप्रदायया नापं स्वंगूगु (बज्रयान) संप्रदाय नं खनेदत । लिपा थ्व हे बज्रयान संप्रदायपाखें थन हिरण्यवर्ण महाविहारय्नं वज्रयान विधिकथं विहारया उत्तर व पच्छिम दिशा (बायुब्य कोणय्) वज्रसत्व स्थापना याना, पूर्व दिशा (वंता) या गुह्यालय् जोगाम्बर (योगाम्बर) स्थापना यानातःगु खनेदत । इस्वीया प्यंगूगु शताब्दी स्वनिगः बौद्ध धर्म व दर्शनया प्रमुख स्थलया रूपय् न्ह्याना वःगु खनेदु । थ्व हे इलय् यल (पाल विश्वविद्यालय) या शाखा थें बौद्ध धर्म दर्शनया अध्ययन याय्गु प्रमुख केन्द्रया रूपय् थ्यना च्वंगु खः ।

लिच्छवीकालय् नेपाःया समाजय् धार्मिक सहिष्णुतायात सकसिनं नालाकया वयाच्वंगु कथं उगु इलय्या जुजुपिंसं थीथी धर्म व संस्कृतियात अपनय् याना नेपाली जनतायात छगू हे थासय् तयाः, सकसितं मित्रताया भाव ब्वलंकातय्या निंतिं विद्वानपिनिगु पाखें इलय् ब्यलय् प्रतिपादित सर्वधर्म समन्वयया सिद्धान्तयात ग्रहणयाना दक्व धर्म प्रति समान आदर तया ब्यवस्था याय्गु यात । थुकिया उदाहणया निंति मानदेवं चांगुनारायण द्यःया देगः देय्काब्यू थें श्रीमान विहार दय्केविया बौद्ध धर्म प्रति नं उलिहे सम्मान व आस्था ब्यक्त यानाक्यन ।

अंशुवर्माया पालय् नं मेमेगु धर्मयात श्रद्धातया ब्यवहारय् छ्चःथें बुद्धधमर्य् नं आपा हे श्रद्धा तया 'राज विहार' नामं बौद्ध विहार दय्कावन । अथेनतुं लिच्छवीकालया जुजुपिंसं फुक्क धर्मयात समान खना स्वनिगलय् थीथी बौद्ध विहार निर्माण यानाः धार्मिक सहिष्णुतायात कःघानाःतःथें थन हिरण्यवर्ण महाविहारयागु गुह्यालय (दिगी) नं उगु इलय् निर्माण याःगु जुया थुगु दिगीछेँया पौ फयेकेत तयाःतःगु निगः तुनासिं जःखः विष्णु व महेश्वरया मूर्ति तयाः थुगु मूर्तिया च्वय् अक्ष्योभ्य बुद्ध व रत्नसंभव बुद्धपिं तयाःतःगु दु । थ्व

तुनासिंत थुगु विहारया न्हापांगु मूलुखां दुहां वनेवं विहारय् वनेगु मेगु लुखाया फुसय् तयातःगु खः । थुकथं थन विहारय्नं धार्मिक सहिष्णुताया चिं क्यनातःगु खनेदु ।

अवल्लेनिसें थुगु विहारया सघय् च्वंपिंसं विभिन्न इलय् सैद्धान्तिक पक्षं जन साधारणया निति छुं बोध ज्वीगु यात बुद्धधर्मया उपाय कौशाल्यज्ञान अनुसार सकसितं बुद्धधर्मया ज्ञान थ्वीका वीगु माध्यम व अभ्यासया निम्तिं विभिन्न पुजा व दशकर्मादि चैत्य, विहार आदिया पुजा, ब्रत दनेगुमन्त्र जाप यायगु, धारणी ब्वनेगु बुद्ध बोधिसत्वपिनिगु स्त्रोत्रादि यायेगु थेंजाःगु व्यवहारिक ज्याखँ न्ह्याकेगु याना दीक्षा कयाः लिपा नीम्ह स्थवीर व दशपारमितातँय् च्वना गुह्यपुजा तकं यानावयाच्वंगुकथं थनया आगमय् योगाम्बर, दिगी चक्रसंवर वाहालय् वज्रसत्वया नाप मेमेपिं देवदेवतापिं स्थापना यानातःगु जुल । अथे हे थुगु इलाकाय् वसोवास यानाच्वपिं च्यासः, कुलिम्ह, भेलाछेँ, स्वँथ, भतापोल, छेँक्व, नाय्लखु, इखाछेँ, नागबाहाः, इलाननि, न्याखाचुक, न्याधः, यतवाः, वालिफः, तःननि, मिखाबाहाः, स्वनिम्ह, पिम्वहाः, छाय्वहाः, साल्ह, नःबही, खाछेँ, धलाय्चा, क्वालखु, भुलुखु, पतक्व, तःभ्याः, मंगः, हःखा, चुकःबहाः नापं यलया मेमेगु थासय् च्वंपिं विभिन्न थरयापिं बौद्ध अनुयायीपि उपासक उपासिकापिंसं थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारयात यलया छगू तःधंगु धार्मिकस्थल कथं कयाः श्रद्धा तया विहारय् वयाः पुजा यायगु, ब्रत दनेगु, शील कायगु व भिक्षुपिन्त दान बीइगु यानावयाच्वंगु जुल । थ्व हे परम्परा कथं थन विहारय् मुखःअष्टमीकुन्हु अमोघपास लोकेश्वरयागु ब्रत दंकेगु गाःतिःला (आशिवनकृष्ण पक्ष तृतिया) कुन्हु बसुन्धरा ब्रत दंकेगु व यल पंचदान कुन्हु दशस्थवीर, नीम्ह स्थवीर आःजु सहित गुरू, बज्राचार्य, शाक्य भिक्षु, ब्रम्हचर्यभिक्षु आदियात दान वीइगु याना वया च्वंगु जुल । थथे हे थुगु विहारय् श्रद्धा दुपिं यलया बौद्ध धर्मालम्बिपिनि जन्म जूसांनिसें कर्म खंकेगु भ्वलय् बौद्ध अनुयायीपिनि दशकर्म याइबलय्, मचा जंक्व निसें ज्याःजंक्व (भिमरथारोहण) याइबलय्तक नं थन विहारय् द्यः दर्शन याकेहयेगु यानावयाच्वंगु जुल । थन विहारय् धार्मिक ज्या न्ह्याकेत शुभमूर्हत दिन, तिथि, बार, नक्षत्र, योग, राशी आदि उल्लेख याना न्हिपौ स्वय्गु ग्वन्हः छपाः तयातःगु दु । न्हापा पञ्चाङ्ग (नगुमां) पात्र पिहां मवनिगु इलय् यलया बहाः बहिलिइ व मेमेगु थासय् द्यः पाःकायेगु व पुलेगु नामं मेमेगु धार्मिक पुजा यायतः थन तयातःगु ग्वन्हः स्वयाः उकिइ उल्लेख याना तःगु कथं थनया नीति नियमयात ध्यानेतया थःथःगु थासय् धार्मिक ज्या न्ह्याकेगु याना वयाःच्वंगु जुल । थ्वकथं थुगु विहारयात यलया छगू तःधंगु धार्मिकस्थल भाःपिया आपालं श्रद्धा दुपिं विभिन्न थरयापिं उपासक उपासिकापिंसं व थनया संघपिंस विभिन्न इलय् विभिन्न कीर्तित तया पुजा यानाः गुथितया तःगु शिलापत्र, स्वर्णपत्र, ताम्रपत्र व ताड्पत्रत थन विहारय् थौंतकं सुरक्षित जुयाच्वंगु दु ।

फोटो

फोटो

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारय् चूडाकर्म

बौद्ध समाजय् चूडाकर्म यायगु छगू अति महत्वपूर्णगु ज्या खः । भगवान बुद्धद्वारा प्रतिपादित बुद्ध धर्मय् भिक्षु जीवन हना बहुजन हिताय बहुजन सुखायया निम्ति आपालं व्यक्तिपिन्सं थःगु जीवन समर्पण याना वया च्वंगु दु । थ्वहे परम्परा क्रमानुसार बुद्ध धर्मया महत्व व उत्थानयात ब्वलंकेया निम्ति हानं थःगु जीवन शुद्ध जुइक हनेत समेत भिक्षु जीवनय् च्वना महत्वपूर्णगु ज्या याना च्वंगु खः । नेपाःया थासं थासय् गुलिनं महायानी विहार बही दु उगु विहारय् बहीली च्वना च्वंपिं मिजं मचातय् चूडाकर्म अर्थात भिक्षु जीवन हना च्वनेमाःगु परम्परा आःतक्क नं ल्यना च्वंगु दु । फरक थुलि हे कि जन्मकाछि भिक्षु जीवन हनेमाःगु थासय् प्यन्हु जक जुसां भिक्षु जीवन हना वयाच्वन । थ्व जुवंगुया कारण आपालं बाध्यता क्वविया जुवंगु खः । विहार बहिली नं थ्व हे भिक्षु जीवनलिसे स्वाना वया च्वंगु दनि ।

ने.सं. ५०० स जयस्थिति मल्ल जुजु जूगु इलय् नेपालय् बुद्ध धर्मावलम्बीपिन्त व बुद्ध धर्मय् तःधंगु समस्या वल । सुधारया नामं स्वनिगः (ललितपुर, भक्तपुर व कान्तिपुर) या बौद्ध विहारय् च्वना च्वंपिं भिक्षुपिन्त जवरजस्तिं चीबर त्वकाः गृहस्थ याना ब्याहाः याना बिल । फुक्कसित नं स्नातन धर्म अनुसार जातपात मानेयायगुली बाध्य ज्वीकल । उबले निसें आध्यात्मिक चिन्तन मनन याइपिं धर्म अध्यापन याइपिं भिक्षुपिन्त जीवनोपार्जनया नितिं बिभिन्न ब्यवसाय् ज्वंकेत करं क्यंकल । गुकियाना चिबर त्वतुपिं शाक्य भिक्षुपिन्सं बिभिन्न कालिगढी ज्याः सय्का सिकःमि, दकःमि, ल्वहँकःमि, बज्रकःमि, थँकःमि, लुँकःमि आदि ज्याः याना श्रम याना जीवन निर्वाह यायेमाल । जुजु जयस्थिति मल्लं इमित गननं सरकारी नोकरी मब्यु । जग्गा जमिन बिया ज्याः याकेगु नं छुं ब्यवस्था मयाः । थ्वया फलस्वरूप इमिसं विहारे च्वना हे जीविका याये माल । अले विहारया चीबर छें नं गृहस्थीपिनिगु छें थें जुया वन । अथे नं उगु ईलय् थःगु धर्मयात रक्षा याना तय्या नितिं भिक्षु परम्परा कायम याना तयत भिक्षु संघया भिम्ह वा न्याम्ह (गण) संघहे खाके मफुत । थुकियात इलय् हे वाःचाय्का विद्वान पिन्सं बज्रयान विधिं प्यन्हुतक भिक्षु याना श्रावकयानय् तया लिपा महायान धर्मय् प्रवेश ज्वीगु धकाः उगु इलय्या देशया परिस्थिति यात ध्यानय् तया यज्ञ, होम व सनातनी देव-देवतापिं पुजा याय्माःगु बिधि स्वीकार याना नं अनेक प्रकारं बौद्धपनयात सुरक्षित याना तल । उगु इलय् जुजु जयस्थिति मल्लं तःधिपिं भिक्षुत धाक्वसित जवरजस्ती चिवर त्वका गृहस्थि तया विसेलि जुजुया कानून मथ्यूपिं भिंनीदँ क्वययापिं बालक पिन्त चूडाकर्म प्रवज्या याय्गु याना तल । न्हापां चूडाकर्म याना भिक्षु जुइपिन्त विहारया चिवर छेँ तया भिक्षुपिसं बौद्धशिक्षा वियातइगु खः । लिपा

विहारया चिवर छैं गृहस्थिपिं चवनिगु छैं जुसेंलि अन नियम निती मगाना चूडाकर्म याम्हसित शील पालनयाका थःथःपिनिगु छैं तयगु यात ।

चूडाकर्मया नियम

क) चूडाकर्म याइम्ह थःगु जात जूसां थःगु विहारय् मान्यता प्राप्त काय्मचा जक क्वाःपाःद्यःया थाय् दुत काइ मेगु विहारयापिं थःगु जात सूसां दुत काइ मखु ।

ख) चूडाकर्मया विविध ज्याभ्वःत मध्ये चूडाकर्मया निम्ति दिं पौ तिकेगु ज्या अति आवश्यकगु खः । व्यक्ति विशेषपिनि थी थी चूडाकर्म याइगु जुया चूडाकर्म याइगु दिं छम्हं मेम्हयात पंवनिगु सम्भव जुया निम्ति दिं पौ तिके माःगु खः । थुगु ज्या याय्त बेताजुयाके दिं पौया सूचं काय्माः । बेताजुं सुयातं मपंगु दिं स्वया दर्ता याना दिगी दिंपौं तिका निश्चित दिने चूडाकर्म याई । छुं जुया निखलःयातं वहे दिं छगू जक जुल धाःसा दिंपौं तिके माःम्ह व्यक्तिया इच्छा जुसा घानां नं चूडाकर्म याय्ज्यू । याना वया च्वंगु नं दु । थःगु परिवासे नं चूडाकर्म याय्बलय् मेमेपिं काय्मचात दःसां घाना चूडाकर्म याना वया च्वंगु दु ।

ग) थःगु विहारय् मच्वंसे लजगाःया नितिं अथवा मेमेगु कारणं तापाःगु थासय् बासयाना च्वंपिं सर्वसंघया दाजुकिजापिनि काय्मस्त चूडाकर्म यायेमाल धाःसा चूडाकर्म याइम्ह मचाया बाज्या व बौ थुगु विहारय् चूडाकर्म यानातःगु जुइमाः ।

घ) थुगु विहारे यदि सुंनं थःगु संघया मचाया चूडाकर्म याय्त आर्थिकया कारणं असमर्थ जुल धाःसा हानं थः फुकि तय्सं नं चूडाकर्म याना मबिल धाःसा उम्ह व्यक्तियात आर्थिक भारं मुक्तयाना छुंहे मकासे नं चूडाकर्म यायेगुलि संघं न्ह्याका वया च्वंगु दु । थथे धार्मिक ज्या पूवंका च्वने धुनकि उम्ह मचा संघया सदस्य जुल ।

ङ) च्वय् उल्लेखित चूडाकर्म यायेगु बिभिन्न नियमत बाहेक मेगु छुं नं समस्यात वल धाःसा आःजुपिनिगु स्वविवेकं समस्या समाधान याय्गु ज्या ज्वी ।

चूडाकर्मया विधि

चूडाकर्म याय्गु प्यन्हु न्ह्यः दिंपौ तिका ग्वय्दाँ तय्गु । ग्वय्दाँ तय् खुन्हू दशस्थवीरया थकाली आःजुपिं न्याम्हेसित व चूडाकर्म याइम्हसित गुरू मण्डल दंका, बेताजुं थासंद्यः पुजायाना बिज्याइ । ग्वय्दाँ तया स्वन्हु दुखुन्ह (चूडाकर्म छन्हु न्ह्यवः) वतालय् (आगमय्) नुचिकेगु याइ । नुचिकेत समय तया पुजाभः दय्का कलं छगःलय् तया वर्तलय् यंका चक्रेश्वरया न्ह्यःने तया बीगु । चक्रेश्वरं योगाम्बर पुजा याना समय् प्रसादया रूपय् बच्छि वर्तलय् चिपं थिइकी । बच्छि छें नकेत बिया छ्वई । छें नकेत बिया छ्वःगु समय् नके धुंका मेगु छुं नं नके मज्यू, थ्व समय् नकेगुयात "नुचिकेगु" धाई ।

चूडाकर्म याय्खुन्हु विहारय् बेताजुं थासंद्यः स्वना थासं द्यः पुजायाइ । गुरूजुं दशपारमिता आःजुपिन्त व चूडाकर्म याइम्हसित गुरूमण्डल दंकी, गुरू मण्डल दंके धुंका चूडाकर्म याइम्हसिनं थासं द्यः,

शाक्यमुनि बुद्ध, वज्रसत्व, योगाम्बर स्वयम्भु चैत्य नापं दशपारमिता आःजु, गुरूजु, बेताजु, सुवाः व नौयात ग्वय्दाँ (ग्वः ग्वय् व दक्षिणा) बिइकी । थुलि ज्याः क्वचाय्वं वंता आगमय् चक्रेश्वर आःजुं कलश पुजा याना बिज्याई । कलश पुजा क्वचायवं चूडाकर्म याइम्हेसित वर्तलय् थतयंका गुरूजुं छसिकथं गुरू मण्डल दंका, चतुरसागर कलश प्यंग पुजा याइ, थुलि ज्या सिधय्का बाहाःलय् क्वत हया चूडाकर्म याइम्हेसित क्लेश मदय्केया निम्तिं तुतिं माय् केय्के बी । थ्व धुंका छ्यनय् चिकंतया ख्वालय् क्वलं बुइकी, थुली क्वचाय्वं छ्यनय लः तया सं फ्वय्का नौया ल्हाती च्वंगु खोचा व ल्हातिइ पुजा याई, अले सं खाय्गु ज्या याई । थ्व सं फय्त थाय्भुइ लँ पाः तया निनीपिन्सं सं फइ । बुसं (आगसं) निपू ल्यंका संखानां ला लुसी ध्यंका अम्ब, हाम्बनं म्वःल्हुइका शुद्ध याना गां न्ययकी । थुली ज्या क्वचाय्का आगमय् (वर्तलय्) यंका अदुवालं चिकी, अले शिष्यं गुरूयात विन्तियाना त्रिशरण बन्दना याकि । गुरूं त्रिशरण बिया, वन्दना याका पंचशील बिइ । थ्व धुंका साईतया ई स्वया निनी पाजुया ल्हाती व लुं ख्वःचा वहःख्वःचाय्नं पुजा याना निनीम्हसिनं सं फय्का बुसं (आंगसं) य् लुँछकू घाकाः आँगसं खाकेबिइ । थुलि सिधय्का विहारय् हया पंचस्थविर आःजुपिन्सं चर्तुसागर कलशं स्नानयाका बिज्याइ । (पिसगंलुना बिज्याई) थुलि क्वचाय्का चूडाकर्म याइम्ह आँगमय् वना फेतुना विन्ति याई - "हे गुरू । जिं गृहस्थी तोतेगु जुल, जितः भिक्षु पद बिया बिज्याहूँ ।" थथे प्रवजित जुइम्हं विन्ति यासेंलि गुरूं भिक्षु पद कया च्वनेत भिंगू शिक्षा ग्रहण यायेमाःगु जुया दशशील ग्रहण याकि । थ्व धुंकाः छ्यनय् चसुप्वाले नन्दा वर्त (नन्दाभद्र) म्हासुसिन्ह नं स्वस्ती च्वया चीवर वस्त्र, भिक्षापात्र (पिण्डपात्र) खिखिलिका (सिलाय्कू) लःल्हाना बिज्याई । चीवरपात्र लःल्हाय्धुंका गुरूं आज्ञा जुई "दातां दान ब्यूगु भोजन दानयात थुगु पात्रय् तया भोजन याय्माः ।" हानं खिखिलिका ज्वंका आज्ञा दय्कि "थुगु खिखिलिका श्री धर्मधातु वागीश्वर, त्रिरत्न लुमंका त्रि संध्या याना च्वनेमाः थुकि श्री भगवानयागु स्वभाव अधिस्थान याना तयागु दु ।" थुलि शिक्षा बिया चीवरं पुंकेगु ज्या याइ । थुलि क्वचाय्काः किगः तींका मण्डल विसर्जन याना दँबाता ज्वंका दँबाताय् च्वंगु सिन्ह बिया, आःजु पिनिगु भिक्षा कया, विदाकया आगमं विहारय् क्वहाँ बिज्याई ।

गुरूं (चक्रेश्वरं) चूडाकर्म याःम्हसित शाक्यमुनि बुद्धया न्ह्यःनेतया कलश पुजायाना जज्ञ आरम्भ याना बिज्याइ । थ्वहे पुजाया भ्ःवलय् चूडाकर्म याःम्हसित गुरूमण्डल दंकी । लिपा जज्ञ पूर्णयाना कलशाभिषेक बिया सप्तपले जाय्का क्वाःबा लाकां न्ह्याका छत्रं कुइका गणचक्र वनेगु ज्या याइ । न्हापां क्वबाहाःद्यःयाथाय् दुने भगवान बुद्धयात भागियाका दर्शन याकि । थुगु गणचक्रे पाजुम्हसिनं मचा बुया यंकी । गणचक्र वनेबले घण्टा घोषण अर्थात गँ थाना यंकी । गणचक्रया ज्या सिधलकि चूडाकर्म याःम्ह मचा दुकाय् थाय् छँया पिखालखुई तया लसकुस याना छँ दुकाई ।

लसकुस याय्त पिखालखुइ शुद्ध ज्वीक वँ थिला उपाध्याय नं पोतानं विभिन्न मण्डल च्वया

दिगी चूडाकर्म यायेमाःगुया मूख्य कारण ने.सं. ४७० पाखे दिल्लीया समसुद्दिन मुस्मा पाखें नेपाः गाःले वया विहार, चैत्य च्वंगु सम्पत्ति लुट्ययानां हानं मिं छ्वयका उपद्रव याना वसांनिसेंया चलन खः । चूडाकर्म थें जाःगु अति पवित्रगु धार्मिक ज्या पूवंकेत खुल्ला थासे क्वाःपाःद्यःया न्ह्योने याय्बले विध्वंशक समसुद्दिन पाखें पंगलः जू वईगु अप्पो संभावना खनां दिगी तले चूडाकर्म याना च्वंगु खः । थथे दिगी चूडाकर्म यायगु थन जक मखु मेमेगु विहारे नं खने दु ।

द्वाय्लावर्त कलश जवं खवं तया द्वाय्लावर्त त्वाःदेवा निप्वा नं जवं खवं तीं च्याके बी । निलाञ्जन याई । भिक्षुयात निनी, पाजु, अजि, थःथितिपिं सकलसिनं बारां छुइ । पिण्डपात्र भिक्षा विई धुंका उपाध्याय अथवा थः पुरोहित, द्यःपाला, छत्रं कुइका (छत्र ज्वना) वःम्हसित नं दान बी । थुलि ज्या सिधलकि थकाली न्वकू नं मत फं ताचां त्वइ । द्वाय्लावर्त कलश, त्वाःदेवा सहित याना लः धाः हाय्का ताःचां साला भिक्षुयात थःगु छें दुतयंकि । थःगु छें उचित स्थाने भिक्षुयात तया द्वाय्लावर्त कलश, त्वाःदेवा लसकुस याय्बलय् थें जवय् च्वंगु जवय्, खवय् च्वंगु खवय् तइ । थुलियाय् धुंका भिक्षुयात स्वस्ति वाक्य ब्वना धौ सगँ बी । सगँ बिइ सिधलकि थाय्ब्वँ तया पालं याकि । थननिसें मचायात ला, खें जक मखु चि भ्याः दुगु समेत नयेगु पाखें वञ्चित याइगु चलन दु । हानं ब्रत च्वना च्वतले छ्यंगू लाकां अशुद्ध वस्तु आदि थिइकि मखुगु नं चलन दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहार संघय् चूडाकर्मयाना प्यन्हु दय्का चीवर क्वकाय्गु (चीवर त्वतेगु) ज्या याना वया च्वंगु दु । चूडाकर्मया प्यन्हु तक संघया दुजःतय्थाय् छें छें वनां भिक्षा फ्वनां वया प्यन्हु या दिनय् न्हय्खा छें जक भिक्षा फ्वना वया पिखालखुई दँवई अनंलि थः परिवारया थकाली बारां छुनां लसकुस याना थःगु छेंय् दुतकाई ।

चीवर क्वकाईगु दिनय् पुजा याय्त न्हापां चैत्य कलश, न्हाय्कं (ज्वला न्हाय्कं), सिन्हमू, धौपति ४, गोंलाय्ब्वः, खाय् थापीं, मोहनी सिन्ह, कुमारी ब्व, सिंगीनी ब्यागीनी थुलि स्थापना याय्गु ज्या जुई । पुजारम्भ याना यजमानं श्री सूर्याध याय्गु, गुरू पादार्ध काय्गु निसें गुरू मण्डल दनेगु, गरूमण्डल विसर्जन याय्गु समेतं भ्रवलाक्क थुगु पुजाय् नं याई । हानं काय्भः, सिन्ह मोहनी साधन याना मोहनी फया रहस्य मण्डल दंनि । रहस्य मण्डल सिधय्का त्रिसमाधियोग याना कलश पुजा, खाय्, थापिं पुजा, कुमारी पुजा, सिंगीनी ब्यागीनी पुजा याना प्रत्येक यात बलि बिया पुजा क्रमानुसार याई । थुलि सिधलकि चीवर कोकाइम्ह मचायात थकाली न्वकू नं बलिंपिया स्वस्ति चवया तःथाय् फेतुईकि । गुरूमण्डल दंका विसर्जन याना निलाञ्जली याय्गु ज्या सुरू ज्वी । मत फँ ताःचां त्वय्की । अनंलि मचायात क्षमापन याका चीवर, पिण्डपात्र, खिखिलिंका (सिलाय्कूश) ज्वंका गुरूयात बिन्तियाकि "हे गुरू ! छगू भार तच्वगु दया च्वन छलपोलयात बिन्तियाय् माला च्वन, अत्यन्त दुर्लभ जुया च्वंगु धका जिमिसं मसिया च्वन, सदाकाल धरेयाय् मफया च्वन, अथे जुया हे कृपाया खानी जुया बिज्याना च्वंम्ह हे गुरू ! जिमित प्रव्रज्या ब्रत मोचन ज्वीगु सदाकालं साफल्य ज्वीगु उपाय आज्ञा दय्का बिज्याहुँ ।" शिष्यं बिन्तियाःगु न्यना गुरूं आज्ञा दय्का बिज्याई -"हे शिष्य ! हे वत्स ! जिं छन्त न्हापा हे न्यनागु खः प्रव्रज्या ब्रते च्वने फुला मफुला धका । थ्व प्रव्रज्या ब्रत अत्यन्त तःधनां नं दुर्लभ जुया च्वंगु, संसारयागु भयं तरे जुया मोक्ष पद ज्वीगु थुगु ब्रत छिमिसं/छं धरेयाय् फैमखु (थाकुई) । अथे जुया थुकेयागु उपाय् कथं अति हे तःधना च्वना बिज्याम्ह शील स्वभाव बाँलाम्ह, आपालं गुण दया च्वंम्ह, दिक्षायागु शिक्षा कया तःम्ह, महायान धइगुया आपालं ज्ञान कया च्वंम्ह गुरूयात आराधनाय् सःता गुरूयागु आज्ञा पालन याय्गु याना च्वं । महायानय् च्वनेगु धैगुलि सदाकालं साफल्य ज्वीगु जुया थ्वहे छगू जक उपाय् दु" धका कनां बिज्याई ।

थुलि खँ न्यने धुंका शिष्यं बिन्ति याइ – "हे गुरू ! महायान धइगु चर्या हे जिं/जिमिसं चलेयाना च्वनेगु जुल, उकि चीवर, पिण्डपात्र, खिखिलिका कया बिज्याहुँ" धका गुरूयात लित बी । बस्त्रादि लःल्हाय्

धुंका मचायात स्वस्ति वाक्य ब्वना सगँ बी । लं लःल्हाई, सिफँ लुई, वज्र थिइ । थुलिधुंका चाकःपुजाछोया रहस्य दनेगु याइ । पुजादि कर्म सिधय्का विसर्जन याना सिन्ह मोहनी आदि कोकया सकलसितं सिन्ह तिका खाय् थापिं छाया थकाली न्वकू कुमारी पुजा छोइ । अले मचायात कुमारीया प्रसाद बिया सकलसिया चिपं थिइ । स्वाँ क्वकया मचायात व सकलसित समय बिया भोजन याई ।

थुलि ज्या सिधय्वं बहनीसिया मत पुजा याय्गु ज्या शुरू याई । गुलि गुलिंसिया थुगु पुजाय् उवा थनेंगु धकाः चचा हाला नृत्यादि याना वया च्वंगु नं दु । अथे जुया थन मत पुजाया नापं उवा थनेगुया नं वर्णन याय् । उवा थनेगु पुजायात गणचक्र, पुजा नं धाई ।

उवा थनबले महाबलि (चतुष्पादबलि), थापिं, सुकुण्डा, धौपत्ति, थुलि स्थापना याना पुजाभः संकल्प, गुरूमण्डल दना बिसर्जन याय् धुंका छसिकथं थापिं, सुकुण्डा, पुजा याई । अनं बलि भावना याई । थुगु उवा थनेगु पुजाय् चचा गीत हालेमाःगु जुया स्वम्ह प्यम्ह चचा गीत हालिपिं गुरूजुपिंमाः ।

थुगु कार्य गजाजीन, जयं जयं, नमामी धर्मधातु, वज्रनीघोरी चचा हाली, गुरूं नृत्य याना प्रमोदित हाली अनं द्विभुज, वाम खर्प चचा हाला लसतां नं फक्को हाली, थुलि धुंका जजमानया गुरूमण्डल दंका गुरूजु गणचक्र गाथा ब्वनी ।

थुलि ज्या क्वचाय्वं मूलाचार्य ओतलय् मत तया, ओमत पुजा याई । पुजायाय् धुंका ये धर्मा ... गाथा ब्वना ताय् ह्वली, अले गीत, दुंबीर हाली । थनं मचायात ओ मत ल्हाते ज्वंका द्यःयात छाय्की । अले गुरूं अभिषेक बी ।

थुलि च्वे च्वंगु ज्या सिधय्वं स्वस्ति वाक्य ब्वना धौ सगं बी । मंगलास्तोत्र ब्वना खें सगं बी । पाजुपिन्सं नं मचायात सगं बी, वस्त्र लःल्हाई । मचायात थकाली न्वकूपिन्स नं बेताली खें सगं आदि बी । थनलिं मनूत पिने पिहाँ वनिपिं सुं नं मन्त धायवं बलि पिखालखुई तया दुहाँ वया ज्या भ्रुवः क्वचाय्की ।

(हिरण्यवर्ण महाविहारय् न्हापा थः थः पिनिगु इच्छाकथं चूडाकर्म याना वयाच्वंगु यात ने.सं. ११२० (वि.सं. २०५८) निसें "संका बन्दे छुइगु" (सामूहिक चूडाकर्म याःगु जुल । दच्छिया निक्वः अक्षय तृतिया व श्री पंचमी थ्व निगु दिनय् सामूहिक चूडाकर्म याइगु खः । थ्व सामूहिक चूडाकर्म याइपिन्त विहारय् लसकुस याना दुकयाः पालं याकेगु व चूडाकर्म याना प्यन्हु दुखुन्हु विहारय् चीवर क्वकया सगं बिया विहारयुहे चूडाकर्मया ज्या क्वचाय्कीगु खः । सामूहिक चूडाकर्मया नियम कथं चूडाकर्म याइपिन्सं चूडाकर्मया नामं भ्वय् न्याय्के मज्यू ।)

हिरण्यवर्ण महाविहारया सर्वसंघ

सर्वसंघया नामावलि (नाँ धलः)

हिरण्यवर्ण महाविहारया सर्वसंघया सदस्यपिनिगु क्रमबद्ध जुगु नामावलि कथं विहारया ज्या न्ह्याका वनेगु जुया च्वंगु दु । सर्वसंघ सदस्यपिनिगु थ्व हे नामावलीयात नाँ धलः धाइगु खः । नाँ धलः विहारया निम्तिं, सर्वसंघ सदस्यपिनिगु निम्ति महत्वपूर्णगु प्रमाण खः । विहारय् यायेमाःगु विविध प्रकारया ज्यायात छसिकथं थ्वहे नाँ धलः अनुसार थनया सदस्यपिन्सं न्ह्याका वया च्वंगु खः । मूल शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाःपाःद्यः) या थाय् पाः फयगु निसें कया सम्माननीय आःजु जू वनेगु तक्कं थ्वहे नाँ धलः अनुसारं न्ह्याका यंकिगु जुया वया च्वंगु दु । थुगु नाँ धलः खय् आःजु जुया बिज्यापिनिगु नाँ समावेश जुई मखु । वस्पोलपिं सर्वसंघया दकलय् च्वय्यापिं सदस्यपिं खः । बिशेषयाना सम्मान रूपं वस्पोलपिन्त आर्य वोधिसत्वपिनिगु तँय्तया वस्पोलपिनिगु नाँ सर्वसंघया सदस्य स्वयां च्वय् अलग्ग नाँ समावेश जुया च्वनि । उकिं सदस्यया नाँ धालःखय् वस्पोलपिनिगु नाँ समावेश जुई मखु ।

नाँ धलःया माध्यमंहे सर्वसंघया सदस्यपिनिगु सम्पूर्ण नाँ, थाय्बाय् तिथिमिति उल्लेख जुया च्वंगु जुया सुं गुम्हेसिया थःबाज्या आःजुपिनिगु नाँ माल्लेत अःपुगु जुल ।

सर्वसंघया सदस्यपिं च्वना च्वंगु थाय्बाय्

इलांननी, सरस्वती ननी, भतापोल, छेंक्व, नाय्लखु, इखाछें, न्याद्यः, बालिफः, मिखाबहाः, पिम्बहाः, छायबाहाः, नःबही, न्याखाचुक, नागबहाः, धलाय्चा, धपगाः, क्वालखु, पटक्व, तःभ्याः, हःखा, चुकबहाः, या नापं यलया मेमेगु थासय् नं च्वना च्वंगु दु । थुकथं स्वनिगःया येँ, यल, ख्वप, थिमी, किपू, बनेपा आदि थासय् नं दु । स्वनिगःलं पिने चैनपुर, भोजपुर, धरान, हेटौंडा, बीरगंज, नारायणघाट, पाल्पा, पोखरा, बिराटनगर, धनकुटा आदि जिल्लाय् नं थुगु विहारया संघ च्वना च्वंगु दु । थथे स्वनिगःलं पिने व देशं पिने च्वना च्वंपिनिगु संख्या जक ५०% मयाक दु । थथे थः थःगु ज्यां देशं दुने व देशं पिने च्वना च्वंपिं संघया सदस्यपिन्सं गुबले तक विहार नाप स्वापू तया थःत माःगु कर्मकाण्ड याना च्वनी उबले तक वस्पोलपिं न्ह्याथाय् च्वना च्वंसां विहारया सर्वसंघया धलःखय् नाँ दयाहे च्वनी ।

सर्वसंघया कवः (खलः)

थनया सर्वसंघय् दुपिं बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु कवः व खलःया नाँ कुलापाद खलः, सन्यासी खलः, पण्डित खलः, खिचा गुभाजु, भोल्ले, बरूवाः, आदि बज्राचार्य तथा याकः मछिं थ्याका, तःखा, ध्वँप्वाः, लाखे, यल्को, धाख्वाः, बसिं, लावं, हेंय्, पालु, कयगु, पंमाय, भैलः, महाद्यः, कसाः, नेवाः, भुखुख्वा, न्यापो, घोडा, कचिमाय्, लामनः, फसी प्याकुलां, आदि थी थी समूहलय् दुपिं खः ।

सर्वसंघया दुजः (सदस्य) पिनिगु लजगाः (ज्या)

थनया सर्वसंघया दुजःपिन्सं याना वया च्वंगु ब्यवसाय् एवं आर्थिक स्थितियात कया अध्ययन यायेबलय् थुगु विहारया सदस्यपिं मध्ये बज्राचार्यपिन्सं पुरोहितया ज्या याना नं पुजा वनेगु मदैगु इलय् बिभिन्न ज्या याना वया च्वंगु दु । अथेहे शाक्यतय्सं दकःमी, सिकःमी, सुइका, लुँकःमी, ब्यापार, नोकर ियाना नेपाल सरकारया मुख्य सचिव जुया ज्या याना वया च्वंगु खनेदुसा न्हापायापिं बज्राचार्यपिं तान्त्रिक बिद्याय् निपूर्णपिं नं दु । थनया हे तान्त्रिक आचार्यपिन्सं थुगु विहारय् छुं पकारं अनिष्ठ याये मफय्मा धकाः विहारया मूलुखाय् भैरव साधन याना भैरबयात स्थापना याना पाः तया ब्युगु व विहारया बिभिन्न पुजाय् बिध्न बाधा मदय्का, शान्ति स्वस्ती यायगुया नापं मसान सरे याय्गु निसें कया भूत, प्रेत पाखे सुरक्षा यायेगु अनेक बिध्न बाधा, द्यःष आदि पाखें छुटे याना बिइगु ज्या याना वया च्वंगु दु । थथे ज्या याना वया च्वंपिं आचार्यपिं खः नाग गुभाजु, कुलापाद आचार्य, सन्यास गुभाजु, चुकःबाहाःया प्रकाण्ड तान्त्रिक बिद्याय् निपूर्णपिं मञ्जुबज्र, मञ्जुदेव (जामनः गुभाजु) रत्नराज बज्राचार्य पिं खः । थथेहे पण्डित पिनिगु भ्वलय् मणिदेव, तथागत बज्र, कुलमान बज्राचार्य, अभयानन्द, तथागतबज्र बै. आशाकाजी बज्राचार्य आदिपिं जुल ।

थुकथं हिरण्यवर्ण महाविहार स्थापना यागु इलं निसें थनया सर्वसंघया सदस्यपिन्सं माःगु ईलय् माःगु कथं बिहारया ज्यायात ब्यवस्थित याना विहारया उन्नति व अभिबृद्धिया निम्तिं विहार प्रति श्रद्धा तया धर्मयात स्थीर याय्गुया निम्ति थःपिन्सं फुगु चाःगु ग्वाहाली याना वया च्वंगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहार संघ

संघया परिचय :–

बुद्ध धर्मय् संघयागु तःधंगु स्थान दु । बुद्ध व बुद्ध धर्मया ल्यूल्यू संघया नं शरण वनेमाःगु बौद्ध परम्परा दु । त्रिरत्न मध्ये संघयात नं रत्न धकाः धयातःगु दु । बुद्ध धर्म कथं त्रिरत्न धाय् बलय् अतीत अनागत वर्तमान बुद्धपिन्त बुद्ध रत्न, बुद्धं कना बिज्यागु धर्मयात धर्म रत्न व बुद्धया श्रावक प्रत्येक महायान संघपिन्त संघरत्न धाई । हानं महायानी परम्परा कथं ऐतिहासिक बुद्ध, आदिबुद्ध, पंचबुद्धपिन्त बुद्ध रत्नया रूपय् प्रज्ञापारमिता धर्म रत्नया रूपय् अथेहे बोधिसत्वपिं अवलोकितेश्वर करूणामय संघरत्नया रूपय् त्रिरत्नया प्रतिक कथं नं माने याना वया च्वंगु दु ।

भगवान बुद्धया पालय् बौद्ध अनुयायी भिक्षुपिं याकःचा जक मच्वंसे भिक्षुपिनिगु संघ दय्का च्वनीथें थन च्वंपिं शाक्यतय्सं हिरण्यवर्ण महाविहार स्थापना याये धुंसेली गृहस्थी च्वना च्वंपिं बौद्ध अनुयायीपिन्सं

छगूहे थासय् च्वना थः थः पिनिगु उद्योग याय्गुया नापं थःपिनिगु धार्मिक संस्कार नं न्ह्याका वयाच्वंगु जुल ।

श्रावकयानया परम्परा कथं संघ जुइत प्यम्ह वा प्यम्हं अपो भिक्षुपिं दय्माःगु जुया च्वन । संघ भोजन याकिबले म्हनिं प्यम्ह भिक्षुपिं दय् हे माः । स्वम्ह जक जुलकि गण धाई संघ धाई मखु । थुकथं संघ धयागु शब्दं समूह एवं सामुहिक अस्तित्वयात व्यक्त याना च्वंगु दु ।

महायान व बज्रयान परम्पराय् नं संघया थःगु हे कथंयागु स्वरूप दया च्वन । नेपालय् बहाः बहीया सं एवं संघ थ्वहे स्वरूपयागु नमूना खः ।

शिक्षासमुच्चय सल्लेख जूकथं गृहस्थी आदि कर्मिक बोधिसत्वपिन्तनं प्रव्रजित गृहस्थी भिक्षु धाय्गु चलन दु । थुपिं भिक्षुपिन्सं गृहस्थी जुया बज्रयानया चर्या पूर्णरूपं पालन याना च्वनी । बज्रयान कथं भिक्षुसंघया दुने प्रवजित गृहस्थी आदि कर्मिक बोधिसत्वपिं नं दुथ्याका तःगु खनेदु । अथेजुया महायानी बज्रयानी बौद्ध संघया अन्तिम लक्ष्य बुद्धत्व प्राप्ति याय्गु जुया थुगु लक्ष्य पूवंकेगुया निम्ति समर्पित पिनिगु समूह हे महायानी बज्रयानी बौद्ध संघ खः । थुपिं हे भिक्षु संघं पञ्चाभिषेक आदि नं प्राप्त याना बज्रयानया उत्कृष्टगु रहस्यमयज्ञान साक्षात्कार याना वया च्वंगु दु । नेपाःया महायानी परम्परा कथं संघया स्वरूप बज्राचार्य, शाक्यभिक्षु, ब्रम्हचर्यभिक्षु, चैलकभिक्षुपिं खः । वसपोलपिं बुद्धशासनयात विशुद्धरूपं विनय पालनयाना रक्षायाना च्वना च्वनिपिं बौद्ध संघ खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहार संघय् नं थौं कन्हे थुगुहे प्रकारं प्यन्हु जक जूसां चुडाकर्मयाना श्रावक चर्याय् च्वना वया च्वंगु दु । थ्वयां लिपा गृहस्थी भिक्षुया रूपय् च्वनां महायानचर्यायाना बोधिचर्या अनुसार पारमिता पूवंकेगु जीवन हनां च्वंगु दु । नापं बज्रयानया अभ्यास याना वनेगु परम्परा कथं क्रिया, चर्या, योग, अनुत्तरयोग, तन्त्रया अभ्यास याना उत्कृष्टगु रहस्यमय अनुत्तर सम्यक सम्बोधि ज्ञान साक्षात्कार याय्गुलि न्ह्यांवना च्वंगु दु । थुगु महाविहारय् चुडाकर्म याय्गु, आचार्य लुयगु, दिक्षा (अभिषेक) काय्गु (दिक्षा काय्गुलि थनया मिसा तय्सं नं कया वया च्वंगु दु), आःजु लुयेगु आदिया ज्या जुया च्वंगु दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहार संघया दुने संघया व्यवस्था थुकथं खने दु :–

चक्रेश्वर थपाजु, छत्राधारी आःजु, नीम्ह स्थबिर आःजु, च्याम्ह स्थवीर आःजु, सर्वसंघ थुगु कथं सर्वसंघया दुजः छसिकथं चक्रेश्वर अथवा थपाःजु थ्यंक जूवनिगु खः । थनया सर्व संघपिन्सं विहार स्थापना याना संघय् च्वनां सुसंगठित धार्मिक जीवन हनां वया च्वंगु दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया संघया बारे अध्ययन याय्बले मू बहाःया रूपय् हिरण्यवर्ण महाविहार स्थापित जुया च्वंगु खः । लिपा थ्वहे विहारया अन्तरगत थन विभिन्न कचाबहाःत दया वल । अथे हे थनया स.घया दुजःतय्सं थःपिनिगु परिवारय् जक सिमित जुइकथंया विभिन्न कचा बहाःचात नं स्थापना याना पूण्य संचय याय्गुलि न्ह्यां वनां च्वंगु दु ।

सर्वसंघया सदस्यपिनिगु अधिकार एवं कर्तब्य

नेपाः देया दुने दुगु फुक्क बौद्ध विहारया संघ मध्यय् चुडाकर्मयाना तःपिनिगु संघ आपाः दुगु हिरण्यवर्ण महाविहार खः । थौंकन्हय् थनया सर्वसंघ ५००० थ्यने धुंकुगु दु । थुगु संघय् दुहाँ वनेत दकलय् न्हापां चुडाकर्म याय्माः । चुडाकर्म मयाःपिं थुगु संघय् दुथ्याइ मखु । थथे चुडाकर्म न्यादँ च्वय्या पिन्त याइगु खः । चुडाकर्म लिपा संघय् दुथ्याय् धुनकि संघया दुजः कथं विहारय् यायेमाःगु कर्तब्य पालन याना थःगु दायित्व पूवंकेमाः । थःगु विहारया उन्नति व अभिवृद्धिया निम्ति विहार प्रति श्रद्धातया धर्मयात स्थिर याय्गुया निम्ति थःपिन्सं फक्व फुगुचाःगु ग्वाहाली बिइगु संघया छगू तःधंगु कर्तब्य खः । थुकथं सर्वसंघया छम्ह सदस्यं याय्माःगु कर्तब्य थथे दु -

१) विहारया सर्वसंघया धलःखय् थःकाय् मस्तय्गु नां दुथ्याकेया नितिं थः काय्मस्तय्त चुडाकर्म याय्गु ।
२) बज्राचार्य जुसा चुडाकर्म याय् धुनेवं आचार्य लुइगु ।
३) सर्वसंघया संघ भोजनय् उपस्थित जुइगु ।
४) हिरण्यवर्ण महाविहारया शाक्यमुनि बुद्धया थाय् द्यःपाः वइबलय् द्यःपाः काय्गु ।
५) द्यःपाः क्वचाय्वं संघ भोजनय् ग्वहाली याय्गु, संघ भोजन पाः फय्गु दँय् ग्रहमण्डल पुजा व बहीद्यो पाः च्वनेगुया नापं संदे पुजा (संघ भोजन) पाः फय्गु ।
६) विहारय् छुं नं समस्यात वल धाःसा आःजुपिनिगु वचन कथं विहार सुधार समितिं सःतिइगु इलय् सभाय् उपस्थित जुया सरसल्लाह व ग्वहाली बिइगु ।
७) विहारय् आकस्मिक दुर्घटना जुल अथवा मेगु छुंकथंया घटना जुल धाःसा सूचँ थ्यनेवं विहारय् उपस्थित जुइगु ।
८) विहारय ज्वीगु निमार्ण व जीर्णोद्धारया ज्याय् ग्वहाली याय्गु ।
९) नीप्यम्ह चाकः क्वचाय्वं वइगु च्याम्हथी (च्याम्हेसिया समूहल) य् च्वनेगु ।
१०) च्याम्हथीलय् च्वना आःजु जुइ त्यइगु इलय् नायो लुइगु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया द्यःपाः

हिरण्यवर्ण महाविहारयया परम्परा कथं चुडाकर्म याय् धुंकुपिं विहारया धलःखय् नाँ व जातः दुथ्याका तःगु कथं संघया सदस्यपिन्त थःगु जन्ममिति अनुसारं द्यःपा वइ । संघया दुजःपिन्सं थकाली निसें शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाःपाद्यः) या थाय् नित्यपुजा याय्गुया नापं पाः चवनेगु कथं द्यःपा कया वयाच्वंगु जुल ।

थ्वहे कथं सर्वसंघया सदस्य पिन्सं थःगु विहारया शाक्यमुनि बुद्धया थाय् (पाःच्वनेगु कथं) लच्छि तक्क द्यःथाय् च्वनेगु पाः वइ । थुगु द्यःपाः नेवाः तय्गु न्हूदँ क्यनिगु कार्तिक शुक्ल पारू (म्हपुजा) खुन्हु निसें लक्ष्मी पुजा कुन्हु तक दच्छिया दुने भिनिम्हसियागु क्रमानुसार द्यःपाः वइ । द्यःपाः प्रत्येक महिनाया पारू क्यंवइ खुन्हु द्यःपाः काय्गु व द्यःपाः पुलेगु याइ । थथे द्यःपाः काय्त व पुलेत बेताजुया अनिवार्यता दुथें च्वययापिं (पञ्चस्थवीर) आःजुपिं न्याम्ह च्वने माःगुनं नियम दु । वथेंहे थन चिंतिया धकाः विहारया चल अचल सम्पत्ति कालबिल व स्वथनेगु व पिकाय्गु जिम्मेवारी ब्यक्ति निम्हनं निर्धारित यानातःगु दु । विहारे पाःकाय्गु व पाः पुलेबलय् द्यःलाः पिनिपाखें भाइपिं रोहबरय् तय्गु यानातःगु दु । द्यःपाः काइम्हेसिनं थः भाइपिं मध्ये जिम्मेवार ब्यक्ति धनजमानि प्यम्ह तय्माः । थ्व धन जमानी च्वनेत द्यःपाः मकाःपिं च्वने मज्युगु नियम दु । द्यःपाःलानं द्यःपाः कया द्यःयाथाय् च्वना च्वंतले मेपिं सु नं द्यः मानय् याना पुजा याय् मज्यू, चिकँ क्वय्का ह्वाय् मज्यु, छें च्वंगु छुं नं वस्तु पिने न्यय् बिइ मज्युगु नियम दु ।

द्यःपाः काय्गु धयागु हे वसपोल शाक्यमुनि बुद्धया थाय् च्वना बुद्धयात पुजा याना स्त्रोत्र पाठ याना, बुद्ध गुण, धर्म गुण व संघ गुण स्मरण याय्गु छगू प्रकारया मौका खः । शुद्ध रूपय् लच्छि तक धर्मानुकुल बोधिचर्या याय्गु अवसर खः । अथेनं गुलीं गुलीसिनं लिमलना व ग्वाहाली मदया द्यःपाः मकाःसा, गुलिसिनं झंझट ताय्का द्यःपाः तोतूपिनं दु । तर अप्वः हे संघया दुजःपिन्सं थःगु विहारया संरक्षण एवं सम्वर्द्धन यायेगु प्रत्येक दुजःपिनिगु कर्तब्य ताय्का आःतक श्रद्धातया द्यःपाः कया वया च्वंगु जुल ।

थन न्हापा निला निलाया ल्याखं पाः फयेमाःगुया थासय् आः लच्छि लच्छिया ल्याखं पाः फयेगु ब्यवस्था जूगु जुल । लच्छि तक पाः फयावनेत भिनिदँ तकयाम्ह समस्तय्त थन बाफाःचा (बाहाःपाःचा) यायेमाःगु नियम दु । द्यःपाः कयाच्वंम्ह द्यःपाःलानं पालन याय्माःगु नियम थुकथं दु –

१) द्यःपा ज्वःछि छें वसः हिइ मज्यू ।

२) छेँनं सामान न्यय् बीमज्यू ।

३) द्यःपा ज्वःछि छें च्वनाच्वंपि मनूत छें त्वता पिहाँ वने मज्यू ।

४) द्यःपा ज्वःछि द्यःपालाया छें चिकं क्वय्का ह्वाय् मज्यू ।

५) द्यःपा ज्वःछि द्यःपालाया छें च्वपिसं साबुन छय्ले मज्यू ।

जन्मय छक वइगु थुगु द्यःपायात थन अप्वःसिनं श्रद्धापूर्वक द्यःपा फया वयाच्वंगु दुसा गुलिसिनं थनया नियम निति थाकुगु व विभिन्न कारणं याना लच्छि तक पाः फय्माःगु थाकु चाया पाः मफपिं नं दु ।

थुम्ह बाःपाःचा द्यःया थाय् पुजादि याइम्ह, गंचा हूवनीम्ह आदि फुक्क ज्या यानावनीम्ह प्रमुखम्ह जुल । थ्व या नापं उम्ह बाःपाःचित ग्वहालि यानाविइत तःधिकम्ह बाःपाःचा च्वनेमाःगु परम्परा नं दु । अथे हे थुपिं बापाःचापिन्त नीचियाना जाःथुया नकेत, मत बिइत व विहारया मेमेगु ज्या यायेत धकाः मिसाम्ह छम्ह नं ब्यवस्था यानातःगु दु । थुम्हसित थन नीकुलीम्ह धाइगु खः । द्यःपाः ज्वःछि थुपिं स्वम्हसिन नं विहारया नियमानुसार विहारय् च्वनाः ज्या न्ह्याकावनेमाःगु दु । द्यःपाः ज्वःछि थनया बापाःचा थःगु छेँ वनेमज्यूगु, नीकूलीम्हं जाःथूगु भोजन यायेमाःगु, आमिष भोजन यायेमाःगु न्हि न्हि म्वःल्हुइमाःगु लाकां, खिचा थिइमज्यूगु थिल धाःसा म्वःल्हुया नी मायेमाःगु, फिना तयागु वसः ही मज्यूगु, संखाय मज्यूगु आदि बापाःचां यायेमाःगु नियम दु । अथे हे नीकूलीम्ह नं संघयाम्ह हे जुइमाः । नीकुलिबलय् सुनां थिइमज्यूगु, थिल धाःसा निंइगु वसतं पुनाच्वंगु जुसां वसः फेरे यायेमाःगु आदि नियम दु । हानं द्यःपाः ज्वछि द्यःपाःलाया छेँय् चिकं क्वेका ह्वाये मज्यूगु, मेमेपिं द्यः मानेयाना पुजा यायेमज्यूगु आदि नियम दु । थन विहारय् नं सुथे नामसंगीति ब्वनेगु, द्यःस्य्ः चायेकेगु, पुजा यायेगु, गंचाहुवनेगु, गंबाहासिं थायेगु, देय्के वःपिनिगु पुजा फय्गु, नित्यपुजा यायेगु ज्या न्ह्याकाच्वंगु दु । अथे हे न्हिनय् गंबाहाःसिं थानाः सुफः यायेगु, बहनी गंचाहूवनेगु, सं यायेगु, स्तोत्र ब्वनेगु, आरति पुजा यायेगु ज्या जुयाच्वंगु दु । थन बाफाःचां गंचाहूवनी बलय् क्वाःबाहालं न्हूबाहाः, न्याखाचुक, नागबाहाः, इलानिनि-ससुननि जुनाः क्वाःबाहालय् तुं लिहाँ वयेमाःगु चलन दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया विविध पुजा पाठय् द्यःपालाया स्थान

१) विहारय् चुडाकर्म याइबलय् ग्वयदाँ तइगु, द्यःपाःलायात नं सम्मिलित याना छगू भाग द्यःपालायात नं तइ ।

२) आजु लुइबलय्, पंच थकाली लुइबलय्, छत्र काय्बलय् याइगु पुजाय् द्यःपाला छम्ह नं सम्मिलित याइ ।

३) नामसंगीति पाठ याकेगु ईलय् सुनं श्रद्धालु निमन्त्रणा ब्युसा शाक्यमुनि बुद्धयाथाय् च्वंगु स्वाँ ज्वना द्यःपाला वनेमाः । थथे बुद्धया पालिस्वाँय् अंकितगु पुजा भःलय् स्वाँ तया यंकिगु आजु शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाबाहाः द्यः) बिज्याकेगुया प्रतिक खः ।

४) न्हिया न्हिथं विहारय् प्रज्ञापारमिता पाठ याकीगु क्वचाय्का द्यःपाला नं शाक्यमुनि बुद्धया थाय् च्वंगु स्वाँब्यु वनेमाः ।

५) आजुपिन्त सुनं ब्यक्तिं निमन्त्रणा बिल धाःसा, द्यःपाःला नं थुगु निमन्त्रणाय् दुथ्याका तःगु दु ।

थथे निमन्त्रणा याईगु इलय् द्यःपालायात आःजुपिनिगु भ्रुवः क्वचाय्का मेपिं स्वयां च्वे थाय् बी । द्यःपाज्वछि क्वाबाहाः आःजुयात सेवा याना द्यःपाला च्वंना नियमयात पूवंका नं द्यःथाय् च्वंगु फुक्क वस्तु सुरक्षित याना च्वनेगुया अतिरिक्त ईलय् ब्यलय् द्यःपालायात विविध पुजाय् सम्मिलित यानां तःगु खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया बापाःचा

स्वनिगःया थी थी विहारय् न्हापा विहारया चीबर छें च्वना बिज्यानाच्वंपिं चीबर पुना तइपिं शाक्य भिक्षु पिन्सं जक नित्यपुजा याइगु खः । लिपा ने.सं. ५०० सँ जुजु जुम्ह जयस्थिति मल्लं उगु इलय् नेपालय् बुद्धधर्मावलम्बीपिन्त व बुद्धधर्मय् तःधंगु समस्या हल । सुधारया नामं स्वनिगः (ललितपुर, भक्तपुर व कान्तिपुर)या बौद्ध बिहारय् च्वना च्वंपिं भिक्षुपिन्त जवरजस्ती चीवर त्वकाः गृहस्थ याना ब्याहाः याना बिल । वउबले निसें आध्यात्मिक चिन्तन मनन याइपिं धर्म अध्यापन याइपिं भिक्षुपिन्त जीवनोपार्जनया नितिं विभिन्न ब्यवसाय ज्वंकेत करं क्यंकल । गुकिंयाना चीवर तोतुपिं भिक्षुपिंन्स विभिन्न कालिगढ ज्याः सय्का सिकःमि, दकःमि, ल्वहँकःमि, बज्रकःमि, लुँकःमि, आदि ज्या याना श्रम याना जीवन निर्वाह यायेमाल ।

उवले निसें स्वनिगःया मेमेगु विहारय् गृहस्थीपिन्सं नित्यपुजा याना वया च्वंसा थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारय् चुडाकर्म (प्रवजित) याय् धुंकुम्ह भिंनिदँ तकया कुमारपिन्त चीवरं (वापाःचाया वस्त्र) पुंका पूर्ण नियम पालन याका, शाक्यमुनि बुद्धया थाय् पुजा यायेया नितिं बाःपाचाया रूपय् नियुक्त याना तयातःगु जुल । न्हापा भिक्षु जुया शील पालन याना च्वनीपिं भिक्षुपिन्सं नित्य पुजा याना वयाच्वंगुयात लिपा भिक्षुपिनिगु थासय् भिंनिदँ क्वय्याम्हः मचायात सँखाका, शुद्धयाना छगूकथंया वसः (बापाःचा वस्त्र) पुंका पुजारीया रूपय् नियुक्ति याना तल । भिंनिदँ क्वय्याम्हः मचायात हे मूलम्ह पुजारी तयातःगुया कारण थुम्ह शील मस्यंनिम्ह जुगुलिं खः । थुम्ह मचा क्वय् वियातःगु न्यागू शील पूर्ण रूपं पालन जुम्ह खः ।

१) प्राणीहिंसा मयानिगु २) मखुगु खँ ल्हाय् मसःनिगु ३) ब्यभिचार धैगु मस्युनिगु
४) खुया कायगु धैगु मस्यनिगु ५) सुरापान यायगु मस्युनिगु

थ्व न्यागू शील मस्यंम्ह जुया थन विहारय् पुजा याय्त भिंनिदँ क्वय्यापि बालकयात बापाःचाया रूपय् तया तःगु खः । थुम्हः बालक याकःचां विहारया फुक्क ज्या पूवंकेत थाकुगुलिं वयात ग्वहाली बीत छम्ह तःधिकःम्हेसित विहारय् च्वंतले ब्रम्हचर्य ब्रत धारण याका बाःपाचा सरह नियमय् तया ग्वहाली याकेगु ब्यवस्था याःगु जुल । थ्व चलन थौंतक नं न्हयाना वया च्वंगु दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया नित्य कर्मय् बापाःचायागु ज्या

१) सुथया ४ ताईलय् शाक्यमुनि बुद्धया मूलुखाया खापा चाय्का द्यो फलय् वँ पुना नीलः हया पुजाया निर्ति माःगु, कलश, बहःभू, ज्वाला न्हाय्कँ, सिन्ह स्वाला, नील, थल, भुजा छाय्गु कलँ, भुजा तय्गु भूजा सिलाः सिन्हःस्वाँ आदि न्ह्योने तय्गु ।

२) नाम संगीति पाठ सिधय्वं देवस्य चाय्केगु (देवस्नान याकेगु) स्वतय् (फलय्) धाः मण्डल थिल्वेगु, मतबीगु, धर्मगण्डी (सिंयागु न्वलय् सिंया मुगलँ) अपरमिता धारणी ब्वना १०८ ताः गँ थाय्गु । थ्व धर्मगण्डि थाय्गु बिहारया भिक्षु उपासक उपासिका पिन्त ध्यान पाठ पुजा, प्रवचन, धर्मदेशना व विश्राम याय्गु सूचँ बिइगु खः ।

३) सकल श्रद्धालुपिन्त जल बिया शाक्यमुनियात च्वाँम्वः उखेलँ गाय्केगु, पुजा वः पिनिगु पुजा दुकाय्गु ।

४) सुथे ६ ताःई जुलकि बाःपाःचां गं थाना बिहारया चाकः (न्हु बाहाः, नःबही, न्याखाचुक, नागबाहाः, इलाननी, सरस्वती ननी) धार्मिक परीक्रमा याय्गु । थ्व परीक्रमा याय्गु, पाठ पुजा व धर्मदेशना आदि बारे स्थानीय धर्मानुयायीपिन्त सूचँ बिइगु खः ।

५) परिक्रमा याना लिहाँ वया शाक्यमुनि बुद्धयात पुजा छाय्गु नीगः (भोजन कोथा) य् निरामिष भोजन याय्गु ।

६) न्हिने ३ ताःई जुलकी सुथे थें धर्मगण्डि थाय्गु, दुने गं थाना स्त्रोत्र ब्वनेगु ।

७) सन्ध्या ई जुइवं गँ थाना सुथेय् थें संउ वनेगु ।

८) बंन्ही तुतः ब्वनीपिं श्रद्धालुपिन्सं स्त्रोत्र पाठ याय्वं, गंथाना च्वाम्वः उखेलं गालेगु, दिप ज्वाला आरती च्याका पाठ पुजा यायेगु ।

९) आरती च्याके धुंका शाक्यमुनि बुद्ध याथाय् दुने थाय् थासय् छुँ कि (छुँयात जाकि) तया बास कापतं देवपिन्त भुंका प्रणाम याना पिहाँ वया खापा तिना तालँ ग्वय्गु ।

थ्व न्हिथंया नित्यकर्म बाहेक गुँला (श्रावण भाद्रया बिचय्यागु महिना) य् मासोपबास (माय अवसं ब्रत) लच्छी तक जल जक त्वना ब्रत च्वनीपिन्त शाक्यमुनि बुद्धया जल बिइगु व आषाढ पुन्हिखुन्ह (सिन्काब्रत) च्वनिपिन्त दाफ्वः स्वाँ (द्रोण पुष्प) बिइगु याइ ।

बाःपाःच्वां पालन यायेमाःगु नियम

१) लच्छितक विहाय् दुने नियम याना च्वनेगु ।

२) पुनातःगु वसः हिइके मज्युगु व संचाय् मज्यु ।

३) छ्यंगु लाकां व खिचायात थीमज्यु ।

४) घाः जुलकि वासः तये मज्यु, पुजायायेगु सिन्ह पायेगु ।

५) सुथे निरामिष भोजन याये धुनकि न्हिने छुं नय् मज्यु । सन्ध्या ईलय जक पालं याय्गु ।

६) विहारय् दुने स्थापना याना तःपिं महाँकाल व हनुमानयात थीमज्यु ।

७) सुथे भोजन याय्बलय् सिन्ची व फलफूलया रूपय् कःसू क्यैं व कय्गु अचार तया नय्गु । बन्हिं पालं याय्बलय् बजी, धौ, दुरू, मरीचन्ही व फलफुल तया नयेगु ।

सुनानं उपरोक्त नियमय् इथिमिथि (उल्लंघन) यातकि थनया छत्रपाल, रक्षपाल आदि पिनिगु प्रभावं अनेक बिध्न क्यनीं । थथे जुलकी शान्तीस्वस्ती याय्माःगु आःतकं जुया च्वंगु दु ।

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारय् देव स्नान (देवख्यः) चायेकेगु विधि

१) तःधिकम्ह बापाःचा न्हापानं दना (४ ताःइलय्) त्रिरत्न स्मरण सहित उच्चारण याना क्वापाःद्योयाथाय् खापा चाय्का बँ पुना सफा सुग्घर याय्गु । ***(किपा नं २८)***

२) थनलि ल्हा, तुति, ख्वाः सिला म्वःल्हुया काय शुद्ध याना नीलः हया कलश, बःभू, पुजाभः आदि पुजा सामाग्री सिलेगु । ***(किपा नं २९)***

३) थनंलि बःभूइ च्वंगु ज्वला न्हाय्कने सिन्ह नं "ॐ" आखः च्वय्गु । कलशय् सिन्ह नं नाग च्वय्गु ।

४) वज्र, शंख, बःभूइ तया कलशं नसला कायगु ।

५) पुजाभलय् शंख वज्र तया पुजाभः थिया गं थाना पुजाभः संकल्प याय्गु । नापं क्वय् च्वंगु वाक्य ब्वनेगु ।

ॐ नमः भगवते पुष्पकेतु राजाय तथागतायार्हते संम्यक सम्बुद्धाय । तद्यथा ।। ओं पुष्पे पुष्पे महापुष्पे सुपुष्पे पुष्पोद्भवे पुष्प संभवे पुष्पावकिर्णेच्छ स्वाहा ।।

६) थनंलि जाकि ज्वना बिन्तीयाना वाक्य ब्वने :-

ॐ गुरू बुद्ध गुरू धर्मः गुरू संघस्तथैवच । गुरू बज्रधरश्चैव गुरूसर्व नमाम्यहम् ।।

७) हानं जाकी ज्वना गं थाना पुजायाये वाक्य ब्वने -

ॐ बन्दे श्री वज्रसत्व भूवनबरगुरू सर्वबुद्ध भवन्तं । नानारूपेनयनं तिमिर भयहरं निमितं मेरू संस्थं ।। धर्मा ८)

थनंलि कलश वरूण नागराजाया स्वरूपं पुजा याय् । जाकि, लः तया कलशया न्ह्यःने हाय्का पुजा याय्गु –

ॐ वरूण मूर्तये नमः ।

सिन्ह तिके – ॐ वरूण मूर्तये चन्दनं नमः ।

स्वाँ छाय् – ॐ वरूण मूर्तये पुष्पं नमः ।

जाकि ज्वना बिन्ति याये – नाग पाशात्मकोनित्यं जलराजो महाबलः । निर्विकल्पेति विख्यातो वरूणाय नमोऽस्तुते ।।

९) थनंलि कलशय् च्वंगु लः शोधन याय्, कलशय् च्वंगु लः ल्हाते कया हान कलशय् तुं तयुगु । थथे स्वकः याय् - वाक्य ब्वने ।। ॐ आः हुँ गुरू आज्ञा वँ वज्रोदके उदक अमृतं भवन्तुच्छ स्वाहा ।।

१०) देव देवीपिन्त नं वज्रं थिइकेगु हुँ वज्र रक्षे हुँ ।

११) क्वापाःद्यः व देवदेवीपिन्त स्नानयाकेगु । यत्मङ्गल सकसत्व हृदिस्थितस्य सर्वात्मकस्य वर सर्वकूलाधिपस्य निसष सत्वं जनकस्य महासुखस्य । तत्मङ्गलं भवन्तु ते परमाभिषेक ।

१२) क्वाबाहाःद्यः व देवदेवीपिन्त स्नानयाकेगु । यत्मङ्गल सकसत्व हृदिस्थितस्य सर्वात्मकस्य वर सर्वकूलाधिपस्य निसष सत्वं जनकस्य महासुखस्य । तत्मङ्गलं भवन्तु ते परमाभिषेक ।

१३) क्वाबाहाःद्यः व देवदेवीपिन्त स्नानयाकेगु । यत्मङ्गल सकसत्व हृदिस्थितस्य सर्वात्मकस्य वर सर्वकूलाधिपस्य निसष सत्वं जनकस्य महासुखस्य । तत्मङ्गलं भवन्तु ते परमाभिषेक । ***(किपा नं. ३०)***

१४) थनलि क्वाबाहाःद्यः व देवपिन्त नं धारा मण्डल (लखं) थिलेगु । ॐ प्रोंच्छारे हुँ सर्वविध्नानुत्सारे हुँ, वज्र भूमे हुँ वज्र लेखे हुँ सुलेखे सुलेखे सर्व तथागताधितिष्ठन्तु स्वाहा ।। हानं क्वाबाहाःद्यः मूलुखा पिने नं स्वचाः धारा मण्डल थिले, उगु थासय् क्वापाःलकां तय् ।

१५) थुलि धुंका चीवर क्वखाया गभासि पितहया मूलुखाया न्ह्यःने क्वापाः लकां न्ह्याना खवगु ब्वलय् गंभासि दिका अपरिमिता धारणी ब्वनां १०८ कः गंभासिं थाये । धारणी थथे खः- ***(किपा नं. ३१)***

ॐ नमो भगवते अपरिमितायेज्ञान सुविनिश्चित

तेजो राजाय तथागतायार्हते सम्यकसम्बुद्धाय ।।

तद्यथा ।। ॐ पुण्य पुण्य महापुण्य अपरिमितायु पुण्य

अपरिमितायु पुण्य ज्ञानसंभारोपचिते ॐ सर्व संस्कार

परिशुद्ध धर्म्मते गगन समुद्गते

स्वभाव विशुद्धे महानय परिवारे स्वाहा ।।

१६) शाक्यमुनी बुद्धयात पञ्चपचार पुजा यायुगु ।

१७) थनंलि क्वाबाहाःद्यःया थाय् द्वहाँ वनां क्वाबाहाःद्यःयात च्वाम्वलं गाला गं थानां षड्पारमिताया स्तोत्र ब्वने :- दानबलेन .... ***(किपा नं. ३२)***

१८) थुलि धुंका भगवानया स्तोत्र ब्वने :- बुद्धं त्रैलोक्यनाथं ....

१९) थुलि क्वचाय्का नामसंगीति ब्वंवपिन्त स्वाँ जल सिन्ह बिइगु । क्वाबाहाःद्यःयाथाय् च्वना न्हि न्हि बहाःलय् देवपुजा वः पिनिगु पुजा याना बिइगु । (थ्व पुजा याना च्वनिगु भ्ःवःलय् नीकुलिम्ह मय्जु नीइयाना पालं थुइत शाक्यमुनि बुद्धया थाय मतः काःवइगु । ***(किपा नं. ३३)***

२०)माःजँ सुथसिया ९ ताःइलय् चिधिम्ह बाःपाचायात चीवरं क्वखाय्का मूलुखाया ताःचा ज्वंका, गं थाय्का (गँ चाहुले) छ्वय् । ***(किपा नं. ३४)***

२१) माःजँ वना लिहाँ वःम्ह बाःपाचायात देवजलं ह्वला शुद्ध याना क्वाबाहाःद्यःया थाय् दुत काय् ।

२२)क्वापाः लाकां न्ह्याका अपरिमिता धारणी ब्वना १०८ कः गंभासि थाय्केगु ।

२३)थुलि धुंका क्वाबाहाःद्यःया थाय् च्वंगु निगः गं थानां बुद्धं त्रैलोक्यनाथं .... स्तोत्र ब्वने । थ्व धुंका क्वाबाहाःद्यः भागि याय् ।

२४) थ्व धुंका क्वापाःआजु यात बाःपाचां भोजन छाई । ***(किपा नं. ३५)***

२५) निकुलिम्ह सिनं भोजन याय्त सुचं बिई ।

२६) बापाःचा पिनी भोजन याना बिज्याई । ***(किपा नं. ३६)***

थुलि सुथसिया नित्य याय्गु जुल ।

न्हिनेसिया ३ ताःइलय् स्वफःयाय्गु

२७) तःधिम्ह बापाःचा व चिधिम्ह बापाःचा निम्हं न्हापां ल्हाः, तुति, ख्वा सिला, म्वल्हुया क्वाबाहाः द्यःयाथाय् द्रुहाँ वनेगु । (सुथय् यागु नियम अनुसार)

२८) निसला कया बुद्धयाथाय् द्रुहाँ वना क्वाबाहाःद्यः भागि याना अपरिमिता धारणी ब्वना १०८ कः गंभासिं थाय् ।

२९) थुलि धुंका द्यःयाथाय् निगः गं थाना दानबले ...... व बुद्धं त्रैलोकेनाथं ..... स्तोत्र ब्वने ।
थुलि स्वफःया ज्या जुल ।

३०) न्हिनेसिया ४ ताःइले बाःपाचाः पिनि पालं यायेगु ।

सन्ध्याया ५/६ ईलय् प्यफःयाय्गु ।

३१) तःधिम्ह बापाःचा व चिधिम्ह बापाःचां न्हापां ल्हाः, तुति, ख्वाः सिलेगु, म्वःल्हुयेगु नील कया हया क्वाबाहाःद्यःयाथाय् द्रुहाँ वना भागि याय्गु ।

३२) अनंलि चिरीम्ह बापाःचां बँ पुनां भाव याय्गु ।

३३) मूलुखाया न्ह्यःने धारा मण्डल लखं थिला क्वापाःलकां न्ह्यानां अपरिमिता धारणी ब्वना १०८ कः गंभासिं थाय्गु ।

३४) थनलि बाःपाचायात चीवरं पुंका मूलुखाया ताःचा, धूं ज्वंका गं थाका प्यफः छवय्गु (सं ऊवनेगु) ।

३५) नीकुलिम्हेसिनं बाहाःया चाकलय् दुपिं द्यःपिन्त मत बीइगु ।

३६) प्यफः वना लिहाँ वःम्हेसित देव लखं हाः हाः याना शुद्ध याना दुत काय् ।

३७) क्वाबाहाःद्यःया थाय् स्तोत्र ब्वंवःपिन्सं तःग्वगु गं थाना स्तोत्र (तुतः) छुइ नापं दुने नं गं थाना दानबले .... व बुद्धं त्रैलोक्यनाथं .... ब्वना देव भागियाय् ।

३८) दीप ज्वला च्याकेगु व लिइपा आरति बिइगु ।

३९) आरती च्याके धुंका शाक्यमुनी बुद्धयाथाय् दुने थाय् थासय् छुँ कि (छुँयात जाकि) तया वास कापतं देवपिन्त भुंका प्रणाम याना पिहाँ वया खापा तिना तालँ ग्वय्गु ।

बापाःचां देवख्यःचाय्केगु इलय् नामसंगीति ब्वनीपिनिसं याना वया च्वंगु नित्य कर्म – नामसंगीति ब्वंवःपिन्सं नामसंगीति फलय् (खतय्) च्वनां निम्न अनुसारं सूत्र धारणी, स्तोत्र, प्रणिधान आदि ब्वनेगु याना च्वनि :–

१. न्हापां बोधिचित्तोत्पाद याय्‌या लागि "आकाश धातु पर्यन्ते स्थिताय् प्राणिना ..." स्तोत्र ब्वनी ।
२. देव, यक्ष, गन्धर्व आदि आह्वानयासे आर्य महायान सूत्र "ये देवा ..... " निसें प्रारम्भ याई ।
३) आर्य नामसंगीति स्तोत्र पाठ याई ।
४) थुलि पाठ ब्वने सिधय्‌का क्वाबाहाःद्यःया न्ह्यःने देवख्यः चाय्‌केत द्यः गं (तःग्वःगु गं) थाना मङ्गलाष्टव गाथा ब्वनी । (थुलि ब्वनां च्वंतले बाःपाचां देवस्नान याय्‌गु प्रारम्भ याई)
५) बाःपाचां नं गम्भासिं थाना च्वंतले नामसंगीति ब्वंपिन्सं "अपरमिता" स्तोत्र ब्वना च्वनी ।
६) थुलि धुंका हानं वसपोलपिन्सं "देव मनूष्य ...." स्तोत्र ब्वनां वहालय् च्वंगु सम्पूर्ण चैत्य धर्मधातु आदि परिक्रमा याना लिहां बिज्याई ।

गम्भासिंयात धर्म गण्डी धाय्‌गु नं या । क्वापाःद्योया थाय् नित्य ४ कः धर्म घण्टी थाय्‌गुया निम्न प्रकार या सूचक रूपं याना वया च्वंगु दु ।

क) सुथ न्हापां घण्डी थाय्‌गु - त्रिशरण, बोधिचित्त उत्पत्ति याना समाधिइ च्वनेगु ।
ख) माज ई घण्डी थाय्‌गु - विहारय् बुद्ध पूजा व पाठ स्तोत्र ब्वनेगु ।
ग) स्वफःई घण्डी थाय्‌गु - विहारय् धर्म श्रवण याय्‌गु व उगु धर्म श्रवणया विषय धर्म साकच्छा (छलफल) याय्‌गु
घ) सन्ध्या घण्डी थाय्‌गु - अनित्य, दुःख, अनात्म भावनाय् च्वनेगु, प्रतीत्य समुत्पाद विचाः याय्‌गु ।

बाःपाचां सुथे माजं वनेगु व बन्ही सं ऊ वना नगर परिक्रमा याइगु । उगु इलाकाय् च्वंपिं धर्मानुयायीपिन्त पाठपूजा व धर्मदेशना बारे सूचं ब्यु वनीगु खः ।

थथे बाःपाचां गं चाहूवनी बलय् हिरण्यवर्ण महाविहारं पिने क्वालखु, धलाय्‌चा, न्हूबाचाः, नःबही, न्याखाचुक, नागबहाः, इलांननी, ससुननी वना हिरण्यवर्ण महाविहारे लिहाँ वय्‌गु ।

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारया नीकुलीम्ह (भोजनथ्वीम्ह) मय्जु

हिरण्यवर्ण महाविहारय् पुजा याइपिं बापाःचापिन्त भोजन थ्वीत नीयाना भोजन थुइमा । भोजन थुइया निर्ति छम्ह मय्जु नीयाना च्वनेमाःम्ह दु । उम्ह मय्जुयात 'नीकुलीम्ह' धाइ । थुम्ह नीकुलीम्ह मय्जु थःगु संघं बाहेक मेगु संघयाम्ह मज्यू, थ्व हे संघया भौमचा व ब्याहा मजूनिम्ह म्ह्यायमचा जुइमा । यदि थ्व संघया म्ह्यायमचा मेगु संघय् बियातःपिन्त 'नीकुलीम्ह' तय्माल धाःसा ग्वय् लितकया तय्माः ।

नीकुलीम्ह मय्जुया ज्या

सुथे ७ ताः ईलय् भोजन कोथाय् वंपुना म्वःल्हुया नीलःकयाः हयाः भोजन थुइत शाक्यमुनि बुद्धयात स्नानयाका ल्यं दुगु जल व मी च्याकेत मत कयाहया म्हुतं मपूसे भोजन थुइ । भोजन थुइबलय् सिन्चीतया फलफूलया रूपय् कय्गु अचार व कःसू क्यैं तया सुथे ८ ताः ईलय् भोजन तयार याइ । भोजन तयार जुलकी बापाःचां भोजन यंका शाक्यमुनि बुद्धयात चढेयाई । लिइपा बापाःचा पिन्त भोजन याका चिपमुना पिहांवइ । थुलि ज्यायाय्त नीकुलिम्हं स्वजु वसः पुनेमाः । भोजन कोथाय् दुहाँ वनेत छजु, भोजन थुइत छजु व चिप मुनेत छजु । थथे नीकुलीम्ह मय्जुयात नीवसःतं पुना च्वनीगु इलय थिलकि वसः हे मेगु पुनेमाः ।

अथेहे सन्ध्याया इलय् नं नीयाना नीवसतं पुना नीलः कयाहया बापाःचा पिन्त बजी, धौ, दुरू, मन्ही चन्ही व फलफूल तया पालं याकी । थुलि ज्या क्वचाय्वं शाक्यमुनि बुद्धया नापं विहारया छचाली दुपिं देव देवतापिन्त मत बिइगु याइ ।

नीकुलिम्ह मय्जुं पालन यायेमाःगु नियम

१) नीकुलीम्ह मय्जुयात छैं व पिने नकेत्वंके याकेगु ईलय् मेपिन्त नकेत क्वकया तःगु नके मज्यूगु व दकलय् न्हापां नीकुलीम्ह मय्जुयात नकेगु याय्मा ।
२) नीकुलीम्ह मय्जुं थःगु चिप बाहेक मेपिनिगु चिप थी मज्यूगु व चिप काय् मज्यू ।
३) नीगः (पालं क्वथा)य् पालं याय् बलय् बापाःचापिन्त पालं याके क्वचाय्का जक थः पालं याय्माः ।
४) साबुन थाना म्वः ल्हुईगु व वसः हिइ मज्यू ।
५) थः द्यनेगु लासाय् मेपिन्त थ्यने मज्यू ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया दशपारमिता आःजुपि

हिरण्यवर्ण महाविहार संघया सदस्यपिं मध्ये उच्चतम स्थाने च्वंपि सम्माननीय जुया बिज्यापिं भिम्ह स्थविरतय् समूहयात हे दशपारमिता आःजुपिं धाईगु खः ।

थ्व दशस्थवीर जुइत, बीस स्थवीरया थकालीजुया तिनि आःजु जुइगु सुअवसर प्राप्त जुई । नीम्ह स्थवीर, दशस्थवीर स्वया क्वकालिपिं, तर संघया मेमेपिं सदस्य स्वयां थकालिपिं नीम्ह मनूतय् समूह खः । सर्वसंघया प्रत्येक सदस्यपिनि निम्तिं आःजु जूवने दैगु छगू तःधंगु भाग्यकथं स्वयगु या । आःजु जुया बिज्याइम्ह मू दिक्षां युक्तम्ह जुइमाः ।

दशस्थवीर आःजुपिन्त सर्वसंघया सदस्यपिन्सं प्रत्येक अवसरय् देवता सरह पुजा याई । थनया सर्वसंघया सदस्यपिं तथा भिंच्याबहाःया श्रद्धालुपिंन्सं भ्वय् न्याय्कीबले सम्मानीय आःजुपिन्त निमन्त्रण याना आदरपूर्वक पुजादि याना थःम्हं फुथें पञ्चदानया नापं भोजन समेत याका वया च्वंगु अद्यापि दनी । थथे निमन्त्रणाय् बिज्याइबले वसपोलपिन्सं विशेष आःजु वस्त्र लँ जामा व आःजु तपुलि (उद्याँ तपुलि) पुया बिज्याई । थथे बिज्यापिं आःजुपिन्त पञ्चदान यायेगु जरूरीथें भोजन धुंका नसला बिया मुखसिद्धि (मोसिद्धि) बिइगु नं अनिवार्य खः ।

भिम्ह मूल आःजुपिन्सं छगू विशेष प्रकारयागु छत्र धारण याना बिज्याइगु जुया वसपोलपिन्त "छत्रंकू" (छत्रधारी, छत्रं कुया बिज्याय् धुंकुपिं) आःजुपिं धाईगु चलन दु ।

भिम्ह मूल आःजुपिन्त दशपारमिताया संज्ञा बिया तःगु दु । अथे धयागु दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा, उपाय, प्रणिधि, बल व ज्ञान खः । हिरण्यवर्ण महाविहारय् छत्रंकू आःजुपिं भिम्ह दु ।

दशपारमिता अथवा भिम्ह आःजुपिनिगु पारमिता, भूमि, वर्ण व विवरण आदि अध्ययन याना स्वय्बले थुगु कथं खने दःवै :-

क्र.सं.	पारमिता	भूमि	वर्ण	बिबरण
१	दानपारमिता	प्रमुदिता	ह्याउँम्ह	जवं बज्र, खवं चिन्तामणि रत्न ज्वना बिज्याम्ह ।
२	शीलपारमिता	विमला	तुयुम्ह	जवं बज्र, खवं तुयुगु पलेस्वाँ ज्वना बिज्याम्ह ।
३	क्षान्तिपारमिता	प्रभावकारी	ह्याउँम्ह	जवं बज्र, खवं बिश्वपद्मया द्योने सूर्यमण्डल ज्वना बिज्याम्ह ।
४	बीर्यपारमिता	अर्चिष्मती	मरकममणी	जवं बज्र, खवं वचुगु उफोस्वां ज्वना बिज्याम्ह ।
५	ध्यानपारमिता	सुदुर्जया	म्हासुम्ह	जवं बज्र, खवं ल्हाः थसःपाय्का मरकतमणी ज्वना बिज्याम्ह ।
६	प्रज्ञापारमिता	अभिमुखी	लुँ वर्ण	जवं बज्र, खवं पलेस्वाँया द्योने प्रज्ञापारमिता सफूज्वना बिज्याम्ह ।

क्र.सं.	पारमिता	भूमि	वर्ण	बिबरण
७	प्रनिधिपारमिता	दुरङ्गमा	आकाशथें	जवं बज्र खवं विश्वपद्मया द्योने विश्वबज्र दुगु ज्वना बिज्याम्ह ।
८	उपायपारमिता	अचला	शरदया	जवं बज्र, खवं न्याच्वःदुगु बज्र चिं दुगु पलेस्वाँ ज्वना बिज्याम्ह ।
९	बलपारमिता	साधुमती	तुयुम्ह	जवं बज्र, खवं खड्ग अंकितगु उफोस्वाँ ज्वना बिज्याम्ह ।
१०	ज्ञानपारमिता	धर्म मेघा	म्हासुम्ह	जवं बज्र खवं प्रज्ञापारिमिताया सफू ज्वना बिज्याम्ह ।

दशपारमिता स्थविर आःजु पिनिगु चर्या

नेपालय् बुद्धधर्मय् दकलय् उच्चस्थान नव महायान सूत्र अन्नत खः । महायान बौद्ध परम्पराअनुसार अत्याधिक आदर जुयाच्वंगु दु । थ्व नवसूत्र संख्या क्रमवद्धं थुगु प्रकारं उल्लेख जुया च्वंगु दु । थुकियात नवधर्म तथा वैपुल्यसूत्र धकाः धाइगु चलन नं दु । थ्व थथे खः ।

१) आर्य अष्टासाहस्रिका प्रज्ञापारमिता सूत्र २) आर्य गण्डव्यूह सूत्र ३) आर्य दशभूमिक सूत्र
४) आर्य समाधिराज सूत्र ५) आर्य लङ्कावतार सूत्र ६) आर्य सद्धर्मपुण्डरीक सूत्र
७) आर्य तथागत गुह्यक सूत्र ८) आर्य ललितविस्तर सूत्र ९) आर्य सुवर्ण प्रभासोत्तर सूत्र

थुलि नवसूत्र मध्यय् आर्य दशभूमिक सूत्र नेपालया धर्म परम्पराअनुसार परापूर्वज विद्वान विज्ञपुरूषपिंसं सर्वसत्व प्राणिपिन्त हित सुखया मार्ग अपनेयानाः वोधिसत्व चर्याद्वारा बुद्धत्व प्राप्तिया निम्ति पुण्य संभार ज्ञान संभार पूर्ण उद्देश्य प्रयत्न याना बोधिसत्व चर्या नेपाल त्रियान सम्पन्न उद्देश्य पूर्ण याय्त यलय् झिन्यागू विहार, झिन्यागू बहि धकाः पूर्वज आचार्यपिन्सं स्थापना यानावंगु विहार विहार पतिकं गनं पञ्च स्थविर धकाः न्याम्ह आर्यपि, गनं दश स्थविर धकाः झिम्ह आर्यपिं, गनं भिंछम्ह, गनं भिंनिम्ह थ्वहे नवसूत्रया आधार) दशभूमीश्वरया रूलं प्रतिस्थापित यानाथकल ।

महायान सुत्रय् दश भूमिक धकाः माने यानावयाच्वंगु थुगु प्रकारं खनेदु प्रमुदिता भूमि, विमला भूमि, प्रभाकरी भूमि, अर्चिष्मति भूमि, सुदुर्जया भूमि, अभिमुखि भूमि, दुरङ्गमा भूमि, अचला भूमि, साधुमति भूमि, एवं) धर्ममेघा भूमि आर्याअवस्था सिवे न्हयः गुलियात पृथकजन भूमि जुइ उकियात अधिर्मुक्ति चर्या धकाः धाइ । हानं गनं गनं विहारय् न्याम्ह स्थविर धकानं प्रतिस्थित जुयाच्वंगु दु । संभारमार्ग, प्रयोगमार्ग, दर्शनमार्ग, भावनामार्ग एवं अशैक्षमार्ग । दर्शन मार्ग प्राप्ति जुलकि बोधिसत्वयात आर्य धका नामाकरण जुइ । उपयुक्त झिगू भूमि आर्यपिनिगु भूमि खः । दर्शन मार्ग प्राप्त जुइ पूर्वावस्था बोधिसत्व पृथक जनं, संभार मार्ग एवं प्रयोगमार्ग पृथकजन भूमियात अधिमुक्ति चर्या धकाः धाई । गनं भिंछम्ह दुगु विहारय् दशभूमि सिबे पृथक भूमि अधिमुक्तिचर्या भूमि जुइ धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

महायान गोत्रीय व्यक्तिं बोधिचित्त उत्पति यानाः महायानय् प्रवेश जुइगु खः । पृथकजन अवस्थाय् संभारमार्ग एवं प्रयागमार्ग अभ्यास यानाः दर्शनमार्ग हे पृथकजनमार्ग खः । उगु मार्गयात हे अधिमुक्ति चर्या भूमि धकाः धाइ । अले आर्यमार्ग जुयाः प्रमूदिता भूमियात प्राप्त यानाकाइ ।

पारमिता नं झिगु दु – थुगु प्रकारं दानपारमिता, शीलपारमिता, क्षान्तिपारमिता, वीर्यपारमिता, ध्यानपारमिता, प्रज्ञापारमिता, उपायपारमिता, प्रणिधानपारमिता, बलपारमिता एवं ज्ञानपारमिता । बोधिसत्व प्रत्येकभूमि सामान्य थ्व फुक पारमिताया अभ्यास याइ । वैशिद्य (विशेष रूप) या विस्तृत रूप प्रतिपादन याइ । थ्व संक्षेपं परिचयात्मकं जक निरूपण याना ।

प्रमूदिता भूमि – १

संवोधिं सत्व हित तथा सिद्धियात आसन्न (निकट जुइगु) खनाः थ्व भूमिं प्रकृष्ट (तीव्र) मोद (हर्ष) उत्पन्न जुइ । अले थुकियात प्रमूदित भूमि धकाः धाइ । थुगु अवस्थाय् बोधिसत्वयात न्यागु भयं मुक्त जुइ । थ्व थथे जीविकाभय, निन्दाभय, मृत्युभय, दुर्गतिभय, परिषद शारद्य (लज्जाया) भय । गुम्ह व्यक्ति बोधिसत्व प्रमूदिता भूमिइ अधिष्ठित जुइ व जम्बुद्विपे अधिपत्य यायेगुली समर्थ दै । थ्व भूमिं बोधिसत्वं सामान्यतया दान, प्रिय वचन, परहित सम्पादन (अर्थचर्या) एवं समानार्थता (सर्व धर्म समता) थ्व क्रिया सम्पादन याइ । विशेष यानाः थ्व भूमिइ चोम्ह बोधिसत्वं दानपारमिता पूर्ण यायेगुलिइ प्राधान्य जुई ।

विमला भूमि – २

दौशील्य एवं आभोग आदि फुक्कं मलयात व्यवगत (रहित) जुइगुया कारणं थ्व भूमियात विमला भूमि धाःगु खः । थ्व अवस्थाय् बोधिसत्व शीलय् प्रतिष्ठित जुयाः भिंगु प्रकारया कुशलकर्मयात सम्पादन याइ । भिगु कुशल छु धाःसा प्राणातिपात मयाइम्ह, दण्डशस्त्र धारण मयाइम्ह, बैरभाव मयाइम्ह, पाप याय् लाज जुइम्ह व व्यक्तिया मैत्री चित्त जुइ, फुक प्राणिपिन्त हित व सुख याइम्ह जुइ, प्राणीपिन्त स्यायेगु धैगु ला कल्पनातकं मयाइम्ह जुइ ।

अथेहे अदत्ता दानया प्रबृत्ति धैगु नं मदुम्ह । मवीकं कायेगु मयाइम्ह, थःके दयाच्वंगु सम्पतिइ सन्तुष्टम्ह, मेपिनिगु सम्पत्तिइ लोभ गुवलें मयाइम्ह, मेपिंनिगु वस्तु सँ छपु नं मवीकं कायेगु प्रवृत्ति मदुम्ह जुइ।

काम मिथ्याचार (व्यविचार) यायेगु प्रवृत्ति नं थ्व भूमिइ प्रवेश जूम्ह बोधिसत्वयाके दैमखु, थःम्ह स्त्री छम्ह दयेवं सन्तुष्टम्ह जुइ परस्त्रीनापं संगम धैगुला मन कल्पना तकं याइमखु ।

मुषावाद –

असत्य, मखुगु भुठा खँ ल्हाय्गु बानी नं दैमखु न्हयावले सत्यवादी जुइ, गथे धया अथे यायेग स्वभावम्ह जुइ । जूगु जक खँ ल्हाइम्ह जुइ । थाय् स्वयाः ल्वय्क व्यवहार याइम्ह जुइ, मखुगु खँ स्वप्नाय् तकं याइमखु ।

पैशुन्य

परस्पर द्वेषभाव उत्पन्न याय्गु, चुक्लि यायेगु स्वभाव नं दैमखु, छम्हसिगु खँ मेम्हसित कनाः मिलेजूपिन्त फायेगु ज्या नं याइमखु, खःगु हे खँ जूसां चित्त दुखय्जुइगु खँ ल्हाइमखु ।

पारूष्य

कडा वचन ल्हायय्गु चलन नं दैमखु, मेपिनि नुगलय् स्याइगु खँ नं ल्हाइमखु अर्थात न्यनेबलय् मनय् प्रशन्न जुइगु न्हाइपुसेच्वंक खँ न्यंपिन्त हित सुख जुइगु कथं जक खँ ल्हाइ ।

संभिन्न प्रलाप

व्यर्थे खेले मदुगु खँ नं ल्हाइमखु, कर्पिन्त ल्वाकेगु, फायेगु खँ नं गुवलें ल्हाइमखु अर्थवादी ज्याय् लगे जूगु खँ जक ल्हाइ । प्रयोजन दुगु धर्मय् ल्वःगु, न्यायपूर्णगु नम्रतापूर्वक खँ ल्हाइम्ह जुइ ।

अविद्या

मेपिंनिगु धनं सुख भोग श्रीसम्पति अन्यापूर्वक याना कायेगु नं गुबलें मनय् तैमखु अर्थात परया धन सम्पत्ति खनाः गुबले दाहाचित्त जुइमखु । मनय् लोभचित्त नं गवलें याइमखु ।

व्यापाद

अर्थात मेपिन्त स्यंकेगु मनय् नं तैमखु, केवल जगत उद्धार यायेगु मैत्री चित्त तयेगु, हित चित्त, यद्य चित्त, करूणादया चित्त जक दुम्ह जुइ ।

मिथ्या दृष्टि

क्रोध, बदला काय्गु मखुगु दृष्टिं स्वय्गु थ्व अहित जुइगु ज्याय् नं गुबलें न्हयःज्याइमखु । थ्व भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्व चतुसंग्रह वस्तु – दान, प्रिय वचन, अर्थ चर्या एवं समानार्थताय् प्रियवादी जुइ एवं शीलपारमिता प्राधान्य जुइ ।

प्रभाकरी भूमि – ३

विशिष्ट (महान) धर्मया अवभासया कारणं थ्व भूमियात प्रभावकारी भूमि धाःगु खः । थुगु अवस्थाय् बोधिसत्वं फुक संस्कार धर्मयात अनित्य, दुःख, अनात्मा एवं शुन्यता खनी । फुक वस्तु उत्पन्न जुइ, विनाश जुयावनी । थ्व सकतां सस्कार दुःखगु, अनित्यगु, अशुभगु लोप जुइगु धर्म जुयाच्वंगु, नित्य मदुगु, क्षणिक जुयाच्वंगु आदि मध्य अन्तगति मदुगु धकाः खनी । हानं थ्व सस्कारं यानाः थुपिं सत्वपिं रोग जुइकाच्वंपि यःपिनापं बायेगुलिइ, मयोपिंनाप होनेगुलिइ दुःख दौर्मनया छैं जुयाच्वंपिं । थ्व अन्त मदुगु सस्कार धकाः खनाः उकिइ तोतावनी । थथे बोधिसत्वया आवधारणा याइ । उकिइ क्षान्ति समऔदार्य एवं प्रियवादिता आदि गुणया उत्कर्ष जुइ । थ्व भूमि अवस्थित बोधिसत्व इन्द्र समान जुइफु । थ्व भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्व सत्वाहितार्थ चर्या यायेगुलिइ बलवान् जुइ । हानं क्षान्ति पारमिता आधिक्य जुइ तथा बोधिसत्व मेगु धर्मय् नं अवभाष याइ ।

अर्चिष्मति भूमि – ४

थ्व भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्व बोधिपाक्षिक बोधिपक्षया ज्ञान थ्व भूमिइ क्लेशावरण एवं ज्ञयावरणयात दहन याइ । बोधिपाक्षिक धर्म (अर्चिष) ज्वालाया समान जुइ । बोधिपाक्षिक धर्म प्रज्ञां युक्त जूगु कारणं थ्व भूमि अर्चिषमति धाःगु खः । थ्व बोधिसत्व भूमि प्रकारं धर्मालोकया आरूढ जुइ । बोधिपाक्षिक धर्म स्वीन्हेगु दु यथा (कायानुपस्थान) शरीरया अवस्थायात विचार यानाः लुमंकाच्वनेगु । धर्मानुस्मृत्युपस्थान – संसारिक वस्तुया विचार यानाः लुमंकाच्वनेगु । चित्तानुस्मृत्युपस्थान – चित्तयात विचार यानाः लुमंकाच्वनेगु ।

प्यंगू सम्यक् प्रहाण छु धाःसा

अनुत्पन्नानां कुशलानां संरक्षण – थःके उत्पत्ति मजूनिगु धर्म उत्पत्ति यायेगु १, उत्पनानाँ कुशलानां संरक्षण – उत्पत्ति जुइ धुंकुगु धर्मयात रक्षा यानातयेगु २, उत्पन्नानां कुशलानाम सप्रहाण – उत्पत्ति जूगु पापयात जत्नयानाः फुकेगु । अनुत्पन्नानाम कुशलानामनुत्पान्दनं – उत्पत्ति मजूनिगु पापयात जत्न यानाः उत्पत्ति मयायेगु ।

प्यंगु ऋदिपाद

छन्द ऋद्धिपाद – धर्म यायेगुलिइ अभिलाषा यायेगु १ । वीर्य ऋदिपाद – धर्म यायेगुलिइ आलस्य मजुइगु २ । मिमासं ऋद्धिपाद – थ्वैगु धर्मया सिद्धान्त सीका निश्चय यायेगु ३ । चित्त ऋदिपाद – धर्म यायेगुलिइ चित्त तत्पर जुइगु ४ ।

न्यागू इन्द्रिय छु धाःसा

श्रद्धा, समाधि, वीर्य, स्मृति तथा प्रज्ञेन्द्रिय थ्वैगु छु धाःसा मिखा आदि खुगू इन्द्रियया श्रद्धा तयेगु १ । समाधि यानाः इन्द्रिययात समाधान यायेगु २ । इन्द्रियं अत्यन्त वीर्य उत्साह यायेगु ३ । धर्मयात वारवार लुमंका च्वनेगु ४ । ज्ञान निश्चय यानाः ज्ञान सीकाः लुमंका च्वनेगु ५ ।

न्यागु बल छु धाःसा

श्रद्धा, समाधि, वीर्य, स्मृति तथा प्रज्ञा बल ।

धर्म यायेगुलिइ अत्यन्त श्रद्धा बल दयेकेगु १ । धर्म यायेगुलिइ अन्यन्त वीर्य उत्साह दयेकेगु २ । धर्मशास्त्रय् अत्यन्त स्मृति दयेका च्वनेगु ३ । चित्त एकाग्र यायेगुलिइ अत्यन्त बल दयकेगु ४ । प्रज्ञा ज्ञानय् अत्यन्त बल दयेकेगु ५ ।

न्हयगू वोध्यङ्ग छु धाःसा

स्मृति सम्बोघ्यङ्ग, धर्म प्रविचय, वीर्य सम्बोघ्यङ्ग, प्रीति सम्बोघ्यङ्ग, प्रस्रब्धि सम्बोघ्यङ्ग, समाधि सम्बोघ्यङ्ग, उपेक्षा सम्बोघ्यङ्ग

शास्त्र न्यनाः स्यनातयागु सदां लुमंकाच्वनेगु १ । धर्म मालाः सीकाः मुंकातयेगु २ । धर्मय् उत्साह उपोदयेकेगु ३ । धर्मय् अत्यन्तथ प्रिति यायेगु ४ । धर्म यायेवलय् मन याउँसे च्वंकेगु ५ । चित्त समाधान यानाः ध्यान यायेगु ६ । त्याग यायेगु, थःत धकाः स्वीकार मयायेगु ७ ।

च्यागु आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग छु धाःसा

सम्यक् दृष्टि, सम्यक् संकल्प, सम्यक् वाक, सम्यक् कर्मान्त, सम्यक् आजीव, सम्यक् न्यायाम, सम्यक् स्मृति, सम्यक् समाधि । नास्तिक जुइगु शरीर खनेगु, आत्मा खनेगु थुजाःगु दृष्टि मतसे शून्यता ज्ञान खंकेगु १ । भिगु जक मनय् संकल्प यायेगु २ । अनर्थ वचन, असत्य भुठा खँ मल्हासे सत्यवचत ल्हायेगु ३ । मभिंगु कर्म फुकाः भिंगु कर्म याना जुइगु ४ । भिंगु लजगाः यानाः जीविका यायेगु ५ । भिंगु धर्मकर्म उद्योग यायेगु ६ । मनयात एकाग्र यानाः योग ध्यान समाधि यायेगु ७ । भिंगु धर्मशास्त्र शिक्षा बांलाक लुमंकातयेगु ८ । थ्व अर्चिष्मति भूमिइच्वंम्ह बोधिसत्वं बोधिपक्षया धर्म विशेष लाभ यानाः मेगु पारमिताया अपेक्षा वीर्यपारमिताः प्रधानता जुइ तथा संग्रह वस्तु नं समानार्थता आपालं उत्कृष्ट याइ ।

सुदुर्जया भूमि – ५

थ्व भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं सत्वपिन्त परिपाक व थःगु चित्तयात विशेषरूपं रक्षा याइ । थ्व निगु कार्य अत्यन्त दुष्कर खः । थुकिं परयात जय यानावीगुया कारणं थ्व भूमियात सुदुर्जया धकाः धाःगु खः । बोधिसत्वं थ्व भूमियात भिगु प्रकारं चित्त विशुद्ध यानाकाइ व थुगु प्रकारं न्हापा जुयावंगु बुद्धधर्मचित्त विशुद्ध याइ । लिपा जूवइगु बुद्धधर्मय् चित्त विशुद्ध याइ । आः जुयाच्वंगु बुद्धधर्मय् चित्त विशुद्ध याइ । शीलय्

चित्त विशुद्ध याइ । ज्ञानय् चित्त विशुद्ध याइ । दृष्टि विशुद्ध याइ । मार्गय् चित्त विशुद्ध याइ । ज्ञानय् चित्त विशुद्ध याइ । बोधिपक्षधर्मया चित्त विशुद्ध याइ । सत्व परिपाक यायेगु चित्त विशुद्ध विशुद्धि प्राप्त यानाः थ्व न्यागूगु बोधिसत्वभूमिइ वनी ।

थ्व न्यागूगु बोधिसत्वभूमिइ थ्यंम्ह बोधिसत्व बोधिपक्षया मार्गाङ्गया बांलाक कर्म याये धुंकुगुलिं, दुनेनिसें चित्त शोधन याये धुंकुगुलि नं लिपायागु समय तक मार्गया विशेष लुयकूम्ह जुयाः तथताय् लगे जूगुलिं प्रणिधान बल क्वातुकाः मैत्री व करूणां सकल सत्वयात मतोतुसे पुण्य संभार व ज्ञानसंभार मुनाः मन छ्वासु मजुइक उपायकुशल पिकयाः तनन्त भूमिया तेज स्वयेगुलिइ तथागत ज्ञानया अधिष्ठान बांलाक इच्छा याःगुलिं स्मृति मति गति बुद्धिबल क्वातुक ज्वंगुलि "थ्व दुःख आर्यसत्य ख" धकाः यथार्थ सिइ । दुःख मदयेकेगु निरोध सत्य धकाः नं यथार्थ सिइ । तथा दुःख फुकेगु मार्ग सत्य धकाः यथार्थ सिइ ।

थ्व स्थितिं बोधिसत्वयात थ्व उपलब्धी जुइ कि सम्पूर्ण जगत विश्वय् शून्य खः धकाः यथार्थ बुभेजुइ तथा मैत्रीया आलोक उत्पन्न जुइ । वया दानप्रियवादिता एवं धर्मोदेश आदिद्वारा संसारय् लाक कल्याण मार्गयात निर्देश याइ । थ्व भूमि पारमितासिवें ध्यान पारमितायात प्रधानता विइ ।

अभिमूखि भूमि – ६

पञ्चम मूभि पार यानावम्ह बोधिसत्व खुगूगु भूमिइ वनी, वं भिंगु धर्म समान भावना यानाः न्हयाःवनी । व छु छु धाःसा – फुक धर्म निमित्त मदुगु समान भाव याइ १ । फुक धर्म लक्षण मदुगु समान भाव याइ २ । फुक वस्तु उत्पति मदुगु समान भाव याइ ३ । सकतां धर्म जन्म मदुगु समान भाव याइ ४ । फुक धर्म छुत्तागु समान भाव याइ ५ । फुक आदिंनिसें शुद्धगु समान भाव याइ ६ । फुक धर्म प्रपञ्च मदुगु समान भाव याइ ७ । फुक धर्म बाधा अबाधा समान याइ ८ । फुक धर्म इन्द्रजाल थें, थ्वःगु शब्द थें, लखय् चन्द्रमा खनेदैगु, न्हायकनय् मूर्ति खनी थे सपना समान भाव याइ ९ । फुक धर्म भाव अभाव मदुगु समान भाव याइ १० । थुकथं बोधिसत्वं फुक धर्म थुजाःगु स्वभाव जुयाच्वंगु धकाः बांलाक स्वयाः विचार यानाः खूगु भूमिइ थ्यंकः वनी ।

थुजाःथु गुण लाभ जुसेंलि महाकरूणा दृष्टि स्वयाः, प्रपञ्चे गुलि नं प्राणीपिं लगय् जुयाच्वंगु दु व फुक कारण जि, जिगु धैगु आत्माभावं उत्पपति जूगु खः । थ्व आत्मा संज्ञा मयाःगु जूसा संसारय् उपचार कुशल अकुशल कर्म यानाः हे भविष्यय् उत्पन्न जुइ ।

अविद्या व तृष्णां यानाः जि, जिगु धैगु अभिमान पंम्हुयाः नामरूप चुलि जायावल । थ्वहे नामरूप अप्व जुयावःगुलिं खुगु इन्द्रिय प्रवृत्ति जुल । खुगु इन्द्रिय दसेंलि वेदना उत्पन्न जुल । दुःख सुख व अदुःख असुख वेदना उत्पन्न जुयाः चायेकल । यःगु वस्तु कायेगु लिइ तृष्णा यानाः भव पुसा दैवल, पञ्चस्कन्ध उत्पन्न जुल । शरीर खार जुइ प्यगू गति कथथें जन्म जुल । बुढा जुयाः सिनावन । थथे जुयाः हे प्रतित्य समुत्पाद व बोध्याङ्गे आपलं प्रयास यानाः थ्व भूमि प्रज्ञापारमिता व अन्य पारमिताया अपेक्षा अधिक प्रधान जुइ ।

बुद्ध खंकेत धर्म सीकेमाः, धर्म छु धाःसा प्रतीत्यसमुत्पाद खंकेमाः, प्रतीत्यसमुत्पाद धैगु भिंनिगु अंग दु । व थथे खः – अविद्या, संस्कार, विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श, वेदना, तृष्णा, उपादान, भव, जाति, जरामरण, अविद्या प्रत्यय जुगुलिं षडायतन दत, षडायतन प्रत्यय जुगुलिं स्पर्श दत, स्पर्श प्रत्यय जुगुलिं

वेदना दत, वेदना प्रत्यय जुगुलिं तृष्णा दत, तृष्णा प्रत्यय जुगुलिं उपादान दत, उपादान प्रत्यय जुगुलिं भव दत । भव प्रत्यय जुगुलिं जाति दत । जाति प्रत्यय जुगुलिं जरामरण, शोक, परिवेद, दुःख दौर्मनस्य, उपायास दत, थुगु प्रकारं थुके नं तचोगु दुःखया समूह उत्पति जुयावल ।

आः थन अविद्या निरोध जुलकि संस्कार निरोध जुइ । संस्कार जुसेंलि विज्ञान निरोध जुइ । निरोध विज्ञान जुसेंलि नामरूप निरोध जुइ । नामरूप निरोध जुसेंलि षडायतन निरोध जुइ । षडायतन निरोध जुसेंलि स्पर्श निरोध जुइ । स्पर्श निरोध जुसेंलि वेदना निरोध जुइ । वेदना निरोध जुसेंलि तृष्णा निरोध जुइ । तृष्णा निरोध जुसेंलि उपादान निरोध जुइ । उपादान निरोध जुसेंलि भव निरोध जुइ । भव निरोध जुसेंलि जाति निरोध जुइ । जाति निरोध जुसेंलि जरामरण, शोक, परिवेद, दुःख दौर्मनस्य, उपायास निरोध जुयाः नाश जुयावनी । थुगु प्रकारं तच्वःगु दुःखया समूह सकतां निरोध जुयाः फुनावनी । थुकियात हे प्रतीत्यसमुत्पाद धकाः धाइ ।

दुरङ्गमा भूमि – ७

खुगूगु अभिमूखि भूमि पार यानाः न्हेगूगु दुरङ्गमा भूमिइ प्रवेश जूम्ह बोधिसत्व भिंगू उपाय प्रज्ञा मालेगु आरम्भ याइ । छु धाःसा शून्यता, आनिमित्त, अप्रणिहित समाधि बांलाक भावना यायेगु मन जुइ । पुण्य समभार ज्ञान सम्भार मुन्येगु कार्य नं याइ । सकल धर्मया आत्मा मदुगु, सत्व मदुगु, जीव मदुगु, पुत्गल मदुगु नं खंकी । चतुब्रम्ह विहार धकाः मैत्री, करूणा, मुदिता व उपेक्षा नं तोतीमखु । पुण्य व धर्मय् उच्चगु पारमिताया क्रिया नं यानाच्वनी, छुं धर्मय् नं लगेजुइमखु । त्रिधातु विवेक दुम्ह जुइ । रागद्वेष मोह क्लेश ज्वाला शाम्य याइम्ह जुइ । अत्यन्त शान्तम्ह जुइ । इन्द्रजाल, भूमिया तेज, सपना, जःध्वगु शब्द लखे चन्द्रमा, न्हायेकनय् प्रतिविम्ब खने दैगु आदि थे भुठागु भाव, अभाव, स्वभाव, निगू गुण नं मदुगुलिइ लगेजुइ, कर्मय् क्रियाया विभाव नाश जुइ मदुगु नं प्रकाश याइ । आकाश समानगु मार्ग क्षेत्र धकाः भावना यायेगु मन जुइ । बुद्ध क्षेत्रय् लगे जुयाः अलंकार प्रकार यानाच्वनी । फुक बुद्धपिंगु प्रवृति धर्मकार्य यानाच्वनी । अनभिलाप्य शब्द स्वर मदु, प्रकृति शान्तगु तथागतयागु वचन धकाः श्रद्धा तइ, फुक स्वरया अङ्ग विशद्ध जुइक अलंकार यानाच्वनी । बुद्ध भगवान् पिनि छगू क्षणय् भूत, भविष्य, वर्तमान बुभय्जुइ, सत्वपिनिगु आशय भावना यायेगु नाना प्रकारया क्षण संख्या भावना मदुगु नं खनी महकरूणां कुशलमूल बुद्धज्ञान सत्वपिन्त उपदेश वीगु बोधिसत्वया दानपारमिता ।

फुक क्लेश दाह यायेग वया शीलपारमिता । मैत्री करूणापूर्वक सत्वपिंके रूचि दुगु वया क्षान्तिपारमिता । कुशलधर्मय् तृप्त सन्तोष मजुयाः उगुलिइ उगु २ आसरम्भ यायेगु पराक्रम वया वीर्यपारमिता । पश्चात्ताप मयाःसे मार्गे रसेजुइ, सर्वज्ञ ज्ञान न्ह्यःने खारा यायेगु वया ध्यान पारमिता । सकल धर्मया प्रकृतिट मदुगु न्ह्यःने खारा योयेगुलिइ रूचि जुइगु वया प्रज्ञापारमिता । प्रमाण मदेक ज्ञान खिचे यायेगु वया उपायकौशल्यपारमिता । मेगुलिं मेगु २ ज्ञान प्रकाश यानाः फिजेयायेगु वया प्रणिधिपारमिता । मेमेगु धर्म पुइके मफुगु वया बलपारमिता । यथार्थ थे फुक धर्म पार लगेजुइगु वया ज्ञानपारमिता । थ्व भूमिइ मेमेगु पारमिताया अपेक्षा उपायकौशलया पारमिता आपालं बलवति जुइ ।

अचला भूमि – ८

थ्व अचला भूमि च्वे थाहां वनकि बोधिसत्वया (पराबृत्ति) लिपा लिहां वये धैगु सम्भव मदु । थ्व भूमि अनुत्पत्तिक धर्म क्षान्तिनाप समन्वय जुइ । निमिता भोग संज्ञा व अनिमिता भोग संज्ञा थ्व निगू भोग संज्ञां विचलित मजुइगु कारणं थ्व भूमियात अचला धकाः धाःगु खः । थ्व भूमि लाभ जुलकि बोधिसत्वं निर्वाण लाभ याइमखु । छाय्धाःसा थथे यायेबलय् फुक दुःखी प्राणिया कल्याण यायेत महामैत्री व करूणाया सत्ययाति मतोत्यगु प्रयोग यानाच्वंम्ह । तथागत समान विकल्प मदुगु संज्ञा मदुगु यथार्थ थें समीपे ग्रहण मयाःम्ह आकाश समान अवकाशया प्रकृतियाके उत्तरेजूम्हयात उत्पत्ति मदुगु धर्म क्षान्ति प्राप्त जूम्ह धाइ ।

थ्व अचला धैगु बोधिसत्वभूमि लाभ जुम्ह गम्चिरगु बोधिसत्व विहार प्राप्त जूम्ह जुइ । सिके थाकुगु भिन्न मजूगु सकतां निमित्त मदुगु फुक संज्ञा ज्वनेगुयाके लिचिले धुंकुम्ह प्रमाण मदुगु हरण याये फैमखुगु श्रावक प्रत्येक बुद्धपिंस कोत्यले मफैगु जुइ ।

थ्व अचला भूमि प्राप्त जूम्ह बोधिसत्वया आभोग मदुम्ह, आभोग मदुगु धर्म प्राप्त जूम्ह काय वाक चित्तया तत्पर अभिलाषा छुं मदुम्ह, कम्प जुइगु मन चंचल जुइ । विकल्प मदुम्ह, विपाक धर्मय च्वंम्ह जुइ ।

थ्व गथें धाःसा सुं छम्ह महापुरूषया म्हगसय् म्हनाच्वनी थःगु शरीर समुन्द्रय् तचोगु प्यंगू तहया तरङ्गय् लानाच्वंगु खनी अले व तरे जुइत तच्वकं मेहनत यायेगुलिइ तत्पर जुयाच्वनीबलय् भःसंक अथें न्हयःलं चाइ । वया न्हयलं चाये साथ मेहनत यानाच्वनागु भयं छुतेजुइ । अथेहे बोधिसत्वं थःगु शरीरं प्यगु महौध (लःय धारा) स लानाच्वंगु सत्वया शरीर खनी । अबले वं उकिं उत्तरेजुइगु अभिप्राय यानाः सर्वज्ञ ज्ञान सीकेत बुझेजुइकेत उद्योगे तत्पर जुइ अबले वं महावीर्य आरम्भ यानाः उद्योग यास्येलि लिपा अचला धैगु बोधिसत्व भूमि प्राप्त जुइबलय् सकतां आभोग (मेहनत यायेगु) परिश्रम यायेम्वाःम्ह जुइ ।

हानं भूमिइसत्व ब्रम्हलोके उत्पति जुयाच्वंसां कामावचरयागु क्लेश दुगु आचरण चलेयाइमखु । अचला भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं फुकं चित्त मनोविज्ञानया आचार (अभिप्राय) याइमखु ।

अचला भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं न्हापायागु प्रणिधान बल उत्पत्ति यायेगुलिइ च्वंम्हस्यां धर्ममुखया धारा बुद्ध भगवान् पिसं तथागतयागु ज्ञान छगू गठा यानावी । जिमिके दशबल वैशारद्य बुद्धधर्मया संवृद्धि (बढेजुइगु) थ्व छके मदुनि । अध्येया निम्तिं बुद्धधर्मया संवृद्धि मालेगुलि वीर्यारम्भया थ्व क्षान्तिमूख नं तोते मते ।

च्यागूगु बोधिसत्व भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं तःधंगु उपाय् कौशल्य ज्ञान प्रकाश यायेगु आभोक मदेक फिजेजूगु बोधिसत्वं सर्वज्ञ ज्ञान विचारयानाः लोकधातु उत्पत्ति जूगु विचार याइ, लोकधातु नाश जूगु विचार याइ (संर्वत व विवर्त) श्रृष्टि व प्रलययात नं बांलाक बुझेजुइ । सत्वप्राणियात उद्धार यायेनिम्ति न्ह्यागु क्षेत्रे नं बोधिसत्व उत्पन्न जुइफु । छाय्धाःसा थथे यायेबलय् फुक दुःखी प्राणीपि कल्याण याय्त गूम्ह बोधिसत्वया प्रतिज्ञा दुगु खः व प्रतिज्ञा भङ्ग जुइया आसंका जुइ व बोधिसत्व थ्व लोकेहे प्रतिस्थित जुइ । वया पूर्ण प्रणिधान गुगु अवस्थाय् बलवान जुइगु खः उवले थ्व बोधिसत्वं अधिस्थान याइ । उवले हे आयु चेतोवशिता कर्मवशिता आदि फिगू बशिता तथा आशय बल, अन्याशय बल, महकरूणा आदि फिगू बलं सम्पन्नं जुइ । भूमिइ मेगु पारमिताया अपेक्षा प्रणिधान पारमिताया शाक्ति प्रवल जुइ ।

साधुमति भूमि – ९

च्यागू भूमि पूर्ण यानाः गुंगुगू सद्धर्मराज भिगु चर्या यानाः सत्वपिं व बोधिसत्वपिं प्रमाणः मदुगु सीकेगु विचार यानाः शान्तगु विमोक्ष लाभ यानाः तथागतयागु गुह्ज्ञानय् प्रवेश जुयाः चित्त नाम दुगु ज्ञानया महात्म्य वांलक मुनाः धारणी समाधिया समूह शोधन यानाः, आपालं अभिज्ञा खोलेयानाः क्यनाः, लोकधातुया विभाग सीकेत तथागत बल वैशारद्य आवेनिक बुद्धधर्म नाश मजुइगु कर्म यानाः महाकरूणा अधिष्ठान लाभ जुइगु मतोतुसे गुंगुगू बोधिसत्व भूमिइ वनी ।

थ्व साधुमति भूमिइ प्रवेश जुम्ह बोधिसत्व कुशल अव्याकृत धर्मया अभिसंस्कार यथार्थ सिइ । लौकिक लोकोत्तर अभिसंस्कार चिन्तन मदुगु चिन्तना दुगुया, निश्चय दुगु, निश्चय मदुगु, धर्मया श्रावक, प्रत्येकबुद्धया, बोधिसत्व चर्या, तथागतभूमिया संस्कृत असंस्कृत धर्मया थुगु प्रकारं ज्ञान बुद्धि सत्वपिंगु चित्त बल थाकुगु उपचार, यथार्थ बांलाक सिइ । हानं क्लेशकर्म इन्द्रिय श्रद्धा धातु आशय, कर्म वासना व्यवस्था छुत्ता २ जुइगु स्थिति नं उपचार नं बांलाक सिइ । सत्वपिंगु चित्त मात्र, चित्र विचित्र, चित्त क्षण मात्र, चित्त शरीर मखु, चित्त अनित्य, चित्त उज्वलगु, चित्त क्लेश दुगु, क्लेश मदुगु, चित्त बन्धने लाःगु, चित्त इन्द्रजाल, चित्तयात यथार्थ सिइ, क्लेश मभिंगु फल वैगु प्रयोगया अन्त मदुगु, भाग मयासे मगाःगु, अनुशय पर्यावस्थान छगू हे प्रयोजन जुइगु चित्त प्रयोग अप्रयोग स्थन्धितथा गतिइ वनीगु त्रिधातुया विभाग तृष्णा अविद्या दुष्टिदोष जुइ । काय-वाक-चित्तया कारणं चय्प्यंगू वा दोलद्धः क्लेश वनेजुइगु । थुकथं ज्ञान विज्ञानबुभेजूम्ह्यात साधुमति भूमि बोधिसत्व धाइ ।

हानं गुंगुगू तँय् च्वंम्ह बोधिसत्वं सत्वपिंगु मोक्ष बनेगु चर्या, सत्व परिपाक यायेगु, सत्वपिंत शासने तयेगु, श्रावक देशना प्रत्येकबुद्ध देशना, बोधिसत्वयान देशना बीगु तथता ज्ञासत्यया आशय इन्द्रिय गोचर मति, गति, समूह, श्रद्धा, विमुक्ति, लोकधातु मनोज्ञ स्वर, शब्द सकतां प्रतिसंवित् निश्चय यानाः देशना याइ ।

थथे हे हानं गुंगुगू भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं धर्मभानक तया तथागतया धर्म भण्डार प्यंगू प्रतितसंवित धर्मदेशना याइ । छु छु धाःसा अर्थ प्रतिसंवित – धर्म उदय नाश जुइगु सिइ । निरूक्ति प्रतिसंवित – धर्मयात यथार्थ सिइ । प्रतिभान प्रतिसंवित – गथे अनुशय ज्ञान खः वथे भिगू प्रकारं धर्म देशना याइ । थुगु अवस्थाय् बोधिसत्व कुशल व अकुशलया निष्पत्तिया प्रकार ठिक ठिक थ्वीके फइ । थ्व भूमिइ बल पारमिताया प्राधान्य जुइ ।

धर्ममेघा भूमि – १०

धर्ममेघा भूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वं प्रमाण मदयेक ज्ञेय ज्ञान सीकेगुली मने गौरव तयाः प्रतिहार्य दैगु संभार मुनाः करूणाया लोकधातु विभागि सत्व धातुया प्रवेश तथागतगोचर बल वैशारद्य बुद्धधर्म अभिषेक प्राप्त जूम्ह खः । हानं अनेक विमला विमुक्ति लंकार रश्मि सागर गर्भ, सागर संबृद्धि आकाशधातु धर्म स्वभाव चरितानुगत बुद्धधर्म सम्मुखा वस्थित आदि विविध समाधिमुख व विविध धारणीमुख रूपि सुपाँय्चं थ्व भूमि व्याप्त जुइ अले थ्व भूमियात धर्मभेघा भूमि धाःगु खः ।

बोधिसत्व समाधिस च्वनी यावत गुलि समाधि दु व फुक अनुभव याइ । यावत अवयन्त भिगू लाख समाधिया मध्ये सर्वज्ञ ज्ञानाभिषेक धैगु बोधिसत्व समाधि खारा जुइ । गुगु थ्व समाधि न्हयःने उत्पन्न

जुसेलिं उगु बलते भिंगू लाख त्रिशाहस्र लोकधातुया प्रमाणं तःफोगु महापद्मराज पलेस्वाँ उत्पति जुल । सकतां आकार जुयाच्वंगु रत्न समानगु कुशलमूलं उत्पति जुगु वया स्वभाव गोचरयाके सिद्ध जूगु महा अस्म गर्भ मणिया केशर जुयाच्वंगु पलेस्वाँ व पलेस्वाँयात लायक जुइक बोधिसत्वया शरीर नं जुइ । व बोधिसत्व महारत्नराज पलेस्वाँलय् फेतुइ । महारत्न पलेस्वाँया हःगुलि दु उलि हे बोधिसत्वगणपिं भिंगु दिशां वयाः पलेस्वाँने छचालं चाः हुलाच्वनी । बोधिसत्वया न्हयःने च्वनाः भिंगू लाख हे समाधि याइ ।

बोधिसत्वपिन्सं समाधि याःगु वखतय् शेष हे मदयेक लोकधातु कम्प जूल । सकल सम्यक् सम्बुद्धपिन्सं चिन्तना याये नं मफय्क पुजा नं याइ ।

बोधिसत्व महारत्न पलेस्वाँने फेतुसेंलि बोधिसत्वया अङ्गप्रत्यङ्ग असंख्य भिंगू लाख रश्मि प्रचार प्रसार जुयाः अपाय गतिइ च्वंपि प्राणिपिंगु सकतां दुःख शान्त जुयाः फुनावनी ।

बोधिसत्वं थ्व पुजा याःगु प्रथम भूमिइ चित्त उत्पत्ति जुसांनिसें कयाः गुंगुगू भूमिइ तथागतपिन्त पुजोपस्थान याःगु जा सछिब्वय् छब्व नं न्ह्याइमखु ।

हानं गथे चक्रवर्ति राजाया प्रथम पुत्रयात युवराज पदया निम्तिं प्यंगू महासागरया लखं स्नान याकाः अभिषेक बीगु खः वथे हे तथागतपिन्सं दशभूमिया अभिषेक बिया बिज्याइ । थुकथं बोधिसत्वयात तथागतया पुत्रवत् अभिषेक प्राप्त जुइ ।

थ्व दशभूमिइ च्वंम्ह बोधिसत्वयात बज्रगर्भ बोधिसत्वं आज्ञा दयेकुगु न्यनाः विमुक्तिचन्द्र बोधिसत्व प्रमुखं वशवर्ति देवराज सहित सकल देवताया अधिपति ईश्वर गणपिं, महाआनन्द प्रमुखं महाश्रावक गणपिं, देव, मनुष्य, दैत्य, गन्धर्वलोक व सकल सभालोकपिं आनन्दपूर्वक हर्ष यात ।

नायो लुइगु विधि

विहारया भिंम्ह आःजुपिं मध्ये सुं छम्ह परलोक जुया बिज्यात धाःसा भिंम्हेसिगु भःवः खाकेत नीम्ह स्थविरया थकाली उगु भःवलय् थहाँ वई । थथे रित्त जूगु नीम्ह स्थविर आःजुपिनिगु स्थानय् विराजित जुयेगु अर्थात आःजु पदवी ग्रहण याय्गु ज्यायात हे "नायो लुइगु" धकाः धाई ।

बुद्ध शासनय् श्रामणेर, स्थविर, महास्थविर आदि विभिन्न तगिं दुकथं विहारया संघय् सदस्य जुया विहारे याय्माःगु ज्या छसिंकथं क्वचाय्का सुनं व्यक्ति आःजुया भःवलय् थ्यन धाःसा वसपोलयात "स्थवि" पद्वी बीगु जुया थुगु नायो लुइगु कार्ययात "स्थविरारोहण" नं धाय्गु याः ।

नायो लुइगु अर्थात स्थविरारोहणया भःवलय् याय्माःगु विभिन्न ज्यात मध्ये न्हापांगु ज्या, सुं नं आःजु मदया नीमो (च्यान्हु) कुन्हु नायो लुइमाः । उम्ह नायो लुइम्ह व्यक्तिं न्हापां "तःपा वह" धका पुजायाइ ।

नायो लुइवले मदया वंम्ह आःजुयागु तगिलिसे विशेष सम्बन्ध दु । मदया वंम्ह आःजु यदि चक्रेश्वर जुसा न्हापां वयां क्वसं च्वंम्ह बज्राचार्य आःजु नि चक्रेश्वर लुइमाः । यदि मदया वंम्ह आःजु न्याम्हम्ह जुसा छसिकथं खुम्हम्ह आःजु नि विहारया नियम कथं पञ्च थकाली (पेंथः) लुईमाः । थथे न्यागूगु तगिं प्वंगु थासय् उगु तगिलय् पूर्ति मजुइकं अथवा खुम्हम्ह आःजु पेंथः मलुइकं खुगूगु तगिं प्वनि मखुगु जुया न्हापाःयागु थाय्या खुम्हम्ह आःजु निं पँय्थः लुइगु खः । अले क्रमशः प्वंगु थासय् क्वय् च्वंपिं

आःजुपिं थहां वई अनंलि भिम्हम्ह आःजुं छत्रारोहण याय्‌गु ज्या जुई । भिम्हम्ह आःजु गुम्हम्हेसिगु थासय् वइ । अनं भिम्हेसिगु थाय् खालि जुथाय्, नीम्ह स्थवीरया थकालीं नायो लुया उगु थाय् पूर्ति याई । थुगु कथं आःजुपिनि क्रमबद्धं रिक्त जूगु थासय् पूर्ति याई ।

नायो लुइबलय् नं शुभगु दिंपौ काय्‌माः । वहे दिंपौ अनुसारया दिने नायो लुइगु ज्या जुइ । नायो लुइत आपालं हलंज्वलं ताःलाकेमाः । थ्वया अतिरिक्त पुजा याय्‌त माःगु ज्वलंत आदि ताः लाका विहारया रितिथिति नियम अनुसार पुजाया निम्ति स्थापना (थापं) याय्‌गु ज्या न्ह्याका वनेमाः । थुगु ज्या विहारया दिगी याइगु खः ।

नायो अर्थात स्थवीरारोहणया ज्याभ्वःले न्हुम्ह आःजु जुया बिज्याइम्हसित गुह्यादि पुजा याका गुरूमण्डल दंका सगं बिया बेताली व अजी यात लँ लःल्हाइ । योमरी, धेबा व खाइसीं (सिफँ) लुइगु याई । छसिकथं दशस्थवीर आःजुपिन्त वन्दना याना थःगु आसनय् बिज्याइ । थ्व धुंका देवतापिन्त आगँ छाय्‌गु याइ । स्वयम्भु, शाक्यमुनी बुद्ध, योगाम्बर, बसुन्धारा पःका ब्वं जम्मा न्यागु भाग देवतापिन्त छाइ । थुलि क्वचाय्‌का दशस्थवीर आःजुपिन्त पुजा याना दान बिइगु याइ । थुलि क्वचाय्‌वं आःजुपिन्त भोजन याकि ।

थुगु विहारे आःजु जुइत व जुइ धुंका प्यता विशेष प्रकारया ज्याभ्वःत दु । व छु छु धाःसा नायो लुइगु, छत्र काय्‌गु, पञ्च थकाली (पेंथाः) लुयगु व चक्रेश्वर (थपाःजु) लुईगु ।

छत्र काय्‌गु विधि

न्हू नायो लुम्हः आःजुं स्वलाया दुने छत्र कया बिज्याय्‌माः । छत्र काय्‌गुया निर्तिं ग्वय्‌दाँ तय्‌मा । छत्र काय खुन्हु चक्रेश्वरं वर्तलय् कलश पुजा याना बिज्याना न्हुम्ह आःजुयात गरूमण्डल दंका बिज्याइ । थुलि क्वचाय्‌का निराञ्जन मत फँ ताःचा त्वया सगं बिया बिज्याइ । क्वाचलँ तपुली जामा लः ल्हाइ । पञ्चाभिषेक बिइ । थ्व सिधय्‌का वहालय् क्वहाँ बिज्याना चक्रेश्वरं जज्ञ याना बिज्याइ । थः मुलाचार्य छत्र पुजा याना बिज्याइ । जज्ञ सिधय्‌का छत्रं कुइका गणचक्र याना बिज्याना थःगु छें लसकुस याना बाज्हां छुना दुकाइ । तलय् यंका थाय्‌भू चिपं थिइकी । थुलि ज्या क्वचाय्‌का हानं बाहालय् बिज्याका वता आगंमय् योगाम्बरया थाय् गुह्य पुजा याना आःजुपिं सकलें च्वना गुरू मण्डल समाधि दनां बिज्याइ । दीप ज्वाला तिया बली पुजा याना बिज्याइ । थुलि पुजा सिधय्‌का विसर्जन याना दशस्थवीर आःजुपिनि गुह्यादि पात्र कया बिज्याइ । लिपा भोजनया भ्वलय् गीत चचा हाला बिज्याइ । थ्व सिधय्‌का धुमांगारी पुजा याना कलँ छ्वय्‌गु याइ ।

नायो लुइगु समारोहय् समे, भ्वय्, ब्वँ घासा सहित तया भोजन याय्‌गु जुल । भोजन सिधइथे च्वनी बले अर्थात सिसाबुसा तय् न्ह्यो आःजुपिनिसं गुह्याति चचा हाला बिज्याइ । थ्व धुंका सिसाबुसा तया सिन्का बिया कोपिया हानं मेगु चचा हाला बिज्याई । थ्वयां लिपा दिवा स्वाय्‌गु याई अले बलि छ्वई । थ्व धुंका चिपः मुना कलं वाके छ्वय्‌गुया नापं धुमागारि चचा हाला कलं वाकेछ्वइ । आःजुपिन्त ल्हाःसिकाः नीबँ पुना निसला बिया मोख सिद्धि बिइगु । थुलि सिधय्‌का नायो लुइगु ज्या क्वचाय्‌कि ।

नायो लुइगु समारोहया कन्हे कुन्हु दिगी आगमय् कलं छगः पुजा याई । थननिसें वसपोल थुगु

विहारया आःजु तँय् थ्यँम्ह जुल । थ्व कुन्हुनिसें वसपोलयात आःजु धका सम्बोधन याना सःतिगु जुल । सर्वसंघया न्ह्यःने वसपोल छम्ह प्रतिस्थितम्ह व्यक्ति जुल ।

नायो लुया थहाँ वना न्याम्हसिया थासं खुम्हेसियागु थासय् थहाँ वनेत पंचस्थवीर (पँय्थं) लुइगु । बज्राचार्य जुसा भिम्हे दकलय् च्वय् मथ्योंसां विहारया सम्पूर्ण पुजा याय्माःगु जुया निम्तिं चक्रेश्वर लुया दकलय् च्वय् च्वना बिज्याइ । लिइपा क्रमबद्ध कथं भिम्हे दकलय् च्वय्यागु तँय् च्वनेत थपाःजु लुया बिज्याइ ।

पञ्च थकाली (पँय्था) लुइगु विधि

हिरण्यवर्ण महाविहार संघया आःजुपिं मध्ये थपाःआःजु सिनें क्रमानुसार चक्रेश्वर व वसपोलया क्वसं च्वना बिज्याइपिं प्यम्ह आःजुपिं सहित न्याम्ह आःजुया समूहयात पञ्चथकाली आःजुपिं धाइगु खः । थुगु समूहया आःजुपिं मध्ये सुं नं आःजु मदया वन धाःसा क्वय्याम्ह आःजु थुगु समूहले च्वं बिज्याय्त पञ्च थकाली लुईगु चलन दु । थ्वहे पञ्च थकाली लुईगुयात हे पँय्थः लुइगु धकाः नं धाः ।

सुनं आःजु मदया च्यान्हु दुखुनु (नीमो खुन्हू) नायो लुइगु जुई । न्हुम्ह आःजु जुइम्हेसित गुह्यादि पुजा याका गुरूमण्डल दंका सगं बिया बेताली व अजी यात लँ लःल्हाइ । योमरी, धेबा व खाइसीं (सिफँ) लुइगु ज्या जुइ । दशस्थवीर आःजुपिन्त वन्दना याना थःगु आसनय् बिज्याइ । देवतापिन्त आगँ छाय्गु याइ । स्वयम्भु, शाक्यमुनी बुद्ध, योगाम्बर, बसुन्धारायात पःका ब्वं जम्मा न्यागु भाग देवतापिन्त छाइ । दशस्थवीर आःजुपिन्त पुजा याना दान बिइगु याइ । थुलि क्वचाय्का आःजुपिन्त भोजन याकि । पञ्च थकाली लुइबलेनं मूलाचार्य चक्रेश्वर हे जुया बिज्याइगु खः । पञ्च थकाली आःजु थुगु कार्य यजमान जुया बिज्याई । थन विहारया रितिथिति धार्मिकविधि व नियम अनुसार पञ्चथकाली लुना बिज्याइगु जिवित परम्परा दनि ।

पञ्च थकाली लुयां लीपा थ्वसपोल आःजुया धार्मिक विधि अनुसार मेगु कार्य याय्मानिगु चक्रेश्वर अथवा थपाःजु लुइबले तिनि जक खः । पञ्च थकाली आःजुया समूहपिं न्याम्ह संघय् शहस्राहुति यज्ञ कार्य मूलाचार्य जुया बिज्याई ।

चक्रेश्वर आःजु व थपाःआःजु लुइगु विधि नायो लुइगु व पञ्च थकाली लुइगु विधि थें हे खः ।

वंता आगँया ज्याभ्वः

हिरण्यवर्ण महाविहारया पूर्वपाखे निर्माण याना तःगु आगँ छें जुया "वंता" आगँ धया तल । नेपाल भाषां पूर्व दिशा यात 'वंता' धाई । थुगु आगँ छें गुह्य देवता योगाम्बर स्थापना याना बज्रयात परम्परा कथं गुह्य पुजा याइगु खः । थुगु आगँमय् पुजा यायेत बज्रयान परम्परा कथं मन्त्राभिषेक दुम्ह बज्राचार्य आःजुइ थकालिम्ह आःजुयात चक्रेश्वरया थासय् तया वसपोल पाखें थनया सम्पूर्ण पुजा विधि न्ह्याकेगु याना वया च्वंगु खः । लिइपा वसपोलयात थाकुया ग्वाहाली रूपय् बेताजु छम्ह तय्गु यात । थुगु आगँमय् चक्रेश्वरया नाप याना भिम्ह आःजुपिं दुगु खः वसपोलपिन्सं थकाली कथं लय्लय् पतिकं जुइगु पुन्हीपुजा पाः फया पुन्हीपुजा याना वया च्वंगु दु । थुगु पुजाय् बज्रयान विधिकथं गुह्यपुजा याना गण भोजन

याइबलय् आगँ धकाः चक्रेश्वर वा बेताजुं मत्स्यमांस आदि फुक्क ब्यञ्जन तया भिंच्याब्वं (१८ भाग) तय्माः । थथे भाग तइबले निरामिषपुजा जुइगु थाय् स्वयम्भू (कुल देवता) व शाक्यमुनि बुद्धयात नं भाग तया छाये हई । थुगु थासय् न्हापा लिइपा हाम्वः, चि पर्यन्त छुं आमिष पदार्थ दुतयंके मज्यूगु, पञ्चामृत सिसाबुसा जक तया पुजा दुत यंकीगु व बापाःचा पिनि भोजन याइबलय् चितक नं नय् मज्यूगुली, थुगु आगँ ब्वं धकाः छाये हइगु बापाःचा ग्रहण याना कया भोजन यायेमाःगु याना तःगु दु । थ्व आगँ ब्वं लय् लय् पतिं याईगु पुन्हीपुजा व दरू पुजा याइबलय् योगाम्बरयाःगु प्रसाद स्वरूप ग्रहण याकातःगु बज्रयानया बिशेषता खनेदु ।

सर्वसंघया थी थी खलःतय् देपुजा

क्र.सं.	विवरण	तिथि
१)	देवरत्न पिनि	बछलाथ्व पारू
२)	नागबहाःया खिचागुभाजुतय्	बछलाथ्व अक्षयतृतीया
३)	अथःबहाःलय् च्वंपिनि	बछलाथ्व चौथी
४)	नागबहाःया धिवसिं व भुलुखुई च्वंपिनि	बछलाथ्व पञ्चमी
५)	केपुयापिनी १५ खलःतय् बज्राचार्य परिवार पिनि	बछलाथ्व षष्ठी
६)	ताहाःछेलि कसाःखलःतय्	बछलाथ्व अष्टमी
७)	चिभाःचुकया नेवाः खलःतय्	बछलाथ्व नवमी
८)	भ्चाटापोल क्वय् पञ्चआःजु मलुख्वातय्, न्याखाचुकया सिकःमि खलःतय्	बछलाथ्व दशमी
९)	न्याप्वः खलः, घोडा, कचिमाय् खलःतय्	बछलाथ्व एकदशी
१०)	न्याखाचुकया सुइका खलः एक बज्रपिं पंय आःजुपिनि	बछलाथ्व द्वादशी
११)	न्याखाचुक, न्याढ, चुकबहाः कुलापाद खलःतय्	बछलाथ्व त्रयोदशी
१२)	सरस्वती ननी पौसा खलः, छेक्वःया लामन खलःतय्	बछलाथ्व चतुर्दशी
१३)	क्वाबाहाःया गुरूजुपिनि, यैंया पिनी	स्वाँया पुन्हि
१४)	हःखायापिनि	बछलागाः पारू
१५)	सन्यासी गुरूजुपिनि	बछलागाः द्वितिया
१६)	सरस्वती ननी, ताजाफः, याकछेँ खलःतय्, छेक्वःया घुष्टखलःतय	बछलागाः तृतीया
१७)	मछी व थ्याका खलःतय्	बछलागाः चौथी
१८)	यल्को क्वय च्वंपिनि व फर्कि ज्यासः खलःतय्	बछलागाः पञ्चमी
१९)	धाख्वा, बसी, लावखलःतय्	बछलागाः षष्ठी
२०)	न्याचुक, तःभ्याः, इलाननी, हे, पालु, कयगु खलःतय्	बछलागाः सप्तमी
२१)	नागबहाःया पंमाय् खलःतय् व मुसुचा खलःतय्	बछलागाः अष्टमी

२२)	भैल खलः, पटक्वया महाबिर खलःतय्	बछलागाः नवमी
२३)	यताबहाया पिनि	बछलागाः दशमी
२४)	ये नंसाया पिनि	बछलागाः एकादशी
२५)	महाद्यः, इता, सुइका, भोले, बरुवा, अथबहाःया पण्डित खलःतय्	बछलागाः त्रयोदशी
२६)	सिनखः कुन्हु बाकिदनिपि सकलसिया	तछलाथ्व कुमारषष्ठी

थ्व बाहेक थन विहारया सर्वसंघपिनि व थन विहारया पिने चाकलय् च्वंगु त्वालय् च्वंपि उपासक उपासिका पिन्सं थन आगंमय् व बाहाःलय् विभिन्न धार्मिक पुजा याना वयाच्वंगु थथे दु –

१)	क्वाबाहाःया देगः गुथि	आषाढ शुक्ल दशमी
२)	सिन्का धलं दनेगु यंतामातंनय्	दिल्लापुन्ही
३)	वर्तलय् ग्रहमण्डल पुजा	आषाढ कृष्ण पारु
४)	वर्तलय् बसुन्धारा ब्रत	आषाढ कृष्ण द्वितीया
५)	श्रीकुमारी पुजा	आषाढ कृष्ण तृतीया
६)	महाकाल पुजा (महांकाल छेलीइ यज्ञ यायेगु)	आषाढ कृष्ण चौथी
७)	दीपंकर पुजा	श्रावण शुक्ल सप्तमी
८)	जीगु बियेगु/न्याखाचुक, हःखायापिनि दौपुजा	श्रावण कृष्ण तृतीया
९)	न्याढःया श्रेष्ठपिनि दौपुजा	श्रावण कृष्ण अष्टमी
१०)	नकवहीया किसानतय् दौपुजा	कतिपुन्ही
११)	इखाछेंय्च्वंपिं नेवाःखलःतय् दौपुजा	आश्विन कृष्ण त्रयोदशी
१२)	संघ भोजनय् भंसा गणेश पुजा	आश्विन कृष्ण चर्तुदशी
१३)	पञ्चबली पुजा व सप्तविधान पुजा	आश्विन कृष्ण अमाइ
१४)	लोकत्तर श्राद्धयाना न्हय्गू विहारय् भोजन छाःवनेगु	कार्तिक शुक्ल पारु
१५)	सर्वसंघ भोजन	कार्तिक शुक्ल दशमी
१६)	खाछेँय्च्वंपि श्रेष्ठपिनि गःगुठि	कार्तिक शुक्ल त्रयोदशी
१७)	दिशीपुजा दशपारमिता आःजु पिनि व श्रेष्ठ खलःतय् याय्माःगु	मंसीर कृष्ण दशमी
१८)	तःभ्याःलय्च्वंपिं श्रेष्ठतय् दौपुजा	मंसीर कृष्ण एकादशी
१९)	कोथु तःभ्याःलय्च्वंपिं श्रेष्ठतय् दौपुजा	मंसीर कृष्ण द्वादशी
२०)	नागबाहालय्च्वंपिं कसाःतय् दौपुजा	माघ शुक्ल
२१)	नागबाहाया धाख्वातय् चक्रेश्वर दौपुजा	फागुन शुक्ल चौथी
२२)	नकवहीया किसानतय् दौपुजा गुथि	चैत्र शुक्ल नवमी

२३)	संघभोजन पाःलापिनि स्वांछापाः गुथि	चैत्र शुक्ल दशमी
२४)	दोलंपुजा स्वीम्ह आःजुपिनि	चैत्र कृष्ण द्वितीया
२५)	वज्रसत्वद्यःया थाय् बिचाः पुजा	बैशाख शुक्ल पारू
२६)	बज्राचार्यपिनि (आःचा) गुथि	चौलागाः दशमी
२७)	सामूहिक चूडाकर्म	बछलाथ्व अक्षय तृतीया व श्रीपञ्चमी
२८)	दिल्लापुजा	दिल्लागाः दशमी
२९)	यलय् पञ्चदान कुन्हु आःजुपिन्त दान बिइगु	गुँलाथ्व अष्टमी
३०)	गुँलाया बहीद्यः ब्वयगु	गुँलाथ्व दशमी
३१)	गुँलाया बहीद्यः दुकाय्गु	गुँलागाः दशमी
३२)	गणेश चुतुर्थिव्रत चन्द्रदर्शन दोष (चथाः)	ञंलाथ्व चतुर्थी
३३)	गातिला व्रत (बसुन्धरा देवीया व्रत)	ञंलागाः त्रयोदशी
३४)	मोहनी पुजा स्वीम्ह आःजुपिनि	कौलाथ्व अष्टमी
३५)	भंसालय् च्वंम्ह गणेश पुजा	कौलागाः चतुर्दशी
३६)	ईबहिलीइ आगंमय् बालाचन्हे पुजा (सम्यक पाःलाः पिनि)	कछलागाः चतुर्दशी
३७)	छायबाहाःया पिनि देपुजा (थन निसें देपुजा शुरू)	चिल्लागाः चतुर्दशी

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारया दिगी व नीम्ह स्थवीर आःजुपिं

हिरण्यवर्ण महाविहारया दिगी

हिरण्यवर्ण महाविहारया ल्यूने इलाननी च्वंगु दिगीयात थुगु विहारया निगूगु आगँया कथं निर्माण याना तःगु खः । थुगु दिगीया नितँया आगँ कोथाय् गुह्यदेव देवता चक्रसंवर व बज्रबाराही विराजमान याका तःगु दु । थनया जनश्रुती कथं हिरण्यवर्ण महाविरया वंता आगंया चक्रेश्वर कुलापाद आचार्य न्हिया न्हिथं रात्री चक्रसंवर बज्रबाराही आह्वान याना लक्ष्य जप सिद्ध जुसेंली अकस्मात् चक्ररत्न पटन जुल । थुगु चिन्ह दर्शन याना भाव भक्ति याना च्वं च्वं प्रत्यक्ष देव देवीयागु दर्शन जुल । कुलापाद आचार्य थःत दर्शन ब्युथें च्वंक चक्रसंवर व बज्रवाराहीया मूर्ति दय्के विया थुगु दिगीया आगं क्वथाय् स्थापना याना बिज्यात । चक्र पटन जूगु थाय्यात थौ कन्हे चाकुपाट धाईगु खः । थुकथं इलाननी दिगी चक्रसंवर व बज्रबाराही स्थापना याये धुंका कुलापाद आचार्य थुगु विहारया दशपारमिता आःजुपिं पाः जुलकि थाहां बिज्याइपिं बज्राभिषेक दुम्ह आःजुयात नीम्ह स्थवीरया चक्रेश्वरया थासय तया नित्य पुजा याय्गु जिम्मा विया नीम्ह स्थविर आःजुपिन्त लय् छक्व अमाई पुजा पाः विया अमाई पुजा यायेगु याना तल । थुगु पुजाय् बहंनी आगंया मूलदेवताया जप पाठ पुजा याना देवदेवतापिं साधनयासे दिव्य भोजन यानां उर्द्धभाग देवलोकयात अर्पण याना हाकनं भोजन वाय् यंकीगु, अघो भाग नर्के च्वंपिन्त अर्पणयाना पुनर्वार वाय् यंकीगु क्षेत्र व उप क्षेत्रय् च्वंपि कलंखय् च्वंपिन्त आत्मा पुरे ज्वीमा धैगु प्रतिज्ञायाना गीतार्चन याना रहस्य पुजा सिधय्का पुजा क्वचाय्का बिज्याई ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया उच्चतम दशस्थवीर आःजुपिनिगु क्वसं नीम्ह स्थवीर आःजुपिनं दु । दशस्थवीर आःजुपिं मध्यय् छम्ह आःजु पाःजुलकि नीम्ह आःजुपिनि थकालि आःजु, भिम्ह स्थवीरय् थहाँ वनीगु खः । थथे नीम्ह स्थवीरय् आःजु जुया बिज्याइम्ह व्यक्ती दिक्षा युक्तम्ह जुइमाः । नीम्ह स्थवीरय् नं छम्ह आःजु पाः जुलकि, च्याम्हथी (च्याम्हेसियाःगु समूह) या थकालि नायोलुया नीम्ह स्थवीरय् थहाँ वनिगु खः । थथे हे च्याम्हथीलय् थहाँ वनेत, नीप्यम्ह सियागु छगू (नीप्यम्ह चाकः) दु । थुगु नीप्यम्ह चाकःलय् थ्यनिपिं संघया मेमेपिं सदस्यपिं स्वयां थकालिपिं खः । नीम्ह स्थवीरय् आःजु लुइगु, अभयन्तर आःजु लुइगु, थपाःजु व चक्रेश्वर लुइगु इलाननीया दिगी खः । थुगु दिगीं पुजा याय्गु चक्रेश्वर आःजुं

याना बिज्याइ । थुम्ह चत्रेश्वर आःजु बज्राचार्य आःजुपिं मध्यय् थकालिम्ह आःजु खः । चत्रेश्वर आःजुया उज्जं कथं पुजाय् ग्वहाली याय्त बेताजु छम्ह नं नियुक्ति यानातःगु दु ।

नायो लुइ खुन्हु दिगी चक्रेश्वर आःजुं पुजाया निम्तिं धौपति, पात्र, खायुपाः, थापी, धाला थ्याका स्वना मोहनी फया गुह्य पुजा न्ह्याका बिज्याइ । थुगु पुजाय् दिगीया मूल देवदेवताया दुने घः कोथाय् अभयन्तर प्यम्ह आःजुपिं सहित थःथगु आसनये बिज्याकी । नायो लुउम्ह आःजु जयमा चवना बिज्याइ । थुगु पुजाया भ्वलय् पात्र कायगुया नापं चचा नं हाला बिज्याइ । थुलि क्वचाय्वं घो कोथां पिने स्थवीर आःजुपिं बिज्याना च्वंगु थासय् बिज्याका न्हुपिं आःजु व अजियात गुरू मण्डल दंकी, गुरू मण्डल दनेगु क्वचाय्वं थकाली आःजुंनिसें भागियाना वया थःगु आसनय् बिज्याइ । अथेहे अजि नं थःगु आसनय् फेतुना बिज्याइ । थुलि क्वचाय्वं मत, फँ, ताःचा त्वया निराञ्जन याना सिफँ लुइगु, धेवा लुइगु व योमःही लुनां आःजु तपुली लःल्हाना सुकुन्दा तया खें सगं बिइ । बेतालि लःल्हाना बिइ । अनंलि नीम्ह स्थवीर आःजुपिं व च्याम्हथीया चाकःलय् च्वंपिंत पुजायाना समय् व भोजन याकी । भोजन क्वचाय्वं कलं वाके छ्वया बिज्याई ।

नायो लुइगु समारोहया कन्हे कुन्हु दिगी कलँ छगः यंका पुजा याना, चक्रेश्वर आःजु व अभयन्तर आःजुपिं नापं बेताजुयात भोजन याका कलँ वाके छ्वया बिज्याइ ।

अभयन्तर आःजुया तँय् थहाँ वनेगु, थपाःजु, आःजु लुइगु, चक्रेश्वर लुइबलय्नं थथे हे कलँ छगः पुजायाना, चक्रेश्वर आःजु व अभयन्तर आःजुपिनि नापं बेताजु यात भोजन याका कलँ वाके छ्वया बिज्याइ ।

थथे नीम्ह स्थवीर आःजु जुया बिज्यापिं आःजुपिंन्सं दिगी लय्लय् पतिं अमाई पुजा पाः फया अमाई पुजा याना वया च्वंगु जुल ।

थनया दिगी व वंता आगंमय् दच्छिया दुने पुजा जुइगु थुकथं दु -

क) श्रावण कृष्ण पक्ष दशमी कुन्हु दिल्लापुजा दिगी आःजुपिं नीम्ह, अजिपिं नीम्ह चवना पुजा याइगु ।
ख) आश्विन शुक्लपक्ष अष्टमी कुन्हु मोहनी पुजा ।
ग) पुष कृष्णपक्ष दशमी कुन्हु दिशीपुजा ।
घ) फागुण कृष्णपक्ष चर्तुदशी (शिवरात्री) कुन्हु सॉल्हया श्रेष्ठ खलः पिंन्सं पुजा याःवइगु ।
ङ) बैशाख कृष्णपक्ष दुतिया कुन्हु दश स्थवीर व बीस स्थवीर याना स्वीम्ह आःजुपिं लगंख्यःया माव सिमा क्वय् (दोलमय्) घः कया हया यतं मातंनय् चचा हाला पुजा याना तं छाया भोजन यायेगु ।
च) बैशाख शुक्लपक्ष दुतिया कुन्हु हःखाय् च्वंपिनि दौपुजा अभ्यन्तर आःजुपिं प्यम्ह व गुरूजु छम्ह तया बकसिमाथं पुजा याइगु ।
छ) स्वाँचा कुन्ह संघ भोजन पालाः तय्सं वंता आगमय् पुजा याना आःजु पिन्त भोजन याकीगु ।
ज) देगः गुथि कुन्ह वंता आगमय् दस स्थवीर व बीस स्थवीर आःजुपिं च्वना पुजा याना भोजन याइगु ।
झ) संघ भोजन कुन्ह वंता आगमय् दस स्थवीर व बीस स्थवीर आःजुपिं च्वना पुजायाना बिज्याइ । अनंली संघ भोजन पालाः तय्सं भोजन याकीगु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया बेताजु

महायानी परम्परा अनुसार न्ह्याना वया च्वंगु प्रत्येक विहार एवं महाविहारया विविध प्रकारया धार्मिक ज्याय् चक्रेश्वर आःजुयात ग्वहाली यायत नियुक्त याना तःम्ह ब्यक्ति खः । बेताजु नियुक्ति यायेगु ज्या चक्रेश्वर आःजुं याना बिज्याई । विहारय् ब्यवस्था मिले याय्गु, पुजा आदि स्यनेकने याय्गु ज्या बेताजु पाखें ज्वी । बेताजु विहारया विभिन्न पुजाय् उपाध्याय जुया बिज्याई । विहारय् जुइगु विभिन्न पुजाया ब्यवस्था यायेगु जिम्मा बेताजुयात बियातःगु दु । थ्वहे अर्थय् बेताजुयात ब्यवस्थापकजु धाय् ल्वः । हिरण्यवर्ण महाविहार संघया दुने नं बेताजु पाखें विभिन्न धार्मिक ज्याभ्वःत न्ह्याका वया च्वंगु दु ।

बेताजु धयाम्ह विहारया फुक्क धयाथें याय्माःगु पुजाय् उपाध्यायया ज्यायाना बिज्यायमाःम्ह जुया पुजाया फुक्क धयाथें विधी पारंगतम्ह ज्वी ।

बेताजुया कर्तब्य

(क) हिरण्यवर्ण महाविहारया धार्मिक ज्याय् व वंता (आगंमय्) या विभिन्न पुजाय् चक्रेश्वर आःजुया उज्जं कथं माःगु ईलय् माःगु कथं पुजाया ज्याय् चक्रेश्वरयात ग्वहाली याना बिज्याइ ।

(ख) हिरण्यवर्ण महाविहारया दुने सवंसंघया काय्मचात चुडाकर्म (प्रवज्या ब्रत) याय्बलय् चक्रेश्वर आःजु मूलाचार्य जुया पुजा याना बिज्याइगु खःसा बेताजु उपाध्याय जुया चक्रेश्वर आजु व यजमान आदि पिन्त पुजा याकिम्ह स्यने कने याइम्ह विशिष्ट ब्यक्ति खः । न्ह्यागु पुजाय् नं बेताजुं थःगु कर्तब्य पूवंका च्वनी ।

ग) बज्राचार्यया कायमस्त बज्राचार्यभिषेक (आःचा लुइबलय्) नं चक्रेश्वर आःजु मूलाचार्य जुया पुजा याना बिज्याइगु खःसा बेताजु उपाध्याय जुया चक्रेश्वर आजु व यजमान आदि पिन्त पुजा याकिम्ह स्यने कने याइम्ह विशिष्ट ब्यक्ति खः ।

घ) वथेंतुं क्वाबाहाःद्यःयाथाय् द्यःपाः पुलेत, धलः ब्वनेगु, धन जमानी, कबुलियतनामा च्वका पाः बिइगु नापं पाः काइम्हेसिनं पाः पुलिम्हेसिके तिसा, बसुजा गुलि बुझे याना काःगु खः उकिया धलः ब्वना गाः मगाः, दु मदु स्वयेगु पाः पुलिम्हेसिके धलः अनुसार तिसा, बसा बुझे याना कया पाःकाइम्हेसित बुझे याना बिइगु ।

ङ) बेताजु जुया कर्तब्य पूवंके माःगु भ्वलय् थुगु महाविहारे दच्छिया दुने गुलि नं पुजा याय् माःगु खः मूलत बेताजु उपाध्याय जुया पुजा न्ह्याका बिज्याई ।

च) दिगी आगमय् ज्वीगु धार्मिक ज्याय्, पाः पुलेगु ज्याय् बेताजु उपस्थित जुया कार्य सम्पादन याय्गु आदि ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् बज्राचार्याभिषेक (आचाः लुयेगु)

हिरण्यवर्ण महाविहारया बज्राचार्य सदस्यपिनि विहारे च्वनां पूवंके माःगु धार्मिक ज्याभ्वःत मध्ये आचार्य लुइगु नं छगू खः । सर्वसंघय् बज्राचार्यया फुक्क काय् मस्तय्सं आचाः लुइगु अर्थात् बज्राचार्याभिषेक कायेगु ज्या याय्मा । शिक्षा दीक्षाय् निपुण जुया बज्राचार्याभिषेक ग्रहण यानां "बज्राचार्य" पद कया वने माःगु परम्परा खःसां भिंप्यगूगु शताब्दी पाखे मल्ल जुजु पिनि पाखें मनूतय्गु ज्या अनुसार जात उपजात विभाजन यानां थकूसां निसें बज्राचार्य नं वाध्यतावश छगू जात जूवंगु खनेदु । लिसें मनूतय्सं "बज्राचार्य" पदविया महत्व नं बुलुहुँ ल्वमंका यंकल ।

थुगु विहारे भिदँ भिनिदँया उमेरनिसें हे आचार्य लुइगु याः । अथेसां न्हापा विशेष यानां विवाह याइगु इले शक्ति स्वरूप थः स्त्री सहित जुया आचार्य लुया वया च्वंगु खने दु । आचार्य लुइम्ह मूलम्ह व्यक्ति लिसें संघया मेमेपिं सुं सदस्यपि नं नापं (सामुहिक रूपं) आचार्य ल्वीगुयाः ।

आचार्य अभिषेक ग्रहण यायेगु चलन बज्राचार्यपिनि जक दुगु खः । शाक्यपिनि मदु । थुकिया कारणया बारे छत्वाःचा खँ न्ह्यथने ।

खतु न्हापा विहारे गुरूया समीपे च्वनां पूर्ण रूपं विनय पालना याना शिक्षा दीक्षां पूर्ण जुइका बौद्ध धर्म कथं शुद्धगु चर्या यानां च्वनीम्हेसित हे बज्राचार्य पद बीगु चलन दुगु खः । तर लीपा विहारया कार्य पद्धतिइ बुलुहुँ ह्रास जुया वःलिसे बज्राचार्याभिषेक कायेगु तकं म्हो जुजुं वन । बज्राचार्याभिषेक विशेष यानां विवाह यानां मचा मदुनिबले हे कायेगु चलन दु । तर गुलिसियां आर्थिक कारण, व्यवहार याये मफया, वा मेगु छुं कारणवश आचार्याभिषेक यायेगु ज्या लिकुंका तल । थथे लिकुंका त तं उपिं मध्ये सुं सुं मनूतय् आचार्याभिषेक मकानिबले हे मचा दुगु जुल । लीपा थ्वहे कारणं याना उमित बज्राचार्य अभिषेक मविल । थथे आचार्य लुइमखंपिंत "बंदेजु" धायेगु यात । अले गुपिं आचार्याभिषेक प्राप्त याःपिं खः, उमित जक "बज्राचार्य" धायेगु यात । लीपा जातया लिधंसाय् बज्राचार्यतय्सं जक आचार्याभिषेक काय्गु व शाक्यपिं अर्थात् बंदेजुपिं थुकि पाखे वञ्चित जुल ।

आचार्य भिषेकया विधि

वज्राचार्याभिषेक याय्कुन्हु न्हापां गुरूं कलश, न्हाय्कं सिन्हमू, पात्र, सिन्ह मोहनी स्थापना यानां शुन्य पुजा याई । बेताजुं थासं द्यः पुजायाना बिज्याई । थुलि सिधय्का थासंद्यो, शाक्यमुनि बुद्ध, बज्रसत्व, स्वयम्भु, योगाम्बर व दशस्थवीर आःजु, गुरूजु, बेताजु, सुवाः यात ग्वय्दाँ (ग्वय् व दक्षिणा) विइकि । थुलि ज्या सिधय्वं आगमय् (वर्तलय्) चक्रेश्वरं गुह्ये कलश पुजायाना बिज्याई लिपा आचार्याभिषेक काइम्हसित आगंया मूलुखाय्तया थकाली न्वकूनं बलीं पिया हया स्वस्ति चिं च्वयातःगुया द्योने कची अःपा छपा तयातःगु थासय् फय्तुकिइ । अले गुरू मण्डल दनी । गुरूमण्डल पुजा क्वचाय्वं निरञ्जन मतः फँ, ताःचां त्वय्गु ज्या जुई । थ्व धुंका सगँ बिया काषादिबस्त्र लँ जामा लः ल्हाइ । लँ फिइ धुनेवं दशाभिषेक बिइ । आचार्यभिषेक बिया मुकुट, बज्र, सुलपाः लःल्हाना चक्रेश्वरं आचार्यभिषेक ग्रहणयाका मन्त्रदान बिया बिज्याई । थुलि पुजा सिधय्का विहारय् वया लिख्यचाय्का शाक्यमुनि बुद्धया न्ह्योने जज्ञयाय्गु आसनय फय्तुना स्वयम थः हे मूलाचार्य जुयाः पुजा संकल्प याई । उकि शक्ति स्वरूप थः स्त्री यात यजमान तया विविध पुजा सहित जज्ञ आरम्भ जुई । थुलि सिधय्का मुखः पुया, हस्तमुद्रा ज्याना, छत्रं कुइका हस्तमुद्रा ज्याना प्याखँ हुला गणचक्र वनेगु याई । गणचक्र क्वचाय्वं थःगु छेंया पिखालखुइ तया थकाली न्वकूनं लसकुस याना बारांँ छुनां दुकाई । आचार्यभिषेक काःम्हसिनं थःगु छें कुमारी साधना याना बिज्याई पुजा याना लिइपा कुमारीया प्रसाद कयाः दशस्थवीर आःजुपिन्त संजभू याकि । संजभू सिधय्का लिपा कलं वाकीगु ज्याय् नं थःम्ह हे पुजा याना छ्वइ । थुकथं विविध पुजायाना आचार्यभिषेकया ज्या क्वचायेकी नापं बहंनी मत पुजा याई ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया आचार्य गुथि

हिरण्यवर्ण महाविहारया वज्राचार्यपिनि दयँ दसं चैत्र कृष्ण दशमीकुन्हु आचार्य गुथि न्याय्का वया च्वंगु जुल । आचार्य गुथि कुन्हु सुथे थन विहारय् स्थापना यानातःम्ह बज्रसत्व गुरूया न्ह्यःने बज्राचार्यपिं सकलें च्वना गरूमण्डल पुजा याई । क्वाबहाः गुरूजु (वज्राचार्य) पिन्सं "बज्रसत्वया" सफू पाठ याना विज्याना अन विज्याना च्वंपिं वज्राचार्य पिन्त पिण्डपात्र दान बीइ । अथेहे न्याखाचुकया वज्राचार्य पिन्सं बज्रसत्वया दुने गुह्यपुजा याना विज्याई । थ्व हे ईलय् आचार्य गुथि पाःलाःपिन्सं यतांमातं (गुम्बाया अमोघपास लोकेश्वरयाथाय्) नव ग्रह मण्डल पुजा याई । कुमारी पुजा सिधय्का वज्राचार्यपिं सकसितं सिन्ह तिका प्रसादया रूपय् समय् बजी बी । समय् बिइ क्वचालकि सकल वज्राचार्यपिन्त भोजन याकी । भोजनय् धौ तय् सिधयवं चर्यागीत हालेगु जुई । थुगु चर्यागीत हालेगु भ्वलय् वज्रनिधोरी, अष्टक्षत्रपाल, नमांमि २, धर्मधातु, व गजःमुखः थ्व न्यापू चर्या गीत हाले क्वचाय्वं सकसियां ल्हा म्हुतु सिला कलँवाके छ्वय्गु याई । हानं चैत्र कृष्ण एकादशी कुन्हु आचार्य गुथि पालाः व वज्राचार्य आःजुपिं (वज्राचार्य आःजु जुयाच्वंपिं) च्वना चर्यागीत हाला गुह्यादि पुजा याई । थुगु पुजा सिधय्वं वज्राचार्य आःजुपिन्त समय् बिइगु याई । थुलि ज्या क्वचाय्वं पाःलाःतय्सं लिइपा पाः काइपिन्त (वालाःतय्त) ताःचा पाः लःल्हाई । थ्व आचार्य गुथि न्हापा स्वन्हुयंक याना वयाच्वंगु यात थौकन्हे निन्हु पुजायाना क्वचाय्केगु याना तःगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहाया संदेपुजा (संघ भोजन)

हिरण्यवर्ण महाविहारय् दँय् दँसं कार्तिक शुक्ल दशमी कुन्हु संदेपुजा याना वया च्वंगु खः । थ्व संदेपुजाया दिनस शाक्यमुनि बुद्धया न्ह्यःने चतुसागर कलश पुजायाना पंचस्थवीर आःजुपिन्सं स्वयम्भू (देगूद्यः) यात व शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाबाःद्यः) यात महास्नान याकाः वंता आगमय् योगाम्बरादि स्थानय् भिम्हस्थवीर व नीम्ह स्थवीरपिं च्वना पुजायाना थुगु विहारय् चुडाकर्म याये धुंकूपिं सर्वसंघपिन्त योगाम्बया प्रसाद स्वरूप चतांमऱ्ही, चाकुमऱ्ही, स्याबजी, तःखा आदि तया ब्वं बिया आःजुपिनि आगमय् गणभोजन याना बिज्याइगु खः ।

लिइपा ने.सं. १०७० (बि.सं. २००७) सालं निसें विहारया सकल सर्वसंघयात निमन्त्रणा याना संदेपुजा कुन्हु संघ भोजन याकेगु ब्यवस्था याःगु जुल । न्हापा ब्वँ बिबलय् सर्वसंघया सदस्यपिं सकलें उपस्थित मजू । उपस्थित मजूपिनिगु ब्वं भाग कया यंकीगु जुल । थुकथं जुसेंलि सर्वसंघया दुजःपिं थवंथवय् म्हमसिया वन । थुकियात हे वाचाय्का ब्वंकाय्गुयात संशोधनयाना सर्वसंघया सहमति कथं संघ भोजन याकेगु व उपस्थित मजूपिन्त ब्वं बिया मछ्वय्गु यात । आगँमय्यागु पुजा न्हापाथें यथावत याना वयाच्वंगु दु । थुगु संदेपुजा कुन्ह भगवान बुद्धया प्रतिमा खतय्तया विहारया लागा चाःहुइका जात्रा याय्गु नं यात ।

थ्व संघभोजनय् भ्वः छुइबलय् दकलय् न्हापां च्याम्हथी (च्याम्हसिया समूह) या थकालिं निसें च्वना बिज्याइगु खः । अनं क्वय् नीप्यम्ह चाकःलय् थ्यंपि, (मेपिं दुजःपिं स्वया थकालिपिं) नीप्यम्ह थकालि च्वना बिज्याइ । थ्व धुंका मेपिं दुजः पिं च्वना, बिज्याइ । भोजन याके न्ह्यःच्याम्हथीया थकालिं वारूणीया स्वरूपय् स्वनातःगु क्वंचा पुजायाना बिज्याइ । अनंलि संघ भोजनय् उपस्थित जुया बिज्यापिं सदस्यपिन्त सिन्हः तिका चिपं थिइका हइ । थ्व संघ भोजन शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाबाहाःद्यः) या थाय् द्यःपाः फय् धुंकुपिं भिंनिम्ह सदस्यपिन्सं पाः फया न्ह्याका वयाच्वंगु जुल । भोजय् भलिंयाः निम्तिं लिइपा पाः फइपिं सदस्यपिं, नागबाहाः टोल सुधार समिति, न्याचुक, तारेमाम भजन संघ, हःखा टोल सुधार समिति व हिरण्य पुस्तकालय पाखें ग्वाहाली कया तःगु खः । संघ भोजनयात आयस्ताया निम्ति जग्गा तयातःगु जग्गा पाखें थौं कन्हेयात मगाःमचागु व पालाःतय् आपाः द्यापं च्वने माःगुलिं, विहार सुधार समितिं पाखें नं आर्थिक ग्वाहाली बिया वया च्वंगु जुल । थुगु संघ भोजनय् थी थी कारणं २०६५ सालं निसें भोजय् लाक्वाः मतय्गु याःगु खः । भगवान बुद्धयात पुजायाना, जात्रा याना सर्वसंघयात भोजन याका तःगुलि सुधार वःगु यात मेमेगु विहारया पिन्सनं स्वीकार याना हयाच्वंगु खनेदु ।

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहारया परम्परा व रितिथिति

हिरण्यवर्ण महाविहारया संघय् दैनिक, मासिक व वार्षिक याना आपालं हे रीतिथिति गुथि हनावनेमाःगु चलन दु । थनया रीतिथिति सुचारू रूपं न्ह्याकेत दशस्थविर आःजुपिनिगु न्यवस्था जुयाच्वंगु दु । विहारय् यायेमाःगु सर्वसंघया ज्या, फुक्क प्रकारया पुजाकार्य व रीतिथितिया ज्या यानावनेत सर्वसंघं थुपिं हे दशस्थविर आःजुपिन्त सर्वोच्च नायकया रूपय् अधिकार बियावयाच्वंगु दु । अथे हे थनया ज्याय् सुगमता व निरन्तरता बिया वनेत नीम्ह आःजुपिनिगु न्यवस्था थन जुयाच्वंगु दु । थुपिं नीम्ह आःजुपिं दिगीया उत्तराधिकारीपिं स्थविरपिं खः ।

मू आःजुपिनिगु स्थान प्वन धाःसा थुपिं हे नीम्ह चाकःया आःजुपि मध्येय् थकालिं निसें उगु स्थान पूर्ति याः वनेगु ज्या जुइ । थनया क्वाःबाहाः आगंमय् दशस्थविर आःजु मध्यय् नं बज्राचार्याभिषेक दुम्ह जेष्ठम्ह स्थविर आःजु चक्रेश्वर जुयाः वसपोलं हे नित्यपुजा यायेमाःगु परम्परा दु । अथे हे दिगीया आगमय् नं नित्यपुजाया नितिं नीम्ह मध्यय् बज्राचार्याभिषेक दुम्ह जेष्ठम्ह स्थविर चक्रेश्वर जुयाः वं हे नित्यपुजा याय्गु न्यवस्था यानातःगु दु । थनया निथी आःजुपिं मध्यय् निम्ह चक्रेश्वरपिं मू आगमय् व दिगी आगमय् हे च्वनेमाःगु नं परम्परा दु । मू आगमय् दशस्थविर आःजुपिसं पुन्ही पतिकं व दिगी आगमय् नीम्ह स्थविर आःजुपिन्सं अमाइ पतिकं थकालि कथं पालपाः पुजा एवं गण भोजन यायेगु ज्या न्ह्याकावयाच्वंगु दु । थन जगेडा आःजुया रूपय् नीम्ह आःजुया न्यवस्था जुयाच्वंथे नीम्ह आःजुपिं मध्यय् नं परलोक जुल धाःसा अथवा दशस्थविर आःजुपिनिगु तँय् वनाः नीम्ह आःजुपिनिगु स्थान प्वन धाःसा उगु स्थान पूर्तिया नितिं नं च्याम्हथी धकाः थकालिं कथं च्याम्हसिगु समूह गठन याना तःगु नं दु ।

थनया वंता आगमय् दशस्थवीरया चक्रेश्वर व इलांननी दिगी बीस स्थवीरया चक्रेश्वरं पुजा याइगु खः । अथे हे वंता आगमय् दशस्थवीर आःजुपिन्सं पुन्ही पाः व स्वयम्भु (देगु द्यो) या थाय् पाः काय्गुया नापं बुसाधं हनेगु, संमस्तय्त चुडाकर्म याना बिइगु । पर्व पर्वय् वइगु पुजा गुथि न्ह्याकेगु, दानदत्तया पुजा न्ह्याकेगु आदि दु । वथेंतुं इलांननी दिगी बीसस्थवीर आःजुपिनि अमाई पुजा अमिताभ तथागतया थाय् पाः कया न्यादँय् छक्वः जुइगु सम्यकया पाः फया वया च्वंगु जुल ।

थुकथं थन आपाः संघ दुगु व आपाः थितिरिति हनेमाःगु जुया नं थकालिपिं आःजु जुयाः च्याम्हथी समूह जुयाः ज्या न्ह्याकाच्वंगु जुल । थनया सर्वोच्च दशस्थविरया नेतृत्वय् संघया दुजःपिं मुनाः थन

यायेमाःगु ज्या पूवंका वयाच्वंगु दु । चुडाकर्म याय्गु आःजु तँय् थ्यनकि नायः लुईगु, पञ्च थकालि लुइगु, थपाजु लुइगु, चक्रेश्वर लुइगु बज्राचार्यपिं जूसा आचार्य लुइगु ज्या जुयाच्वंगु दु । थनया थितिरिति मध्यय् मेथाय् गनं मदुगु कथंया क्वापाःद्यःया थाय् पाः च्वनेमाःगु परम्परा दु । सर्वसंघया फुक्कसिनं थकालि कथं द्यःपा काय्गुया नाप नापं ग्रहमण्डल पुजा, संदेपुजा (संघ भोजन) पाः फयेमाःगु नियम दु । बज्राचार्यपिन्सं थकालि कथं बज्रसत्वयाथाय् पाः कायेगु, समूह मुना प्रज्ञापारमिता पाठ यायेगु, आचार्यगुथि पाः फयेगु आदि ज्या न्ह्याका वया च्वंगु दु ।

थन न्ह्याकाच्वंगु मेगु परम्परा खः इल्हने सम्यक् । क्वाःबाहाःया आयोजनाय् प्रत्येक न्यादँय् छकः न्याइगु थुगु सम्यक्य् यलया भिंच्याबाहाः भिंच्याबही व सम्यक् न्यायेकाःवंपिनि पाखें व्वये हइगु बाहाःद्यःया प्रतिनिधि कथंयाम्ह क्वापाःद्यः सम्यक्द्यः दीपंकर, तारा, बुद्ध बोधिसत्व एवं चैत्य आदियात निमन्त्रणा बियाः दान प्रदान यायेगु व उपस्थित बज्राचार्य भिक्षु, शाक्य भिक्षु, ब्रम्हचर्य भिक्षु एवं चैलक भिक्षुपिन्त दान प्रदान यानाः तःजि जुइकः इल्हने सम्यक् महोत्सव हनावया च्वंगु दु । अथे हे जुग चूलाइबलय् न्याइगु दीपंखा उत्सव नं थुगु हे विहारया आयोजनाय् हनीगु खः । थुकीया लागि थनया सकल आःजुपिं व संघया सदस्यपिं मुनाः थौंतकं सूचारु रुपं न्ह्याकाच्वंगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया ग्रहमण्डल पुजा

महांकालया न्ह्यःने श्राद्ध याय्माःगु ग्रहमण्डल पुजा याय्माःगु व फसिबु होल्लेगु आदि विषये जनश्रुति थथे दु – छगू समय् थ्व ललितपटनय् थपाय्सक महामारी रोग जुल कि सीपिं श्मशाने तकनं थ्यंके मफुत, श्मशाने थ्यंपिं उना छ्व तक नं मलात, मनूत छें नं पिहाँ वय् ग्यात, नगर शून्य जुल, आवगमन बन्द जुल । उकिं बिहारया स्थबिरपिंसं दैवज्ञ जोशीयात क्यना विचार यानास्वःबले ग्रह कुपित जूगु धैगु सीका सिर्खाधलं धका आषाढ पूर्णिमाखुनु बुद्धधर्म संघ व अमोघपाश मण्डल दय्का नवग्रह साधन याना बज्रयान विधिं नवग्रह पुजा याना महामारी शान्त ज्वीकल । हानं द्वितीयाखुनु वसुन्धरा व्रत दंका तृतीयाखुनु कुमारीपुजा याना चौथिखुनु महांकालया सन्मुखय् यज्ञयाना पूर्णयात । अथेनं नगरवासीपिं प्याहां वय्मछासेलि कलशया जल हो हों नगर परिक्रमा याना नगरवासीपिन्त सान्त्वना बिल । थाय्थासे निकालं प्यकालें च्वंपिं भूत प्रेतपिन्त व थाथासे च्वंपिं देव देवतापिन्त भुजा छा छां बलि ब्यु ब्युं फसिबु होल्लेगु धका नगरवासीपिन्त सान्त्वना ब्युब्युं छें प्याहां वयत आह्वान यात ।

अनंलि ज्ञात अज्ञात मृत्यु जूपिं व्यक्तिपिन्त कृया याय्त गुलिसियां परिवार हे न्हन , गुलिं असमर्थ जुल । उपिं फुकसिगु नामं महांकालया न्ह्यःने म्हपुजा खुनु सप्त तथागतपिं अनुस्मरण याना श्राद्ध याना तर्पण बीगु व यतांमातने थपाजुयात सप्तपिण्ड दान लःल्हाना दक्व पितृ आत्मायात तर्पण याना सकसिंगु चित्त शान्त यानाबिल ।

थ्व ज्या फुक्क थ्व हे सँ देपुजा पालाः भिनिम्हें हे कार्तिक कृष्ण अमाई खुन्हु शाक्यमुनिया थाय् निं याना पञ्चवलि धका बज्रयानविधिं नतुं निरामिष पुजायाना पारूखुनु महांकालया न्ह्यःने श्राद्ध याना द्वितीयाखुनु थपाजुयात सप्तमि दान याईगु ज्या आतकनं चलेजुया च्वंगु दनि ।

महामारी रोग शान्त याय्या नितिं विहारय् आषाढ पुन्ही खुन्हु भिनिदँ क्वय्यापिं चुडाकर्म याय् धुंकूपिं थुगु बिहारया संघ मस्तय्त बुद्ध धर्म संघया नापं अमोघपास लोकेश्वरया मण्डल दय्का सिन्का धलं (व्रत) दंकल । थुगु व्रतय् अमोघपास लोकेश्वरया मण्डलय् लोकेश्वर विज्याकेगु कथं लोकेश्वरया प्रतिक सिन्काय् द्वाफ्वःस्वां, दथ्वी छफ्वः म्हयागु जःगु प्यका ल्हाया जवय् प्यफ्व, खःगु प्यका ल्हाया खवय् प्यफ्वः तिया तःगु सिन्का वाफाचां व्रत दना च्वंपिन्त लः ल्हाका मण्डलय् तया लोकेश्वरया रूपय् पुजा याका सकसितं व्रत दंकल । अथे नं नगर वासीपिं पिहाँ वये मछासेंलि कलशया जल ह्व ह्वं नगर परिक्रमा याना नगरवासीपिन्त सान्त्वना बिइगु यात ।

पारूखुन्हु वंता आगमय् नवग्रह मण्डल दयेका कलश पुजा याना नवग्रह शान्ति याःगु जुल । थथे

महामारी रोग जुया धनजन आपाः हे फूगुलिं नगरवासिपिन्त अन्न व धन लाभ जुइमा धयगु कामना याना द्वितिया खुन्हु बसुन्धरा ब्रत दंकूगु जुल । थथेहे नगरे छुं विघ्न वाधा मवयेकेया निम्ति तृतीया खुन्हु कुमारी पुजायाना चौथी कुन्हु महाँकालया सम्मुखय् कृयाकर्म यायेत गुलिसिया परिवार हे न्हन, गुलिं असमर्थपिं जुल । उपिं फुक्कसियागु नामं महाँकालया न्ह्योने म्हपुजा कुन्हु सप्त तथागतपिं अनुस्मरण याना लोकोत्तर श्राद्ध याना तर्पण याना सकसियागु चित्त शान्त याना बिल । अथेहे थाय् थासय् च्वंपिं देवदेवतापिन्त व थुगु विहारया न्हय्गु कचा बहालय् फसिजा छाय्गु यात । वापाःचायात गं थाका नगरवासिपिन्त सान्त्वना ब्युब्युं छें न पिहाँ वयत आह्वान यात ।

कार्तिक कृष्ण अमाई लक्ष्मिपुजा खुन्हु शाक्यमुनि बुद्धयाथाय् दुने नि याना पञ्चवलि धकाः वज्रयान विधिं निरामिष पुजा याना सप्तविधान पुजा अर्थात न्हेनुब्व बिया पारू (म्हपुजा) खुन्हु महाँकालया न्ह्योने च्वना सप्त तथागतपिं अनुस्मरण याना श्राद्ध याना सकसियागु चित्त शान्त याना बिल ।

थ्व ज्या फुक्कं थौंकन्हे सं देपुजा (संघभोजन) पालाः भिक्षुनिम्हेसिनं याना वयाच्वंगु दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् मासोपबास (माय् अवसं) ब्रत

हिरण्यवर्ण महाविहारया दथ्वी स्थापना याना तःगु स्वयम्भू चैत्य (देगु देगः) या खतय् च्वना लच्छी तक नय्‌गु आहार त्याग याना शाक्यमुनि बुद्धया थाय् च्वंगु जल जक त्वना गुँला (श्रावण शुक्ल प्रतिपदा निसें श्रावण कृष्ण औंसी) तक च्वनीगु ब्रत यात मासोपबास (माय् अबसँ) ब्रत धकाः धाइ ।

थ्व ब्रत च्वनीपिं मिस्त आपाःयाना ब्याहाः जुइ धुंकूपिं जक च्वनीगु खः । ब्रत च्वनीगुया मू कारण थःगु मनया इच्छा पूवंकेया निति, पारिवारिक संकट मदय्‌केया निति व सकल प्राणिया भिं जुइमा धकाः च्वनीगु खः । अप्वः याना थ्व ब्रत च्वनीपिं मिस्त, थः मिजंनं मतःसे छ्‌वया हया तइपिं च्वनिगु खः । थथे मासोपबास च्वनेत विहारया चक्रेश्वर आजुयाके स्वीकृती काय्‌माः । मासोपबास च्वनिपिं मय्‌जुपिं लः चले मजुपिं मज्यु । ब्रत च्वनिम्ह मय्‌जुं न्हिथं सुथय् दना ख्वाःसिला विहारे चाःहुला मत बिइगु । मत बिइ धुंका लिइपा शाक्यमुनी बुद्धयात पुजा याना बाःपाःचा याके जल कयात्वना न्हिच्छियात गाका च्वनेगु । थथे ब्रत च्वना लच्छि पूवनी कुन्हु विधि सम्पन्न याना होम आदि याय्‌माःगु दु । विहारया पाखें चक्रेश्वर व बेताजुं धार्मिक विधि सम्पन्न याय्‌गु ज्याः याना बिज्याई । थुगु सम्पन्न ज्याय् ब्रत च्वंनिपिं मय्‌जुपिनि धर्म क्वातुसाः थःगु इच्छा पूवनी । थः मिजंपाखें काःवई । ब्रत च्वंम्ह मय्‌जुं थः मिजंयात नैक्या ग्वः लः ल्हाना थःगु ब्रत पूवंकी । थः मिजंपाखें मानसम्मान यानाः बाजं थाना ब्रत च्वंम्ह मय्‌जुयात छें ब्वनायंकि । प्रशासनिक दृष्टिं स्वल धाःसा थ्व ब्रत च्वनिम्ह मय्‌जु त्याःगु जुल । तर ब्रत सम्पन्न जुइ कुन्हु थः मिजंया पाखें सुनं परिवार वया काःमवल धाःसा ब्रत पुवंकेगु ज्या थःछेँपाखें याइ । थुकिया अर्थ ब्रत च्वंम्ह मय्‌जु थःमिजंया पाखें बन्धनं मुक्त जुल धइगु सिइकी । थुकिंहे पारपाचुकल धइगु सिइकी । उकिं धाय्‌माल धाःसा हिरण्यवर्ण महाविहार धार्मिक स्थलया नाप नापं छगू न्याय् बिइगु नं थाय् खः ।

थ्व मासोपबास (माय् अवसं) ब्रत हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबहालय् जक दुगु कारण थथे खनेदु ।

पश्चिम भारतया माडवार देशय सुदत्त जुजुया न्हापांम्ह रानी पिंगलादेवी पाखें मचा मदुगुलीं सन्तानया निति सुदत्त जुजुं मेम्ह बिमलादेवी ब्याहाः यात वयागु पाखें मचा दसेंली पिंगला रानी अन च्वने मफया नेपाःलय् वया पिंगला विहार निर्माण याना बुद्ध मूर्ति स्थापना याना बुद्धया सेवा याना च्वंबलय् छन्हू

म्हगसय् गुह्येश्वरी देवता वया मासोपवास ब्रत दन धाःसा छं स्वामी नापलाय्‌दै धकाः म्हगसय् धाःगुलीं श्रावण शुक्ल पारु खुन्हू निसें भाद्र शूक्ल पारु लच्छितक शाक्यमुनि बुद्धया थाय् च्वंगु जल जक त्वना मेगु फुक्क आहार त्यागयाना एक चित्तं थःस्वामीयात लुमंका ब्रत च्वना च्वंबले ब्रत पूवनी कुन्हु सुदत्त जुजु नेपाःलय् वया बिमलादेवीया खँय् थःम्ह छुं धाय् मफुगु वाः चाय्‌का क्षमा फ्वना पिंगलारानीयात थःगु देशय् लित ब्वना यंकुगु जुल । उबले निसें मिजंनं मतःसे छ्वया हयातःपिं मिसात उगु पिंगला बिहारय् मासोपबास (माय् अबसं) ब्रत च्वनेगु प्रथा न्ह्याना ववं लिइपा पिंगला बिहार भग्नावशेष जुसेलिं अन ल्हाना च्वंम्ह बुद्ध मूर्ति लिकयाः क्वाःबाहाःया चक्रेश्वर कुलापाद आचार्य यलय् हल । जुजु भाष्करवर्मा हिरण्यवर्ण महाविहारय् देगः निर्माण याना उम्ह बुद्ध मूर्ति स्थापना याना बिसेंली पिंगलारानी न्ह्याका थःकुगु मासोपबास (माय् अबसं) ब्रत च्वनीगु प्रथा थनया हिरण्यवर्ण महाविहारय् न्ह्याना वःगु खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया इतिल्हने सम्यक

हिरण्यवर्ण महाविहारया ग्वःसालय् न्यादँय् छको इतिल्हने ज्वीगु "इतिल्हने सम्यक" अनुमानित भिंप्यंगु शदी (नेपाल सम्बत ४२५) या ईलंनिसें न्ह्यानावया च्वंगु सिइदु । वंशावलीकथं इतिल्हने सम्यकया बारे खँ थथे दु । थकुरी वंशया जुजु भाष्करदेवया सन्तानय् भलिभराद धयाम्ह थकूजुयाईलय् आर्थिक अवस्था बांमलाना तस्सकं गरीव जुल । अथे नं तस्सकं श्रद्धातया बुद्धया भक्त जुयाच्वन । वं जीवन निर्वाहया निम्ति आर्थिक अवस्थाया कारणं छुं व्यवसाय ज्वने मफया सप्पा (सौपा) मुना छगू क्वथाय् मुंका तालंदयाः उगु कोठाया ताःचा स्वैतं मब्यूसे सुचुका तइगु जुया च्वन । छन्हु थकूजु बागमति मोल्हु वंबले ताःचा सुचुका वने ल्वःमन । कलाःम्हसें तालं दया तःगु कोथाया विषय कौतुहल जुया विचाःयात – जिमिस्वामि जित तस्सकं विश्वासयाः परन्तु थ्व क्वथायागु ताःचा जक छाय् पत्याः मयागु ज्वी, थौं ताःचा दुवले छकः तीजक ताःखना स्वेमाल धका ताःचा कया क्वथाय् खापा चाय्का स्वत ।

खापा चायेकेवं अनच्वंगु सप्पा फुक्कं लुं जुया च्वंगु लुंयागु द्यः खना तस्सकं आश्चर्य जुया काचा काचां खापातिना न्हापाथेनतुं तालं दया ताःचा थासय् तया सुंक च्वना च्वन । भाःतम्ह छें दुहां वय्वं घूर्कि न्यंक्यथे धाल – छःपिसं उलिमछि लुं धुकुती सोथना तःगु दया नं जितः मकंसे, मक्योंसे ताःचा सुचुका छम्ह गरीब थें च्वंक व्यवहार याना दुःख सिया च्वना धका थःम्ह ताःचाय्का स्वयागु खँ फुककं कन । थ्व खँ न्या भलीराभाद तस्सतं आश्चर्य चाया काचा काचां ताःचाय्का क्वथाय् स्वःबले धात्थें हे कलाम्हं धाः थें हे क्वथाय् च्वंगु सप्पा फुकं लुं जुयाच्वंगु खन । थ्व खना कलाःम्हेसित धाल – जिं छन्त सम्पति स्वःथना मक्यंसे ताःचा सुचुका तयागु मखु, जिं छुं व्यवसाय लजगाः ज्वने मफुगुलिं उगु क्वथाय् सप्पा (गोबरयागु मरी पा दय्के थें दय्कातःगु) जूसां मुंका स्वःथना तयागु । छं दुःख तायेकी धकाः ग्यानाजक ताःचा मब्यूसे सुचुका तयागु खः । जिं लुं स्वःथना तयागु मखु । थ्व फुक्क भीपिं गरीब जूगुलिं जिं शाक्यमुनि भगवानया सेवा याना च्वनागु पुण्य संस्कारया फलं भीतः उपकार याय्त सप्पा फुकं लुँ जुंगु जुइमाः । आः भीसं थ्व सुवर्ण सम्पतिं भिंगु ज्या छचला यंकेमाः धकाः भगवानया गुण लुमंका छु ज्याय् छचलेगु धका निम्हेसिया सल्हा याबले भलीभरादया कलाम्हसें जिं न्हापाँ स्वयावलय् सप्पा लुं जुया च्वंगुलिं थ्व धनं शैवधर्म याय्गु धाल । भाःतम्हं शाक्यमुनिया नामं बौद्धधर्म याय्गु धाल । अले निम्हसिया सल्लाहकथं बुद्ध धर्मया प्रतिक कपूसिन्हाय् स्वांमा व शैवधर्मया प्रतिक तुलसि मा छकलं पीगु अले न्हापां तुलसि मा चुलिजाया वःसा शैवधर्म याय्गु, कपूसिन्हाय् स्वांमा चुलिजाया वःसा बौद्धधर्म याय्गुली निश्चययाना निम्हेसिनं स्वांमा पाःलाक्क पित । यथा समय् न्हापां कपूसिन्हाय् स्वांमा चुलिजायावल, तुलसि

मा गनावन । अले कबुल अनुसार निम्हं जाना बुद्धधर्म याय्‌गुली तत्पर जुल ।

लिइपा थथे अनायासं भाग्यं प्राप्त जूगु सम्पतिं छगू तःधगु कीर्ति तय्‌मा धकाः थुगु विहारया दशपारमिता स्थविर व नीम्ह स्थबिर आःजु पिंके सल्लाहकया जुजुयाके नं अनुमति कयाः ललितपुरया सम्पूर्ण विहारया दीपंकर बुद्ध प्रतिमा व ताराया प्रतिमा सहित उपत्यकाया स्वयम्भू प्रमुख मुख्य मुख्यपिं देवता व वसुन्धरा आदि सम्पूर्ण विहारया स्थविर आजुपिं सहित सर्वसंघपिं निमन्त्रणायाना सम्पूर्ण वज्राचार्य, शाक्यवंश, शाक्यभिक्षु, ब्रम्हचर्यभिक्षु, अचेलक भिक्षुपिं मुंका इतिल्हने नागबहाले स्वागतयाना भव्यरूपं सम्यक दान यात ।

उगु सम्यकदान चिरस्थायी याय्‌त वहे सुवर्ण धनं आपालं जग्गा न्याना गुथि तयाः प्रतिवर्ष इल्हने सम्यकया नामं थः हे जय्‌मां चवनावगु परम्परा कथं थकुजुया सन्तान पिन्सं थौं तक नागबहाःया हिती फुसे च्वंगु सिंहासनय्‌ च्वनाः थुगु विहारया आःजुपिन्त दशभूमि देवताया प्रतिक दशपारमिता आःजुपिन्त थ्व सम्यकय्‌ लिखि चायका पालि स्पर्शयाना नमस्कार याना आदर तयावयाच्वंगु जुल । अथेहे थुगु सम्यक नीम्ह स्थविर आजुपिसं चले यायेगु जिम्मा विल । थ्वहे कथं आःतकनं नीम्ह स्थविर आःजुपिन्सं चलय याय्‌गु प्रथा कायम यानाच्वन । हिरण्यवर्ण महाविहारय्‌ थपाय्‌धंगु कीर्ति तया गुथिया वन्दोवस्त याःगु जुया थनया आचार्यपिसं थुकिया सम्बन्धय्‌ पुजा याइबले "भरी भारो हामूल संस्कारित हिरण्यवर्ण महाविहारे" धैगु शब्द छचला संकल्प याय्‌गु यात । थ्व आतक नं न्ह्याकावया च्वंगु दु ।

लिपा थ्व सम्यकदान गुथिया गुलीं जग्गा सरकारं दुकासेंलि, उकिया आयस्ता मगाय्‌वं बि.स. १७३२ सालं निसें प्यदँ तकया आयस्ता मुंका न्यादँय्‌ छक्वः जक थ्व सम्यक न्याय्‌केगु याःगु जुल । भूमिसुधार कानून लागू जुसेंलि भन्‌ २३ पाथी व १८ पाथीया दरं जक बालि वैगु जूबले नीम्ह स्थविर आजुपिसं द्यापं च्वना थ्व गुथि चलेययाय्‌ माल । थथे जुसेंली हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समितिं पालाः आःजुपिन्त सम्यकया निम्ति आर्थिक ग्वाहाली बिइगु याना वयाच्वंगु जुल ।

नागबाहाया नाग

थ्व हे सम्यक दानया सिलसिलाय्‌ नागबहाले नाग स्थापनाया वर्णन छगू नं थथे दु । भलीभराद नं सम्यक दान याय्‌गु संकल्प यासेंलि थुगु पुण्य कार्यया निम्ति खर्च याइगु धन गुगुं प्रकारं नं हिनामिना मज्वीमा धैगु कथं उगु धनया सुरक्षा नागं हे याइगु जुल । थुगु प्रकारं नागं सुरक्षा याइगु जूगुलिं नागराजाया गुण लुमंका उपिं नाग निम्हसित नं विधिपूर्वक स्थापना याना प्रत्येक सम्यक दान ज्वीबले न्हापां नागयात मानेयाना उकियात विधिपूर्वक रंगं पानाः साधनाक्रमं पुजा याना दातब्य वस्तु नागया न्ह्यःने तया द्वंचिना दान याइगु प्रथा आतक नं चलेजुया च्वंगु दु । थुलिजक मखु लिपा मेमेपिं दातापिन्सं सम्यक दान याय्‌त संकल्प जुसेंनिसें नागं उगु धुकुती रक्षायावःगु खँ सम्यक दानया दातापिनि परिवारपिसं धाःगु न्यने दु ।

थन च्वंगु इतिल्हनेयात थ्व नाग स्थापना जूगु इलंनिसें नागबहा धाय्‌गु चलन जूगु ज्वीमा धैगु मनूतय्‌ धापू दु । नापनापं थन हिरण्यवर्ण महाविहारया छुं महान कार्य याय्‌मालीवले व थन च्वंपिं सुयां त तःधंगु ज्या याय्‌मालीबलय्‌ नं वा वया विघ्न मज्वीमा धैगुकथं नागयाथाय्‌ किसली तयाः भावभक्ति यात

धासा विघ्न बाधा ज्वीमखु धैगु विश्वास दु । थथे हे हिरण्यवर्ण महाविहारया भन्सा छें सम्यकयात ज्वरे याःगु थल (जःसी) लिकाय् मजिइक सिद्ध जुया च्वंगु नं थौं तकं दनी ।

इतिल्हने सम्यकया ज्याभ्वः

सम्यक पालाःतय्सं दछिया दुने गुलि गथे थितिरीति चलय्याय् माःगु खः, उगु विधान नियम न्हापायागु पुलांगु पनीसफू धलःपौ अनुसार थन उल्लेख यानागु जुल –

१) इलहने सम्यकया पाला च्याम्हसिन पाःब्व लः ल्हाय्गु जुई बैसाख शुदी ३ (अक्षय तृतिया) ।

२) पुलांपिं न्ह्यथुवाल पालातय्सं न्हूपिवं पालाःपिंत बुँ क्यनेयने, बजि म्हय्नं नक्यमाल । यँलाथव ४ (चथाः) कुन्हु ।

३) कच्छलागा १४ (वालाचन्हे) कुन्हु सम्यक पाःलापिन्सं ईबहिलिइ सिन्दूरार्चन – पुजा यायेत श्री नैरात्मा गुह्यश्वरी साला हये, उगू स्थाानया सिमाकचा ज्वना वयेमाल । थुगु पुजास श्री चक्रेश्वरआजु, बेताआजु व पालाकः च्याम्हं वनेमाल दयँदसं ।

४) न्हुगु बालि दुह्राँ वय्वं यचिंग्य काय्माक्वथासे न्हूगु जाकि, न्हूगु छो छाय् यंकेगु ।

५) सम्यक न्याइगु दँ खुलान्ह्यव यँलाथ्व ४ स मरीकःमितय् मरी छुयत छोपुजा याय्गु ज्या जुई ।

६) श्रीमञ्चमी खुन्हू मरीकःमी नायःत वया दिगिस भुतूप्वा दय्कः वई । लिसें पुजायाना सम्हय् नया वनी ।

७) थुकुन्हुनिसें सम्यक्या निम्ति ज्वरजाम यायेत भन्साले सुपौ चिनेगु ज्या जुई । थुकिया लागि माक्क सु म्हयतसें हया बिई ।

८) थ्व हे दिनसं कोन्तिया पोन्हे तयेत माःगु दस्तूर बिया छ्वयेगु ।

९) सिल्लाथ्व १२ स मरी छुनाया मरीकःमितयेत न्हापायाथें दस्तू पुरेयाना बिइगु ।

१०) सूमरी छुनाया हिँलापुजा याय्गु मरीकःमि तयेतः आवश्यक दस्तूर बियेमाल ।

११) लाञ्हिमरी वालेगु निम्तिं पुजायाये, लाञ्हिछगःया गुतोला हिसावं गुलिचिनेगु । सिजःफा ६ फायात प्याकुं तया उकी चाकु तया १ऽ१ ध्यः, ऽ२ सुंठचूँ, ऽ। मलेचूँ , ऽ२ इमूचूँ, ऽ२ तया भाग मिलेयाना क्वन्हास तया वाले । बाँलागु पुलुस तया थूतुलायने । थुकियानं दस्तूर बिइगु ।

१२) सिल्लागा ६स नागराजया जीवन्यासं लिकायेगु जुई । लिसें विधिवत् कार्यकर्तात च्वना जीवन्यास तयेगु । थुमितनं दस्तुरकथं भोजन याके ।

१३) सिल्लागा ८ स वज्रकःमि तय्माल । चाचिं च्वये सिमधतले न्हिथं दस्तूर अनुसार नकेत्वंकेगु ।

१४) चित्रकारीयातनं दस्तूरकथं नकेत्वंके यानालि निम्न अनुसार रंगया दस्तूर पुरेयायेगु ।
मंस १ च्वलुँ , हिंगुलि सिन्हपुरी ५, मसिमना ।। म्हासु सिन्ह तोला ४, भुयूसिन्ह तोला १९, नील तोला ४, बलः तोला ४, जंगारी तोला ४, मायूरी तोला ४, न्यापि ताक्चा माछि ख्यैं ग्व ६ ।

१५) सिलागा १२ स विजयोत्सव ध्वज योसिँ स्वाना हलिपताः ब्वयेके । थुगु ज्यास आःजुपिं ३० म्ह, मूबाहायाम्ह थपाःआःजु, अथःबाहाःयाम्ह थपाःआःजु २, बेताजु २, चिंत्या २, सुवा १, थुमितनं दस्तूर अनुसार मान्यता यायेगु ।

१६) सिल्लागा १३ स भलिंचिने यातनं क्वाचपालदेवता, वतातले, दिगियात विधिथें पुजा याये । थुगु कार्यस आःजुपिं ३०, बेताजु २, थाय्पा १, मूबाहायाम्हं १, चिंत्या २, थकूजुजुया ४, विस्यःया ४, सुवा ४ थुलि यातनं मुजुमरी बियमाल । पालाःया दुजं ८, पालाःया थःथः गुरूजुपिंयात नं मुजुमरी बिइगु ।

१७ सिल्लागा १४ स मरी नँस्वकेयात भिंम्ह आजु, बेताजु १ बाहाःपाला १, मूबाहाया थायपा १, अथबाहाया थायपा १, चिंत्या २, थकूजुजुया ४, सुवा ४ थुलियातनं मुजुमरी बियेगु, भोजन याकेगु ।

१८) सिल्लागा १५ स नीतँपुजा (निमन्त्रणा ब्यु वनेत) लालुसि धेना शुचिनिचि याय्गु, नायोजु १०, बेताजु १, मूबाहा अथबाहा २, ईताकुतिबाहा २, सुवा ४, लाकामि २, छोय्लाभू याके, नौयातनं कौलाबजि बिइगु ।

१९) चिलाथ्व १ स यचिं स्वने द्यः साला हये – श्री क्वचपाल देवता, श्री वज्रसत्व, श्री ओततले आजु, श्री दिगिआजु, श्री क्वालखु गणेश, श्री सिकबही, पालापिनि श्री आगम देवतायात विधिथें दिगिस यचिं स्वनेगु । देवतापिं उपस्थित याय्गु न्हिथं बहनि मत बिइगु ।

२०) नीतँपुजा वने चिलागा १ स पालाथकालि वना क्वाचपाल आजुयात पुजाया अर्ध बियालि क्रमशः श्री वज्रसत्व, श्री योगाम्वरस व दशस्थवीर आजुपिन्त ग्वय्, लव् दक्षिणा, किसली बियेमाल । श्री क्वाचपाल, श्री योगाम्बर, श्री वज्रसत्व, यलया भिंच्याबाहास किसली, पिण्डपां, निसला छाय्माल । बेताजु दिंपौ ब्वनी, चितियानं दिंपौ ताई । थुगु कार्यस काहाबाजँ, नाय्बाजँ, थाय्का आजुपिं भिंम्ह दिगिया आजुपिं २०, द्यःपाला १, मूबाहा, अथबाहाया थायपा २, बेताजु २, सहित जुसे पुजाकु कुबिईपिं सुवा ४ लकामि २ समेतं निमन्त्रणा वनेगु । लिसें ईबहीया कचाबाहानं वने । तंगबाहाया श्री वसुन्धरा देवीयात अर्घस दक्षिणा पंचरत्न तया २४ कः अघः याये । लिसें कान्तिपुर ईतुँबाहा, भक्तपुरया आजुद्यःयात नं पाःला वना साविकसंतुं निमन्त्रणा तिकःवने माल ।

निमन्त्रणा अथबाहालं क्वचायका इल्हने थुसा महादेव, नागराजा २, भन्सा गणेश क्वयना आजु व दिगिया आजु अजियात समेतं छाया लिहांवये । थतिथें नके त्वंके याये ।

२१) चिलाथ्व १ स भलिंदेवता काःवने बहँनि भलिं थकालिं कलंपुजा ज्वना हखा कुंदबूया न्ह्यःने च्वंम्ह गणेश साला हये, बहनिनिसें मत बियेमाल ।

२२) खुरवाहि छोये । थुखुन्हु चान्हस सुवात वया पंचोपचार पुजाभः सादुरू, पुवाकि, हाम्वः, इमु, चिपालु बिइगु । लिसें नागपों, पँत्वा, सिफं, सुकुन्दा, चौमरी, मुजुमरी, आसंखलि कापः व दक्षिणा दस्तूर बमोजिम बिये । थुपिं लिहांवया भन्सालस स्थापना याई । भलिं व लकामितयेत क्वयना पुजा सिमधतले दस्तूर पुरेयायेगु ।

२३) चिलाथ्व २ स सुथसिया पुजा सिधय्का लसकुस याइपिं गुरूजु ८ सिकनं महादीप, छत्र दयके । बहनि सुवानकिं २ समेत भिंम्हेसितनं छोयलाभू याके । लइ सुखू मनेतः माक्व बिया छ्वयेगु ।

२४) चिलाथ्व ३ स लैंक्यें खुने, द्यःखँमू छथल लैंसूयात हिँ तोला १।।, जी मना १।।, मलेचुं मना १।।, सुंठचुँ मना ४, इमुचुं मना ४, चि मना १।। चिकं कुले ३, हलू मना १।। थुगु कार्यस थकूजुजु बिस्यः च्वना याये थुमित भोजन याकेगु ।

श्री क्वाचपालदेवयात हःदुगु पँ २ गः, केरामाँ २ नागराजयात जक तिं पु २ हयेमाल ।

२५) थुखुन्हुसं सम्यकदेवता बिज्याकेत छ्वेलाभूयात आजु १०, बेताजु १, बाहापाला १, चितिया २, मूबाहा अथबाहा २ यात मरी नँस्वका भोजन याके मूजु बिईगु ।
इल्हने ध्वाखास इलां प्यनेमाल । सुथस तंगबाहाया श्री वसुन्धरादेवीयात कलःपुजा याना चवलुं पाये । बहनि काहाबाजा, नाय्बाजा, धा, खिँ थाना मुस्याःप्वा मत ज्वना लँस्वया जात्रा याना हयेगु । मंगः लुँ ध्वाखास थ्यंका साहपौछेंभरीनं पुजा यानालि उपस्थित सम्यक देवतापिं मर्यादाक्रम बिज्याकेगु जुल । थुमिगु शिष्टाचार निम्ति क्वबाहाःया कजी सम्यक देवता क्वालखुस लँस्वका तयेगु । इल्हने ध्वाखास विधि पूर्वक द्वाल्याख, कलश, तिंप्वामत च्याका गुरूजु ८, सुवानकिं निम्ह २ च्वना लसकुस याये पञ्चताल वाद्यसहित । सुलिमया थकाली ब्रम्हुजु वया स्वागतद्वारस च्वना वेद ब्वने । लिसें पञ्चतालस नन्दी कायेतनं दस्तूर बिइगु ।

२६) थुखुन्हुसं महादीप मत छोय्केयात चक्रेश्वरजु, बेताजु, थाकुलि च्वना श्री क्वाचपाल देवताया न्ह्यःने विधिकथं पुजायाये ।

२७) थुखुन्हुसं नागफलेचास पञ्चरांज्वलं जाकि ल्ह्ययके । थुगु दानज्वलं सामग्री ल्ह्यइपिं सम्यकया म्हय्त थसियापिं जुल । नागफलेया नागराजायात खादलु २ व चाया त्वाःदेवा पु २ अविछिन्नरूपं च्याका तयमाल ।

२८) थुखुन्हूसं बहंनी उपस्थित सम्यक्‌देवतापिं बिज्याकेत द्यःम्हपतिकं पुलु १, आसँखलि काप १, आसँकि जाकि तवा १, द्यः कि भु १ व सम्यक्‌द्यःया संरक्षक जुयावइपिन्त चासि बिये । चासि बियेत गुहालि वईपिं चितिया २ म्ह, इल्हने तारेमाम् भजनखलःपाखें १० म्ह, नकबही न्याचूपाखें १० म्ह, हःखा पाखें १० म्ह जुल ।

२९) चिल्लाथ्व ४ स सम्यक् न्याय्कीखुन्हूया विधि थितिरीति थथे जुल :-

क) श्री क्वचापालया थास जज्ञहोम याकेत चक्रेश्वर बेताजु थकाली च्वने ।

ख) थुमिसंतुं यचिंदेव पुजा याकेगु ।

ग) भन्सालस न्हिनिस्तेंथे पुजा याये सुवातय्‌सं

घ) थकूजुजु, बिसः व सुवा च्वना महाप्रसाद सम्यक्‌जा थुयेकेगु ।

ङ) आगँबौ थापँकि चुबूजाकि ६ फा, छथि बौयात चुबुजाकि ६ फा, बौपूजना यायेत न्हेपंदूगु खासि १ गः, च्याःमदूगु भेगः ८गः बौस्वा, क्वेखचाः आभरण पताकादि सामान बिईगु । काहाबाजा नाय्बाजं थाका लंकामितेसं कुबियेका स्थान स्थानान्तरस बलि वाय्के छ्वयेगु ।

च) महाप्रसाद सम्यक्‌या जाथुयेत इखाछेंया नागपुजा आधिकारिक गुरूजुपिं वया कलश पुजा यायेगु । पुजाज्वलं जा जयमांपिंसं बिईगु । पुजा सिधयेवं गुरूजु, जयमां, पाला सकसितं दस्तूर अनुसार भोजन याकेगु ।

छ) क्यँता तइपिं सलिछें, मिखाबाहाया धँगू १२ यात नौ १२ सं लालुसि ध्यनके थुमित क्वःचिकं, न्हायकं, थकूचा लिबिंचा, पुवा तया दस्तूर बिईगु । लालुसि ध्यनेवं इल्हंने हितिस म्वःल्हूये । पथुलिस इल्हने जोशी थकालिं नन्दाभद्रा च्वकेमाल । वहे धंगूतय्‌सं क्यँता १२ ता तय्‌के छु छु घासा - पालु, म्वा, भुति, कःसू, पःमाय् मू, माय्, कलँचा, अमालि, खा, छोंसुखु, लैक्ये । थ्वया लिसे मरीकःमितय्‌सं द्यः साखः

तयके । थुमितनं दस्तूर बिईगु । अथेहे नौ तय्त नं ।

ज) भन्सालस माःगुज्या सिधयेकालि थकू जुजु इल्हने हितिफुस च्वंगु सिंहासनस बिज्याका छत्रंकूजु दश स्थवीर आजु १०, दिगिया आःजु २०, मूबाहाया थपाजु १, अथबाहाय थपाजु १, बेताजु १ यात थकू जुजुं लिख्य चायके बिये धुंसेलि मूबाहाया थपाजुयात कुन्हाकलश व अथबाहाया थपाजुयात घण्ठ लःल्हाये धुनेवं काहाबाजा नाय्‌बाजा थायेका भूमिशोधन याय्‌गु । भूमिशोधन सिधयेवं थुमित साखःति चिपं थियके माःगु जुल ।

झ) यम्पिश्री महाविहारया पञ्च स्थवीरयात जक पाला थकालिया मनुखं इल्हने दिलक्व चिबाहाया न्ह्यःनेसं लिख्यः चायकेगु ।

ञ) उपस्थित मुनिपुङ्गव दीपङ्कर तथागत सम्यक्‌देवतापिन्त पञ्जरां फय्‌केगु छायेछियायेगु दानज्वलं क्वय् धलखय् च्वयागु अनुसार क्रमानुकथं दस्तुर बियमाल जुल ।

इतिल्हने सम्यक महादानय् उपस्थित जुया बिज्याइपिं देवदेवीपिं यथा स्थानय् बिज्याकेत विहार सुधार समितियाःगु सक्रियताय् धलः न्हयब्वया सुब्यवस्था याःगु क्वय च्वया थे जुल ।

हिति पःखाः नापं लँ पुलेवं दक्षिण स्वइ पिं :

१) बसुन्धरा द्यः

२) चोबहाः द्यः

पश्चिम स्वइपिं

३) बुगं द्यः

उत्तर स्वइपिं

४) श्री स्वयम्भू चैत्य

५) बज्रसत्व मुखः

६) बज्रसत्व मटुक

७) क्वाबाहाः द्यः

८) भ्यगः आःजु

९) क्वजी आःजु

१०) थासं द्यः

११) मीननाथ (चक्वा द्यः)

१२) लगंथू

१३) तंगःबहाः तारा

१४) तंगःबहाः दिपंकर

१५) कोकहाः खःचा

१६) धुंवहाः दिपंकर
१७) चुकःवहाः दिपंकर
१८) कुलिबहाः दिपंकर
१९) नीलथुसा
२०) क्वाबाहाः आःजु
२१) ओवहाः दिपंकर
२२) दौबहाः दिपंकर
२३) तःबहाः दिपंकर
२४) बुबहाः दिपंकर
२५) हःबहाः दिपंकर
२६) ज्योबहाः दिपंकर
२७) गुजिबहाः दिपंकर बुगद्यः समेत
२८) भिछेबहाः दिपंकर
२९) ओकुबहाः दिपंकर
३०) सौबहाः दिपंकर तारा समेत
३१) यच्छुवहा दिपंकर तारा समेत
३२) कीर्तिपुर दिपंकर तारा समेत
३३) जतिबहाः दिपंकर तारा समेत
३४) च्वबहाः दिपंकर

दक्षिण स्वइपिं

३५) कीर्तिपुर दिपंकर तारा समेत
३६) कमलाय् आःजु दिपंकर तारा समेत
३७) कनक आःजु
३८) वनवहाःया कुलु आःजु तारा समेत
३९) हौगःया दिपंकर तारा समेत
४०) वा देय्‌या दिपंकर तारा समेत
४१) बुवहाःया दिपंकर तारा समेत
४२) श्रीबहाःया दिपंकर तारा समेत
४३) भायो आःजु दिपंकर तारा समेत
४४) मूबहाः दिपंकर तारा समेत
४५) यताबहाः तारा समेत
४६) भिक्षु आःजु तारा समेत

४७) ईबही दिपंकर तारा समेत
४८) भिंछेँबहाः दिपंकर तारा समेत
४९) सौबहाः दिपंकर तारा समेत
५०) सौबहाः थकुआःजु (चीधिम्ह दिपंकर)
५१) इलायबही दिपंकर
५२) तःबहा दिपंकर
५३) हिलाय् आःजु तारा समेत
५४) धर्मसि आःजु दिपंकर
५५) दिनपाणी आःजु
५६) भानसिं आःजु
५७) मुनिधर आःजु तारा समेत
५८) धर्मध्वज आःजु तारा समेत
५९) गजेन्द्र वज्र तारा समेत
६०) दानमुनि आःजु तारा समेत
६१) वाघनसिं आःजु तारा समेत
६२) वेखाराज आःजु तारा समेत

दक्षिण व पश्चिम स्वइम्ह (कुने)

६३) साखःति जयमा

पश्चिम स्वइपिं

६४) जोग आःजु
६५) ह्याउँ ख्वाःपाः
६६) घनदत्त आःजु चिकंबही
६७) नायखिं बाजा

पूर्व स्वइपिं

फः कोसँ	– ब्रम्हुँ
फल्ले	– पञ्चताल
बी फल्ले	– काः बाजा, मरिकःमि

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महविहार नाप स्वापु दुगु दीपंखा यात्रा

बौद्धग्रन्थ बृषावदान कथं भद्रकल्पया भगवान शाक्यमुनी बुद्धं जेतवन विहारय् अनाथपिण्डिक नापं सकल उपासक उपासिका पिन्त धर्म देशना याना बिज्याःगु भ्वलय् छन्हु आश्विन शुक्ल पुन्ही (कतिपुन्ही) याःगु महत्वया खँ कना बिज्यासें उगु दिनय् चैत्य पुजा यायेगु दक्वसिवें उत्तमगु दिं खः, उगु दिनसं छचाः चैत्य परिक्रमा यानागु पुण्यया फल मेमेगु दिनसं द्वःछि चैत्य परिक्रमा यानागु सरह जुइ धकाः देशना याना बिज्यात । नापं उगु दिं कुन्हु नील महाबृषरत्न (नील थु) यात पुजा यायेगु चलन गथे जुया दुगु खः धकाः आज्ञा दयेका बिज्यासें प्यंगू असंख्य व छगू कल्प न्ह्यः दीपंकर तथागतया पालय् बंधुमति धैगु नगरय् ब्राम्हण परिवारय् लहिना तःम्ह गौमाता (सा) पाखें शुभ लक्षण सम्पन्नम्ह द्वःहंचा छम्ह आश्विन शुक्ल पुन्ही आश्विनी नक्षत्र कुन्हु बुइकल । स्वीनिता लक्षण युक्तम्ह द्वःहंचा जन्म जुसां निसें ब्राम्हणया छें धन धान्य द्रब्य रत्न आदि पाखें समृद्धि जुया वल । म्ह छम्ह तुयूगु वर्णम्ह व द्वःहंचिया नेकू निपू वच्चुसे च्वना थुना छगुलिं ह्याउँसे च्वंगु वर्णम्ह जुयानितिं वया नां रत्नमय कान्तिमती तःगु जुयाच्वन । थुम्ह थुसा न्ह्याथाय् वनेमाःसां चैत्य चाःहिला त्रिरत्न शरण धकाः शंखनाद याःथें नामोच्चारण याइम्ह जुया च्वन ।

छसिकथं ईः न्ह्यानावं च्वन । छन्हु व द्वःहंचिया दीपंकर तथागत याःगु दर्शन याये धकाः मति तया वसपोल तथागत बिज्याना च्वंगु गन्धमादन पर्वतय् वन । व शुभ लक्षण सम्पन्नम्ह असाधारणम्ह द्वःहंचा खना दीपकंर तथागत मुसुक्क न्हिला बिज्यासे "थ्व द्वःहंचा भद्रकल्पय् कलियुग प्रारम्भ जुइबले लोकोत्तर धर्मयात प्रचार याइम्ह मानव मात्रया कल्याण याइम्ह सम्यक सम्बुद्ध जुइम्ह खः धकाः भविष्य ब्याकरण याना बिज्यात ।

थुगु खँ न्यना हर्षित जुया लिहाँ वम्ह द्वःहंचा जंगलय् वास च्वंबलय् चान्हय् मेपिं जन्तु तसें दुःख ब्युवसेंलि थःगु जीवनया अन्त जुइगु जुल धकाः सिइका दीपंकर तथागतं बिया बिज्याःगु आर्शिबाद व भविष्य ब्याकरणयात लुमंका, त्रिरत्नय् लीन जुजुं अनहे परलोक जुया वन ।

उखे ब्राम्हणं थःम्ह लहिना तयाम्ह द्वःहंचा लिहाँ मवया माःवंबले जंगलय् छथाय् क्वँय् द्वं खना माला स्वःबलय् नीलवर्णगु न्यकु निपू खना तस्सकं बिलाप यात । लिइपा व क्वें फुक्कं मुंका खुसी सिथय् यंका गर्भय् तया फियाःगु चैत्य प्रतिस्था यात । नेकु निपू मध्ये जवगु नेकू गजु तया खवगु नेकूतिं अर्घ याना पुजापाठ याना च्वंच्वन ।

स्वीछन्हू दुकुन्हु सुथेसिया प्रथम प्रहरय् उगु फि याःगु चैत्य अजू चायेक सुवर्णमय चैत्य जुलसा,

अर्घयाःगु नेकु नीलबृषदेव थुसाया रूपय् परिणत् जुल । उगु इलय् अन रत्न बर्षा नं जुलसा पृथ्वी कम्प नं जुल । उगु दिन आश्विन शुक्ल पुन्ही, रेवती नक्षत्र आदित्यबार, हर्षणयोग, सँल्हु न्यागू योग चूलाःगु जुयाच्वन । अनंलि दीपकर तथागत बिज्याना उम्ह बृषदेवयात प्राणप्रतिष्ठा याना विधिविधान कथं चैत्य पुजा याना बिज्यात उबले निसें प्रत्येक आश्विन पुन्ही कुन्हु चैत्यया प्रदक्षिणा याना मंगलोत्सव यायेगु परम्परा न्ह्याना वयाच्वंगु खः धकाः शाक्यमुनि बुद्धं थः शिष्य पिन्त कना बिज्यात लिसें बोधिसत्वया रूपय् जन्म जुम्ह नील थु आः जिहे खः धकाः सकलसित थुइका बिज्यात ।

कालान्तरे थुम्ह रत्नमय बृषाकार नील थु तःधंगु महारत्न खः धकाः सिइका आपा सिनं लोभ याइगुलीं, थुकियात रक्षा याना तय्या निम्तिं बिद्वान पिन्सं नेपाः देशया पिंगल विहारय् तय्हल । पिंगल विहारय् नं असुरक्षित जूगु महशुस जुया यलया हिरण्यवर्ण महाविहार स्थित योगाम्बरया गुह्यचक्रस्थल गनकि निगः मिखां बाहेक स्वंगः मिखां स्वयेमज्यूगु गोप्यगु थासय् नीलबृषरत्न यात तयेहल ।

गुखुन्हु निसें थुम्ह नील थु बृषदेवया योगाम्बर चक्रस्थलस तयेहल उखुन्हु निसें छुनं पुजादि कर्म जुइबलय् नयत्वनेगु नसा ज्वलं भतिचा जक ज्वरेयासां गातः । न्ह्याक्व क्वकाःसां जाया च्वनिगु जुल । लिइपा थ्व खँ न्यंकन प्रचार जुल । सर्व लक्षण सम्पन्नम्ह थुम्ह नील थुसाया गुणया बारे शंकाराचार्य नं सिल । शंकाराचार्यया कुदृष्टि योगाम्बर गुह्यालयले लात । न्ह्याथ्ये याना नं उम्ह थुसायात थःगु जालय् लाका यंकेगु कुतः याना इ.सं. ३५० स नेपाः वम्ह शंकराचार्य छद्म भेषय् योगाम्बरय् वये वनेगु याना थन पुजा याइम्ह पुजारी लिसे स्वापू क्वातुका यंकल । अले उगु गुह्यालयस न्ह्यागगु नं पुजा विधि सिधयेधुंका "कलँ वायगु" याना वया च्वंगु उम्ह शंकाराचार्य सिकल । कलँ वाइगु थाय् पशुपतिया देगः लिक कैलाश धैगु थासय् जुयाच्वन । अनंलि शंकाराचार्य कलँ वाइम्ह मनू छम्ह ल्हातय् कया, कलं वा वंःबले नील थुयात उगु थलय् तया वाय् यंका प्यखेरं दिग्वन्धन याना पशुपतिया कैलाशय् कुना बिल ।

उखे योगाम्बर गुह्यालयस नील थुयात कलँ वायेगु वाताय् तया यंकुसेंलिं अन नसा त्वंसा काःलिसे फुनावन । थ्व गथे जुया जूगु खः धकाः स्वबले छद्मभेषय् शंकाराचार्य जाल याना यंकुगु सिइका अन च्वंपि बिद्वान महापण्डितपिं नापं आचार्यपिन्सं पुरश्चरण चवना नीलथु बृषदेवयात आकर्षण विधिं साधना यात । थथे आकषर्ण विधिं याःगु प्रभावं नील थु पशुपतिस चवने मफया पिहाँ वल । तर शंकाराचार्य दिग्वन्धन याना तःगु जुया लँ ल्वीके मफया उखें थुखें मखुथाय् जक लाः वन । स्वलातक थुगु रूपं उखें थुखें दिगभ्रम जुया योगाम्बर चक्रस्थलय् लाःगु बर्तमान नागबहाःया पथू धैतःगु इतिलन्हे थ्यनेवं उम्ह बोधिसत्व नील थु बृषदेव सिद्ध जुल । उकियाहे लुमन्ति कथं उगु थासय् थुसा स्थापना यानातल ।

थुकिया हे लुमन्ति कथं परापूर्वकालंनिसें कतिपुन्ही कुन्हु नील थु बृषदेवया पुजापाठ, प्रदक्षिणा यायेगु याना वया च्वंगु दुसा, न्यागु योग चुलाइबलय् दीपंखा यात्रा न्ह्याका वया च्वंगु जुल । न्हापा न्हापा दीपंखा यात्रा न्याइबलय् थुम्ह थुसा चान्हय् हाः वइगु नं दूगु जुयाच्वन । थथे हाः वइबलय् लक्षण युक्तपिंसं खंका सीका ताय्का थुकिया संस्मरणय् गन गन गु गु लँपुं नील थुसा दिगभ्रम जुया यलय् वय्त चाःह्यूगु खः । अहोरात्र वहे लँपु चाःहिला व थुसा बाय् च्वंगु थासय्या देवदेवी चैत्य आदि पुजा याना वय्गु धैगु हे दीपंखा यात्रा खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया विषेशता

१) क्वाःबाहाः द्यः (शाक्यमुनि बुद्ध) यात पुजा याइम्ह पुजारी (वाःपाचा) छगू कथंया वस्त्र (चीवर) पुना शील पालन याना नियमय् तया लच्छि लच्छिया पाःफया पुजा याय्माःगु ।

२) हिरण्यवर्ण महाविहारया देगः न्हापा ल्वहँ, चाः, अःपा व सिं दय्कातःगु यात थुगु विहारया सर्वसंघया सदस्यपिं व विहारय् श्रद्धादुपिं दातापिन्सं सिजःलय् लुँ सिया देगःलय् भुना विभिन्न कृति तया बिसेंली, अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् लुँ देगःया नामं प्रख्यात जुगु ।

३) थुगु विहारय् चुडाकर्म याये धुंकुपिं सर्वसंघया दुजःपिं न्याद्वः थ्यने धुंकुगुलिं पीच्यादँ निसें न्ययद्ँया दुने द्यःपाः काय्गु जूगुलिं जन्मय् छपाः (छक्व) जक द्यःपाः वइगु । थनया संघय् बज्राचार्य व शाक्य सदस्य पिनिगु संघ दुगु ।

४) थन विहारय् द्यःपाः फया, शाक्यमुनि बुद्धया थाय् नित्यपुजा याय्त चुडाकर्म याय् धुंकुम्ह भिंन्निदँ क्वय्याम्ह कुमार बापाःचा च्वना पूर्णरूपं नियम पालन याना लच्छितक गनं मवंसे विहारय् हे च्वनेमाःगु ।

५) थन विहारय् मू आगँ योगाम्बर विराजमान याका दशस्थवीर आःजुपिन्सं पुजा न्ह्याका वया च्वंगु व इलांननी दिगी चक्रसंवर बज्रवाराही विराजमान याका नीम्ह स्थवीर आःजुपिन्सं पुजा याना वया च्वंगु ।

६) थनया लुँ आखःलँ च्वयातःगु "आर्य श्री अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता" सफू स्वनिगःया श्रद्धालु भक्तजनपिन्सं अनालां बाहेक मेगु दिनय् मदिक दँय् दँसं पाठ याका वयाच्वंगु ।

७) जुजु नरेन्द्रदेवं न्ह्याका थकूगु करूणामयया रथ जात्राय् रथया खः दयेकेत खःया नमूना व नाप थनया विहारय् दथ्वी च्वंगु स्वयम्भू चैत्य देगःया खःया नमूना व नापं दय्कीगु खः । अथेहे रथया च्वय् बाँय्म्वलय् स्वयम्भु (बज्रसत्व) तय्त थन विहारय् स्थापना याना तःम्ह बज्रसत्वयात पुजायाना साधन याना यंका तइगु ।

८) इतिल्हनय् न्यादँय् छक्वः जुइगु सम्यकय् यलय् दक्व बहाः बहीया सम्यक द्यः दीपंकर, बसुन्धारा, करूणामय, तारा, बुद्ध, बोधिसत्व एवं चैत्य आदियात निमन्त्रणा बियाः दान प्रदान यायेगु व उपस्थित बज्राचार्य भिक्षु, शाक्य भिक्षु, ब्रम्हचर्य भिक्षु एवं चैलक भिक्षुपिन्त दान बिया सम्यक महोत्सव न्याय्का वयाच्वंगु ।

९) न्यागू जुग चूलाइबलय् न्याइगु दिपंखा उत्सव नं थन विहारया आगंमय् जुइगु पुजाया पाखें न्ह्याना

वया च्वंगु ।

१०) थन विहारया बापाःचा पिन्सं न्हिया न्हिथं आमिष भोजन याये माःगु चि भ्याः नय् मज्यूगु, चि भ्याः दुगु नलकि बिध्न क्यनीगु थासय् थनया आगँमय् लय्लय् पत्तिकं जुइगु पुन्ही पुजाया आगँ ब्व (प्रसाद) बापाःचा पिन्सं नःसां छुं मजुगु ।

११) थन विहारे छथ्वः श्रेष्ठ खलःया उपासक उपासिका पिन्सं कृष्णया मूर्ति देछाया तःगुयात सहिष्णुताया चिं कथं सँदेपुजा पालाः तय्सं गुँलां बहीद्यो ब्वईबलय् ब्वया तईगु खः । थ्वहे कृष्णया मूर्ति दूगुलिं थन विहारे कृष्ण पुजा नं वया च्वंगु जुल ।

१२) थन विहारयागु निति नियम बाँलाना च्वंगुलीं यलया मेमेगु बहाः बहीलिई च्वंपिन्सं थुगु विहारयात आदर तया न्हापा पञ्चांग नगुमां (पात्र) पिहां मवःनिबलय् थन विहारे तयातःगु ग्वन्हलय् उल्लेख याना तइगु तिथि थःथःगु बहाःबहीलिई द्यःपाः कायेगु व द्यःपाः पुलेगु या नापं मेमेगु धार्मिक पुजा यायेगु याना वया च्वंगु ।

१३) यलय् दँय् दँसं कौलाथ्व पारू (नःलास्वाँ पिइगु दिं) निसें कौलाथ्व दशमी (चालँ क्वकाय्गु दिं) तक नःबही त्वालं न्ह्याका वया च्वंगु अष्टमातृका (गण) प्याखँनय् भैरब जुइम्ह ब्यक्तिं थन विहारया मूलुखाय् तयातःम्ह भैरबयात पुजा याना साधन याईगु खः ।

१४) थुगु विहार यलया छगू पुलाँगु नाँ दँगु धार्मिक स्थल जूगुलिं थन न्हिया न्हिथं सुथे पुजा याः वइपिं यलया भक्तजनपिनिगु श्रद्धा व आस्था दुगुलिं यलय् दँय् छक्वः न्याय्का वया च्वंगु मतयाः पाः लल्हाइगु चैत्य व यलय् बुद्ध जयन्ती कुन्ह नगर परिक्रमा याइम्ह बुद्धया प्रतिमा थुगु विहारे तय्गु याना तःगु दु ।

१५) बहाः बहीया ज्या सुचारू रूपं न्ह्याकेत विभिन्न बहाः बहीलिई आःजुपिनिगु ब्यवस्था याना तःगु दु । यलया मेमेगु बहाः बहीलिई पञ्चस्थवीर, दशस्थवीर व द्वादशस्थवीर आःजुपिनिगु ब्यवस्था दु थें, थुगु विहारया आगँमय् दशस्थवीर व दिगी बीसस्थवीर तया स्वीम्ह आःजुपिनिगु ब्यवस्था यानातःगु दु ।

१६) यलया मतयाः पाःया गणेश पुजा वइबलय् थन विहारे गुँलाँ बहीद्यो ब्वय्गु ईलय ब्वया तइम्ह गणेद्यः यात कया तःगु दु ।

१७) मासोपवास (माय् अवसं) मिजं तय्गु पाखें छुं कारणं भातपिन्थाय मतःसे छ्वयाहया तइपिं मिस्त मासोपवास (माय् अवसं) च्वं वइगु खः । थथे अवसं च्वंवइम्ह मय्जु निर्दोषम्ह जुसा अवसं च्वना लच्छि दैगु दिं कुन्हु मिजंया पाखें काः वई । उम्ह मय्जु दोषि थहरय् जुसा थःछैं थासं काःवइगु खः । थुकथं न्यायमाना क्यनीगु थ्व विहारया विषेशता खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया प्रज्ञापारमीता ग्रन्थया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाबिहारय् न्हियान्हिथं पाठ याकावया च्वंगु नव ग्रन्थ (नवसूत्र) मध्ये छगू तःधंगु ग्रन्थ जुयाच्वंगु थ्व सफू ने.सं. ३४५ (बि. सं. १२८२) स अभयमल्लया राज्यकालय् कापित नगरय् च्वंम्ह आनन्द नांया छम्ह भिक्षुं नील पत्रय् स्वर्णाक्षरं रञ्जनालिपी च्वयातःगु ग्रन्थ खः । आपत विपत जुइबलय् व थःम्हं मनं तुनागु पुरे जुइबलय् पाठ याकीगु खः । थ्व सफू पाठ याकीपिं भक्तजनपिं ये, यल व ख्वपयापिं जक मखुसे स्वनिगःया मेमेगु थासय् च्वंपिन्सं न पाठ याकःवयाच्वंगु दु । आः थ्व प्रज्ञापारमीता सफूया बारय् छत्वाःचा खँ न्ह्यथने ।

थनी नीखुसःदँ न्ह्यः नेपाःया कपिलवस्तुया लुम्बिनी वनस जन्म जुया बिज्याःम्ह सिद्धार्थ गौतम शाक्यमुनि बुद्धं जगतप्राणीया हित कल्याण यायेगुया हेतुं बोधिज्ञान प्राप्त यायेया निम्ति चाः चाः हिला बिज्याःबले वसपोलं भारतया बोधिगयास ध्यानय् च्वना बिज्याबलय् तस्सकं दुर्लभगु 'बोधिज्ञान' प्राप्त याना बिज्यात, अनंलि वसपोल "बुद्ध" जुल । अले थुकियागु दर्शन प्यंगू आर्य सत्य (१) दुःख (२) दुःख हेतु (३) दुःख निरोध (४) दुःख निरोधगामिनी (प्रतिपत्ति) आधारित जूवन । अले थुगु आर्य सत्ययागु ज्ञान दयेका निर्वाण पदतक थ्यंकेगु मूलंपु उद्घाटित जुल । अनंलि थ्व हे निर्वाण धयागु छखे 'प्रतीत्यसमुत्पाद' खःसा, मेखे शून्यताया न जुया च्वन । शून्यताया ज्ञान दतकि झीगु मनसं च्वंगु फुक्क विकल्प तथा विकारत ल्येंदनीगु जुल । मनसं च्वंगु विकल्प अथवा विकार फुतकि मन मुक्त जुइगु जुल, शून्यता प्रतीत जुइगु जुल, अर्थात दुःखयागु अन्त याना यंकेगुली प्रज्ञा ज्ञानया प्रधानता दइगु जुल ।

अले प्रज्ञापारमितास थ्व हे 'शून्यता' ज्ञान सीकेगु, थ्वीकेगु, आत्मसात यायेगु मूलंपु क्यनातःगु जुल । थुकियागु छगू दसू थन ब्वये –

प्रज्ञापारमिता हृदयसूत्रय् आयुष्मान शारिपुत्र बोधिसत्व आर्यअवलोकितेश्वरयाके थथे न्ह्यसः तयाबिज्याःगु जुल –

"हे बोधिसत्व आर्यअवलोकितेश्वर, न्ह्याम्हसियागु छँखा जूसां व छँखासं च्वंपिं जहान परिवारया

काय् म्ह्याय् जुयाच्वंपिन्सं अतिकं गम्भीरगु "प्रज्ञापारमिता" ब्वने, कने, सयेके, थ्वीके, अले उकी चर्या याये धका इच्छा यात धाल धाःसा इमित गुगुकथं गुजोगु शिक्षा दीक्षा बीगु भिं जुई ?"

अले थुगु न्ह्यसःया लिसः बोधिसत्व आर्यअवलोकितेश्वरं वसपोल आयुष्मान शारिपुत्रयात थथे धया बिज्याःगु जुल –

"गुगुनं छेंखाया जहान परिवारस् च्वनाच्वंपिं काय्मचा, म्ह्याय्मचापिन्सं अतिकं गम्भीरगु 'प्रज्ञापारमिता' ब्वनेत, थ्वीकेत तथा उकी चर्या यायेत इच्छा यात धाल धाःसा इमिसं न्हापां पञ्चसकन्ध धैगु म्हसीकेमाल, थ्वीकेमाल । पञ्च धैगु न्यागू, स्कन्ध धैगु तत्वया पुचः, वस्तु अथवा धर्मया पुचः । व थथे खः - (१) रूप स्कन्ध (२) वेदना स्कन्ध (३) संज्ञा स्कन्ध (४) संस्कार स्कन्ध (५) विज्ञान स्कन्ध ।"

थ्व न्यागू स्कन्धयात थुमिगु थःथःगु स्वभाव गुण लक्षणं हे 'शून्य' अर्थात सारतत्व मदुगु, स्वअस्तित्व धैगु मदुगु, थःगु धैगु छुं हेनं मदया च्वंगु धकाः सीकेमाः, थ्वीकेमा ।

वास्तवय थ्व न्यागू स्कन्धयात थुमिगु थःथःगु स्वभावं लक्षणं हे 'शून्य' धकाः सीकेमाःगु जुयाच्वन । थन थ्व शून्य धइगुया अर्थ ल्याःचाः (१, २, ३, ४, ५ इत्यादि) यागु "०" थें छुं मदुगु सामान्यगु शून्य मखु । अकें थन 'शून्य' धाये मात्रं हे छुं मदुगु हुसुलु फुसुलुयात 'शून्य' धाःगु जुइ धकाः बिचाः यायेमज्यू । थन 'शून्य' धइगुया अर्थ सारतत्व मदुगु, स्वअस्तित्व धइगु मदुगु, वस्तुयात शून्य धाइगु धका सीकेमाःगु जुल । अकें गुगुनं वस्तुस, धर्मस थःगु स्वभाव अर्थात वास्तविक स्वतन्त्र अस्तित्व मदु धइगु सीकेमाल, थ्वीकेमाल फुक्क वस्तुया स्वभाव शून्यता हे जुल, सर्गःया शून्यता जूथेंनतुं । अथे नं फय् वैबलय्, हाकुसे ख्वातुसे च्वंगु सुपाँय्तेसं त्वोपुइबलय किचः काचः थें खने दयाच्वनिबलय् अज्ञान व क्लेश दयाच्वंपिं मनुतय्सं धयाच्वनी – गुबलें सर्गः ख्यूँसे च्वन, गुबलें सर्गः धइगु चकना च्वन । तर प्रज्ञापारमितास च्वंगु प्रज्ञा ज्ञानं वात्तुवालाः स्वत धाःसा व सर्ग धइगु गुबलसं ख्यूँ जुया च्वंगु नं मदु, तुयू जुयाच्वंगु नं मदु, व सर्गः ला 'स्वभाव शून्य' जकहे जुयाच्वंगु खः अर्थात स्वअस्तित्व शून्य, थःगु वस्तु छुं हे नं मदयाच्वंगु जक खः ।

क्वाःबाहाः (हिरण्यवर्ण महाविहार) स स्थापना यानातःगु अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितास ब्वल्हनाच्वंगु दकसिबय् च्वःन्ह्यागु शून्यता दर्शन धइगु नं थ्वहे जुल । प्रज्ञापारमिताया मूलिधंसा जुयाच्वंगु शून्यतायात भिंच्याता प्रकारं छ्यलातःगु जुयाच्वन, गथेकि –

१)	अध्यात्म शून्यता	=	सत्वयागु दुनेयागु शून्यता
२)	वहिर्घा शून्यता	=	सत्वयागु पिनेयागु शून्यता
३)	अध्यात्म बहिर्घा शून्यता	=	सत्वयागु दुने व पिनेयागु शून्यता
४)	शून्यता शून्यता	=	शून्यता ज्ञानयागु शून्यता
५)	महा शून्यता	=	महान् अनन्तयागु शून्यता
६)	परमार्थ शून्यता	=	निर्वाणयागु शून्यता
७)	संस्कृत शून्यता	=	सहेतुक शून्यता
८)	असंस्कृत शून्यता	=	अहेतुक शून्यता (अकृत, अनुत्पन्न)
९)	अत्यन्त शून्यता	=	असीमिततायागु शून्यता
१०)	अनवराग्र शून्यता	=	आदि व अन्तयागु शून्यता

११)	अनवकार शून्यता	=	अखण्डनीयता (अकाटचता) यागु शून्यता
१२)	प्रकृति शून्यता	=	प्रकृतियागु शून्यता
१३)	सर्वधर्म शून्यता	=	सर्वसत्वयागु शून्यता
१४)	लक्षण शून्यता	=	परिभाषायागु शून्यता
१५)	अनुपलम्भ शून्यता	=	भूत, वर्तमान व भविष्ययागु शून्यता
१६)	अभाव स्वभाव शून्यता	=	थःगुपन मदुगु शून्यता
१७)	अभाव शून्यता	=	अभावयागु शून्यता
१८)	स्वभाव शून्यता	=	थःधैगुयाहे शून्यता

थ्व चवय्‌च्वंगु भिन्च्याता प्रकारया शून्यताया ल्यूल्यू मेगु निगू प्रकारया शून्यतानं दु, व खः :- (१) भाव शून्यता । थ्वया अर्थ खः उपादान सकन्धया न्यागुपुचःनं फुसुलु जक धइगु शून्यता (२) परभाव शून्यता । थ्वया अर्थ खः :- गुगुनं ज्याभलं नं सत्यतायागु निर्माण याये फैमखु । छाय्‌धाःसा शून्यतायात छुकिनं थीफैमखु धइगु शून्यता ।

भगवान बुद्धं प्रतिपादित यानाबिज्यागु बौद्धधर्म दर्शनस मध्यम प्रतिपद् अर्थात् मध्यममार्ग दर्शनस विशेष जोड बियातःगु जुल । मध्यम मार्गयागु दुग्यंगु अर्थ खः 'दु' नं मखु, 'मदु' नं मखु धइगुया दथ्वी च्वनीगु स्थिति अर्थात अन्तद्वयबर्जित माध्यमिक दृष्टि । लिपा ईसाया प्रथम शताब्दीपाखे बौद्धधर्मया छम्ह प्रकाण्ड बौद्ध आचार्य विद्वान नागार्जुनं थ्व हे मध्यम मार्गयात केन्द्रविन्दु यानाः प्रसङ्ग वाक्य पद्धतियागु प्रयोगकथं 'माध्यमिक दर्शन' प्रकाशय् हयाः थ्वयात ब्वल्हंका न्ह्यब्वःगु जुल । अले थुकियागुहे छगू उपज खः शून्यता ज्ञान अथवा शून्यवादया मूलिधंसा जुयाच्वंगु "प्रज्ञापारमिता सूत्र" अर्थात निर्विकल्प अवस्थायागु परमार्थ ज्ञान, थ्व यात हानं मेकथं धायेगु जूसा स्वभाव शून्यता दर्शन ।

प्रज्ञापारमिता हृदय सूत्रय बोधिसत्व आर्यवलोकितेस्वरं आयुष्मान शारिपुत्रयात हानं प्रज्ञापारमितास च्वंगु मूल दर्शन थथे कनाबिज्याःगु जुल –

"रूपं शून्यता, शून्यता एवं रूपम्
रूपात् नं पृथक शून्यता
शून्यतायाः न पृथग् रूपम्
यद् रूपम् सा शून्यता या शून्यता तद् रूपम् "

(रूप धैगु शून्यताया लक्षणं युक्त जुयाच्वंगु दु, अकें व रूप धैगु वस्तु हे मदु । अले व रूप धैगु वस्तु छु ले धाःसा व नं 'शून्यता' जक खः । रूपं भिन्नगु शून्यता मदु अथेहे शून्यतां भिन्नगु रूप मदु । रूप धायेगु व शून्यता धायेगु छगू हे खँ खः । गुगुयात भीसं रूप धयाच्वना व शून्य हे जक खः । अले गुगु शून्यता खः व हे रूप खः । शून्यतायागु लक्षण रूपस च्वंगुलिं याना रूप व शून्यताया दथ्वी छुं भेद फरक मदु ।)

महायानी बौद्धधर्म दर्शनया नुगःचू जुयाच्वंगु थ्व 'शून्यता' अथवा 'शून्यवाद' परमार्थ ज्ञान प्राप्त यायेत छ्यले माःगु ज्याभः जुयाच्वन । तर थ्व 'शून्यता' धयागु स्वयं साध्य मखु, थ्वला मन ब्वय्‌गु धइगु अवस्था हे मदयेका चित्तयात 'प्रज्ञा' म्हसीकेया लागि लँ क्यनीगु सम्म खः । अकें थ्व शून्यता धयागु

प्रज्ञारूपी धैथाय् थ्यंकाबीगु स्वाहाने खः । अथेनं 'शून्यता', शून्यता जक धायेसयेकां थ्व शून्यता ज्ञान प्राप्त ज्वीगु मखु । थ्व शून्यता ज्ञान मुख्य याना प्रज्ञापारमितास चर्या यायेसलकि प्राप्त यायेत अःपु ज्वीगु खः । अकें गुरूजनपिन्सं, आचार्यपिन्सं, साधकजनपिन्सं थथे धयातल –

न शून्ये चरति नाशून्ये चरति

चरति प्रज्ञापारमिताथाम्

भावार्थ – शून्यतास जक चर्या यायेगु मखु, अशून्यतास जक चर्या यायेगु नं मखु । चर्या यायेगुला प्रज्ञापारमितास ।

अले हान थन प्रज्ञापारमिता जक धायेमात्रं हे दानपारमिता, शीलपारमिता, समाधिपारमिता, ध्यानपारमिता व वीर्यपारमितास चर्या पूवंका 'प्रज्ञा' धारण यायेफइगु पारमिता 'सर्वाकारज्ञता' (प्रज्ञारूपी ज्ञानया थीथी विधाया ज्ञान) प्राप्त याये सयेकेगु खः । थुकियागु हे लागि सिद्धजनपिन्सं, साधकजनपिन्सं, आचार्यपिन्स सदाचारयागु नियम, विनय, अनेक धर्मक्रिया दयेकातःगु जुल । वास्तवय् थौंनं क्वाःबाहाः (हिरण्यवर्ण महाविहार) स गुलिनं थीथी कथंयागु धर्म क्रिया पद्धतित, सांस्कृतिक विधि विधानत कार्यान्वित जुयाच्वंगु जुल व फुक बांलाक वाचायेका स्वयाहयेबले छगू नं छगू प्रकारं प्रज्ञापारमितास चर्या याकातःगु खनेदु । अले थुजोगु हे चर्याया अन्तर्गत थन क्वाःबाहालये (क्वाःपतय्) च्वंम्ह शाक्यमुनि बुद्धयात धर्मकाय रूपी बुद्ध जुयाः प्रज्ञा व करूणा ज्वनाः पृथ्वीस क्वहाँ बिज्याःम्ह देवत्व दुम्ह बुद्ध धकाः वसपोलयात सप्तविधानोत्तर पुजा यानावयाच्वंगु जुल । प्रज्ञापारमिता ग्रन्थरत्नयातनं मूर्तरूपय् दशकर्म खंकाः प्रतिष्ठा यायेगु याना हल । फलतः मूर्तिलक्षणया प्रणेतातय्गु विधिकथं पलिस्वाँया द्योने वज्रासनस च्वनाबिज्याःम्ह प्रज्ञापारमिताया ल्हाः नं प्यका खनेदत, न्ह्यःने धर्मचक्र मुद्रा ज्यानाच्वंगु, निका ल्हाः, जःपाखे जपमाला ज्वनाच्वंगु, छका ल्हाः, अथेहे खःपाखे सफू ज्वनाच्वंगु, छका ल्हाः । वर्ण धाःसा म्हासुगु । अले प्रज्ञापारमितायागु थ्वहे मूर्त रूप शक्तिया प्रतीक, प्रज्ञाया प्रतीक, अथेहे शून्यता दर्शनयानं प्रतीक जूवल ।

थ्व प्रज्ञापारमिता सफू हिरण्यवर्ण महाविहारय् थ्यंगु बारय् थुकथं दु ।

नेपाःया महाराज लक्ष्मीसिंहया राज्य कालय् प्राचीन विशाल नगरय् (नःदलय्) च्वंपि आपासिया थःपिनिगु धर्म कर्म व लजगालं जक जीवन हने मफया त्यः मत्यःगु कर्म नं याना हःगु जुयाच्वन । गुकिं यानां थुगु नगर प्रतिहे घृणा पिहाँ वःगु खः । जगे खी फाना लुँ जुगु (मत्यःगु कर्म जय जूगु) या कारणं हे उगु नगरय् घृणा पिहाँ वगु खः । आपासिनं मत्यःगु हे कर्मयाना च्वपिं जुयावल ।

अथेसां नय् खनेमा मखनेमा ब्राम्हण जात जुया गुगु यज्ञयाआदि धर्म कर्म बाहेक मेगु छुं लजगाया पाखे जीवन हनेगु ज्या याय्मखु धयागु नियतं छन्हु ब्राम्हण जातिया निम्ह दाजुकिजाया परिवारपिं थुगु नगरय् च्वनाः ठीक ज्वीमखुत मेगु हे नगरय् च्वं वनेगु धयागु सल्लाह जुया थुगु नगर त्वःता माःमाःगु सामानया नापं स्वर्ण पुस्तक, रञ्जनाक्षर लिखित नीलपत्र अष्टसहश्रिका प्रज्ञापारमिता छगू नं ज्वनाः यल देया अग्निमठ निर्माण ज्वी थासय् थ्यंक वल । थन हे बाँलाक अग्निमठ स्थापना याना न्हि न्हि अनेक यज्ञयागादिकर्म यानाच्वन । सुनानं यज्ञ आदि याकः वःसा यानाबिया थुगु पाखें अःपुक जीवन निर्वाह याना च्वन । थ्व हे कारणं "अग्निमठ" धयागु छगू नामं थौकन्हय् प्रसिद्ध जुल ।

छन्हु अग्निमथया अभिभारा दाजुम्हसित त्वःता किजाम्ह याकःचा स्वर्ण पुस्तक प्रज्ञापारमिता छगू जक थःम्ह कया अग्निमठया नापसं च्वंगु थःत ल्वःगु तःधंगु थाय् बुबहालय् च्वंवल । थन हे प्रवजित नं जुल । माःगु शिक्षा दिक्षा व पुस्तकया सुरक्षा याना थःगु जन्म काःछि प्रवजित जीवन हनाच्वन ।

छन्ह थुपिं दाजु किजा निम्हसिया पूर्खा संरक्षण याय्गु खँय् खँल्हाबल्हा जुल । छगू छगू चिं तय्गु निर्णय नं जुल । थ्वहे निर्णय कथं बुबहालय् "वर" सिमा पीगु ज्या नं जुल । थ्व वर सिमा थौं तकं बुबहाःया दिगीया ल्यूने दनि ।

लिपा स्वर्ण पुस्तक प्रज्ञापारमिता थः मनूया पाखें मुखअष्टमी कुन्हु हिरण्यवर्ण महाविहारय् दुने तय्हःगु जुल । थ्व दिंया लुमन्ति कथं थन मुखः अष्टमी कुन्हु थुगु सफू पुजायाना पाठ याका गुथि हना वयाच्वंगु थौंया उद्यापी दनी ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया मूलुखा (भैरव लुखा) या संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाबिहारया भैरब लुखा बारय् जनश्रुति थथें दु –

उपत्यकाय् न्हापा तन्त्रया प्रभाव तःच्वया च्वंबले तन्त्र शक्तिया प्रतिस्पर्धा नं बरोबर जूगु खँ न्यनेदु । उगु इलय् थनया वंता आगंमय् च्वंम्ह चक्रेश्वर आचार्य व मेम्ह छम्ह तान्त्रिक ब्राम्हण न्हिथं पिठय वनां मन्त्र साधन याःवनाच्वंगु जुल । छन्हु मन्त्र साधन याना लिहाँ वःबलय् बिहारया मूलुखाय् थ्यनेवं चक्रेश्वर आचार्ययात तान्त्रिक ब्राम्हणं तन्त्र प्रयोग याना बाण तोतल । बिहारया लुखाँ दुहाँ वयेवं आचार्य छतपते जुया मुर्छा (वेहोस) जुल । आगंया भ्यालय् च्वना च्वंम्ह अजिं आचार्य आकभ्राकंमुर्छा जूगु खनां जोगाम्बरया जल कया क्वहाँवना जल त्वंका आचार्ययात होसय् वय्कल । आचार्य थःतः जूगु खँ फुक्कं अजियात कन, लिइपा निम्हं जाना मन्त्र साधन याना ब्राम्हणयात साला लुखाया न्ह्यःने तया तन्त्र शक्तिं सनेहे मफय्क तारणतया बिल । आचार्य व अजि निम्हेसियागु तन्त्र शक्तिया प्रभाव खना, ब्राम्हणं थःम्हं द्वंकागुयात क्षमा फ्वना जिं यानागु पापयात थन हे च्वना जिं भोग याये जितः शरण कया बिज्याहुँ धकाः भोसुना अन हे प्राण तोतल ।

लिइपा भैरव लुखा दुने ब्राम्हणं प्राण त्वःतुगु थासय् गाःम्हुया विधि पूर्वकं थुना ताहाकःगु ल्वहँतं तोपुया बिल । थ्व थासय् लिइपा थथे सूं नं तान्त्रिकं छुं प्रकारं अनिष्ठ याये मफयेमा धकाः मभिंपिन्त दमन याय्या निम्तिं भैरब साधन याना मूलुखाय् पाःतया ब्यूगु जुल ।

यलय् दयँ दसं कौलाथ्व पारू (नःलास्वाँ पिइगु दिं) निसें कौलाथ्व दशमी (चालं क्वकाय्गु दिं तक नःबही त्वालं न्ह्याकावयाच्वंगु अष्टमातृका (गण) प्याखनय् भैरब जुया च्वनीम्हं भैरब साधन याःवइगुनं थ्वहे मूलुखाया भैरब खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया न्हापांगु ल्वहंया मूलुखा फुसय् च्वंगु श्री धर्मधातुबागीश्वर मण्डल

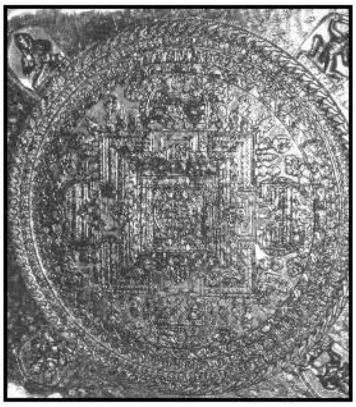

धर्मधातु वागीश्वर मण्डलया कुटागारया दथुइ, विश्वपद्मया न्ह्यःने सिंह दयाच्वन । वया द्योने चन्द्रमण्डल वयां द्योने नकतिनी लुयावःगु सूर्यमण्डलयागु सुवर्ण वर्णगु प्रकाश फिंजय् यानाः इन्द्रनील वर्ण थें यागु रश्मि प्रकाशमान जुयाच्वंगु वज्ररत्न पद्मया द्यःने वज्रपर्यङ्क मुद्रा याना योगासनय् च्वना बिज्याम्ह वसपोल श्री मञ्जुघोष जुल । पञ्चबुद्ध अङ्कित रत्नया मकुटं पुया विचित्रगु रत्न मालादि तिसा व वस्त्रं छायेपिया श्रृंगार रसय् च्वना मुसुहुं न्हिला बिज्याम्ह वसपोल प्यपाःख्वाः च्याका ल्हा धरय् याना बिज्यानाच्वंम्ह खः ।

वसपोलया मूलगु ख्वाः श्वेतवर्ण, जवय् च्वंगु ख्वाः नीलवर्ण, खवय् च्वंगु ख्वाः रक्तवर्ण व ल्यूने च्वंगु ख्वाः पीतवर्णगु खः । वसपोलया च्याका ल्हाः मध्ये मूलगु निकाल्हाः तं धर्मचक्र मुद्रा ज्याना बिज्यात । मेगु खुका ल्हाःतं खड्ग, प्रज्ञापारमिता सफू, धनुष, वाण, वज्र व घण्ट (गं) धारण याना बिज्यानाच्वन । थुगु मण्डलया न्हापांगु चाकलय् च्यागू दिशाय् च्याम्ह उष्णीष देवतापिं बिज्याना च्वन । थुगु चाकःया छचालं प्यंगू दिशाय् प्यपाः ख्वाः च्याका ल्हाः दुपिं प्यम्ह तथागतपिं प्यंगू विदिशाय् सत्व पर्यङ्क मुद्रा ज्याना बिज्यानाच्वंपि लोचनी, मामकी, पाण्डुरा व तारा देवीपिं बिज्यानाच्वन ।

पूर्व दिशाय् गजराज किसिया आसन याना वज्रपर्यङ्क मुद्रा याना अक्षोभ्य तथागत बिज्यानाच्वन । थ्वसपोलया प्यपाः ख्वाः मध्ये मूलगु ख्वाः नीलवर्ण जुया मेगु शीत, पीत, रक्त वर्णगु जुल । अथेहे च्याका ल्हाःतं छसिकथं खड्ग, तर्जनी, वज्र, घण्ट, धनुष, वाण, अंकुश व पाश ज्वना बिज्यानाच्वंगु जुल । थ्वसपोलयात वज्रसत्व, वज्रराज, वज्रराग व वज्रसाधुपिन्सं चाहुला च्वंगु जुल ।

दक्षिण दिशाय् अश्वराज सल आसन याना वज्रपर्यङ्क मुद्रा ज्याना रत्वसंभव तथागत बिज्याना च्वन । थ्वसपोलया प्यपाः ख्वाः मध्ये मूलगु ख्वाः पीतवर्ण जुया मेगु स्वपाः ख्वाः नील, श्वेत व रक्तवर्णगु जुल । थ्वसपोल च्याका ल्हाःतं छसिकथं वज्र, खड्ग, वाण, अंकुश, चिन्तामणि ध्वज, घण्ट, पाश व धनुष ज्वना बिज्याना च्वन । अले वसपोलयात वज्ररत्न, वज्रसूर्य, वज्रकेतु व वज्रहास धैपिं प्यम्ह देवतापिन्सं चाहुला च्वंगु जुल ।

अथेहे पश्चिम दिशाय् मयूर आसन याना वज्रपर्यङ्क मुद्रा याना अमिताभ तथागत बिज्यानाच्वन । वसपोलया मूलगु ख्वाः रक्तवर्णगु जुया मेगु स्वपाः नील, शुक्ल व पीतवर्णगु जुल । थ्वसपोलया च्याका ल्हाःतं वज्र, वाण, खड्ग, अंकुश, पद्म, धनुष, पाश व घण्ट ज्वना बिज्यानाच्वंगु जुल । अले वज्रधर्म, वज्रतीक्ष्ण, वज्रहेतु व वज्रभाष थेंपिं प्यम्ह देवतापिन्सं वसपोलयात चाहुलाच्वंगु जुल ।

उत्तर दिशाय् गरूड आसन याना वज्रपर्यङ्क अमोघसिद्धि तथागत बिज्याना च्वन । वसपोलया मूलगु ख्वाः श्यामवर्ण जुया मेगु स्वपाः ख्वाः पीत, रक्त व श्वेतवर्णगु जुल । थ्वसपोलं च्याका ल्हाःतं खड्ग, वज्र वाण, अंकुश, तर्जनी, घण्ट, धनुष व पाश ज्वना बिज्यानाच्वन । थ्वसपोलयात छचालं वज्रकर्म, वज्ररक्ष, वज्रयक्ष व वज्रसन्धि थेंपिं प्यम्ह देवतापिन्सं वसपोलयात चाहुलाच्वन ।

न्हापांगु चाकलय् च्वंगु द्वारय् वज्रांकुश, वज्रपाश, वज्रस्फोट व वज्रावेश प्यम्ह द्वार देवतापि बिज्यानाच्वन । मण्डलया निगूगु चाकलय् पूर्व दिशाय् भिंनिम्ह भूमि देवतापि बिज्यानाच्वन । दक्षिण दिशाय् द्वादश पारमिता देवतापिं बिज्यानाच्वन । पश्चिम दिशाय् द्वादश वशिता देवीपिं बिज्यानाच्वन । उत्तर दिशाय् द्वादश धारणी देवीपिं बिज्यानाच्वन । थुगु निगूगु चाकलय् च्वंगु प्यंगू द्वारय् प्यम्ह प्रतिसम्भिदा देवतापिं बिज्यानाच्वनसा प्यंगू विदिशाय् प्यम्ह पूजा देवीपिं बिज्यानाच्वन ।

मण्डलया स्वंगूगु चाकलय् मूल मञ्जुघोषया छचाखेरं प्यंगू दिशाय् याना षोड्श बोधिसत्वपिं बिज्यानाच्वन । थुगु हे चाकलय् भिगु दिशाय् भिम्ह दशक्रोध देवतापिं बिज्यानाच्वन । हानं प्यकुनय् अष्ट पूजादेवीपिं नं बिज्याना च्वन । मण्डलया प्यंगूगु चाकलय् च्वंगु च्यागू दिशाय् च्याम्ह अष्टलोकपाल देवतापिं बिज्यानाच्वन । थ्वयानं पिने नवग्रह देवता चतु बलभद्र आदि देवता, अष्टनागराजपिं, अष्टसुर गणपिं, हारती आदि अष्टयक्षणी अष्टयक्षराजपिं, अष्टविशंति नक्षत्र देवतापिं बिज्यानाच्वंगु जुल ।

थुगु कथं धर्मधातु मण्डलय् बुद्ध, बोधिसत्वपिं, अनेक देव, देवता, नागपिं, यक्ष, असुर, नक्षत्रादि देवतापिं बिज्याना च्वंगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह महांकालया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया मूलुखा दुहां वना स्वः रिखय् स्थापना यानातःम्ह श्री महाकालयात बज्रवीर महाकाल धकाः नं धाई । थुम्ह बज्रवीर महाकाल उत्थितावस्थाय् खट्वाङ्ग सहित जःगु ल्हातिं बज्रकर्ति व खःगु ल्हातिं कपालपात्र धारण याना सवासन यानाच्वंगु खः । महाकालयागु सांकेतिक अर्थ कथं स्वयायकेबलय् थुम्ह द्यः अक्षोभ्य कुलयाम्ह जुया विशेष ज्ञानया प्रतिक रूपं कयातःगु खने दु । महाकालया अर्थ अनन्तकाल खःसा दनाच्वंगुया अर्थय् काल वा समय धयागु निरन्तर मद्यूसे न्ह्यानाच्वनी थें बुद्ध शासन रक्षकया रूपय् ताकाल तकं न्ह्याबले जागरूक जुया च्वनिगु खः । अथे हे सीम्हसित न्ह्याच्वंगु अर्थात आसनया रूपय् सवासन याना च्वंगुया अर्थय् समय धैगु गुबलें सी मखुगु जुया महाकाल मृत्यु पाखें अलगम्हया प्रतिक कथं कयातःगु जुल । अथे जुयाः अनन्त काल तक्कं बुद्ध शासन रक्षार्थ धर्म रक्षकया रूपय् महांकालयात कयातःगु जुल । थ्व हे अर्थय् महाकालयात धर्मपाल धकाः नं धायगु याः । अथे हे द्वारय् च्वनाबिज्याइम्ह जुया द्वारपाल नं धायेगु याः ।

बौद्ध समाजय् विभिन्न पुजा यानावनेगु भ्वलय् महाकालयात नं आह्वान याना ध्यान च्वनेगु, स्वां ब्वयेगु स्तोत्रादि ब्वनेगु याना वयाच्वंगु दु । अक्षोभ्य कूलयाम्ह रक्षक देवता महाकालयात न्हिथं पुजा यायेगुया नाप नापं थुम्ह देवतायात पुजा यायेगु बिशेष दि कृष्णपक्षया चतुर्दशी - वाय्यागु चन्हे कुन्हु खः । थ्व कुन्हु थुम्ह देवतायात मूल याना गुथि हनेमाःपिं नं बौद्ध समाजय् अद्यापि दनि । मृत्यु भय रक्षार्थया रूपय् मृत्युमार त्याके मफयेकावनेगु हेतु महाकाल देवताया पुजा यायेगु याना वयाच्वंगु खने दु ।

थ्जःगु समाजय् बज्रवीर महाकालयात पुजाय् जक सिमित मयासे थ्जः पूर्वाचार्यपिन्सं श्री बज्रवीर महाकालयागु तन्त्रशास्त्र कथं शिक्षा दिक्षा कयावनेगु, ध्यान याना समाधि दनेगु, जाप यायेगु निसें मण्डल च्वयाः ब्रतादि च्वनेगु थ्यंकया व्यवस्था यानावंगु दु ।

महाकालयागु शिक्षादिक्षा दिक्षित जुयाः ब्रतादि च्वनागुया फल छचाखेर वयेयःगु भय, बिध्न, उपद्रव,

महामारी आदि पाखें रक्षा जुयाः सदां सुभिक्ष जुयाः मंगल जुइगुया बारे श्री चतुर्दशी ब्रत महात्मय नामगु सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थुगु सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथं गुम्हसिनं प्रत्येक कृष्ण पक्षया चतुर्दशी कुन्हु महांकाल ब्रत च्वनेया निमित्त उपोषध नियम पालन याना गुरू सहित त्रिरत्नया शरणय् वना बिधि कथं महांकालयाःगु मण्डल दय्काः आह्वान याना एकचित्तं ध्यान समाधि दनाः पञ्चोपचार सहित पुजा याना सेवा यानाच्वनी, उम्हसित छुं नं भय मदयाः अष्टसिद्धि लाभ जुया रक्षा जुयाच्वनी ।

महांकाल ब्रत च्वनेगुया बिधि, पुजाविधि, ध्यान, स्तोत्रादि ब्वनावनेगुया बारय् थी थी पुजा सफू व बौद्ध धर्मग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अथे हे महांकालयागु गुह्यपुजा यानावनेबलय् चचा हाला थ्यंक पुजा यानावनेगु हेतुं तःपु मछि चचा नं रचना यानातःगु दु । थुकी मध्यय् बज्रवीर महांकाल, ओं.आः हुँ स्वभाव, पंचकपाल प्रशिद्धगु चचा खः ।

महांकाल साधन यायेगुया विषय नं साधानमाला सफुतिइ थी थी याना तःपु मछि साधन यायेगु विधि, परिचय एवं ध्यान आदिया बारय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अथे हे श्री चतुर्दशी ब्रत महात्म्य नामगु सफुतिइ नं बज्रवीर महाकालया परिचय एवं ब्रतादि च्वनेगुया बारय् उल्लेख यानातःगु दु । थुगु सफुतिइ बज्रवीर महाकालया परिचय थुकथं बियातल -

"बज्रवीर महाकाल, गुम्ह अत्यन्त शुद्धगु, तःधंगु शरीर दयाः हाकूवर्णम्ह (इन्दनील), प्रलयकालया मिं थें जाज्वल्यमानगु प्रकाशं यानाः सर्वाङ्ग छ्वयाच्वंगु थें ग्यानापुसे च्वंम्ह, ह्याउँसे ग्व ग्वः लाःगु मिखा दया विजुली समानगु प्रकाशं याना छ्वयाच्वंगु मिं थें बेबेक्वयेक थब्वया वनाच्वंगु सियूगु सँ जुया तः ग्वया नं लुतुरूक प्याहाँवया च्वंगु प्वाः सहित ल्ह्वंगु शरीर जुया ग्यानापुगु रूपं अक्षोभ्य बुद्ध शिरय् तयाः छ्यंमाला क्वखायाः धुंया छ्यंगुतिं जंय् हिनाः नागया तिसां तियाः द्वछिका ल्हाः दुम्ह विश्वरूप जुयाः शमशानया दथुइ च्वना महाभैरवया रूप धारण याना च्वंम्ह ।"

महायानी बौद्ध देवीदेवतापिं ज्ञानया प्रतिक कथं, ज्ञानबोधया प्रतिक कथं कयातइगु जुल । थ्व हे अनुसार थुम्ह सर्वविघ्नविनायक महांकाल देवता नं बिशुद्धज्ञान आर्जन याना वनेगु हेतुं प्रतिक कथं कयातःगु जुल । आः थुम्ह महांकालया सांकेतिक अर्थ अर्थात् अर्थ बिशुद्धि पाखे छकः नं दुहाँवना स्वये ।

थ्वसपोल महाकाल गाढा वचूगु वर्णम्ह जुयाबिज्याःगु अपरिवर्तनीय धर्मकालया प्रतिक खः । स्वंगः मिखाया प्रतिक स्वंगुकाल - भूत, भविष्य, वर्तमानया अववोध जुइकाच्वंम्ह खः । अथे हे बज्रसत्व ज्ञान बिशुद्धि स्वरूप अक्षोभ्य धारण यानाच्वंगु खःसा मुकुटय् च्वंगु न्यागः कवं छ्यँया प्रतिक न्यागू विषरूपी द्वेष, तृष्णा, ईर्ष्या, अज्ञानता व अहंकारयात त्याग यानां न्यागू विशुद्ध ज्ञान आर्जन यायेगु खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह गुह्येश्वरी देवीया संक्षिप्त परिचय

स्वयम्भू पुराणय् बियातःगुकथं महाचीनं बिज्याःम्ह मन्जुश्री गुरू कालीदहःया लः पिछ्वय् धुंका श्री स्वयम्भु ज्योतीरूप उत्पन्न जुयाच्वंगु पलेस्वाँयात बाँलाक आसन दयेका सुरक्षित यायेधुंका हानं पलेसकि कुतुं वनाच्वंगु थासं (गुह्येश्वरी कुण्ड) लं तस्सकं जलतरंग बढे जुया लः थहाँवयाच्वन । उगु इलय् सर्वज्ञानी बिलक्षण जुयाच्वंम्ह मन्जुबज्र न्हापा थें लखं पुरय् जुया नागदह जुई धकाः शंका कया बज्रधरय् यानाच्वंम्ह मन्जुबज्र हेबज्र समाधिइ च्वना जल स्तम्भन क्रिया यानाबिल ।

विपश्वी तथागतं पिना थकूगु पले-सकि कुतुंवना सिद्धजुयाच्वंगु थुगु भूमिकुण्डया बारय् थथे बर्णन् यानातल- स्वयबलय् कुछिमात्र भूगर्भय् दुने लानाच्वंगु स्वहः दुगु पलेस्वाँ पाखें पलेपुकुण्ड बनय् जुया त्रिकोणाकार जुया सुन्दर जुयाच्वंगु 'धर्मोदयरूप' थुगु थासय् पुष्प, धूप आदिया वर्णगन्धं सहितगु बुलुबुलु लः प्वप्वःचा खानाच्वंगुथें सुरापानया बास वयाच्वंगु थुकि आकार प्रकार छुं सिइमदु । निरञ्जन निराकार सकभन स्वाः खनेदुगु ज्योतिरूप भगवान जलरूप जुया च्वंगु दर्शनलात । उबलय् मन्जुश्रीनं तस्सकं हर्ष जुया भक्तिपूर्वक पुजादि सत्कार यात । तत्सक्षणय् उगु कुण्डलं प्रेताशनयाना स्वंगः मिखा कना कर्तिपात्र ज्वना प्रज्ञोपाय स्वरूपं भिंखुदँया वैश जुया पंचमुद्रा-चक्री, कुण्डल, कण्ठी, रोचक, मेखलातिया, पंचबुद्धया मुकुटं पुया, नवनात्यरूपं संयुक्त जुया, वीरेश्वरपिंसं चाहुइका नग्नरूप, सियूगु तिंतिं स्वाःगु सँ जुया, चन्द्र सूर्यया कुण्डलं सुया, नरशिलमाला क्वखाया, उत्तरपाखें स्वयाच्वंम्ह नैरात्मा गुह्येश्वरी दर्शन बिल । थ्वहे कुण्डलं नैरात्मा गुह्येश्वरी दर्शन ब्यूगु कथं कुण्डलया प्रतिक थन कलस स्वना तःगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया स्वयम्भू रत्नचैत्य (देगुद्यः) या संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया दथ्वी स्वयम्भू रत्नचैत्य विराजमान जुया च्वंगु दु । थुगु स्वयम्भू चैत्य थन संघया मूलम्ह कूलदेवता (देगु द्यः) खः । भगवान बुद्धं मालाः विज्यागु हानं हानं जन्म काय् म्वाःलिगु व सीइ म्वाःलिगु अवस्था निरोध सत्य, निर्वाण धातु, धर्मधातु स्वरूप उत्पति व विनाश मदुगु, न्ह्यावलें न्ह्यागु थासय् नं दया च्वनीगु चित्तया सून्य स्वभावया ज्ञान, चैतन्यया प्रतिक रत्नकेतु चैत्य थुगु महाविहारया केन्द्र विन्दु जुयाच्वन ।

स्वयम्भु चैत्ययागु त्रिवेदिका हे त्रिधातु, कामधातु, रूपधातु, आरूप्यधातुया प्रतीक । उकीइ द्योने च्वंगु पद्माकृति हे विषय जञ्जालं क्लेश पापं अलिप्तगु अर्थ । उकिइ छचालं च्वंपिं पञ्चबुद्ध हे पञ्चमहाभूतमय् भौतिक संसारय वास याना च्वंपिं पञ्चस्कन्धया आत्मा जुयाच्वंपिं प्राणीपिनिगु चित्तवृति पञ्चविष परिशुद्ध यानाः पञ्चज्ञानया शिक्षा-दीक्षा बियाः पञ्चबुद्धात्मक स्वयम्भू धर्मधातु ज्ञानया माध्यमद्वारा महामोक्ष प्राप्त याकेत तत्पर जुयाच्वंपिं । व हे पञ्चबुद्धपिनि शक्ति स्वरूपं च्वना च्वंपिं लोचनी, मामकी, पाण्डुरा एवं आर्यतारा तर वज्रधातेश्वरीया मूर्ति जक थन क्यनातःगु मदु । अले थ्व हे चीवाहाःगोया च्वसं प्यख्यरसं मिखा कंकातःगु दु -थ्व खः भवसंसारय् च्वनाच्वंपिं प्राणिपिनिगु हितसुख शान्ति निम्ति शून्यता महाकरूणा प्रज्ञोपायया दृष्टि अवलोकन याना सतर्क व जागृत जुयाः स्वयाच्वंगु । मेगु अर्थय् पञ्चज्ञानचक्षु स्वयाच्वंगु । थुगु मिखाया दत्थुइ च्वंगु प्रश्नचिन्ह थें जाःगु गुगु चिन्ह अंकित यानातःगु खः । थुकियात तथागतपिं समाधिइ च्वनिवलय् जक प्रकाश जुइगु खनेदइगु छगू किसिमया दिव्यरश्मि धाइ । थुगु चिन्हयात गभाष्टि मालारश्मि धकाः नं धयातल । थ्वया च्वसं च्वंगु तोरणाकृति रूपय् तयातःगु हलिपौया प्रतीक पञ्चबुद्धया पञ्चकुलया चिन्ह - चक्र, वज्र, रत्न, पद्म व विश्ववज्र तयातःगु जुल ।

१) वैरोचन चक्रकूलया चिन्ह दत्थुइ चक्रवली तयातल ।

२) अक्षोभ्यया वज्रकूलया चिन्ह पूर्वय् वज्र अंकित यानातल ।

३) रत्नसंभवया रत्नकुलया चिन्ह दक्षिणय् रत्न तयातल ।
४) अमिताभया पद्मकुलया चिन्ह पश्चिमय् पद्म चिन्ह तयातल ।
५) अमोघसिद्धिया कर्मकुलया चिन्ह उत्तरय् विश्ववज्र अंकित यानातल ।

पञ्चबुद्ध

वैरोचन बुद्ध

ऋग्वेद कथं जाँ थीम्ह सूर्द्यःयात वैरोचन धाई । तिब्बेतन तयेसं वैरोचन यात "नामनाङ्" धाई । पञ्चबुद्ध मध्ये छम्ह वैराचन खः । वसपोलं धर्मचक्र मुद्राय क्यना तःगु दु । विशुद्ध धर्मधातु ज्ञान शून्यताया प्रतीक कथं वैरोचन खः । सिंहनाद याय्थे धर्मदेशना याना बिज्यागु अर्थय् सिंहवाहन तया तल । जंगलय् सिंह गर्जे जुई बलय् मेपिं पशुत ग्याना विस्युंवनी थें बुद्धं धर्मदेशना याइवलय् तीर्थकपिंगु धर्म तिके जुई फै मखु । धर्मचक्र मुद्रा धयागु शाक्यमुनिं बुद्धं सारनाथय् धर्मचक्र प्रवर्चन यागुया चिं नं खः । जवगु ल्हातं खःगु ल्हाःया पतिं छपतिं ज्वना प्यपतिं जक क्यंगु चतुआर्यसत्य यात क्यंगु खः । शाक्यमुनि व वैरोचन छगू हे मुद्रा जुइवलय् अलंकारं वैरोचन बुद्धयात म्हसिइकेमा । शाक्यमुनि बुद्धयाके तिसा आदि अलंकार दैमखु । संभोगकाय बुद्धपिंके जक तिसा अलंकार दइ । वैरोचन बुद्ध चैत्यया गर्भय् दुगु भापिइ । वसपोल फुक्क बुद्धपिनि नं केन्द्र विन्दु खः । वसपोलया वर्ण तुयुगु खः । तुयुगु रंग फुक्क रंग लिसे नं मिले जू । वैरोचन बुद्धया ध्यान याना भीके दुगु न्यागु क्लेश मध्ये अविद्या धयागु क्लेशयात प्रज्ञा वा ज्ञानय् परिणत यायेफइ । वैरोचन बुद्ध अकनिष्ठ भुवनय् बिज्याना च्वंगु दु ।

अक्ष्योभ्य बुद्ध

अक्ष्योभ्ययात सें भाषं मिक्योपा धाई । अक्ष्योभ्यया शब्दार्थ मन क्षोभ मज्वीगु वा मनय् ग्याचिकु भाव मदैगु खः । अक्ष्योभ्य बुद्ध मजूनिबले बोधिसत्व अवस्थाय् हे प्राणीपिनि प्रति तँ पिकाय् मखु धका प्रणिधान याःगु खः । प्रणिधानय् मन अदिग जूगु, मन क्षोभ मजूगुलिं अक्ष्योभ्य नाँ जूगु खः । अक्ष्योभ्य बुद्धयागु ज्ञान आदर्श ज्ञान खः । न्हाय्कने भीपिं गथे खः अथेहे यथार्थ रूपं खनी थें आदर्श ज्ञानं संसारया यथार्थता खनी वाहा बहिली द्यःखे चाय्कीवलय् न्हाय्कँ क्यनीगु आदर्श ज्ञानयात म्हसिकेत खः । अक्ष्योभ्यया मुद्रा भूमि स्पर्श खः । शाक्यमुनि बुद्धं नं पारमिता पुरय् यानागुया दसिकथं पृथ्वी साक्षी स्वरूपं भूमिस्पर्श याना मारयात क्यंगु खः तर अक्ष्योभ्य बुद्ध जुलकि ल्हातीइ वा त्वाकलय् बज्र चिं दइ, गुगु शाक्यमुनियाके दैमखु । बज्र हिरा थें छाःगु खः । बोधिज्ञान धैगु अभेद्य, क्वातुगु, अदिगगु खः । अक्ष्योभ्यया वर्ण वचुगु रंग खः । वचुगु रंग न्हाय्कं व लःयात संकेत याइ । लखय् नं न्हाय्कने थे स्वय्ज्यू । अक्ष्योभ्यया वाहन किसि खः । अक्ष्योभ्यया बाहन किसिया पलाः मजवुतया चिं खः । चिभालय् अक्ष्योभ्य पूर्व सोका तई । अक्ष्योभ्यया भुवन अभिरति भुवन खः । ईसाया निगूगु शताव्दी निसें अक्ष्योभ्यया मुर्ति दयकल । सद्धर्मपुण्डरिक सुखावतीब्यूह सूत्रय् अक्ष्योभ्यया वर्णन दु । अक्ष्योभ्यया ध्यानं द्वेषयात आदर्श ज्ञानय् परिणत याये फई ।

रत्नसंभव

रत्नसंभव बुद्धयागु १२२० ईस्वीयागु दकलय् पुलाँगु पौभाः चित्र लस एन्जलस काउण्ट्री म्यूजिमय् तयातःगु दु । रत्नसंभवया अर्थ रत्नं जन्म जूम्ह धागु खः । रत्नसंभव बुद्धया ज्ञान समता ज्ञान खः, वर्ण म्हासुगु, मुद्रा वरद, बाहन सल, च्वनीगु थाय् रत्नावती भुवन खः । चैत्यय् थ्वसपोल बुद्धयात दक्षिण सोका तइ । अमूल्य रत्न समानगु बोधिज्ञान दाता कथं वरद मुद्रा क्यना च्वंगु खः । वसपोलया मिखाय् सकल प्राणिपिं चाहे धनी गरीव न्ह्यागु जाति लिङ्ग याम्ह जुइमा समान खः । थ्व समता ज्ञानं "अभिमान" धयागु क्लेश यात मदय्का वी । थ्व ज्ञान थुलकि संसार सागरं पार जुया सल थें तिन्हुया निर्वाण वने फइ । तिब्बती चित्रकलाय् सलं रत्न क्वबुया वना च्वंगु क्यना तइ । रत्नसंभव बुद्धयात तिब्बती भाषं ग्याल्वा रिङ्जुङ धाइ । समताज्ञान धयागु वैज्ञानिक न्यूटनया स्वंगूगु सिद्धान्त "ब्रम्हाण्डया हरेक क्रियाय् समान व विपरीत प्रतिक्रिया जुई" धायथें खः ।

अमिताभ

अमिताभया अर्थ असिमित प्रकाश खः । मयुर बाहन पश्चिम दिशा स्वया बिज्याम्ह खः । वसपोल सुखावती भुवनय् च्वना बिज्याइ । वसपोलयागु ज्ञान प्रत्यवेक्षणा ज्ञान खः गुकिं रागरूपी क्लेश मदय्का वी । म्हेखां वीष नं नइ नःलिसे वया न्हयपं बांलाना वइ । छम्ह को नं व खँ सिया वं नं वीष नल तर को अनहे सित । बोधिसत्वपिन्सं नं मेपिनिगु दुःख थःम्ह कायेगु ध्यान याई, गुलि गुलि मेपिनिगु दुःख थःम्हं कया पचय्याइ उलिउलि हे ध्यान वल्लाना वइ । तिब्बतय् छम्ह गुरूं अथेहे यात । सुं छम्हसिनं खिचा छम्हसित अप्पां कयकल तर व दुःख गुरूं कुन्युया बिल । खिचा क्वाईक छको हाल थुखे गुरू ढले जुल गुरूया जँय घाः खनेदत । खिचायात छुं मजुल । अथेहे तिब्बतया द्वितिय् कारमापां छगू गाँमय् जुया च्वंगु कुष्ट रोग फुक्कं जितः लायेमा धकाः ध्यान यात । व कुष्ट रोग जुया सिना वन । तर धात्थें गाँमय् फुक्क सिया रोग लानावन । थुकथं मेपिनि प्रति करूणा तयेगु अमिताभ बुद्धया ध्यान खः । थ्व खँ बोधिचर्यावतारया च्यागूगु अध्यायस उल्लेख दु । ध्यान मुद्राया अर्थ प्रज्ञा व उपायया ध्यान खः । अमिताभ बुद्धया चिं पलेस्वाँ खः । गुगु पवित्रताया प्रतिक खः । अमिताभयात तिब्बती भाषं ओपामे धाइ ।

अमोघसिद्धि

अमोघसिद्धि बुद्ध वांगु वर्णम्ह, अभय मुद्रा, गरूड बाहन, उत्तर दिशा स्वया बिज्याम्ह खः । वसपोलया चिं विश्ववज्र खः । पञ्चबुद्धय् मेपिं प्यम्ह बुद्ध पिनिगु ज्ञान नं वसपोलयाके समाहित जुया च्वंगु गर्भय् विश्ववज्रया प्यचो चिं क्यना तःगु खः । वांगु रंग शान्तिया रंग खः । अभय मुद्रां बोधिसत्व अभ्यासय् भय दैमखु धैगु कथं । सम्पूर्ण जीवन हे मेपिनिगु निम्तिं उत्सर्ग याइम्हसित छुकिया भय दइ । गरूडं तापाकं निसें खंका पृथ्वीलय् च्वंम्ह सर्पयात ज्वनां नया छोइ थें अमोघसिद्धिया प्रत्येवेक्षणा ज्ञानं क्लेश ईर्ष्या उत्पति जुईसाथ हे मदय्का छोइ । प्रत्यवेक्षणा ज्ञान धैगु बांलाक क्वथीक वालास्वयगु ज्ञान खः । छुं नं चीज बाँला धयागु मदु । बाँमलागुया दाँजय् जक बाँला थे च्वंगु खः । "विज्ञप्तिमात्रता सिद्धि" धैगु ग्रन्थय्

धयातल – फ्रीसं खना च्वंगु लःयात देवतापिन्सं अमृत थें खनी सा प्रेतपिन्सं हि, च्व, खी धकाः खनी । वहे छगू वस्तु गुलिं सित बाँलासा गुलिंसित बाँमलाना च्वनी । भगवान् बुद्धं सुन्दर नन्दयात भिक्षुयाना बिल । वया प्रेमिका जनपद कल्याणी माकः सोया बाँला तर देव अप्सराया न्हयःने व माकथें बाँमला धकाः सीकल । अमोघसिद्धियात तिब्बती भाषं डोन्यो द्रुपा धाइ । थ्वसपालयात कर्मया इश्वर नं धाइ ।

थ्वया च्वस्सं च्वंगु त्रयोदश चक्रवली त्रयोदश भूमिइ च्वंपिन्त धर्मचक्र प्रवर्तन यानाच्वंगु धइगु अर्थ व खासयाना अनुत्तर सम्यक्संबोधिज्ञान प्राप्ति निम्तिं क्रमशः शिक्षा-दीक्षा लाभ याना वनेगु योग भूमि समाधि भूमि रूपय् मानय् यानावयाच्वंगु जुल ।

त्रयोदश भूमिया नां थथे खः :-

(१) प्रमुदिता (२) विमला (३) प्रभाकरी (४) अर्च्चिष्मती (५) सुदूर्जया (६) अभिमुखी (७) दुरूङ्गमा (८) अचला (९) साधुमती (१०) धर्ममेघा (११) समन्तप्रभा (१२) निरूपमा (१३) ज्ञानवती वज्रभूमी ।

आचार्य क्रिया संग्रहालय् नं चैत्यया अर्थ विशुद्धी विषय कयाः छगू छगूया अंग प्रत्यंग एवं नाप साइज परिमाणया नं दिब्य भावना अंकित यानाः थथे वर्णन याना तयातःगु खनेदु -

सुइनिगु तालमानया प्रमाण मिलय् याना वेदिका (फः) तयातःगुलिइ सुनिता लक्षणं पुरय् जूगु महापुरूष लक्षण विशुद्धी धयातल । अथे हे थ्व हे फःया जाः भिंनिगू तालमाया प्रमाण मिलय् यागुलिं द्वादसाङ्क प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञान विशुद्धी मानय् यानातल । पात्राकृति अथवा धान्यराश्याकृति रूपय् चीबाहाया गो दय्कागुलिं दशवल व अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म संयुक्तगु धइगु अर्थ हे पिखाद्वार खुलय् यागुया मतलब चतुरार्यसत्यज्ञान देशना यानाच्वंगु धइगु भावना द्वारया च्वस्सं तोरण तयागुया अर्थ खः चतुर्ध्यान संयुक्त चतुष्कोण युक्त यानागुया चतुर्वेशाध पुरय् जूगु विशुद्धी धयातल । फःया निम्नभाग चतुऋद्धिपाद जुल । निगूगु तहःया फः जक चतुस्सम्यकपहाण धयातल । थुगु रूपं छत्र तःगुया अर्थ विशुद्धी जक सर्वाकाज्ञता ज्ञान परिपूर्णगु संकेत यानातल । एवंरूपं ध्वजया अर्थय् अलोभात्मिक चित्तविमुक्ति ज्ञान दर्शन धइगु संज्ञा बियातल । पताकाया मतलव विशुद्ध निर्मल यशकीर्ति फिजय् जुयाच्वंगु धयाच्वन । थुगु प्रकारं चैत्यया दकलय्-सकलय् च्वय्च्वंगु सर्वबुद्धमहामुकूट उष्णीष चुडामणिया अर्थय् अनुत्तरमहाकरूणा विशुद्धी धकाः प्रशंसा यानावयाच्वंगु जुल ।

विहारया दथ्वी छतँ जाः याना निर्माण यानातःगु थुगु देगः या फः (खः) छचाली फय्तुइजिइक दय्का तःगु दु । १३०० दँ न्ह्यः लिच्छवी जुजु नरेन्द्रदेवं करूणामयया रथ जात्रा याय्गुया निम्तिं रथया खः दय्केत थुगु स्वयम्भू चैत्ययाःगु देगःया खः यागु नाप कया दय्कातःगु खः । थथेहे न्हुगु खः दय्के मालकी थनया खःयागु नाप कया दय्कीगु याना वया च्वंगु खः । हिरण्यवर्ण महाविहारया दथ्वी स्वयम्भू रत्न चैत्य विराजमान जुया च्वंगु दु । थुगु स्वयम्भू चैत्य थन संघया मूलम्ह कूलदेवता (देगु द्यः) खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह शाक्यमुनि बुद्ध (क्वाःबाहाः आःजु) या संक्षिप्त परिचय

थन विहारय् पूर्वाभिमुखयाना विराजमान जुया बिज्याना च्वंम्ह शाक्यमुनि बुद्धया मूर्ति धातु यागु खः । करिव ४ फिट तःधिकःयाना दय्का तःगु थुगु मूर्तिया ल्हाती हेंय्या पाली थें पिली तया दयकातःगु व मुलपति थ्याना फेतुना तुति द्यःने तयातःगु पालीया म्हालापतिं ल्हवंकातःगु दु । तःधिकःसे च्वना मुसुं न्हिला च्वंम्ह, थुम्ह शाक्यमुनि बुद्धं दशपारमितापूर्णयाना वःगुया साक्षी स्वरूपं भूमिस्पर्श मुद्राज्याना च्वंगु दु । थ्व मूर्तिया लक्षण व शैली कथं अन्दाजी ८ औं शताब्दी पाखे निर्माण यानातःगु खनेदु ।

ईशा सिवय् ५६३ दँ न्हयः बैशाख पुन्हिकुन्हु नेपाःया लुम्बिनी जन्मजुया बिज्याम्ह वसपोलया न्हापागु नाँ सिद्धार्थ खः । १६ दँ दुवलय् यशोधरादेवी नाप वसपोलया इहिपा जुल । लिपा वसपोल पिनि पाखें पुत्र राहुलया जन्म जुल । उवलय् वसपोलं बुलुहुँ बुलुहुँ सांसारिक ज्ञान पाखे ध्यान तल । छन्हु वसपोलं दकलय् न्हापां छम्ह वृद्धायात खन । व खनां छन्हु सकलें बुढा जुइमानी धकाः सिइकल । मेगु दिनस रोगीयात खन । रोगीयात खनां सकलें छन्हु रोगं कष्टजुया म्वानाच्वनेमानी धैगु सिइकल । हानं मेगु दिनस मृतकया लास खन व खनां जन्म जुक्व प्राणीपिं छन्हु सिनांवनेमानी धैगु खंकल । अथेहे मेगु दिनय् शान्त स्वभावम्ह छम्ह साधारण भिक्षुयात खन व खनां वसपोलं सकल प्राणीपिन्त जरारोग तथा मृत्युं मुक्त यायगुया निम्तिं २९ दँ या उमेरय् गृहत्याग याना दुःख निवारणया उपाय मालेत उखें थुखें चाःहुला ६ दँ तक दुष्कर तपस्या यात । तर तपस्या पाखें शरीर जक कमजोर जुल मेगु छुं जुइ मफुत ।

अनंलि थःगु शरीरयात ध्यानविया विचार यायां तःमागु वृक्षया क्वसं च्वना ध्यान भावना याना च्वच्वं बैशाख पुन्हीया दिनस वसपोलयात बोधिज्ञान प्राप्त जुल । उगु वृक्ष क्वसं च्वना बोधिज्ञान प्राप्त जुगुलिं व वृक्षयात "बोधिवृक्ष" धाय्गु यात । अथेहे शाक्यकुलय् जन्मजुया बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यागुलिं वसपोलयात "शाक्यमुनि सम्यक सम्बुद्ध" धाय्गु यात ।

वसपोलं प्राप्तयाना बिज्यागु ज्ञान हे "प्रतीत्य समुत्पाद" ज्ञान खः । थ्व प्रतीत्यसमुत्पाद सम्पूर्ण बौद्ध दर्शनया केन्द्र विन्दु खः । स्वयम भगवान बुद्धया अनुसार गुम्हसिनं प्रतीत्य समुत्पादयात खनी वं धर्मयात खनी, गुम्हसिनं धर्मयात खनीं वं बुद्धयात खनी धका धया बिज्यागु कथं वसपोलं थःत प्राप्त जुगु ज्ञान सकसितं कनेत ४५ दँ तक थाय् थासय् चाःहुला उपदेश बीगुयाना बिज्यात । थनतक थ्यंवलय् वसपोलया शिष्यपिं भिक्षु भिक्षुणी, उपासक उपासिकापिं यक्वहे दत । बहुजन हिताय बहुजन सुखाययया उपदेश बिया सकसित दुःखं मुक्त जुइगु लँ क्यं क्यं ८० दँ या उमेरय् कुशीनगरय् वसपोल महापरिनिर्वाण जुया बिज्यात ।

थुकथं सकलयात दुःखं मुक्त जुइगु लँ क्यना थकुम्ह वसपोलया मूर्तियात थनया गन्धकुटी विर ाजमान याकातःगु जुल । थुगु गन्धकुटी छुं कथंया विध्नबाधा मवय्केया निम्तिं शाक्यमुनि बुद्धया न्हयःने बज्रपाणी तयातःगु दु । थुगु विहारया वंतालय् (आगंमय्) पुजा याइवलय् मत्स्य मांस आदि फुक्कं व्यञ्जन तया पुजायाना "आगं" धकाः थन छायेहइगु शाक्यमुनि बुद्धयात छायेहयातःगु मखु न्हयःने च्वंम्ह बज्रपाणियात छायेहयातःगु खः ।

थुगु गन्धकुटी बुद्धया जःखः भविष्य व्याकरण बुद्धपिं निम्ह तयातःगु दु । अथेहे थुकिया लिकसं जवय् प्रज्ञापारमिता सफू तयातःगु व खवय् नागराजया मूर्ति तयातःगु दु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह ताराया संक्षिप्त परिचय

तारायाा उत्पत्ति कथा, जोनांग तारानाथजुं मुंकाबिज्याःगु तारातन्त्रकथं कल्पौंकल्प न्हापा दुन्दुभिश्वर तथागतया पालय् वसपोल ज्ञानचन्द्रा धैम्ह राजकुमारी जुयाच्वन । तस्सकं धार्मिक तथा करूणा दुम्ह जुया वसपोलं न्हिथं बुद्ध बोधिसत्वपिन्त व भिक्षु भिक्षुणीपिन्त असंख्य दान प्रदान तथा प्रणिधान यानाबिज्याइगु जुल । अन्तय् छन्हु वसपोलं अनुत्तर सम्यक्सम्बोधि प्राप्तिया लागी बोधिचित्त उत्पत्ति याना बिज्यागु जुल । अथे जुगुलिं वसपोलं तःधंगु पुण्य बृद्धि यानायंकूगुलिं छन्हु भिक्षुपिन्सं सःता - "भो आयुष्मती मय्जु ! छलपोलं यक्को पुण्य व ज्ञान कयाबिज्याय् धुंकूगुलिं भविष्यकालय् मिजं जुया जन्म कया बुद्धधर्म प्रचार यायेफय्मा धकाः प्राणिधान यानाबिज्याहुँ" धकाः आज्ञा जुया बिज्यात ।

थथे खँ जुसेंलि वसपोलं धयाबिज्यात - "थ्व जीवनय् (परमार्थया दृष्टिकोणं) मिजं व मिसा धैगु नं मदु न त आत्म स्वभाव धैगु हे दु वा न जीव वा उज्वःगु प्रकारयागु भाव हे दु । कमजोरपिं सांसारीक मनूत थुकिं याना भ्रमित जुयाच्वन ।" अनंलि वसपोलं प्रणिधान यानाबिज्यात -

"थन थुजाःपिं मनूत यक्को दु गुम्हसिया मिजंया रुपय् जक बोधिज्ञान लाभ याना कायेगु इच्छा जुयाच्वन । तर थन मिसाया रुपय् कया प्राणीपिन्त हित उपकार याय् धाइपिं साप म्हो जक दयाच्वन । अथे जूगुलिं जिं थःम्हं हे मिसाया शरीर धारण याना थ्व संसार शून्य मजूतल्ले प्राणीपिन्त हित याय्गु ज्या यानातुं च्वनेगु जुल ।"

वसपोलं अनंलि सकल प्राणीपिन्त तरय् जुइगु समाधि पूर्ण याना न्हिथं सुथ न्हापां व सन्ध्या इलय् लखंलख प्राणीपिन्त थ्व संसारयागु दुःखं मुक्त यानाबिज्यागु जुल । अथे जूगुलिं वसपोलया नां हिला प्राणीपिन्त तरे यानाबिज्याइम्ह तारा धकाः नामं प्रख्यात जुल ।

थनंलि वसपोल दुन्दुभिश्वर तथागतं नं वसपोलयात भविष्यवाणी यानाबिज्यात । "गुथाय् तक्क छलपोलं थथे अनुत्तर बोधिज्ञानया ज्या खँ निरन्तर रूपं चलय् यानाबिज्याइ, उथाय्तक्क छलपोलयागु खास

याना तारा धकाः नामं प्रख्यात जुइगु जुल ।"

थ्व बाखनं भीसं सिइकाकायेफु कि वसपोल तारादेवी नं न्हापा न्हापा भीपिं थें हे छम्ह साधारण मनुष्य खः, गुम्हसिनं असंख्य कालतक्क बोधिसत्व चर्या यायां अन्तय् अनुत्तर सम्यक संबोधि लाभ यानाकायेगुलि सफल जुया बिज्यागु जुल ।

थुम्ह तारा जवं वरद मुद्रा खवं गमण मुद्रा याना नीलोत्पल निकाल्हातीनं ज्वनां तल । म्हालपतिं व माहिलापतिं ल्वाका स्वाँ ज्वनां च्वंगु मुद्रा शरण गमण मुद्रा खः । थ्व म्हालपतिं व अंगूपतिं प्रज्ञा व उपाय स्वरूप खः । बाकी स्वगू पतिं त्रिरत्नया स्वरूप खः ।

तारा प्रज्ञाया प्रतिक खः । उकिं तारा स्वंगू कालया बुद्धपिनि नं माँ खः । विनां प्रज्ञां सुं नं बुद्ध जुइ मखु । उकिं तारायात बुद्ध जननी धाइ । वसपोलं स्लिकयागु लुंगी सिना तःगु दु । थ्व राजकीय भेषभूषाया चिं खः । आसन ललिताशन खः । जवगु तुती क्वय् भ्रोलंका तइ । थ्व प्राणिपिन्त उपकार यायेत तुरून्त हे दना वनेमाःगुलिं ज्याछिंक च्वना च्वंगु खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह नामसंगीतिया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया पूर्व व उत्तर दिशाया कुनय् नामसंगीतिया मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । थन महाविहारय् न्हिया न्हिथं पाठ याइगु भ्वलय् नामसंगीति गाथानं पाठ याना वया च्वंगु दु । नेपाःया बौद्ध समाजय् नामसंगीतियात तःधंगु महत्व बिया तःगु दु । बुद्धधर्मय् उच्चकोटिगु दर्शन ज्ञान दुथ्याना च्वंगु जुया हे मञ्जुश्री नापं स्वापू दुगु गाथा खः । थुकी दुथ्यानाच्वंगु सम्पूर्ण दर्शन ज्ञान श्री मञ्जुश्रीयात परिलक्षित याना वर्णन यानातःगु दु । मञ्जुश्री रूपी ज्ञानया नामसंगीति जूगुलिं हे थुकियात "आर्यमञ्जुश्री नामसंगीति" धकाः नामाकरण जूवंगु स्पष्ट जू ।

नामसंगीतिया मू विषय धइगु हे पञ्च तथागतया प्रतिक स्वरूप "पञ्चज्ञान" खः । गुगु ज्ञानयात यथार्थ रूपं सिइके, थुइके धुनेवं बुद्धत्व थ्यंक लाभ जुइगु खः । थन पञ्चबुद्धात्मक पञ्चज्ञानया मेगु रूप आदिबुद्ध ज्योतिरूप श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वर खः । थुकिया मूल रूप "आर्यमञ्जुश्री नामसंगीति" खः ।

आर्यमञ्जुश्रीया रूपकाय अनेक कथं न्ह्यब्वया तःगु दु । वसपोल छपाः ख्वाः निका ल्हाः दुम्ह निसें कयाः छपाः ख्वाः प्यका ल्हाः, खुका ल्हाः, च्याका ल्हाः, भिनिका ल्हाःयापिं दु । थुम्ह मन्जुश्रीयात नेपाःया बौद्ध समाजय् नामसंगीतिया नामं म्हसिइका वयाच्वंगु दु ।

मन्जुश्रीया आयुध मध्यय् खड्ग व पुस्तक, धनु व वाणयात कयाः अर्थ विशुद्धि यानावनेवलय् वसपोलया ल्हाःतिइ च्वंगु खड्गं ग्राह्य ग्राहक छेदन याना आग्राह्य ज्ञान बियाच्वंगु दु । अर्थात खड्गय् च्वंगु निगु धारं "जि, जिगु" धैगु अहंकार ममकारयात त्वाःल्हानाः शून्यता ज्ञान थुईकावनेगु संकेत बियाच्वंगु दु । अथेहे उगु शून्यता ज्ञान थुइकेत माःगु प्रज्ञापारमिता ग्रन्थया रूपय् खवःगु ल्हाःतिं पुस्तक ज्वनाच्वंगु खः । अलय् मेगु निका ल्हाःतिं ज्वनाच्वंगु धनु व वाण चित्त एकाग्र याना पूर्ण रूपं लक्षय् थ्यंकवनेगु संकेट खः ।

आर्यमञ्जुश्री नामसंगीतिया द्वादश हस्तमुद्राय् क्रमशः ध्यान मुद्रा, भूस्पर्श मुद्रा, वरद मुद्रा, उपदेश मुद्रा, खड्ग पुस्तक, धनु वाण धारण मुद्रा व अध्येषणा मुद्रा दुथ्याना च्वंगु दु । थुगु हस्त मुद्रायात कयाः पं. हेमराज शाक्यया "स्वयम्भू महाचैत्य" ग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । उगु ग्रन्थ कथं नामसंगीतिया ध्यान मुद्रा अमिताभ तथागतया प्रतिनिधित्व यानाच्वंगु दुसा वहे ध्यान मुद्रा यानाच्वंगु ल्हाःतिइ दुगु पृथ्वीपात्ररूपी पिण्डपात्र स्पर्श याना च्वंगु भूस्पर्श मुद्रां अक्षोभ्य तथागतया रूप क्यनाच्वंगु जुल । अथेहे उगु पात्रय् च्वंगु वरद मुद्रां रत्नसम्भव तथागतया रूप क्यना च्वंगु जुल । मेगु हृदय्स च्वंगु निका ल्हाः अभय व उपदेश मुद्रां अमोघसिद्धि तथागत व वैरोचन तथागतया प्रतिनिधित्व यानाच्वंगु जुल । वसपोल नामसंगीतिया जवं खवं च्वंगु ल्हाःति खड्ग, पुस्तक, धनु व वाण सहित षटकुल चिन्ह दुथ्यानाच्वंगु षट्वाग धारण यानाच्वंगु रूप स्वयं महामञ्जुश्री खः । ल्यंदनिगु निका ल्हाः छचं च्वय् अध्येषणा महामुद्रा ज्यानाच्वंगु वज्रसत्वया रूप खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना यानातःम्ह वज्रसत्त्वया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया उत्तर व पश्चिमय् वज्रयान बुद्ध धर्मया प्रमुख देवता (गुरू) वज्रसत्त्वया मुर्ति स्थापना याना तल । थन अभिषेक प्राप्त याय् धुंकुपिं वज्राचार्य गुठीया थकालिं निसें पाः कया पुजा याना वया च्वंगु खः । थन वज्रसत्त्व विराजमान याका तःगु थासय् जवय् करूणामय्, खवय् वसुन्धरा, थ्वया लिकसं दक्षिण स्वका वैराचनया मुर्ति स्थापना यानातःगु दु । लिच्छवी जुजु नरेन्द्रदेवं १३०० दँ न्हयः करूणामय्यागु रथ जात्रा याय्त रथया च्वय् धकि बाय्म्वःल तयातःम्ह वज्रसत्त्वयात ज्यून्यास तय्त थनया वज्रसत्त्वयात पुजायाना यंका बाँय्म्वःलय् तयातःम्ह वज्रसत्त्वयात ज्यून्यास तय्गु याना तःगुलिं करूणामय्या पुजारी पान्जुपिंसं थनया वज्रसत्त्वयात पुजा याना वज्रसत्त्व साधन याना धकि बाँय्म्वलय् च्वय् वज्रसत्त्वयात ज्यून्यास तया तःगु कथं थौं तकं करूणामयया रथय् च्वय् धकि बाँय्म्वलय् वज्रसत्त्वयात ज्यून्यास तय्त थनया वज्रसत्त्व साधन याना यंकीगु चलन दु ।

वज्रसत्व यागु परिचय

"वज्रमाला योग ग्रन्थ" य् वज्रसत्वया बारे थुकथं वियातःगु दु –

वैरोचन शिरोदभुतं नाम मुखे अमिताभ प्रभं ।

अक्षोभ्य हृदये जातं रत्ननाभौ अमोघसिद्धि च पार्द ।

वज्रसत्त्व सत्वोक्तं धइगु प्रमाण वियातःगु दु । थुकिया अर्थ – जिगु छ्योंनं वैरोचन उत्पन्न जुगु खः । जिगु खवेच्वंगु ख्वालं अमिताभ बुद्ध उत्पन्न जुयाच्वन । जिगु हृदय मण्डलं अक्षोभ्य बुद्ध उत्पन्न

जुया च्वन । जिगु त्यफु मण्डलं रत्न सम्भव बुद्ध उत्पन्न जुया च्वन । जिगु पालि निपासं अमोघसिद्धि बुद्ध उत्पन्न जुया च्वन धैगु प्रमाणय् परिचय बिया च्वन ।

हानं वज्रसत्त्वं थथेन परिचय आज्ञाजुया बिज्यात –

ललाटस्य वैरोचनः दहिने रत्नसम्भवः ।

पश्चिमस्यय अमिताभः वामेन अमोघ सिद्धिः ।

हृदयस्थ अक्षोभ्यं ममः ।

जिके प्यपाः ख्वाः दु । जिगु कपाःयागु प्रतीक वैरोचन बुद्ध । जवय् च्वंगु ख्वाः रत्नसम्भव बुद्ध । खवय् च्वंगु ख्वाः अमोघसिद्धि बुद्ध । जिगु छातिया मध्यय् अक्षोभ्य बुद्ध जुया च्वंगु दु धकाः वज्रसत्त्वं प्रज्ञापारमितायात कना बिज्यागु खः ।

वज्रयागु लक्षण थथे कना तःगु दु ।

'व' धइगु घंट स्वरूप आकाश खः । 'ज' व 'र' निग्वः आखः मिलेजुया 'ज्र' धाइगु अमृत स्वरूप जलद खः । थ्व निता मिले जुगुयात 'वज्र' धाइगु खः ।

वज्र प्रज्ञा विधि व वज्र धइगु प्रज्ञा ज्ञान नं खः । सत्व धइगु उपाय ज्ञान खः । उकिं वज्रसत्त्व धइगु प्रज्ञा उपाय ज्ञान मिलेजुया च्वंगुलिं वज्रसत्व धाःगु खः ।

पृथ्वीयात वज्रं कवचयाना पृथ्वीमण्डल स्थिर जुया च्वनेमा धइगु उद्देष्य वज्रं पृथ्वीयात रक्षा याइगु खः । थथे वज्रं रक्षा याइगु जुया वज्रयान क्यना तःगु वज्रयागु ज्या खः ।

हानं घण्ट गं यागु लक्षण थथे कना तःगु दु । च्वय् कनागु प्रज्ञा उपाय ज्ञान घोषणा यायत घण्ट गं थाना फुक ज्ञान छपुचः जुयाच्वंगु प्रतीक घण्ट गं ग्रहणयाना च्वंगु वज्रमुद्रा खः । थुजागुया अर्थय् धयातःगु जुल ।

पुनश्चः सत्व लक्षण उच्चतय् - हानं सत्वयागु लक्षण थथे कनातःगु दु - सत्व धईगु ज्ञान स्वरूप उपाय ज्ञान खः । प्रज्ञा व उपाय स्वरूप वज्र घण्ट प्रज्ञापारमिता सहित धारणा याना च्वंगुलिं वस्पोलयात वज्रसत्व धाःगु खः । आखिरय् शून्यता जुइवलय् बज्र छग्वः जक जुइगु धकाः सिकेगु । थुजागुयात अनात्मा ज्ञान धाइगु सीका गुह्य वाह्य प्रत्येक याना उपदेश बीम्हः छुं नं शंका मदुम्ह कने मज्यू धइगु संकुचित भावना मदुम्ह जूगु निम्तिं बज्रसत्व धाःगु खः ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया उत्तर दिशाय् गुम्बाय् स्थापना याना तःम्ह अमोघपाश लोकेश्वरया संक्षिप्त परिचय

९१ कल्प न्हापा लोकेश्वरराज तथागत धयाम्ह बुद्धं धर्मदेशना याना च्वंबलय् अमोघपाश लोकेश्वरं तथागतया न्हयःने अमोघपास धारणी ब्वना न्यंकल अनंनिसें वसपोलया नां हे अमोघपाश लोकेश्वर जुल । अमोघपाश कल्पराज सूत्र अथवा अमोघपाश हृदयसूत्रय् अमोघपाश लोकेश्वरयागु वर्णन याना तःगु दु । थुकी अमोघपाश लोकेश्वराय धारणी, मन्त्र नं दु । मन्त्र पद दुगु सूत्रयात धारणी धाई ।

बुद्ध धर्म संघ मण्डल धलं दंकीबलय् संघ मण्डलय् अमोघपाश लोकेश्वरया मण्डल च्वया धलं दंकी । अमोघपाश धयागु छगू चिना हगु पाश खः । सुधन किन्नरी अवदानय् छम्ह ब्याधां पुखुली मोल्हुया च्वंम्ह किन्नरीयात पाशं चिना ज्वना हया सुधन राजकुमारयात चढे याय् यंकुगु खँ दु । अमोघपाश लोकेश्वरया च्याक्व ल्हाः मध्यय् जवय् च्वंगु छका ल्हातिं पाश ज्वना च्वंगु दु । अज्ञानीपिन्त नं पाशं चिना बोधिज्ञानया मार्गय् यंके फैगु कथं पाश ज्वना च्वंगु खः । जवय् च्वंगु मेगु ल्हाति वरद मुद्रा, अभयमुद्रा याना जपमा ज्वना च्वंगु दु । अष्टमी ब्रत च्वनीपिं दुर्गति वनीगु भय दइ मखु उकि अभय मुद्रा क्यना च्वंगु खः । वरद मुद्राया अर्थ करूणा व बोधिचित्त अभ्यास याइपिन्त दक्व ईच्छा पुरे जुइ धाःगु खः । जपमाला षडक्षरी मन्त्र जप यायेगुया संकेत खः । खवय् च्वंगु प्यक्व ल्हा मध्ये छपां कमण्डलु ज्वना च्वन । थुकिया अर्थ वसपोल याके फुक्क प्राणीपिन्त बुद्ध प्राप्त याके फुगु क्षमता दु धाःगु खः । ऋषिपिसं कमण्डलुया लखं क्षप बी तर बोधिसत्वपिसं अभिषेक बी । मेगु ल्हातिं पलेस्वाँ ज्वना च्वन । पलेस्वाँ भ्यातनालं मकिक थहाँ वइ थें प्राणीपिन्त नर्कादिया तानो चिकुगु दुःख आदिं अलग याना बीफुम्ह खः वसपोल । मेगुल्हातिं त्रिदण्ड ज्वना च्वंगुया अर्थ वसपोलं प्राणीपिनिगु राग, द्वेष, मोह धयागु बीषयात शुद्ध याना बीफु धाःगु खः । मेगु ल्हातिं सफू ज्वना च्वंगुया अर्थ प्राणीपिन्त प्रज्ञा ज्ञान बिया अविद्या नाश यायेगु क्षमता वसपोलयाके दु धैगु स्पष्ट जुया च्वन ।

हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना याना तःम्ह अमिताभ बुद्धया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया केन्द्रविन्दु जुया च्वंगु स्वयम्भू रत्नचैत्यया दक्षिण दिशाय् नितँजाः याना दय्कातःगु छेँ च्वय्यागु तँय् स्थापना याना तःम्ह अमिताभ तथागतया संक्षिप्त परिचय –

अमिताभया अर्थ असिमित प्रकाश खः । वसपोलया चिं पलेस्वाँ खः । गुगु पवित्रताया प्रतिक खः । रत्नपद्मकेशर रूपी पाखें ज्योति रश्मि प्रकाश जुया प्रत्यवेक्षणा ज्ञान रूपी ह्रीकार बीजाक्षर पाखें माणिकया श्री सूर्य प्रकाश जुइथें अत्यन्त ह्याउँगु रश्मी फिजययाना सुखावती भूवनं म्हयखा गयाः परमानन्द बज्रासनय् च्वना पद्माकुलया अधिपतिजुया बिज्याम्ह श्री अमिताभ बुद्ध खः ।

वसपोलं प्राणिपिन्त उद्धार यायेगु निम्तिं महाकरूणाया दृष्टिं स्वया विचाःयाना च्वंगु दु – थ्व संसारय् गुम्हसिनं गुगु कुसलाकुल, धर्मकर्म ज्ञान विज्ञानया बीजारोपण यात उम्हसिनं उगु उगु कर्मफल भुक्तमान याई धकाः सारा ब्रम्हाण्ड स्वरूप पृथ्वीपात्र धारण याना प्रत्येक प्राणीपिनिगु विचित्त कर्मया गति अनित्य स्वभाव न्हायकने दुने स्वय्थें स्पष्ट रूपं खंका स्थिर दृष्टि याना समाधियोग याना ध्यानय् च्वना स्वयाच्वंगु जुल । थथे ध्यान मुद्राय् च्वना विज्याना च्वंगुया अर्थ प्रज्ञा व उपायया ध्यान खः ।

गुम्हेसिनं वसपोलयागु ध्यान ज्ञान चर्याय् च्वना अभ्यासयाना च्वनी उम्ह साधकयात निश्चयन प्रत्यवेक्षणा ज्ञान लाभजुया अपरिमित गुण सञ्चय नाम लोकधातु सुखावती भुवनय् आनन्दं जन्म काःवनिम्ह जुइ ।

इलाननी दिगी स्थापनायाना तःम्ह श्रीचण्डमहारोषण

नेपाःया बुद्ध धर्म संस्कृती श्री चण्डमहारोषणया तःधंगु महिमा दु । श्रीचण्डमहारोषण बौद्ध तान्त्रिक द्यः जुसांनं बौद्ध धर्मावलम्बिया नापनापं हिन्दू धर्मावलम्बी पिंन्स नं उतिकं श्रद्धा व भक्तिभावयाना पुजा याय्गु परम्परा दुगु खनेदु । मनुतय्सं थःगु जीवनय् सामना याय्माःगु अष्टमहाभय राजभय, खुंभय, शत्रुभय, बज्रभय, अग्निभय, वायुभय, जलभय व भुकम्पभयया नापं विपत्ति, दुःख कष्ट निवारणया लागि बिभिन्न द्यः पिनिगु पुजा उपासना याय्गु भ्वलय् विशेष यानां श्रीचण्डमहारोषण वा श्रीसङ्कटायात दुःख बिध्न व संकट मोचनकर्ताया रूपय् पुजा याई । थ्व हे विश्वासंयाना इलाननींस्थित दिगी विराजित श्रीचण्डमहारोषणयात बौद्ध, शैव, बैष्णव धर्मावलम्बीतय्सं थः थःगु सम्प्रदाय व तान्त्रिक पद्धति कथं श्रद्धा तया पुजापाठ याई । श्री चण्डमहारोषणयागु प्रतिमा मेमेपिं देवीदेवतापिनिगु भ्वलय् यक्व कम मात्राय् दय्का तःगु खनेदु ।

श्रीचण्डमहारोषणया स्वरूप :

बौद्ध ग्रन्थ साधनमाला अनुसार पञ्चध्यानी तथागत मध्यय् अक्षोभ्य तथागतपाखें उत्पन्न वा प्रादुर्भाव जुम्ह द्यः मध्यय् जम्भल बाहेक मेपिं फुकं द्यः पिनिगु ख्वाः ग्यानापुसें व भयानक रूपय् क्यनातःगु खनेदु । थ्व द्यः पिनिगु प्रतिमाय् वचुगुवर्ण विकट मुखमण्डल दुम्ह, त्रिनेत्रधारी, तीक्ष्ण स्वभाव दुम्ह, में पिनि पिकयाच्वम्ह, मुण्डमालाधारी, धुंया छ्यंगु हिनां तम्ह, गपतय् सर्पया माला धारण यानां तम्ह द्यः या रूपय् उत्कीर्ण याय्गु चलन दुगु खनेदु । (Bhattacharyya: 1993:60) मेगु बिभिन्न तान्त्रिक ग्रन्थय् नं श्री चण्डमहारोषण या वंचुगुवर्ण भयानक कृति व मुखःलय् पञ्चध्यानी बुद्ध धारण यानांच्वंगु वर्णन यानांतगु दु । भक्तजनपिंन्स नं श्रीचण्डमहारोषण सम्मुख प्रार्थना, पुजा याईबलय् द्यःया स्वरूप वर्णन याना निम्न अनुसारय् स्तुति याय्गु प्रचलन यक्व खनेदु :-

नीलवर्ण महावीर खद्‌ग पाशंक तर्जनी ।
सर्वदुष्ट हरंताच अचलवीरं नमाम्यहम् ।।

थनया श्रीचण्डमहारोषण यागू मूर्तिया आङ्गिक व शारीरिक संरचना तान्त्रिक बौद्ध प्रतिमा शास्त्रीय

अनुसार निर्माण याना तःगु खनेदु । धातुनं दय्कातःगु श्रीचण्डमहारोषणया प्रतिमा यक्व हे आकर्षक बल्लागु व हृष्टपुष्टगु शरीर जुसां तेजिलोपन झल्केजुया च्वंगु दु । छ्यनय् मुण्डसहित चन्द्रकलायुक्त रत्नमुकुट सुसोभित दु । अथेहे गोलाकार ग्यानपुसेच्वंगु स्वंगमिखा, मिखाफुसि च्वय् थस्वःगु तः पुगु न्हाय्, तःग्वगु मंचायुक्त म्हुतुसी जवंखवं च्वंगु तःपुगु धः वां, म्हुतुया च्वय् निखेंनं ग्वाय् दुम्ह श्रीचण्डमहारोषण क्रोधराज खः । थ्व त्रिनेत्रधारी जुगुया अर्थ थ्वयाःगु सर्वब्यापी अन्तरदृष्टि क्यना गुके वं फुकं ब्रम्हाण्डयात न्ह्याबलें नं छर्लङ्ग खँके फै व व सर्वप्राणीपिनिगु संकष्ट व बिध्न निवारण यायगु नितिं तत्पर जुगु संकेत याई । निपां न्हाय्पंनय् आभूषणया रूपय् ततःगोगु रत्नजडित पद्मकुण्डल तयातःगु दु । थ्व द्यः या निपा ल्हाः मध्ये जवगु ल्हाः च्वय् यंका खड्ग आयुध धारण यानां च्वंगु दु । खवगु ल्हाः छातिथ्यंक हया तर्जनीपाश वा खिपः आयुध ज्वनां अंकुश मुद्राय् अर्थात चोला पतिं व म्हालापतिं थिया च्वंगु मुद्राय क्यनांतःगु दु । वयागु जवल्हाया आयुध खड्ग शक्ति व सामर्थ्यया शस्त्रया चिं खनेदु । गुकिं दुष्टमारतय्त बिनाश याई खवगु ल्हातं ज्वना च्वंगु तर्जनी पाशया अर्थ कुमार्ग व कुबिचार जुयाच्वंपिं मनूतय्त सालाः सुमार्गय् हइगु खः । गुकिं हिनां मनुं दुःखया भूमरीई क्वबागु जुई । अज्यापिं मनुतय्त बन्धनमुक्त याय्गु थ्व तर्जनी पाशयात दुःखया भूमरीं पार याय्गु कारण या चिं मानेयाई, अर्थात थज्यागु संकटया ईलय् श्रीचण्डमहारोषणया स्मरण व आराधना यात धाःसा बन्धन वा पाशं मुक्त जुइगु संन्देशया रूपय् श्रीचण्डमहारोषणया तर्जनी पाशयात कया तःगु खनेदु । वयाःगु निपा ल्हातिई दुगु खड्ग व पाश आयुधत छु छु सत्कार्य (भिंगु ज्या) सिद्धिया लागि छ्यलीइ व खड्गनाथयात मनुतय्सं निम्नानुसार प्रार्थना यानाच्वंगु खनेदु ।

हिंसा मयाइगु खड्ग ज्वंम्ह
दुष्ट मनुतय्त चिईत पाश (खिपः) ज्वंम्ह
सम्पूर्णया शरण स्वरूप दुम्ह
शक्तिया ज्याय् तत्पर
दुष्टजनपाखें उत्पन्न मारयात नाश याइम्ह
थज्यागु खड्गनाथ यात जिगु नमस्कार दु ।

थ्व दृष्टिं स्वय्बलय् श्रीचण्डमहारोषणयात संकष्टहरणक बिध्नहर्ता धयाःगु नामं सम्बोधन याय्गु परम्परा दु व तसकं उपयुक्त खनेदु । श्रीसंङ्कटाया म्हया जंया च्वय्या हृष्टपुष्ट भागया व्वया च्वंनिसें क्वय् जवगु तुतिया पालि पिनि पिकया वचुगु बस्त्र (जामा) क्वय् थ्यंक वय्क त्वपुया तःगु दुसा खवगु तुतिया पुलिं बंय् चुया खवगु पालीं फःहिइका अर्थात अवनीनिहीत्तज्ञानुहम् मुद्रा प्रस्तुत यानां तःगु दु । लिइपा द्यःयात बिभिन्न पुजा ज्वलं छाय्त खवगु ल्हातिई छगः पात्र तयातःगु दु । श्रीसंङ्कटाया थ्व प्रतिमा इलांननी दिगीया मूलुखाया जरिखे भूमितल्लाय् तःजाःगु त्वाकःया द्योने पलेस्वाँ बुट्टा दुगु प्रस्तरया पद्मासन च्वय् बिराजमान याका तःगु दु । श्री संङ्कटा मूर्ति ल्युनें प्रभामण्डलया रूपय् काष्ठकलां सुसोभित खनेदु । श्रीसंङ्कटाया प्रतिमाया खवय् कुनय् प्रस्तरया प्यम्हः मूर्तित नं ब्वयातःगु दु । थुपिं च्वय्प्यम्ह शिद्धपिं मध्ये प्यम्ह शिद्धपिनिगु स्वरूप जुइफुगु खनेदु ।

सरस्वती ननी (मञ्जुश्रील्हने) या मञ्जुश्रीया संक्षिप्त परिचय

हिरण्यवर्ण महाविहारया उत्तरपाखे विश्व सम्पदा क्षेत्रय् लाःगु "मञ्जुश्री लन्हे" सरस्वती ननी दथ्वी छतँ जाःयाना देगः दय्का तःगुली पूर्वाभिमुख याना धर्मचक्र मञ्जुश्रीया मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । ७०० दँ पुलांगु देगः न्हापा ने.सं. ८४५ स न्हापांगु जिर्णोद्धार यानातःगु खँ शिलापत्रय् उल्लेख जुयाच्वंगु दुसा लिपा हाकनं जीर्ण जुयावंसेलि ने.सं. ११२१ अर्थात वि.सं. २०५८ साल भाद्र महिनाय् निक्वःगु जिर्णोद्धार याना देगः क्वंनिसें पियाः पुलांगु हे शैली दयेकुगु थ्व देगः न्हापा स्वया नं आपाः महत्वपूर्ण व कलां भय्व्यूगु खनेदु । मञ्जुश्री देगलय् लुँयागु गजू व कलश निसें कयाः लुँया मञ्जुश्री दुगु ध्वँजा व पताः सिजः पाताया पौ तयाः प्यख्यनं पौया क्वसं "ऊ म णि प द्मे हुँ" या मन्त्र कियातःगु दु । थुगु जिर्णोद्धारया ज्या पूर्ण जुइका ने.सं. ११२३ सिल्लाथ्व दुतिया कुन्ह पलिस्था यानाः श्रीपञ्चमीया मेलायात पूवंकुगु खः ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थ्व थाय् न्हापा यलया जुजु विष्णु मल्लया लायकुया इलाकाय् लाःगु क्यब खः । थ्व क्यबय् क्वाबाहाःद्यःयात न्हियान्हिथं छाय्गु असःस्वाँ ह्वइगु अशोक सिमा बुया वयाच्वंगु जुयाच्वन । लिपा थ्व थायस् च्वंगु सिमाय् मलखं कयाः सिमा गना वसेंलि थुगु अमुल्यगु सिमायागु सिं कयाः थन च्वनाच्वपिं याकःछें खलः तय्सं थःगु हे सीप छ्यला कलात्मक धर्मचक्र मञ्जुश्री द्यःया मूर्ति दय्का प्यकुंमकुंलाःगु ननिया दथुइ अनेक कलाकृति छाय्पाः यानाः दय्का तःगु देगःया दुने स्थापना यानातःगु धःका थनया पुलांपि मनूतय् धापू दु । उलि जक मखु थ्व देगःया क्वय् लाक्क अशोक सिमा बुयावयाच्वंगु थासय् ल्वहँया पलेस्वानय् ध्यान मुद्राय विराजमान जुयाविज्याःम्ह ल्वंहयाम्ह हे शाक्यमुति छम्ह नं लुयाःवःगु धइगु विश्वास दु । व थासय् च्वंगु अशोक सिमाया सिं दयेका तःम्ह सिंयाम्ह धर्मचक्र मञ्जुश्री दुगुलिं थुगु ननियात वंशावली "मञ्जुश्री लन्हे" धकाः धयातःगु दु । लिपा अपभ्रंस जुयाः थ्व थाय्यात सरस्वती ननि धकाः धाइगु जुयावल ।

यलया जुजु विष्णु मल्लं थनया कलाकृति खनाः लय्ताया छु सिरपाः काये धकाः उजं जूवलय् दुःख जुइबलय् सुनान खनीमखु, सुखबलय् जक सकसिन खनी धकाः न्ह्याम्ह मनू सीसां मदय्कं मगाःगु "पौगा" मीगु ज्या छता फ्वने धकाः धाःगु कथं यलया जुजुपाखें लालमोहर कयाःतःगु जूगुलिं पौगा मीगु चलन आः तक मतंनि । यलय् गनं मनू सित धाःसा थन हे ननिई वयाः पौगा न्याःवइ । थथे पौगा मीगु कथं सीपिनिगु ल्याःचाः तयेगु नं याः । पौगा धइगु कचिकाय् ल्हातं जक तानबाना तयाः थानातःगु गायात धाइ । थुगु गा मनू सीबलय् सतीपिं थःथितिपिं सी विचाः वइबलय् ख्वालय् म्हय् फायेकेगु खः । उकिं सीदु थनया शाक्य कुलयापिं न्हापानिसें परोपकारया ज्याय् व धर्मकर्म, संस्कृति, परम्पराय् आपालं ह्यःपिं खः ।

थुकिं याना धर्मचक्र मञ्जुश्री ननि जक मखु यलदे हे नांजायेकाः ब्यूगु दु । उकिसं हिरण्यवर्ण महाविहार लिक्कसं लाःगुलिं विदेशं नेपाःया कला संस्कृति स्वय्तः वइपिं विदेशीत थ्व थाय् स्वयाः लय्ताया वनी ।

रितिथिति

थ्व धर्मचक्र मञ्जुश्री ननिइ आःतकनं गुँलाबलय् मस्तय्त संस्कार दयेकेया नितिं मस्त मुंका तुतः ब्वंकेगु चलन दनि । थन द्यःयाथाय् याकःछैं खलःपिं पाः च्वनेगु याइ । दच्छियंक पाः हिली, पाःलाःम्हेसिन मञ्जुश्री द्यःयात न्हियान्हिथं पुजा यानाः विचाः यायेमाःगु चलन दु । श्रीपञ्मी कुन्हु फुक्कसिनं पुजा तयाः चच्छि चा च्वनाः तुतः व दाफा भजन यायेगु नं चलन दु । श्रीपञ्ची कुन्हु सुथ न्हापा दनाः मत च्याका चिकं बुका थःथःगु ज्याया ज्याभः थीकाः सफू कपाय् छायाः वहे कपाय्या थाज्या सयेकीगु चलन नं न्हापानिसें आःतक दनि । मञ्जुश्रीया नुगलय् न्यागः जाकि थिइकाः वां मथिइक मस्तय्त घुतुके बीगु याइ गुकिं यानाः मस्तयेके नुगः दइगु छुं खँ व आखः ब्वनेगु ल्वमनी मखु धइगु धारणा दनि । अथेहे श्रीपञ्चमीबलय् धर्मचक्र मञ्जुश्री द्यःयाथाय् मचातय्त ब्वना न्हापां "ऊ न मो वा गि श्व रा य" व "मञ्जुश्रीनम् महाबीरं खड्ग पुस्तक धारणी, हंसवा हंसयुक्त विद्याधारं करूतुम्हे" धकाः स्तोत्र अंगलय् च्वया आखः ब्वनेगु शुरू याइगु चलन दु ।

भाष्करवर्ण महाविहार (न्याखाचुक)

नःबहीया थान गणेद्यःया भ्वलय् उत्तर स्वया वनेगु लँपुं दुहाँ वनेवं तःधंगु चक्कंगु थाय.या दथ्वी विहार निर्माण यानातःगु खनेदै । थुगु विहारया दथ्वी प्यंगू कुनय् प्यंगः दथ्वी तःग्वःगु छगः लिच्छवीकालीन चैत्य स्थापना यानातःगु दु । थ्व चैत्यया न्ह्यःने छगः ल्यूने छगः याना निगः धर्मधातु स्वनातःगु दु । चैत्यया पश्चिमपाखे चीग्वःगु देगलय् पूर्वाभिमुख याना शाक्यमुनि बुद्ध स्थापना यानातःगु दु । चैत्यया पूर्वपाखे मण्डप फल्चा दय्का तःगुलि लोकेश्वर छम्ह स्थापना यानातःगु दु । थुगु थासय् न्याम्ह कुमारी, न्यागः तुँ, न्यागू तःध्वाःगु लुखा, न्यापाः मण्ड व न्याखाछें चुइक दय्कातःगुलीं थ्व थाय्यात 'न्याखाचुक' धयाःतःगु सिइदु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थुगु भाष्करवर्ण महाविहार निर्माण यानातःगुया बारे थनया जनधारण थथे दु – थकुरी जुजु भाष्करदेवं यलय् राजधानी दय्का राज्ययाना च्वंगु इलय् हिरण्यवर्ण महाविहारया चक्रेश्वर आःजु न्याखाचुकया कुलापाद आचार्य न्हिया न्हिथं गुह्येश्वरी खगानन देवीया सेवाय् वनाच्वंगु खः । छन्हु न्हापानं दनावंबलय् लँ दापा जुयाः विशालनगरया पिंगलास्थानय् लाःवन । अन भग्नजुया च्वंगु विहारया दथ्वी चैत्य छगः खनां लय्ताया विहार चाःहुला थःगु ज्याय् वन । थ्व हे कथं न्हिया न्हिथं गुह्येश्वरी वनेत पिंगला विहार चाःहुला वनेगु यात । थथे न्हिथं पिंगला विहार चाःह्यु वना च्वच्वं छन्हु कुलापाद आचार्ययात थथे म्हगसे क्यन । "छं न्हिथं चाःह्यू वया च्वंगु थुगु विहारया दुने जिगु बुद्ध मूर्ति ल्हानाच्वंगु दु । जिगु थ्व मूर्तियात ल्हानाच्वंगु थासं लिकया यंका छगू पवित्र धार्मिक स्थलय् स्थापना याना विल धाःसा छन्त तःधंगु पूण्य दै" थथे म्हंगसे क्यंगु खना आश्चर्य चाया, आचार्य तस्सकं लय्ताया जुजु भाष्करदेव वर्मायाथाय् वनां धाःवन । आचार्ययागु खँ न्यना जुजुया मन प्रशन्न जुया बुद्धमूर्ति लिकया हया यलय् हय्गुया निम्तिं माःगु ग्वहाली बिया बुद्धमूर्ति कायेके छ्वत । आचार्य जुजुयागु वचंकथं बुद्धमूर्ति लिकयाहया यलय् थ्यंकेहल । बुद्धमूर्ति यल देशे थ्यनेवं जुजुं आचार्ययात थथे धाल, "भो आचार्य, थुम्ह बुद्धमूर्ति तयेत जिं न्हुगु बिहार दयेके बी । विहार दयेके सिमधःतलय्यात छःपिनिगु थाय् न्याखाचुकय् तया तया बिज्याहुँ । जुजुं धाःथें आचार्य बुद्धमूर्ति यात थःगु थाय् न्याखाचुकय् तय्हया न्हिथं नित्यकर्म याना

सकलयात पुजा याकातल । लिपा विहार दय्केगु ज्या सिधेका जुजुं न्याखाचुकय् तयातःम्ह बुद्धमूर्ति न्हूगु विहारय् तय्यंकल । न्हुगु दयेकुगु थ्व विहारयात 'नवकृति विहार' धकाः नामाकरण याःगु जुल ।

न्याखाचुकय् तयातःम्ह बुद्धमूर्ति न्हुगु विहारय् तये यंकुस्येंली थुगु थासय् च्वंपिन्सं तसकं दुःख तायकल । थथे दुःख तायकुगु खनां कुलापाद आचार्य जुजुयात थथे बिन्ती यात 'भो महाराज, जिथाय् न्याखाचुकय् बुद्धमूर्ति तयातःगु ईलय् सकसिनं भावभक्ति तया पुजा याना च्वंगु खः । न्हिन्हिं पुजायानातःम्ह मूर्ति मदया त्वालय् च्वंपिं मनूतय् तस्सकं दुःखताल । उकिं छःपिन्सं बुद्धमूर्ति तयातःगु थासय् मेम्ह बुद्धमूर्ति छम्ह स्थापना याना थुगु थासय् विहार छगू दयेका ब्यु धकाः धाःगु कथं, कुलापाद आचार्य पिंगलाविहारं बुद्धमूर्ति यलय् हयाब्यूगु ज्यायात लुमंका आचार्यया वचनयात स्वीकार याना जुजु भाष्करदेवं न्याखाचुकय् नं छगू विहार दयेका मेम्ह बुद्धमूर्ति छम्ह स्थापना यानाबिल । थथे जुजु भाष्करदेवं दयेका ब्यूगु विहार जुया थुगु विहारयात 'भाष्करवर्ण महाविहार' धकाः नामाकरण यानातःगु सिइदु ।

रितिथिति

थुगु विहारया चाकःलय् बसोवास यानाच्वंपिं शाक्य व बज्राचार्यपिं क्वावहाः संघयापिं खः । थन विहारय् चुडाकर्म यायेगु चलन मदु । संल्हू, पुन्ही व अष्टमिबलय् त्वाःयापिं उपासक उपासिकापिं मुना पुजा यायेगुया नापं स्तोत्र पाठ यायेगु याना वयाच्वंगु जुल । हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापनायानातःम्ह बुद्धमूर्ति न्हापा थन तयातःगुलिं हिरण्यवर्ण महाविहारया पुजारी बापाचां गं च्वय्क वयेमाःगु परपम्रा थौं तकं दनी ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया कचाबाहाः

हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाःबाहाया छचाखेरं श्रद्धालु बौद्ध उपासक उपासिका एवं थुगु संघया दुजःपिन्सं इलय् ब्यलय् बुद्ध धर्म संघय् समर्पित जुया श्रद्धा पिज्वय्काः थःपिं च्वना च्वनागु थाय्या आसपासय् चीधंगु विहारत स्थापना याना धार्मिक ज्या न्ह्याका वयाच्वंगु जुल । थथे निर्माण जुयाच्वंगु विहारयात कचाबाहाः धाइगु खः । थुकथं निर्माण यानातःगु कचाबाहाः न्हय्गू दु । थुकिया बर्णन् थथे खः ।

१) नव विहार (न्हूबाहाः)

यल क्वाःबाहाः या कचाःबहाः मध्ये छगू बाहाः नव विहार (न्हूबाहाः) यात नं कयातःगु दु । क्वालखुया प्यकालं नःबही वनेगु लँया खरिखे धलाय्चाय् निर्माण यानातःगु थुगु विहारया देगः नितँजाः याना दय्का तःगु खः । देगःया मूलुखाय् जःखः निपाः याक्वभ्याः छुनातःगु व वयां च्वसं पंचभ्याः व जःखः निपाः चीपाःगु भ्याः छुना च्वय् जस्ता पौ तयातःगु दु । थुगु देगःलय् उत्तराभिमुख याना शाक्यमुनि बुद्ध स्थापना यानातःगु दु । विहारया दथ्वी छगः तःगोगु बज्रधातु चैत्य नं स्थापना याना तल ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

थुगु विहार जुजु भाष्करदेव बर्मा ने.सं. १६५ पाखे कुलापाद आचार्य पिंगला विहारं कया हःम्ह शाक्यमुनि बुद्ध मूर्ति तय्त न्हुगु विहार निर्माण यागुलिं थुगु विहारयात नव विहार (न्हुबाहाः) धकाः नामाकरण यानातःगु खनेदु । थन विहारय् बुद्ध मुर्तितया छुं ई लिपा जुजु भाष्करदेव बर्मायात बुद्धमूर्ति म्हगसय् दर्शन बिया थःगु मूर्तियात स्वयम्भूरत्न चैत्य बिराजमान जुयाच्वंगु हिरण्यवर्ण महाविहारय् स्थापना याना ब्यु धका म्हगसय् क्यंगुलिं हिरण्यवर्ण महाविहारय् देगः निर्माण याना उम्ह बुद्धमूर्ति स्थापना यात धकाः वंशावली धया तल ।

२) क्वनियम विहार (कुलिम बाहाः)

वर्तमान स्वरूप

हिरण्यवर्ण महाविहारया कचाबाहाः मध्ये 'कोनियम विहार' कुलिम्ह बाहाः नं छगू मू कचाबाहाः खः । यलया स्वँथंत्वालं भिलाछेँ वनेगु लँपुया खःरिखे गलिंदुने थ्व विहार निर्माण याना तःगु खः । तःकूजुया चकना च्वंगु थुगु विहारय् पूर्वाभिमुख याना देगः दय्का तःगु खः । छतँजाःयाना दय्कातःगु थुगु देगःया

मूलुखाया जः खः गणेश व महााकाल तयातःगु थाय् खाली जुया च्वने धुंकल । पूर्वाभिमुखम्ह क्वाःपाःद्यःया न्ह्योने यज्ञकुण्ड व मण्डपाः छपाः तयातःगु व बाहाःया दथ्वी चैत्य छगः स्थापना यानातःगु दु । थनया विहार निर्माण सम्बन्धिी छुं अभिलेख खनेमदु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

हिरण्यवर्ण महाविहारया मूलुखाय् भैरव साधन याना तम्हः थुगु विहारय् नित्यपूजा यानाच्वंम्ह सन्यासि गुभाजुया सन्तानया आर्थिक अवस्था बाँमलागुलीं ब्यवहारय् च्वनेत थाकुया दिक्क जुया थः बाज्या आर्थिक अवस्था बःमलाना सन्यासी जूयावन धया तःगु न्यना सन्यासी खलःया सन्तति सन्यासि हे जुया वनेगु धका विहारया धार्मिक ज्याः फुक्कं तोता सुयात छुं मधासे सन्यासी जुयावन । उम्ह वज्राचार्य सन्यासी जुया वंसेलि थुगु विहारय् नियमित रूपं नित्यपूजा मजुल । तःदँ तकनं नियमित रूपं नित्यपूजा मजुसेंलि विहार प्रति श्रद्धा दुपिसं पुजारी वज्राचार्य सन्यासी जुयावंम्हेसित मालेमाल । छु उपाय यासा मालाहय् फै धका न्यने कने यानां स्वबले न्हापा उम्ह पुजारी गुभाजुया बाज्या सन्यासी जुया वंबले वया जजमानपिन्सँ जुजुयात विन्तियानां सन्यासी तय्त भोजन याका लुइकल धका धागुलिं थुम्हः सन्यासी पुजारी मालेत नं सन्यासी जुया च्वंपिन्त भोजनया निमन्त्रणा याना भोजन याकल । भोजन क्वचाय्का छसिकथं सकसिके सन्यासी जूगुया कारण न्यनेगुयात । उबले थन विहारया पूजारी वज्राचार्य, सन्यासी जूवंम्हं थःगु पाःवसेंलि आर्थिक अवस्था कमजोर जूगुया कारणं ब्यवहारय् च्वनेतः थाकुया सन्यासी जू वनागु धकाः थःगु थायबाय् फुक्क खँ कन । वयागु खँ न्यना विहारया श्रद्धालुपिन्सं आर्थिक अवस्थां याना विहारया नित्य पूजा व कर्मकाण्ड यायेगु त्वःता सन्यासी जूवंगुलिं, विहारय् याये माःगु निति नियमयात निरन्तर बीगुया निम्ति पुजारी यात माःगु ब्यवस्था यानाबिल । उबले निसें नियमित रूपं विहारया धार्मिक ज्या थौंतकं मदिक्क न्ह्याना वयाःच्वंगु जुल । थथे सन्यासी जूवंम्ह वज्राचार्यया खलःयातः थौं तक्कं सन्यासी खलः धकाः धयावया च्वंगुदु । थ्व हे सन्यासी खलःया सन्तानपिन्सं थौं तक्कं थनया कुलिम्ह विहारय् नित्य पूजायाना वयाच्वंगु जुल । थुपिं सन्यासी खलः हिरण्यवर्ण महाविहारया संघ खः । थुगु विहारया दिपंकर इतिलन्हे सम्यकय् ब्वयेमाःम्ह खः ।

३) सुवर्ण विहार (इखाछेँबाहाः)

वर्तमान स्वरूप

क्वाःबाहाःया मेगु मू कचाबाहाः 'सुवर्ण विहार, इखाछेँ बाहाः' । थुगु बाहाः नाय्‌लखु त्वालं आलुक्वहिती वनेगु लँपुं ५० पलाः छिना वनेवं खरिखे इखाछेँ त्वालय् स्थापना यानातःगु खः । तःकू जुयाच्वंगु चक्कंगु थुगु इखाछेँ बाहालय् छतँ पलि स्वतँ जाःयाना क्वापाःदेगः छगः स्थापना याना तःगु दु । थनया कलात्मक लिंलया मूलुखाया जवंखवं निपाः याक्वःभ्याः छुनातःगु दु । मूलुखा न्ह्यःने त्वाथः जःखः ल्वहँया सिंह निम्ह तयातःगु दु । अथेहे मूलुखाया खःरिखे स्वंगः माणे नं तया तःगु दु । मूलुखा फुसय् अक्षोभ्य मूलयाना जवखवं प्रज्ञापारमिता षड्क्षेरी लोकेश्वरया धातु मूर्ति अंकितगु सिंया त्वलं छपाः दु ।

देगःया न्हापांगु तल्लाय् दथुइ न्यापाः भ्याः छुनातःगु दु । थन चीपाःगु निपाः भ्याः जवंखवं

छुनाःतःगु दु । चीपाःगु निपाः भ्याः च्वय् वज्रपाणी व रत्नपाणीया चाचिं नं च्वयातःगु दु । अथेहे न्यापाः भ्याः च्वय् पञ्चबुद्ध दथुइ तया जवय् तारा व नामसंगीति खवय् तारा व लोकेश्वरया मूर्ति चाचिं नं च्वयातःगु दु । थ्वयां च्वय्या तल्लाय् दथुइ तःपाःगु जवंखवं चीपाःगु खुल्ला भ्याः स्वपाः छुनातःगु दु । देगःयातः आय्पा पलिं चिनाः पलिइ चैत्य छगः तयातःगु दु । थ्वया नापं चैत्यया गजू छुनातःगु देगःचा छगः दय्का पुल थकयातःगु दु ।

इखाछेँ बाहालय् लिच्छवि पहःवःगु चैत्य छगः, अशोक चैत्य छगः व धर्मधातु मण्डल छगः नीस्वनातःगु दु । थनया देगः नापं च्वंगु भाग दिगीया रूपय् छ्यलातल ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थुगु बाहाःया बारे तथ्य खँ मसिइ धुंकूगु दु । थनया खवय् ने.सं. ८२८ या ताम्रपत्र छपाः तानातःगु दु । अथेहे थुगु बाहाःया कचाबाहाःचा आनन्द बाहालय् च्वंगु ने.सं.५३५ यागु ताम्रपत्रय् इखाछेँया वज्राचार्य आल्को हिति जीर्णोद्धार याःगु खँ उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

रितिथिति गुथि

इखाछेँ बाहालय् भिम्ह आःजु जुइमाःगु परम्परा दु । भिम्ह आःजुपिनिगु नेतृत्वय् संघया दुजःपिं मुनाः थनया धार्मिक ज्याभ्वः पूवंका च्वंगु जुल । थुगु विहारय् वज्राचार्य व शाक्यपिनिगु संघ खः । थन नं क्वाःबाहाःया दश स्थबिर आःजुपिनिगु समुपस्थितिइ थनया आःजुपिन्सं समस्तय्त चुडाकर्म याय्गु वज्राचार्यपिन्त आचार्य लुइगु, आःजुतंय् थ्यंपिन्त नायः लुइगु पञ्च थकालि लुइगु, थपाः त्वयेगु, चक्रेश्वर लुइगु याना वयाच्वंगु दु । चुडाकर्म याना थकालि कथं द्यःपाः च्वनेगु, द्योख्यः चायेकेगु, नित्य पूजा, आरति पूजा यायेगु, गुथि हनेगु, यानाच्वंगु दु । अथेहे आचार्य गुथि हनेगु, बुसाधं यायेगु, संदेपूजा यायेगु नं जुयाच्वंगु दु ।

कचाबाहाःचा

आनन्द विहार – आनबाहाःचा ।

४) आनन्ददेव संस्कारित (श्रीवत्स महाविहार अथःबाहाः)

वर्तमान स्वरूप

क्वाःबाहाःया मू कचाबाहाः मध्यय् मूलगु कचाबाहाः 'श्रीवत्स महाविहार अथःबाहाः' नं खः । यल, नःबहीया पश्चिम पाखे तूँया ल्युने च्वंगु गलिं दुने अथःबाहा स्थापना यानातःगु दु । तःकू जुयाः चक्कना च्वंगु थुगु बाहालय् छतँ पलिं स्वतँ जाःगु देगः छगः निर्माण यानातःगु दु । थुगु देगःया मूलुखाय् लिलं भुनातःगु दु । मूलुखाया न्ह्यःने किसि आसन यानाच्वंपिं ल्वहँया सिंह निम्ह दु । थनया मूलुखा जःखः लिंलया ध्वाँय् निपू नं ब्वयेकातःगु दु । मूलुखा च्वय् लिलया त्वलं तयाः उकी महावज्रसत्व मूलयाना जवय् प्रज्ञापारमिता खवे षड्क्षरी लोकेशवरया मूर्ति तयातःगु दु । मूलखां दुने थुगु बाहाःया क्वाःपाःद्यो पूर्वाभिमुख याना दनाच्वंम्ह मैत्रेय बोधिसत्व छम्ह स्थापना यानातल । मूलुखाया खवय् आर्यावकितेश्वरया मूर्ति नं

तयातःगु दु ।

अथःबाहाःया देगःया न्हापांगु तल्लाय् दथुइ न्यापाः व जवंखवं तिकिभ्याः निपाः छुनातःगु दु । न्यापाः भ्याःया च्वसं सप्ततथागत पिनिगु चित्र च्वयातःगु दु । देगःया मेगु तल्लाय् संभ्याः छुनाः थ्वयां जःखः निपाः तिकिभ्याः नं छुनातल । आय्पा पौया पलिं च्वय् चीग्वःगु देगःचा छगः नं दु । बाहाः देगःया खवय् थनया दिगीयागु भाग जुल । थुगु दिगीइ वनेगु मूलुखा फुसय् क्वापाःद्यःया थाय् च्वंगु नापं ज्वःलागु सिंयागु त्वलं तयाः वयां च्वय् विमानभ्याः छुनातल । थ्वयानं च्वय् मेगु खुल्ला भ्याः छुनातल ।

अथःबाहाःया दथुइत्लाक्क प्यम्ह नागं कुइक्वः चैत्य छगः स्थापना यानातःगु दु । थ्वया नापं खागं छगः व धर्मधातुमण्डल छगः नं स्वनातःगु दु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

अथःबाहाया निर्माकाल व इतिहासया बारे छुं नं धाये मफये धुंकल । थनया पुलांगु अभिलेख थन हे दुगु ने.सं ८४२ यागु खः । थुगु अभिलेख बाहालय् ल्वहँतं स्यूगु यागु खः । अथेहे मेगु ने.सं. ८७४ यागु आखः सिइमदुगु शिलापत्र छपाः नं थन दु ।

रितिथिति गुथि

अथःबाहाःलय् न्हय्म्ह आःजु जुइमाःगु परम्परा दु । थनया थुपिं हे आःजुपिं व संघछिं मुनाः थनया ज्या न्ह्याकाच्वंगु दु । थन नं क्वाःबाहाःया न्याम्ह आःजुपिनिगु समुपस्थितिइ थनया आःजुपिन्सं संघमस्तय्त चुडाकर्म यानावयाच्वंगु दु । अथेहे थनया थपाजुं नायः लुइगु ज्या नं न्ह्याकाच्वंगु दु । थनया क्वाःपाःद्यःया थाय् थकालिं कथं लच्छि लच्छि द्यःपाः च्वना नित्यपूजा, आरतिपूजा याःवयाच्वंगु दु । थनया मेगु परम्परा अनुसार प्रत्येक वर्ष क्वाःपाःद्यः व थनया चैत्यय् समेत बुसाधं यायेमाःगु दु । अथेहे लुकुंचन्हे कुन्हु थन संदेपूजा (संभ्वय्) यायेगु चलन दु । थनया थपाजुं इल्हने सम्यक कुन्हु भूमि सोधनया भ्वलय् गं थानाः वनेमाःगु परम्परा दु । क्वाःबाहाःया छत्रंकू आःजुपिन्त निमन्त्रणा याइबलय् थनया थपाजु छम्ह नं बिज्याये माःगु परम्परा दु ।

अथःबहाः

१) ॐ नमोः बुद्धाय । श्री योस्तु सम्बत ८१९ माघ
२) ....मास्य ।। शुक्लपक्ष, अतमति थ्व अशुनक्षते
३) .....(सा.वि) जोग्य. जथाकनमते ।। आदितवासरे,
४) (म)करासाविति थ्व कुन्हु दिन, श्री अथकबाहारस
५) ....वज्रसनं बु(द्ध)जुतरस्य, शुवन इराद्ध दय्का
६) .... सिंहजु, पमुखन, पंचमुनकाव
७) .... दय्का जुरो ।। साक्यवंस श्री भिसिङ
८) ....साक्यवंस. गथुजजु, कामिराय

९) .... तभारो .... निसिङभारो,
१०) ....नभाव विजयाराजभाव, ध
११) .... भाव, रादेवभाव, चिकिधि
१२) ....भाव, द्वरसिं भाव,मा पिं
१३) ....सिंहभाव, न्हवङ भाव
१४) ....भाव, नेयाफ गा
सम्बत – ८१९ माघ मासे
मूखँ – सुवर्णया इलाँदय्का देछागु

अथःबाहा

१) श्री बुद्धाय नम ।। सवुद्ध पुन्दरीकाक्षं (सधर्म पुनदरीकाक्षं) सर्व्वछ ः
२) कलुनात्मकं समन्तभद्र शाक्षारं शाक्य
३) सिहं न माम्यहं ।। स्वस्ति ।। सम्वतरे ८६२ ज्ये
४) ष्ठ शुक्लं ।। द्वादश्यान्तिथौ ।। स्याति नक्षत्रे ।। शिव
५) योगे ।। वृहस्पतिबासरे ।। थ्वकुन्हु श्री ३ च
६) क सम्वर श्री धर्मधातु बागेश्वर श्री ३
७) क्य सिंह तथागत थ्वते प्रीतिन, थ्व अथक
८) ननिया शाक्यवंश श्री छत्र सिंहजु, श्री धम्मच
९) न्दर जु घनश्याम भारो, थ्वते स्वम्ह सम्मत
१०) र सयव अथक ननि चिकंअतव चिंङा
११) व प्रतिष्ठा याङादिन जुरो ।। पुन भारवा
१२) थ्व ननिस गोम्ह नं सेनक्य मदु ,कचिंग
१३) ग्ल यायमदु, वम्हनं यातसा यावम्ह नं (तय)
१४) (मा) र सुचुकेमार, मयाकाले पंच म
१५) हा पापक जुरो ।। शुभं ।।
सम्बत – ८६२ जेष्ठ शुक्ल
मूखँ – चिकँअःपा सिउगु ।

५) सुप्रक्षण विहार (मिखाबाहाः)

हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबहाःया मू कचा बाहाः मध्ये मिखाबाहाः नं छगू खः । थुगु बिहार कोतालाछिया स्वकालँ दक्षिण स्वयाः स्वनिम्ह त्वालय् वनेगु लँपुया जः लिखे स्थापना याना तःगु चैत्यया लिक्कसं पश्चिम स्वया वनेवं थुगु विहारया मूलुखा खनेदै । नितजाः याना दय्का तःगु थनया देगलय्

पूर्वाभिमुख शाक्यमुनि बुद्ध स्थापना यानातःगु दु । विहारया मूलुखा न्ह्यःनेनिसे, क्वापाः आःजुया न्ह्यने तक भ्वःत्वाक्क धर्मधातु निगः व चैत्य निगः स्थापना यानातःगु दु । थुगु विहारया उत्पति एवं इतिहासया बारे छुं नं खँ सिइमदु ।

६) रत्नमुनि विहार (छ्वाचबाहाः)

पिम्बहाःया जलमण्डम (पिम्बहा पुखु) या पश्चिम व दक्षिणया लँपु वनेवं लँया जःलिखें थुगु विहारय् वनेगु लँपू ध्वःदुइ । थुगु विहारया देगः नितँजाः याना दय्काःतःगु खः । च्वय् यागु तँय् भ्याः छपाः तयातःगु व देगःया मूलुखाय् तोलन छपाः नं तयातःगु दु । थुगु देगलय् उत्तर स्वका शाक्यमुनि बुद्ध स्थापना यानातःगु खः । विहारया दथ्वी चैत्य छगः व धर्मधातु छगः नं स्थापना यानातःगु दु । थ्व विहारया देगलय् जःलिखे अंगलय् तयाःतःगु छपाः शिलापत्रय् ने.सं. ७८५ बैशाख मासे शुक्ल पक्षे द्वादशी कुन्हु श्री रत्नमुनि संस्कारित थुगु विहारय् श्री शाक्यमुनि बुद्ध प्रतिष्ठा यानाः ने.सं. ७८७ माघ शुक्ल द्वादशी कुन्हु धर्मधातु प्रतिष्ठा यानातःगु खँ उल्लेख यानातःगु खः । थ्व हे विहारया नामं थ्व त्वाया नाँ छाय्बाहाः जूवंगु खनेदु ।

थुगु छ्वाचबहाःया बारे पुलाँगु छुं नं खँ मसिइ धुंकल । थौं कन्हे थन विहारय् क्वाबाहाः संघया दुजः नन्दराज बज्राचार्यया काय्पिन्सं च्वना बिहारय् नित्यपुजा याना च्वंगु जुल ।

छायवहाल दुने क्वापाल देवता

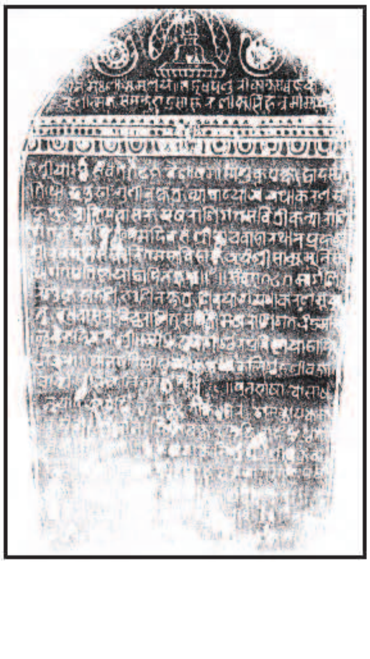

१) श्री योस्तु संवत ७८५ वैशाष मास्य शुक्रपक्षे द्वादस्या
२) तिथौं उत्र फाल्गुणी नक्षत्रे व्याघाट योगे यथाकरण मु
३) हुत्रे आदित्यवासरे, मेषराशि गते सांवित्री कन्याराशि
४) गते चंद्रमसि इदम दिनस श्री छाचबाहार थान प्रदेशे
५) श्रीरत्न भुमि संस्कारित महाविहार अयं श्री साक्यमुनिस्त
६) थागत प्रतिस्टा याङा दिन जुरो ।। ।। संवत ७८७ मार्गशि
७) र शुक्ल द्वादशि, भरणि नक्षत्रे शिवयोगे यथाकरण । मुहु
८) त्रे, बुधवासरे, विछराशिते सविती मेष राशि गते चंद्रमासे
९) इदम दिनस श्री धर्म्मधातु वागीश्वर प्रतिष्टा याङदि
१०) दानपति श्री ङा............ क यं कुलिगृह श्री बज्राचार्य श्री खनिना .... ।। पुनभाषा बोसाधं
११) न यात आयदि बु जव २ तोक धुवर फोमत छोयके मा
१४) र पंचामृत स्नान; निर ....वज्व २ दक्षिना दं ४ थ्वते
१५) वर्ष प्रति जुरो ।। थ्व देवयाके निस्त्रपे नडी चँकुवा
१६) हार श्री बज्राचार्य श्री मंजु देवजुयासा (खा) प्रसा
१७) जुरो, थयात ...... व २ नाथवबु जनुरो ।।
१८) .... श्री २ श्री निवा ....

१८) ....
२०) ....
२१) ....

श्रीपंचिं क्वसं चवयातःगु
श्री शाक्यमुनये ।। सद्धर्म पुण्डरीकाक्ष ....
........समन्त भद्र सास्तार शाक्यसिंह ....

७) दारिका विहार (दारिका बाहाः)

वर्तमान स्वरूप

क्वाःबाहाःया मू कचाबाहाः मध्यय् छगू मू कचाःबाहाः 'दारिका बाहाः' नं खः । थुगु विहार क्वाःबाहाःया ल्यूने, क्वाःबाहाःया देगःयातः लिधंका दयेका तःगु दु । मिच्छुबाहाःया जःरिखे ल्वानाच्वंगु थुगु बाहाःयात थनया वैद्यपिनिगु बाहाः जुया वैद्यबाहाः नं धायगु याना वयाच्वंगु दु । नितँ जाःयाना पश्चिम स्वका दय्का तःगु थुगु देगःया मूलुखा कलात्मक जुया च्वंगु दु । मूलखाय् च्वय् खलुइ त्रिरत्नया मूर्ति अंकित याना तःगु दुसा थ्वया च्वय् प्रज्ञापारमिताया मूर्ति अंकित याना तःगु दु । मूलुखाया फुसय् दथुइ वैरोचन, जवय् अमिताभ व खवय् अमोघसिद्धि तथागत पिनिगु मूर्ति अंकितगु सिंया त्वःलं छपाः नं तयातःगु दु । मूलुखां च्वय् निगू तँय् त्रिखाभ्याः छपाः नं छुनातःगु दु । थुगु बाहाःया द्यः छैं पश्चिम स्वका निर्माण याना ल्वहँयाम्ह अमिताभ बुद्ध छम्ह स्थापना याना तःगु दु । थ्वयां न्ह्यने चैत्य छगः नं स्वना तःगु दु ।

रितिथिति

थन विहारय् नं न्याम्ह आःजुया व्यवस्था याना चुडाकर्म यायेगु याना वयाच्वंगु दु । संघयापिनि पालंपाः द्यःपाः फयेगु याना नित्य पूजा नं जुयाच्वंगु दु । अथेहे थन धञ्जल्याः कुन्हु बाहाःद्यःया व कतिपुन्ही कुन्हु चैत्यया बुसाधं यायेगु चलन नं दु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थुगु विहार निर्माण बारे थनया जनश्रुति कथं थकुरी जुजु भाष्करदेव वर्मा हिरण्यवर्ण महाविहारय् देगःदयेका बुद्धमूर्ति स्थापना याये धुंका, थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारया बापाःचापिन्त व थुगु इलाकाय् बसोबास याना च्वंपिं बासिन्दातय्त छगू इलय् रोगंकया च्वंगुलिं बैद्य क्यना वासः याकेत बैद्यया आवश्यक जुया, बैद्य सःता वासः याकेगु यात । थथे तःखामछि छें विरामी स्वया बासः यायेत यक्व हे ई बिते जुल । थथे विरामी धैगु न्हयाबले, न्हयाबलें हे जुया च्वनेफु धैगु कथं बैद्ययात थनया लिकसँ थाय्या व्यवस्था याना बैद्ययात थनहे तयेगु यात । लिपा बैद्यया परिवारय् जन्म जुपिं काय्मस्तय्त चुडाकर्म यायेत विहारया आवश्यक जुया हिरण्यवर्ण महाविहारया सर्वसंघयात इनापयाना हिरण्यवर्ण महाविहारया क्वावहाः द्योया देगःया ल्यूने लिधंका पश्चिमाभि मुखयाना नितँजाः याना देगः दयेका अमिताभ बुद्ध स्थापना याना बुद्धया न्हयःने चैत्य छगः स्वना विहार निर्माण याःगु जुल । थुकथं बैद्य खलः तय्सं दय्कुगु विहार जुया थ्व

विहारयात बैद्यबाहाः धका धयावया च्वंगु खनेदु । थ्व विहार निर्माण बारे विहारया दुजःपिनिगु धापू कथं सर्वानन्द बैद्यजुं ने.सं.८१२ सँ थ्व विहारया निर्माण यानातःगु व थुपिं बैद्य खलःत न्हापा यें स्वयम्भू क्वय् बसोबास याना च्वंपिं खः धकाः धया बिज्यागु दु ।

८) अतस्कीर्ति विहार (अकिबाहाः)

यल क्वाःबहाःया न्हय्‌गू मू कचाः बहाः मध्यय् अतस्कीर्ति विहार, अकिबहाःयात नं कयातःगु दु । न्याखाचुकया तंचाक्वं तापाहितीइ वनेगु लँपुया जःलिखे थ्व बाहाःलय् वनेगु लँपु खनेदै । थन विहारया दथ्वी लिच्छवी चैत्य छगः व वयां लिक्क मेगु चैत्य छगः स्थापना यानातःगु दु । थुगु विहारया देगः उत्तर स्वका स्वतँ जाः यानाः दय्‌कातःगुली लिपा मेगु छतँ जस्तापाता पौ तया थकयातःगु दु । देगःया मूलुखा जःखः याक्वभ्याः निपाः छुनातःगु दु । देगःया न्हापांगु तँय् तिकिभ्याः स्वपाः छुनातःगु दु । थ्वयां च्वय् दथ्वी संभ्याः तया जः खः मेगु निपाः भ्याः छुनातःगु दु । थुगु विहारया बाहा द्यः कथं देगःलय् शाक्यमुनी बुद्ध स्थापना याना तःगु खः ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थुगु अतस्कीर्ति विहार, अकिबहाःया उत्पत्ति एवं इतिहासया बारे छुं खँ सिइमदु । थन क्वापाःद्योया देगःलय् मूलुखाया जरिखे तयातःगु छपाः शिलापत्रय् ने.सं. ८२३ फागुण मासे शुक्लपक्ष दशमीया दिनय् देगः जिर्णोद्धार याना गजू छायातःगु व मेगु छपाः शिलापत्रय् ने.सं. ७७४ चैत्र शुक्ल प्रतिपदा कुन्हू अतकिबाहाल मूलचोकस च्वम्ह हर्ष सिंहभारो प्रमुख धर्म गोष्ठि च्याम्हेसिया समूहनं चिकं अःपां सियाब्युगु खँ उल्लेख यानातःगु जुल ।

रितिथिति गुथि

न्हापा थुगु विहारय् पंचस्थवीर आःजुपिनिगु नेतृत्वय् थनया धार्मिक ज्या न्ह्याकाः वयाच्वंगु सिइदु । थन विहारय् असारं दशमी पुजा, सन्याधुली कुन्हु द्वादशीपुजा, मोहनीया अष्टमी निसें दशमी तक मोहनी पुजा दिशी पुजा आदि याना वया च्वंगु जुल । थौंकन्हे थुगु विहारय् च्वना नित्यपुजाया ज्या याना च्वंम्ह मंगलराज बज्राचार्यजु खः ।

अकिवहाल, क्वाःपाःद्यःया खतलय

१) १ ॐ नमः बज्रासन बुद्धाय ।। ।। वज्राम्बुक्ष परिगतंकमनीय गात्र पुकेर ।

२) हाक्षम यलंस दयंशरण्यं । श्री मन्त तथागतवरं सुगताभि संगं तम्नोम्यहं द्ररि ......

३) ता पचिनाशदसं ।। ।। गुणयमरविलैब्दे फाल्गुणे शुक्ल पक्षे, रविसुत तिथियकेवा ।

४) सरे जीवसंजुं । त्रिदशपुरमावासाय मण्पून्द्र सिंह कनक कलश चुजं खेशाला ।

५) मकापी ता ।। ।। अतः देशभाषा ।। सम्वतं ८२३ फाल्गुण मासे शुक्लपक्षे

दशम्यान्तिथौ आद्र ।

६) परपुणसु नक्षत्रे आयुष्मारनपर सौभाग्य योगे वृहस्पतिवासरे थ्वकुन्हु अतकीवाहार ।

७) ईथुननि येतागृह मत्स्यन्द्र सिंह भारोसन सएव अतकीवाहार श्री वज्रासन

८) तथागत देवताया गृह जीर्ण जुलनवीन यासें सुवर्ण कलश गजुल छासें प्रतिष्ठा याना ।

९) दिन जुलो ।। सएव मत्येन्द्र सिंह भारोसन सं ९२२ श्रावण कृष्ण अमावासी श्री सूर्यग्रास

१०) थ्वकुन्हु गुठियात दुन्ता ।। वजलधेनगु कर्ज नसि २ भुय थसियो सोरवाहा वुरोव

११) नसि २ भाषा थ्वतेवुया वरसानन , पौषकृष्ण द्वादशी ... जन्मदिन थ्वकुन्हु श्री

१२) वज्रासन तथागत पंचामृतदि दयकं पूजा याय भूय थकिको थोसपि

१३ ज्या श्री आगम देवतायातं उपचार दयकं पूजायासें ।। गुरूभराड श्री .....

१४) रोहित चुकवारया श्री गुणसागर नित्यपूजा याकम्ह थ्व सम्हे दयेका ....

१५) पूजा दक्षिणा विस्यं भोजन याकेमालो ।। पुनसेल्होयात

संवत ९२३ फागुण मासे

मू खँ : अकिबहाया इथुननीया मत्स्यन्द्र सिंह भारो नं अकिबहाया देगः स्यना च्वंगु दयेका सुवर्ण कलश गजू छाया प्रतिष्ठा याना तःगु ।

यल, अकिवहा दुने क्वापादेगःलय् तयातःगु ।

१) ऽ श्रयोस्तु ।। सम्वत ७७४ चैत्र

२) शुक्ल प्रतिपधायोतिथो ।। ।। अ

३) तकी वाहार मूलचोकस, ङष

४) सिंङ भारो त्रमूष्न : धर्म्मागो

५) ष्टि जिमच्याम्हं समुहसन

६) अतवंचिंग जुरो ।। थ्व अतवं

७) श जुनानं तुजुरसनों, साल मू

८) नो चोलस कीति तायथायं नं

९) ....दिन मतेव जुरो ।। थ चोयं

१०) त ...... स्यं संकाले पञ्चमहा

११) पातकलाक थ्वते मयाकाले....

१२) ...रो ।। शुभ ।।, ।।

संवत : ७७४ चैत्र शुक्ल

मू खँ : अकिबहाया मूल चोकस च्वंम्ह ङषसिंह भारोया धर्म गोष्ठी समोहन बहालय् चिकंअप्पा सियातःगु ।

८) हेमापुर विहार (यतावाहा)

क्वाःबाहाया कचा बहाः मध्यय् चुडाकर्म यायेमाःगु मू कचाबहाः हेमापुर विहार, यताबाहाः नं छगू खः । बालिफःलं न्याधःलय् बनेगु लँपुया खरिखे थुगु विहार मूलखा खनेदै । थुगु मूलखां दुहाँ वनेवं स्वतँ जाःगु देगःलय् पूर्व स्वका भविष्य ब्याकरण मुद्रा ज्याना दनाच्वंम्ह बुद्ध स्थापना यानातःगु दु । थन थुम्ह बुद्धयात मैत्रिय बुद्ध धायगु चलन दु । स्वतँ जाःगु देगःलय् मूलुखाया जःखः खतय् द्योपाः द्यनेगु फल्चा दय्का तःगु दु । न्हापांगु तँय् त्रिखाभ्याः छपाः तया जःखः निपाः चीपाःगु भ्याःया च्वसं सप्त तथागतपिं च्वया तल । थ्वयां च्वय् स्वतँय् तिकिभ्याः स्वपाः तया आय्पा पौ या च्वय् पुल थकया देगःचा छगः नं तयातःगु दु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थुगु हेमापुर विहारया स्थापना गुबलय् जुल धयागु सिइमदु । थुगु बाहाः देगःया खःया त्वाथलय् जः खः निम्ह सिंह ने.सं. ८१४ स तयातःगु व मूलुखाया तोरण ने.सं. ८०२ स तयातःगु खः । थथे हे थनया मेगु निपाः शिलापत्र मध्यय् ने.सं. ७६१ या शिलापत्रय् यताबाहाःया दानपति हाकुसिंह भारोनं चिकं अप्पां सियाब्युगु व ने.सं. ७९४ या शिलापत्रय् श्री निवास मल्लया पालय् सुवर्ण कलश व छत्र दोहलप्युगु खँ उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

रितिथिति

थुगु विहारय् न्याम्ह आःजु (पञ्चस्थबीर) लुइमाःगु परम्परा दु । न्याम्ह आःजुपिनिगु नेतृत्वय् संघया दुजःपिं मुना थनया धार्मिक ज्या न्ह्याकावया च्वंगु जुल । थनया सघं क्वापाःद्योया थाय् लच्छि लच्छिया पाः कया नित्यपुजा याना वया च्वंगु जुल ।

यतावाहाया शिलापत्र

१) ॐ नमो बुद्धाय ।। ॐ नमः श्री शाक्यसिंह, वंदे श्री शाक्यसिं
२) ह, समखल हरनं मोक्ष हेतो तरानां : श्री मत्मान शुधाल रू
३) पं, मभयकलवरं पद्म पत्रयताक्षम्, श्री मतदिपंरोवे जि
४) न गुण विखभं सर्ब्वसत्वानमामि, नपार सम्वछर ४ ब्यत्रगहोमुनि वैशाष
५) मास्य अष्टमि दिने पूर्ब्य भद्र नक्षत्रे जोगिखिवक्तंम, ससिवारे
६) श्री मत् श्री श्री वर्जासन, शाक्यमुनिसके; मथर्क्रष्ट; श्री चक सं
७) म्वर; वज्रवाराहि, सहिते; सुवर्णपित; कृसे, सुवर्ण छर्त्रस
८) हित्यं दोहोलपा; श्री बुध भगवानसके; दानपति, साक्यवं
९) सके सिङ साक्यवंस देव; साक्यवंस मंजु साक्यवंस गुनचंन्द्रल
१०) साक्यवंस वाघसिङ मालसिङ भारो; वैराग भारो; नलसिङ

११) भारो; विश्वसिंङ भारो लक्ष्युराम भारो; राजति समोहन;
१२) पुर दयकाव, गजुरि छाया जुरो; थो न्यलस राजा, महारा
१३) जाधिराज श्री श्री निवास मल्लं अषड खडगसिद्धि प्रताप बोव जु
१४) रो; ।। श्री योस्तु संवत ७९४ थ्वसंन छल; यत्रावाहालस
१५) श्री बुध भगवान सक्य पुन्हि ... सेवाकन गजुरि ....
१६) कांस्यं पूलदयकाव ...छास्यं, दिन जङ्ग
१७) याङाव प्रतिस्था याङा .....रो ।। सुभ ।। थुलि
१८) श्री बुद्ध भगवान सं ....
१९) मोहन; पलम्यइव ....
२०) शुभमस्तु सर्वदा ....

संवत ७९४
मू खँ : क्वावाहा द्योया देगलय् गजू तयातःगु ।

यतावाहा, क्वपाःघया जःपाखे अगंलय् तयातगु

१) श्री यस्तु सम्वत् ७६१ बैसाष मासे
२) कृष्ण पक्षे; चतुदस्यातिथ्व असुनि
३) नक्षत्रे आयुमान प्रसोभागे जो
४) ग्य; बुद्धवासरे थ्वकुन्हु ।।
५) श्री श्री देवताल, बुद्धभतार
६) सके ।। दानपति; यंतावाहा
७) ल; येताछे, हाकुसिङ भारो
८) सेन; चिकन अतव चिङा
९) दिन जुरो; शुभ, साक्य
१०) वंस श्री चन्द्रजु थलपाया
११) बेरस ।। मेषरासि .....
१२) सवितोलि ।। सयव ....
१३) गते चन्द्रमसि ......

संवत : ७६१ बैशाख मासे
मू खँ : दानपति यतबहाया हाकुसिंह भारोनं चिकं अप्पा सियातःगु

१०) चैत्यवर्ण विहार (मिच्छुबाहाः)

वर्तमान स्वरूप

क्वाःबाहाःया कचाबाहाः मध्यय् चूडाकर्म यायेमाःगु छगू मू कचाबाहाः 'चैत्यवर्ण विहार, मिच्छुबाहाः' छगू नं खः । थुगु बाहाः क्वाःबाहाःया ल्यूने इलाननिइ स्थापना यानातःगु दु । मिच्छुबाहाःयात गनं गनं भिच्छुबाहाः कथं उल्लेख यानातःगु दु । थुगु बाहाःया बाहाःछैं थनया गृहस्थीपिनिगु छैं नापं स्वानाच्वंगु । थुगु द्यःछैं अथवा देगःया मूलुखा कलापूर्ण जुयाच्वंगु दु । थुगु हे मूलुखा दुने उत्तराभिमुखम्ह क्वाःपाःद्यः, चैत्य धारण यानाच्वंम्ह बोधिसत्व छम्ह स्थापना यानातःगु दु । थनयापिन्सं थुम्ह क्वापाःद्यःयात चैत्यधारी बोधिसत्व धायेगु याना वयाच्वंगु दु । लुखाया च्वंय् खलुइ त्रिरत्न व खापाय् चैत्य अंकित यानातःगु दु । थनयापिनि धापु कथं त्वलंया द्यः खुयायंके धुंकल । मूलुखा जःखः माणे तयाः दथुइ चैत्य धारण यानाच्वंम्ह बोधिसत्व अंकितगु सिंया त्वलं छपाः तयातल । थ्वयां च्वय् विमानभ्याः छपाः छुनातःगु दु ।

मिच्छुबाहाःया न्ह्यःने छचालं बुद्ध बोधिसत्वादि पिनिगु मूर्ति अंकित यानातःगु तःग्वगु चैत्य छगः स्थापना यानातःगु दु । थ्वया न्ह्यने धर्मधातुमण्डल छगः नं स्थापना यानातःगु दु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

निर्मातापिं पिंगला विहारसंघया दुजःपिं खः । पिंगला विहारय् ल्हाना च्वंम्हः बुद्धमूर्ति यलय् हया स्थापना याःबलय् थःपिनिगु विहारय् च्वंम्हः बुद्धमूर्ति स्थापना याःगु थासय् थःपिंनं च्वने दय्मा धका जुजु भाष्करदेवयात बिन्ति यागु कथं जुजुं थ्वहे बुद्धमूर्ति स्थापना याःगु थायया ल्यूने थाय् ब्युगु जुल । थ्वहे कथं पिंगला विहारं बुद्धमूर्ति कुबिया वपिं पिंगला विहारया संघं थन बसोवास यानां थःकाय् मस्तय्त चुडाकर्म याय्त थुगु विहार निर्माण याःगु जुल । पिंगला विहारं बुद्धमूर्ति कुबिया हःगु ग्वाहालीयात लुमंका थनया संघय् च्वंपिन्त चुडाकर्म याइबलय् हिरण्यवर्ण महाविहारया आःजुपिन्त चुडाकर्मया ज्याय् पुजा ज्वलंया नापं दान दक्षिणा बिइगुलि छुट बिया तःगु कथं माःगु स्वया बच्छिया हिसावं जक ब्युसा गाःगु नियम दय्का तःगु दु । चुडाकर्म याय् धुंका थनया शाक्यमूनि बुद्धयाथाय् दर्शन याकेगु याना वया च्वंगु खः । थनयापिनि धापू कथं क्वाःबाहाःया शाक्यमुनि बुद्ध यलय् हय्त कुबियाःहःगु प्रमाण कथं थुगु संघयापिन्सं कुबियाहःगु न्वःयात श्रद्धापूर्वक थःपिनि आगमय् तयाः पुजा याना वयाच्वंगु दु धका धाइ । थनया तःग्वःगु चैत्यय् ने.सं. ८०७ या अभिलेख कियातःगु दु । थुगु अभिलेख थनया चैत्य जीर्णोद्धार सम्बन्धियागु खः । थनहे हानं थुगु चैत्यय् सुवर्णया दहलूपाः तःगुया ने.सं. ८०८ या अभिलेख नं कियातःगु दु । हानं चैत्यवर्ण विहारय् त्वःलं तःगु ने.सं. १०३७ यागु अभिलेख नं थन हे किया तयातःगु दु ।

अथे हे शाक्यमुनि बुद्ध हःबलय् शंखमूलय् थ्यंका ल्यू ल्यू वःम्ह जम्बुक (ध्वं) यात यलय् दुमकासे दच्छिया छक्वः पुजा याः वयगु वचँ बिया चित्त बुझे याना लिछ्वःगु कथं थन मिच्छुबहाःया (चिवाहाः बन्देजु) पिन्सं आःतकं दँय् छक्वः उम्ह जम्बुक (ध्वं) यात कूलदेवताया रूपय् पूजा याना वया च्वंगु दु । न्हापा पिंगलस्थानय् वना पुजा याना च्वंगुयात लिइपा अन वनेत तापाःगुलिं द्यः साधना याना हया इलाँननी गणेद्यःया लिक्क दक्षिण स्वकाः स्थापना याना तःगु जुल । अथेनं थनया चिवाहाः बन्देजुपिनि ब्याहाः याना न्हूम्ह भौमचा दुकाय्त पिंगलस्थानय् वनां देगुपुजाय् दुकायगु यानावया च्वंगु दु ।

रितिथिति गुथि

मिच्छुबाहाःलय् थनया पञ्चस्थविर आःजुपिनिगु नेतृत्वय् थनया संघया दुजःपिं मुनाः थन यायेमाःगु ज्या ताःलाका वयाच्वंगु दु । अथेनं क्वाःबाहाःया आःजुपिनिगु समुपस्थिति चूडाकर्म यायेमाःगु ज्या जुयाच्वंगु दु । थुपिं चैत्यय् चुडाकर्म याइपिं जुया थुमितः चैलक वन्देजु (चिवाहाः वन्देजु) धायेगु याना वयाच्वंगु दु । थनया थपाजु पाखें नायः लुइगु ज्या नं जुयाच्वंगु दु । संघयापिन्सं लच्छि लच्छिया ल्याखं थपिनिगु द्यःयाथाय् थकालि कथं द्यःपाः फयेमाःगु चलन दु । थन द्यः स्व्यः चायेकेगु व नित्यपुजा यायेगुनं जुयाच्वंगु दु । थनयापिनि आश्विन कृष्ण अष्टमी कुन्हु क्वाःपाःद्यःया बुसाधं याना संघभोजन नयेमाःगु चलन दु । अथे हे कतिपुन्ही कुन्हु चैत्यया बुसाधं याना वयाच्वंगु दु ।

११) गवर्मपिन्थ महाविहार (मूबाहाः)

वर्तमान स्वरूप

यल, क्वाबाहाःया न्हय्गू मू कचाबाहाः मध्यय् नं मूलगु कचाबाहाः 'गवर्मपिन्थ महाविहार, मूबाहाः' यात कयातःगु दु । यलया पिम्बाहालय् अवस्थित तःग्वःगु चैत्य मूलयाना प्यर प्यकुने प्यंगः चैत्य स्थापना यानातःगु थासं पायूछि ल्यूने पाखे थुगु मूबाहाः स्थापना यानातःगु दु । मूबाहाःयात 'मूलश्री विहार' कथं नं म्हसिइका वयाच्वंगु दु । थ्व हे मूलश्री विहारं लिपा मूबाहाः जूवंगु खनेदु । थनया बाहाःलुखा दुने तःकूगु चक्कना च्वंगु लाय् व्वया दथुइ चैत्य छगः नीस्वनातःगु दु । थ्वया नापं नं हानं मेगु चैत्य छगः स्वनातःगु दु । थनया लाय्व्वय् चिकं अप्पां सियातःगु दु । बाहाःलुखाया चुलंचू थुगु बाहाःया देगः छगः नं स्थापना यानातःगु दु । स्वतँजाः याना दयेकातःगु थनया देगलय् मूलुखा तयाः थ्वयां जःखः याक्वः भ्याः निपाः छुनाःतःगु दु । थनयाम्ह क्वाःपाद्यः पूर्व स्वयाच्वंम्ह शाक्यमुनि बुद्ध खः । थन मूलुखा फुसय् त्वःलं मदु । देगःया न्हापांगु तल्लाय् दथुइ न्यापाः भ्याः तयाः थ्वया जवंखवं मेगु निपा तिकिभ्याः छुनातःगु दु । थ्वयां च्वय् संभ्याः तयाःतःगु दु । आय्पा पलिं चिनातःगु थुगु देगःया पलिं च्वय् चैत्य आदिं छुं नं तयातःगु मदु ।

थुगु मूबाहाःलय् देगःया जःरिखे पुलां पहःवःगु दिगीछें छखा दनातःगु दु । थुगु दिगी छेंय् थपाजु जूम्ह जन्मकाःछिं बासयाना बिज्यायेमाःगु परम्परा दु । छतँ पलि स्वतँजाः याना दयेकातःगु थुगु दिगीया मूलुखा कलात्मक जुइक दयेकातःगु दु । नापं मूलुखा जःखः निपाः चिचीपाःगु भ्याः नं छुनातःगु । दिगीया न्हापांगु तल्लाय् दथुइ न्यापाः व जवंखवं निपाः भ्याः छुनातःगु दु । थ्वया च्वय् दथुइ स्वपाः जवंखवं छपाः छपाः खुल्लागु भ्याः छुनाः पाता पलिं त्वपुयातगु दु । थुगु दिगी थनयापिनि आगंछें खः ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

मूबहाया उत्पति एवं इतिहासया बारे थथे खनेदु । ने.सं. ४७० स भारतया सुल्तान समसुद्दिनं नेपालय् आक्रमण याःवःबलय् थनया मध्य स्तुपा (अशोक चैत्य) स्यंकावंगुयात ने.सं. ४७७ चैत्र शुक्ल नवमीया दिनस मेघपालं जीर्णोद्धार याःगु जुल । थुगु चैत्य जीर्णोद्धार यायेधुंका चैत्यया पूजा व संरक्षणया

लागी थन संघ नीस्वनेगु आदि माःगु व्यवस्था यानाः थनया संघपिन्त जिम्मा बियालिं थनहे ने.सं. ५६७ स विहार नं नीस्वँगुया शिलापत्र तयातःगु दु । थुगु शिलापत्रय् थन बिहारया नां गवर्मापिन्थ महाविहार धकाः उल्लेख याना तःगु दु ।

क्वाःबाहाः द्यःया मूलुखा जवय् अंगलय् लिधंका तःगु ः

१) ॐ नमोरत्न त्रियाय ।। स्वस्ति श्री ....

२) तिथौ सम्वत ५६७ ज्येष्ठ शुक्ल तृतीया ....

३) प्र.चतुर्थ्यायां पुनर्व्वसु नक्षत्रे बुद्धि योगे वृहस्पति

४) वासरे । थ्व दिन कुन्हु । श्री गवर्म्म पिंथबहार.

५) महाविहारस .... श्री मत श्री श्री वज्र

६) सत्व तथागत भटारकस ....

७) अहोरात्र महाजग्ययाना ....

८) घंठ ग्वह ....या प्रयात जुरो ।। ....

९) राजाधिराज श्री श्री जयजक्ष ....

१०) मल्ल देवस्य विजय राज्ये ।।

सम्वत ५६७ मू खँ गं छगः तःगु

थनया मू चिबाहाः (चिलंच्व चैत्य) या प्यकुने प्यंगः चैत्य स्थापना जूवंगुया बारे न्यने दु कथं बौद्ध परम्परय् प्यम्ह भगवान क्वःवनेमाःगु (प्रदक्षिणा यायेमाःगु) चलन कथं प्यम्ह भगवानया प्रतीक कथं प्यंगः चैत्य स्थापना यानातःगु खः । प्यम्ह भगवान धायेबलय् श्री स्वयम्भू, बौद्ध, नमोबुद्ध (नमरा) व बदेगांया भगवान् खः । सुं नं बौद्ध अनुयायीपिनि कारणबश प्यम्ह भगवानया थाय् वनेमफत धाःसा थुगु हे अशोक चैत्य सहित प्यंगः चैत्य पूजायाना प्रदक्षिणा यायेगु चलन दु । अथे हे यलय् सापारू कुन्हु प्यंगःथुर क्वः वनीबलय् थनया चैत्ययात दथुया चैत्यया रूपय् प्रदक्षिणा याय्माःगु चलन दु, गुगु अद्यापि न्ह्याना वयाच्वंगु दु ।

रितिथिति गुथि

थुगु मूबाहाःया विशेषता कथं थन भिंनिम्ह आःजु जुइमाःगु परम्परा दु । थनया आःजुपिं व थनया संघया दुजःपिं मुनाः थन द्यःपाः फयगु, नित्यपुजा याय्गु, आःजु लुइगु आदिया ज्या न्ह्याकाच्वंगु जुल । थनया आःजुपिन्सं क्वाःबाहाःया निम्ह आःजुपिनिगु समुपस्थितिइ थनया संघ मस्तयत चुडाकर्म याय्गु ज्या जुयाच्वंगु दु । थन प्यन्हु न्ह्यः क्वाःपाःद्यः आदिया थाय् ग्वयदां तयेकाः पीसगं लुइपिन्त धलं दंकेमाःगु परम्परा नं दु । थनयापिनि चुडाकर्म याइबलय् क्वापाःद्यःया थाय् तलय् जुइसा होम यायेगु चिलंद्य (अशोक चैत्य) या न्ह्यःने याई । अथे हे पीसगं लुइगु धाःसा बाहाः द्यःया न्ह्यने यायेगु चलन दु । थनयापिनि थकालि कथं अशोक चैत्य नं लच्छि लच्छि यंक द्यःपाः फयाः अन नित्यपूजा यायेमाःगु चलन दु । थुम्ह द्यः अशोक चैत्यया प्रतिनिधि स्वरूपम्ह मूद्यः इल्हने सम्यक बलय् नं अन यंकेमा । हानं थनया थपाजुयात

नं इल्हने सम्यक बलय् विशेष स्थान बियातःगु दु । इल्हने सम्यक बलय् थनया थपाजुं भूमिशोधन यायेमाः । छत्र कू आःजुया निमन्त्रणाय् नं क्वाःबाहाःया भिम्ह आःजुपिं सहित थनया थपाजु व अथःबाहाःया थपाजु नं बिज्योमाःगु परम्परा दु । थनया थपाजु हे थनया दिगीइ च्वना बिज्यानाः आगमय् नित्यपूजा, न्हिकं यायेमाःगु परम्परा नं थन दु ।

थन न्ह्याकावयाच्वंगु गुथित थथे दु ः–

१) संघभोजन – कार्तिक शुक्ल दशमी ।
२) चौछाय् गुथि – आश्विन पुन्हि ।
३) अशोक चैत्य बुसाधं (चिलंच्वः) – चैत्र शुक्ल नवमी ।
४) लुँ गजुलिइ पुलंभुने गुथि – आषाढ कृष्ण प्रतिपदा ।
५) मूलद्यः पुजा – बैशाख पुन्ही ।

थुपिं कचाः बाहाःत बाहेक हिरण्यवर्ण महाविहारया चाकलय् च्वना च्वंपिं बौद्ध अनुयायीपिन्सं थःपिं च्वना च्वंगु थाय्या इलाकाय् निर्माण यानातःगु बाहाःत थथे दु । कुटिबाहाः, कुशुननी बाहाः, चिभा चुक, ग्वंगः बाहाः, खाछें बाहाः, भाजुबल बाहाः, थ्याका बाहाः, योखाछें बाहाः, धन्दया बाहाः, हर्षा बाहाः, ग्वाछें बाहाः, तीर्थरत्न सिंह बाहाः आदि ।

फोटो

फोटो

हिरण्यवर्ण महाविहार विहार सुधार समिति

हिरण्यवर्ण महाविहारया विभिन्न धार्मिक पुजा थुगु विहारया दशस्थविर व नीम्ह स्थवीर आःजुपिनिगु नेतृत्वय् न्ह्याकावयाच्वंगु खः । थुपिं ज्या न्ह्याकेगुया नापं विहारय् मेमेगु आपालं ज्या दयावःगुलिं आःजुपिन्त थाकुगु हुनिं (कारणं) आःजुपिं व संघया दथ्वी सहलह ब्याका थनया संघ च्वना च्वंगु त्वाः व विहारय् दुगु थी थी इकाईपाखें प्रतिनिधि कया नेपाल सम्वत १०७५ (वि.सं. २०१२) स थुगु विहार सुधार समिति नीस्वंगु जुल । थुगु समितिइ दुजःपिं कयातःगु थुकथं दु । दश स्थवीर आःजु पिनिगु पाखें १ म्ह व बेताजु १म्ह, नीम्ह स्थवीर आःजुपिनिगु पाखें १म्ह व बेताजु १ म्ह, विहारया दुने दुगु थी थी ईकाइकथं तारेमाम संघ पाखें १ म्ह, प्रज्ञापारमिता गुथि पाखें १ म्ह, नामसंगीति पाखें १ म्ह, सद्धर्म सुरक्षा संघ (गुम्वा) पाखें १ म्ह, आचार्य गुथि पाखें १ म्ह । इलाननि पाखें २ म्ह, चुकःबहाः पाखें १ म्ह, व ततःधंगु स्वंगु त्वाः मध्यय् नागबहालं ५ म्ह, हःखाया पाखें ५ म्ह, नःबही त्वालय् दुथ्यागु त्वाःयापाखें थ्याका, न्याखाचुक, न्याढः, मिखाबहाः व छाय्बहाःपाखें ५ म्ह, । थुकथं मुक्कं २७ म्ह व निवर्तमान अध्यक्ष नापं थौकन्हय् २८ म्ह यागु समिति दय्कातःगु दु । हानं थुगु समितिं तःधंगु स्वंगूत्वा नागबहा, हःखा व नःबही पाखें प्रतिनिधि वःपिनिगु दथ्वी समितिया पदाधिकारीपिं मध्यय् अध्यक्ष, सचिव व कोषाध्यक्ष ल्ययगु नं यानातःगु दु । थथे प्रतिनिधि छ्वयाः हैपिं व्यक्तिपिं विहारया थी थी ज्याय् ग्वाहालि याये फुपिं व समाजया योगदान वियावयाच्वंपिं व्यक्तिपिन्त त्वाः व इकाई पाखें ल्यया छ्वया हइगु खः । थौकन्हय् थुगु विहार सुधार समितिया कार्यसमिति ज्यासना पुचःया ई स्वदँ यागु खः ।

विहारया थी थी ज्यायात व्यवस्थित रूपं न्ह्याकेगु व ईया ह्यूपाः कथं विहारया ज्याय् सुधार याना यंकेगु तातुनां नेपाः देय्या छगू धार्मिक स्थलया रूपय् निर्माण यानातःगु थुगु हिरण्यवर्ण महाविहारयात थनया बौद्ध अनुयायीपिन्सं विहारयात श्रद्धा तयाः उपासक उपासिकाया रूपय् च्वना विहारय् पुजा वनेगुनिसें अनेक गुथि तय्गुया नापं विभिन्न कृर्ति समेत तयावया च्वंपिं दु । थुपिं श्रद्धालुपिं शाक्य व बज्राचार्यपिं जक मखुसे, श्रेष्ठ, जोशी, चित्रकार, महर्जन व मेमेपिं नं दु । थ्व हे बौद्ध अनुयायीपिन्सं विहारया दुने थाय् थासय् तयातःगु कृर्ति देगः छगःलं लुँ भुनातःगु (गं, पिण्डपात्र, द्यःया मूर्ति इत्यादि दु । हानं थुकियात संरक्षण याना तय्त गुथि नं तया तःगु दु । थुगु विहारय् जुइगु विभिन्न धार्मिक पुजात दशपारमिता आःजुपिं व नीम्ह स्थवीर आःजुपिनिगु नेतृत्वय् न्ह्यानाच्वंगु खः । थुपिं ज्या भ्वःत न्ह्याकेगुया नापं मेमेगु ज्या नं आपाः हे

दयावःगुलिं थुपिं ज्या यात व्यवस्थित रूपं न्ह्याकेगुया निम्तिं व ईया ह्यूपाः कथं सुधार यानायंकेमाःगु वाःचायका विहारया इलाकाय् दुथ्याःगु त्वाः व विहारय् दुगु थीथी इकाईपाखें प्रतिनिधिकया (बि.सं. २०१२) सालं "विहार सुधार समिति" निस्वंगु जुल । थुगु विहार सुधार समिति नीस्वनाः इलंनिसें ज्या यानावयाच्वंगु थु कथं दु ।

१) विहारय् लच्छि लच्छि पाः विइगुलि थकालिंनिसें भिंनिम्हसियागु नां पिकया दच्छि दच्छि तकयागु पाः ग्वयगु । जीवनय् छक्वः पाः वइगु पाः मकाःपिन्त विहारया सर्वसंघय् दुमथ्याकीगु ।
२) विहारया दशपारमिता व नीम्ह स्थविरपिन्सं न्ह्याकावयाच्वंगु धार्मिक ज्यायात ग्वाहालि बीगु ।
३) विहारय् चुडाकर्म यायधुंकुपिं शाक्य व बज्राचार्यपिनिगु मस्तयगु नाँ धलःखय् छायगु ।
४) विहारया संघ भोजनय् पालाःपिन्त ग्वाहालि याय्गु ।
५) नीम्ह स्थविर आःजुपिनिगुपाखें पाः ग्वया न्ह्याकावयाच्वंगु प्यदँ फुना न्यादँ क्यनीगु दँय् न्यायकीगु सम्यक दानयात ग्वाहाःली याय्गु ।
६) हिरण्यवर्ण महाविहारनाप स्वापू दुगु कचा बाहाःलय् ज्या दैगु इलय् सहलह ब्याका ज्या न्ह्याकेगु ।
७) विहारया देगः व मेमेगु थासय् स्यंगु व जिर्ण जुगुयात जिर्णोद्धार याय्गु व पून निर्माण याय्गु ।
८) इलय्ब्यलय् बौद्ध विद्वानपिनिगुपाखें धार्मिक प्रवचन याकेगु ।
९) विहारनाप स्वापू तया न्ह्याकीगु विभिन्न सामाजिक एवं धार्मिक ज्याभ्वःलय् ब्वति काय्गु व ग्वाहालि याय्गु ।
१०) विहारय् तयातःगु विभिन्न किर्तिया (नां, ई नापं दातापिनिगु नाँ तया धलः दय्का तय्गु)
११) विहारय् जुइगु धार्मिक ज्या न्हयाकेत विभिन्न दातापिन्सं तयातःगु चल अथवा अचल सम्पति सुरक्षा व समर्द्धन याना तय्गु ।
१२) ने.सं. ११२० (वि.सं. २०५८) निसें न्हापा लसतां चुडाकर्म यानातःगु त्वःता मंका (सामुहिक) चुडाकर्म याय्गु ।

थुपिं उद्देश्य कथं सदां ज्याः न्ह्याकेगुया निम्तिं क) जग्गा, ख) मर्मत व सम्भार ग) चुडाकर्म धल घ) मंका चुडाकर्म ङ) सफाइ च) प्रशासन आदि उप-समिति दय्का तःगु दु । विहारय् द्यःपाः पुले बलय् व द्यःपाः कायेबलय् द्यःपाः पुलाः वनीम्हं बुझे याना बीगु सामान थःपिंसं बुझे याना कया द्योपाः काइम्हसित बुझे याना बिइगु निम्तिं 'चिंत्या' २ म्ह तय्गु व्यवस्था यानातःगु दु । समितिया उद्देश्य कथं विहारया थी थी थासय् जिर्णोद्धार व निर्माण यायेत, विहारया धार्मिक ज्या सुथांलाक न्ह्याकेत विहारया आयस्रोतं मगाःगुलिं पर्यटकतय्के ईया माग कथं पर्यटक सेवा शुल्क कया विहारया ज्या यायेगुया नापं विहारय. वइंपिं पर्यटकतय्त सुरक्षा वीगुया निम्तिं कर्मचारीत तया सुरक्षा बिया वयाच्वंगु जुल । थुगु विहार सुधार समिति स्थापना ज्वी धुंका विहारया भौतिक विकास एवं संरक्षणया नापं विहारया सामाजिक, साँस्कृतिक एवं धार्मिक ज्यायात निरन्तरता बिया वयाच्वंगु जुल ।

हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाःबाहाःया (शाक्यमुनि बुद्ध) क्वाःबाहाः आःजुया देगःया अभिलेख

देगःया वहःया मूलूखाययया जःपाखे क्वय् सुवर्ण पत्रय् कियातःगु :–

वहःयागु मू लुखा तया तःगु

ओँ नमो बुद्धाय् । ओँ नमो धर्माय् । ओँ नमो संघाय् । श्री शाक्यमुनि महाबुद्धाय नमः । श्री घनं श्री मतियैष्टं शीलरासी शीवकरं । श्रीमत करं शान्त शाक्यमुनि नंमाम्यहं ।।१।। नैरात्मवादिन सिद्धनिरबज्ये । निरायेयि । नीतिक्तं निर्मलात्मानं निक्वलके नमाम्यहं ।।२।। निंटृ निरहकारं निर्विकल्प तथागत । निहतंनिखिलक्ले शनिष्प्रपंचनमाम्यहं ।।३।। श्री मन्मे स्वयंभूप क्षत्रे मन्नेपाल मण्डलान्तर बर्त्ति ललितपट्टन महानगरे श्री माणिग्लात बायुन्यकोणे भाष्कर देववर्म संस्कारित श्री हिरण्यवर्ण महाविहार विराजित पूर्वाभिमूख श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध भट्टारक सुप्रसवद्वाराज्यथा शास्त्रोक्त शुभफल प्राप्तये श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध भट्टारकस्य प्रासाद मूलद्वारे रजत निर्मित तोलन सहित धार पटैक येता टोलणस्य मध्ये रजतमय श्री शाक्यमुनि बुद्धमुर्ति १ हीरतीलकहेलग्वल १ दहिनपाखे शालियण (सारिपुत्र) भिक्षु १ खवेपाखे (वानपाखे) मौदल्यायण (मौक्षल्यायण) भिक्षु १ तदधस्तात चामर हस्तवाविस्त्व २ उद्ध श्री बज्रसत्व मूर्ति १ पंचबुद्ध मूर्ति नापरिष्ट तोलनस्य ओँ र्ष्णेषोत्रितलं सुर्वणलेपित चुडामणि छत्र १ द्वयोद्धारशिर्ष बुद्ध धर्म संघ मूर्ति ३ द्वारपास्ये द्वयेधिधि सभ्यद्वयो भिक्षु द्वयोस्तम्भद्वयो नेत्रद्वियो पूर्णकलशे दोहल्पागु जोतितमय मण्डल ३ गजासन सिंहासने सहित द्वारदशिम शपाङ सुवर्ण लेपित श्री मंजुबज्र मूर्ति १ वामपादै सुवर्णलेपित श्री गगनगंज बोधिसत्व १ स्तहर्वाष्ट तद्वयो सुवर्णलेपित मलक मूर्ति २ मूत्ते २ सुवर्णलेपित वन्तारकार सहित रजतलिर्मित टोलन सहित समर्पित ।

वहःया मूलुखाया जः खः क्वये च्वंपि सालिकत

जवे निम्ह-दानबज्र व इन्द्रबज्र

खवे निम्ह-संघबज्र व स्वयंभूबज्र

वहःया द्वारया जवयूसः लतन राजया फःलेस

श्री : शाक्यमुनि भगवान जेतवन्त विहार विज्याना ध्यान याना चोन थास जितापति भाया स्वर्ग भुवननः पौष त देव पतः उतरपलि वारनंलि चक्राओः भगवान पुजा यायत विज्यात ।

वहःया द्वारया खवयूसः ऋषिया फुसयूः

लिपि : प्रचलित

१ श्रीः शाक्यमुनि भगवान कपिलवस्तु नगर बिज्यात, बसिष्ट लिषिस्वलःउत्रापंन थनओ : अष्ट सिद्धलत्रयाखङनाव वीज्यात ।।

वहःया द्वारया खवयूसः बज्रपाणिया क्वसं

लिपि : प्रचलित

१ संवत १००६ मिती आषाद दीजस ध्वाकाया जओःखओः सुर्वणयाः पद्मपानी वज्रपानी उपोखतदेवपुत्र वसीत लिखी श्वलःचैत्यराज नामन दकीला खुनुः खाक्षया छत्र राजनः जनभोछी समोहन विज्यातका दीन जुल ।।

वहःया द्वारया खवसः भिक्षुया क्वसं च्वंगु

१ श्रयोस्तु संवत ८८२ मिती बैसाष मासे शुक्रपक्ष पंचम्यातिथौ पुनवशुनक्षत्रे शुभ जोगाः यथा करण मूहुर्ते आदित्येबासरे बृषराशि गते श्री सुर्य मिथुनरासि गते चन्द्र कर्कतरासि गते बृहस्पति बृषसकान्ति महादिने पर्वकालः ।। श्री ३ साक्यमुनि भगवान प्रीतिन अस्तु धातुया मिखाः कंम्ह २ प्रतिमा दुन्ता जुल।। दानपति पिबाहालया लक्ष्मिशुधल भालो जुलो ।। थ्वतेया पूण्य नं जगत संशालः सत्व प्राणि उद्धार जुयमाल ।।

संम्वत : ने.सं. ८८२ बैसाख मासे शुक्र पक्ष पंचमी

मू खं : दानपति पिबाहालया : लक्ष्मि शुधल भालोपाखें भिक्षाटन मुद्रा याम्ह प्रतिमा २ दुन्ता जुल ।

क्वाबाहाः आःजुया वहःया तोलंणे च्वंगु

लिपि – रञ्जना आखः

सद्धर्म पुण्डरीकाक्ष सर्वज्ञ करूणाकरः।। समन्तभद्र शास्तारं शाक्यसिंह नमाम्य हं । राज्य श्री ५ पृथ्वी वीर बिक्रम साहदेव स्यसित द्धब्नवर्णा मनि अर्प्यित रूप्यमय निर्मित कपाटख मण्डल द्वार सहित तस्मै परलोक बिशुच्दीरिती ।। शुभम् ।।

क्वाःवहाः देगःया खःया जःख सिंह मध्येय् खवय सिंहया त्वाकलय्

ओँ नमः बज्रसत्वाय श्री श्री प्रज्ञापारमिता देवी नमः ओँ नमश्री शाक्यमुनय तथागताय सम्यकसम्बुध्वाय वजेश्वर प्रनमादी प्रङदैवी पुनःतथःत् गापापति शाक्य राजमत्वा लोकेश्वर तथा हिरण्यवर्ण विहार बृस्थापिते भगरा चर्भा गुणकर गगर्नेकै समित राक्षसाब्द माधवत्सित पक्षे रूद्र संख्या तिर्थातु श्रयोस्तु सम्वत १०२३ मिति वैशाख शुक्ल एकादशी उत्तरफागुनी नक्षेत्रे व्याघातपर हषनयोग थ्व खुन्हु श्री मानदेव संस्कारित चक्रमहा विहारस चोनम श्री बज्राचार्य श्री सुवर्ण हर्ष प्रमुख भीक्षु २ प्वाज्युमति ज्यस्थ पुत्रो हर्षमान् सुनुषा वागमति छय वाहक्षेमाया दुतिया पुत्र चित्रवज्र सुनुषा ग्यानथकूं ज्यष्ठ पुत्री हर्षथकुं द्वितीय पुत्री सीध्दलक्ष्मी
तृतीय पुत्री धम्मलक्ष्मी चतुर्थपुत्री बुधलक्ष्मी थ्वते जानभोछि धर्म्म चित्त उतपत्ति जुयाओ श्रीमत् श्री श्री श्री पूर्वाभिमुख शाक्यमुनि सम्यक बुध्दयात सुप्रितिढ देवया जओखे लिलपाताया सिंघमुर्ति दयका भुनाजुल थ्वते तत्पूण्यप्रभावेन दानपति परिजना त्रिवर्गफल सिधिसं पात्पयन जगति आनन्दन लोकहित कृत्वा सुगत भूवन समात्पयु शुभं ।

संम्वत : ने.स. १०२३ मिति बैशाख शक्ल एकादशी

मू खँ : दानपति चक्रमहाविहारस चोम्ह बज्राचार्य श्री सुवर्ण हर्षपाखे देगः खःया जःखः लि पाताया सिंघमुर्ति दयेका भुना तःगु ।

क्वावहा मूल भगवानया खतय् किसिया च्वय् सिंहया त्वाकलय पलिक्वय् - जवय्

ओँ नम श्री शाक्यसिंहाय नमः । शुभ ...... सरस्वति ननिया बज्राचार्य श्री सिद्धिबज्र पटिन तन एदेसे सागुसन्छापा ८८८ पुरा नक तो ८८८ वैशाख बुंगदेवया रथजात्रा लकला ८८० ख्वपसः नवदुर्गा सकता ८८१ सक्व देशे सकता जुल ८८२ संवतस् हिरण्यवर्ण विहारस दछिया अष्टमीब्रत दनाओ सिंध्नाद लोकेश्वर दिन श्री ३ शाक्यसिंह भगवानयात दुंता । दानपति गौतमगोत्र श्री सिद्धि बज्र धनेन्द्रबज्र भार्या रत्न थकूं संहित संसार उद्धार जुयमाक दुन्ता जुल ।
कुसुन्ति वु .... लक्षित्र्या १ ।। दुन्ता जुल ।

सम्बत : ने. सं. ८८२

मूखँ : दापति सरस्वति ननिया बज्राचार्य श्री सिद्धिबज्र पाखे हिरण्यवर्ण विहारस दच्छिया अष्टमी ब्रत दना सिंहनाथ लोकेश्वर आदि व कुसुन्ति वू .... लक्षित्र्या १ तःगु ।

खवय्

ओँ नमो रत्न त्रयाय । श्री शाक्यसिहाय नमो शुभ यल सरस्वतीननि बज्राचार्य श्री सिध्दिबज्र नं संवत ८३३ ल्हासादेसे पुरानकनाजुरो ८८४ स जोगासकना ८८५ लय् जात्रा सकता ८८६ हःषास संकना जुल कुति देशेस

कना क्वाभस कना इतुम्बहास कना सिंघलस कना द्वान क्वथु सौगलस कना थसि देशेकना वलिगामसकना ये देशे तुयुख्वा देवया रथ जात्रासा स्यंगुस कना नुगदेवया येंजात्रासकना जनवहालस् कना क्वाभतसंकना कोद्वितिसी कना जुल हषादेश कना ३ इतुवहास कना ३ जयदेशय कना जुल जम्मा २९ था कना चाचु अलग जुल । श्री सिध्दवज्रया जनमयाँद १७ नसें कना ध्याजम्रयागु दँ ५६ जन्मस १५ वहालस श्री ३ वसुनधरा ब्रतयानाओ संवत १०१२ स श्री ३ वसुंधराव्रतस पूर्णयानाओ हिरण्यवर्ण महाविहारस श्री ३ शाक्यसिंह भगवानयात थ्व जालितया ऐरावत .... किसिला .... जा दोहलपाजुल दानपति एल सरस्वति ननीया बज्राचार्य गौतम गोत्र श्री सिध्दिवज्र पदि प्रमुखं श्री धन देवज भार्या (ल थकूं जन भोछिया धर्म)

सम्बत : ने.सं १०१२

मूखँ : दानपति यल सरस्वतिननीया बज्राचार्य श्री सिद्धिवज्र दू १७ निसें दू ५६ जन्मस १५ बहालस श्री ३ वसुन्धरा ब्रतदना हिरण्यवर्ण विहारस श्री ३ शाक्यसिंह भगवानयात लिया ऐरावत किसि तःगु ।

क्वाबाहाःआःजुया पिनेसं सिहख्वाः च्वसं रञ्जना लिपिस दुगु

श्री श्री शाक्यमनय नमः । श्रयोस्तू सम्बत १०२२ बैशाक मासे शूक्ल पक्ष नवम्या तिथौ शतभिखा नक्षत्र ब्याघात योगे यथाकर्ण बुधबासरे बृश्चिकराशि गते भास्कर कुम्भराशि गते चन्द्र मसि । एतस्मिन दिने श्री हिरण्यवर्ण महाविहार बिराजित श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध स्व प्रितीन देवालयः प्रासाद सूवर्णे लेपित सिहारिलोकेश्वरः सिंहमर्तिः कानसरिवीः धलिख्वालः नागबिन्य ।। र अस्वसाहाललित तोरण वहःया दीप मतया प्रतिस्ठा यानाः दानपति इतिल्हने तखाछेया गौतम गौत्रःश्री शाक्यवंश महावीरजुः पुत्र श्री धनवीरजुः पुत्र श्री हर्षवीरजु पुत्रश्रीजोगबीरजु माता चिथकु भार्या ज्यूबलानिः स्रु स्वावति मायाः पुत्री हर्ष माया थ्व ते जनपरिवारसया धर्मचित्त उत्पत्ति जुया वः दोहलपा जुलः थ्वते पूण्यया प्रभाव नं दानपति प्रमुख नं सतव प्राणि उद्धार जुयेमाल ।

सम्बत : नेसं. १०२२ बैशाक मासे शुक्ल पक्ष

मूखँ : दानपति इतिल्हने तखाछेया श्री महावीरजु पाखें देगलय् सुवर्ण लेपित सिंहलोकेश्वर, सिंहमूर्ति, धलिख्वा, नागकन्या, तोरण व वहया दिपमत तःगु ।

क्वाबाहाःआःजुया जःपाखे अंगः बुत्ता कियातःथाय् दुरू ल्वहँतय् कियातःगु – क्वाःबाःजुया जःखः अंगलय् ल्वँहतं त्वःपुया ब्यूगु

त्नोस्नामि भक्ति पतिव्रता ।। द्वितियाच हेरादेवी गृहधम्मै सुतत्येरा ।।५।। पुत्रो महावीरदा संस्कृति नामच ।। द्वितीयो महावीरदास कुलधम्मेषुतत्परः ।।७।। ष्णुषातस्य तधीनानी कृष्णमाया द्वितीयका ।। तत्तपुत्री कृष्णमायाच एतैपरि परिजनैर्ष्टतः ।।८।। शाक्यसिंह सुप्रितेन प्रासाद शोभनामच ।। पाषानपत्र संछ श्रेद्धयाच प्रतौकयेत ।।९।। श्री मान श्री गोभान जुक्तजुयावो चोनगु नेपाल मण्डलाव ललितापट्टन नाम महानगरे श्री हिरण्यवर्ण महाविहारे विराजित पूर्वाभिमुख श्री ३ शाक्यमुनिस बुद्ध भगवानयागु देबालय प्रासादया भित्तिधाय अंगलयस सिंहरर चतनास पाषाण ल्वंहपतिन तोक पुयाव शोभायमान याना जुलो । दानपति इखाछें टोल खाचाछेंया

काश्यप गोत्रोत्पन्नतो कृष्णमान भारोचो तभार्या कृष्ण कुमारी द्वितिय भार्या हेरादेवी प्रथम पुत्र श्री महावीर दास द्वितीय पुत्र श्री मनोहर दास सष्णुषाथि तःधीन्यनी पुत्री कृष्णमाया थ्वतेजन परिवार समोहन जुयाच चोना बेलस सद्धर्म शुद्ध चित्त उत्पति जुयावो थुगु किर्त्ति दय्कावो दोहलपा जुल ।

बहःया द्वारया खवय् जवय अप्पाभु पाता तःगुया सुवर्ण पत्रस च्वंगु

लिपि : देवनागरीक

श्री हिरण्यवर्ण महाविहार लु.पु. भेलाछें च्वंम्ह स्व. लाल अवालेया काय् भाजु इन्द्रलाल अवाले क्वा बहाःया देगलय् द्यः खः या जःखः अंगलय सिज पाताय् अप्पां बुट्टा किया लुँ सिया तयागु जुल शुभम ।

ने.सं. ११११७ थिलाथ्व पञ्चमी वि.सं २०५३।८।३०

सिन्ह नीथाय् च्वंगु नितं पले दुगु धाःमण्डस् च्वंगु

लिपि : देवनागरिक

सम्बत : २०२३ साल बैशाष २२ गते रोज ४ मा श्री ३ भगवानको मंदीरमा ल.पु मंगल तोल

रञ्जना लिपि नं च्वया तःगु

ओँ नमो बुद्धाय गुरूवे नमो धर्म्माय तारण नमः मदस्तमेनम।। अ आः शाक्यमूनिह्मर्थ तथागत रगते बोधि स्वाहा।। ओँ आयु ज्र्यै न्हु ओँ मणिपद्मेहुं.................. ओँ नमो भगवाते अपरमितायु ज्ञान सुबिनिश्चित तेजो राजाय तथागत याहते सम्यकसंबुद्धाय तद्यथाओ पुण्य २ महापूण्य अपरिमिता पूण्य ज्ञान संभार परिचित ओँ सर्व संस्कार परि शुद्ध धर्म्म तेगगन सोभाब बिशुद्धे महानय परिवारे स्वाहा । ओँ अ म र णि जि व न्ति य स्वाहा ओँ बले बुले वन्दे स्वाहा शुभ।।

क्वाबाहाः आःजुया मू लूखाया वहःया त्वलं ल्यूने न्हय्पाः भ्याःया दथुइ च्वंगु वैलोचन बुद्धया त्वलंन तयातःगु–

ओँ नमो बुद्धाय्ः।। श्रयोस्तु संवत ७८६ वैशाख शुक्ल । एकादस्यांति । उत्तरा फागुनी नक्षत्रे । बज्रयोगे । शुक्रबासरे । तस्मिन दिने थ्व कुन्हु क्वाठभोट्ट सुवर्ण तोलङ प्रतिष्ठा याङा दुन्ता जुरो । थ्वते दानपति ध्वपोगात्र शाक्यवंश श्री धमसिंजु, श्री मजुराजजु, श्री जयमुनीजु, श्री धनपतिजु, श्री रत्नमसनीजु प्रमुषन निक्षवयाङ दोहलपा जुल । थ्व वेलस राजाधिराजा जय श्री श्री निवास मल्ल ठाकूरया बेलस जुरो । निम्ह सालिकनं म्ह २ तया थ्वया दुतिया जेष्ठ भाता गंगाधर, जेष्ठ भातापुत्र पुनारां, भाजुनारां, सिनारां, धिकनृष्ट भाता पुत्र रामकृष्ण, नारांकृष्णया धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो थ्वति समोहन तया जुरो शुभ ।

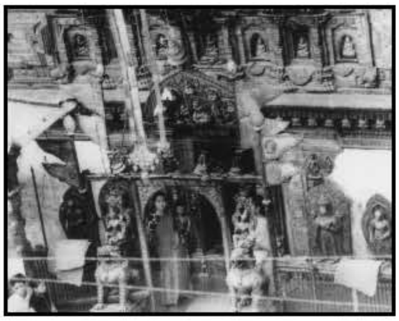

सम्वत : ने.सं.७८६ बैशाख शुक्ल

मू खँ : महाजाधिराजा जय श्री श्री निवास मल्ल ठकूरया इलय् दानपति धौगःया शाक्यवंश श्री धमसिंजु, श्री मजुराज मजुराजजु, श्री जयमुनीजु, श्री धनपतिजु, श्री रत्नमसनीजु पाखें क्वाठभोट्टस् सुवर्ण तोल प्रतिष्ठा याना निम्ह सा निम्ह सालिकनं दोहलपा जुल ।

क्वाबाहाःआःजुया फुसे च्वंगु न्हयपा म्याः मध्येय् अमिताभ बुद्धया म्याःया लाःफःस कियातःगु-

१ श्रयोस्तु श्री लानीमुनि, लाजमति,मुनिथकूहखमति,थलानी,तेजलक्ष्मी,न्हुछेयकूं थुति परिवार समोहन जुयाभो धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो सुबर्ण्ण लेपन थापन याना पतिष्ठा याना दिन जुरो शुभ ।।

क्वाबाहाः आःजुया च्वसं च्वंगु मातं तँया न्हयपाः म्ह्याः मध्येय् रत्नसंभव बुद्ध व अमिताभ बुद्ध बुगु म्ह्याःया फुसे तयातगु तोलंखय् कियातःगु–

ओं नमो रत्नत्रयाय ।। श्री ३ सम्यक बुद्ध दिपंकरादि हिरण्यवर्ण महाबिहारे विराजित शाक्यमुनि बुद्धयात प्रितियाङ त्रिरत्नादि जिनसंघगण सकल श्री सुरिन्द्र विकम शाहदेव महाराज प्रमुखं बिज्यायकावो,सम्वत ८८८पौष शुदि ८ मकसंकान्ति,पर्व दिनस,दानपतित देव बुद्धसंघ इतिलन्हेया कुलांदुगृहस्थ, श्री मुनिधनजुनं माता मय्जु धनी प्रमानतत्रा श्री धियर्य्यमुनी, श्री देवमुनि सहित,परिवार छिंया धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो लग्मक्षेत्रस सम्यक भोजन धर्म्म याङा थ्व हिरण्यबर्ण महाविहार बुद्ध प्रिति देगः बहाछेंस,थ्व सुवर्णया तोलन तया जुल शुभ ।।

संम्वत : ने.सं.८८८ पौष शुदि ८ मकसंकान्ति

मू खँ : इतिलन्हेया कुलांदुगृह निवासी श्री मुनिधनजु सहित परिवारया नामं सम्यक भोजन यासें सुवर्णया तोलन तया तःगु जुल ।

मातंतँया झल्लरय् च्वयुइ कियातःगु -

पात १ सुपनया उवाट् कलनला ११७ दुलोव समेत जुल शुभम् ।।

क्वाबाहाः आःजुया च्वसं मातंतँय जःखः थापना याना तःपिं मायादेवी व चिन्तामणि लोकेश्वरया मूर्ति च्वंगु -

श्री शाक्यमुनी नमः । श्रयोस्तु सम्वत १०२२ कार्त्तिक कृष्ण एकादशि हस्ता नक्षत्रे । आयुष्मान योगे । बुहस्पतिबार थ्व षुन्हु ललितपट्टन हिरण्यवर्ण महाविहारे विराजित श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध प्रितिया दोहलपा दानपति हाखाया शाक्यवंस श्री भिमधं पुत्र श्री चैत्यराज, पौत्र श्री नरेन्द्रराज, पौत्र श्री देवजोति, पौत्र श्री चकराज स्वषा

नट्टलक्ष्मी, स्वषा हर्षमाया, पुत्री लानीधं, पौत्री देवलानी, पौत्री कृष्णकुमारी, पौत्री हर्षलक्ष्मी, विद्यालक्ष्मी, पूर्णलक्ष्मी, थ्वतेजन परिवार समोहन दय्का जुरो शुभ ।

संम्वत : ने.सं.१०२२ कार्त्तिक कृष्ण एकादशि

मू खँ : दानपति ह्रःखाया शाक्यवंस श्री भिमधं पुत्र श्री चैत्यराज पाखें मायादेवी व चिन्तामणि लोकेश्वर तयातःगु ।

न्हापांगु तंया झल्लर च्वयूस च्वंगु पातास थ्वयातःगु (प्रचलित लिपि नं)

ओं नमोः श्री शाक्यसिंहायत स्वस्ति श्री गिरीराज चक्र चूडामणि नरनारयणे त्यादि श्री ५ पृथ्वी वीर बिक्रम साहदेब माहाराजा पर्यायसत श्री ३ शाक्यमूनि बुद्ध शासन गौतम गोत्रात्पन्न इतिलहन्य योकुलि दुदुगृहाधिवासित श्री शाक्य वंश ज्येष्ठ स्थविर श्री मूनिधर सहोदर कनेष्ठभ्राता स्थविर श्री देवमूनिजु स्वपुत्र भ्राता पौत्रादिम्ह २६ स्व स्व भार्या सुषा जहान सपरिवार जम्म ५५ सहित जुस्य समतयाङ धर्म्मचित्त उत्पति यान्या ओ ।। श्रयोस्तु सम्वत १०२६ मिति वैशाख मासे शुक्ल पक्ष अक्षय तृतियान्तितीथौ कृतिका नक्षत्रे सौभाग्य योगे बृहस्पति बासरे एतस्मि पर्वदिबसे सूवर्ण पतल प्रिती याङ दोहलपा जुल । शुभम्

न्हापांगु तल्लास झ्याः च्वय् (रञ्जना लिपि नं)

ओं नमो रत्नत्रयाय ।। हिरण्य वर्ण बिल्यात राजित श्री यनं प्रतुं पूर्वाभिमुख श्रीमान शाक्यसिंह नमाम्यहंत् ।। साहस्राधिक त्रिरत्नाब्दे माघवेन्न शुक्लपक्षके ।। द्वितीयाते तृतीयाया सोम्यवारे शुभदिने ।। दानपुन्यादि सदेषां वर्णत्पसत सुद्राकृतंमया प्रीतया स्रिरोभवनु सर्व्वेवच ।। सुवर्ण लेपित कृतावत भीरा वाक्षच ।। यतत्कृतंमया प्रीतयास्रि।।भवनु सर्वदा ।।ः।। श्रयोस्तुश्रसम्बत १०३० मिति बैशाख शुक्ल तृतीया बुधवारस हिरण्यवर्ण महाविहारस श्री ३ शाक्यसिंह भगवानया देवालयस श्री ५ पृथ्वी वीर बिक्रम माहाराजाधिराजया पर्यायस दानपति गौतमगोत्रोत्पन्न इतिल्हने न्हुछेननि दून्दु गृहस साक्यवंश श्री दानमूनि भ्राता श्री भिमजोति श्री देवजोति श्री व्यखामूनि श्री रत्नजोति श्री आसामदू दिवंगत श्री दिपजोति श्री बुद्धजोति भातृ जः श्री धर्मजोति श्री कृतिराज आत्मज श्री कुलरत्न पून भ्रातृज श्री देवेन्द्र श्री कुसल बहादूर श्री जित बहादूर ....

मौवगल्यानया क्वय् च्वगुं स्वर्ण पत्र तधिपिं पंचबुद्धनापं च्वंम्ह

२७ इ हाक २.५ इब्या

श्रयोस्तु श्री मत ललितपट्टन नगरे श्री हिरण्य वर्ण महाविहार बिराजित श्री ३ शाक्यमूनि महाबुद्ध भद्दाकरस प्रित ये सुवर्ण लेपित इष्टिका स्वरूप षट्टछादन पंचवाछो परिवों कुलान धार्मे भ्यारूप मये निर्मितमूर्ति चन्द्र सूर्य बिम्ब मूर्ति २ गन्धर्व मूर्ति सधि बिश्वरूप मूर्ति गजमूर्ति खलुस हिति समर्पित।। दानपति हिरण्य वर्ण महाविहारात पश्चिम दिग भागे पशुवर्ण विहारस बायुव्यकोणे गृहाधिवासित १ गौतम गोत्रोपन्न वज्र बज्राचार्य श्री इंद्रबज्र भातृश्री दानबज्र श्री जेष्ठपितृ व पुत्र श्री संघ बज्र द्वितीया पुत्र श्री स्वयंभु बज्र दानबज्रस्य पुत्र श्री आदि बज्र द्वितीय पुत्र श्री बीर बज्र जेष्ठपुत्र न्यपलि बसुधरा द्वितीया लक्ष्मिमाया तृतिया न्हुक्षेथकुं बै भातृ ज्ञनी इनद्र बज्रस्य पत्नि मानबेति दान बज्रस्य पत्नि हर्षमाया द्वितीया रत्न कुमारी तृतीया

हेरामाया संघ बज्रस्य पत्नि हेरामाया द्वितीया बुद्धमाया संघबज्रस्य पूत्री सन्तकुमारी थ्वते जनपरिवार समोहन जुया ल चोना बेलस सद्धर्म्म सुद्ध चित्त उत्पति जुया व समर्पन याना जुल।। ।। थ्वते पूण्यया प्रभावनं दानपति प्रमुखनं सर्व सत्व प्राणि उद्धार जुयेमाल ।

शारिपुत्रया फःस च्वंगु सुवर्णपत्र

१६ इन्च हाकः **ब्याः २.५ इन्च**

संवत १००६ मिति कार्तिक शुदि८स श्री ३ शाक्यमूनि प्रितियाना ओ क्वाबाहाः आःजुयात सूवर्णया भिक्षु २ सप्ताक्षर गोरू ।

रत्न संभवया क्वय् लाफःचास्

।। श्रेयोस्तु।। सम्वत ८७६ चैत्र शुक्ल ।। द्वादसी ।। बृहस्पति वार ।। थ्व खुन्हु क्वाठभतच ? ३ शाक्यमूनि भगवान प्रितिन ।। सूवर्णया पात २ तोरणसमेत सहस्राहुति जगे यास्य चोस जओखओस भ्याल दून्ता ।। दानपति खाल चोछेंया दिवंगत जुया वनम्ह भिमदे ओ या तृतिया पूत्र नाराकृष्ण स्त्री लक्ष्मि ।।

अक्षोभ्य तथागतया क्वय् लाफचास

श्री ३ शाक्यसिंह भगवानया तोरण जवखव सम्वत ८८५ मिति श्राओन मासे शुक्ल पक्ष पूर्ण मायान्तिथौ श्रवना नक्षत्रे स्वभन योगे यथाकर्ण मूहुर्ते सोमबारसरे कर्क रासिगते सवितसर मक्र राशिगते चंद्रट, मसि स्वस्ति श्री ३ माहाराजाधिराज सुरेन्द्र विक्रम साहदेव राजस्य पर्यायस सदानपति हतखा द्यःओननि बासित शाक्यवंश श्री भाजु प्रसतजु प्रमुख पुत्र भिमधंजु श्री पुत्र पूर्ण राजजु श्री पुत्र देवराजजु पुत्र श्री इन्द्रराजजु पौत्र श्री देबिन्द्र राज पौत्र श्री कुलमान सिं पौत्र श्री ब्यषा मूनि पौत्र श्री लक्ष्मिराज पौत्र श्री जोतिराज पत्निलक्ष्मि थर्कूनि ।।ः।।

सिंहया क्वय्या कार्नेसया स्वर्ण पत्र

श्री आसाकाजि श्री भीमराज श्री देवराज श्री ब्यषा रत्न ज्येष्ट माता थकूमति राजमति जाया जगलक्ष्मि पूर्णमाया प्रजापति मोतिलानि मणिकुमारी हेरामाया खासामाया चनमाया थुति परिवार समोहन धर्मचित्त उत्पत्ति जुयाव प्वात १ परद्विा सूवर्ण लेपित याना बिज्यात ः थ्व ल तं सकल देवता नं रक्षायाना व बिज्यायमाल ।। थुगु धर्मदान पति प्रमुति जगत संसार उद्धार जुयमाल ।। स्थिर जुयमा ।।

अप्पा भु लिलया चोयस् च्वंगु स्वर्णपत्र

त्रेयोस्तु ।। सम्वत १०२८ मिति जेष्ठशुदि १० रोज म श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्धस प्रीतपे प्रासाद तिन्यां सुवर्ण लेपित यष्टिका च्वादन पंच मौदगल्यान या नापंस अप्पाभु लिल पाता चोयस् भ्यालया चोम चो कुलान जवग धुब्र पृथिवी बृक्ष त्वाकल उपरि पार्श्व रूप्यमय चन्द्र बिम्ब सहित प्रत्यैक्ति।। दानपति गौत्र ....

मायादेवी त्वाकःया क्वयूस च्वंगु सुवर्ण पत्र

म गोत्रोपन्न बज्राचार्य कुलो दभ व इतिलन्हेया श्री इन्द्रबज्र तद्भातृ श्री दानबज्र ज्येष्ठ पितृ ज्यपुत्र श्री संघ बज्र नं तृ श्री स्वयम्भु बज्र म्य पुत्र श्री आदि बज्र श्री वीरबज्र थ्वते जनपरिवार समोहन जुया व उ साजल शुभम् ।।

गुम्बा फुसय् पलिङ्ग च्वय् च्वंगु देगःया पलिस च्वंगु

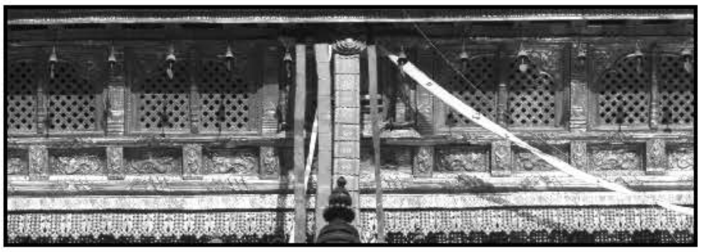

ओँ नमो श्री बज्रसत्वाय । ओँ नमो रत्न त्रयाय् । ओँ नमो श्री साक्यमूनये महा बुद्धाय ।। ।। आदौ श्री बज्रसत्व त्रिभवहित करेत्व त्रिरत्न तौं - - पि भ-या हं पंच बुद्ध तदनु जिन बर श्री बिपस्वी शीखी च ।। विश्वभू श्री ककुत्स कनकमूनि मूनीन कस्वप शाक्यसिंह प्रज्ञादेवीच लोकेश्वर मुख सकलानु बोधिसत्वायभोस्यि ।।१ ।। त्रोमान्यहा पुण्यतम सुक्षोत्रे त्रीनैयपाले ललितापुरे स्य तस्मीन्पुरे भास्करदेवबर्म्म निर्मित स्वत्रंपुरै बगौभं ।। श्री हेमबर्ण भिधंसु प्रकास बिहार मासीसुगताप तंत तस्मी पिहारेसु पि राजमान श्री शाक्यसिंह शतर राजा ।। राज तस्मिन पिहारेसु पि हारे श्री शाक्यमुनी महाबुद्ध भट्टारकस्य देवालय प्रशादे भिन्यासिह भरवत नामाख्य यापन सुवर्ण लिप्त नागग्वल सहितेन धा दित ।।३।। तत् समर्थ नेपाल मण्डला धिपति श्री मन्महाराजा धिराज श्री ५ पृथ्वी बिर बिक्रम साह देवस्ड पर्याय ।।४।। हिरण्यवर्ण बिरालो — - चीमा - दि - स्थीत ।। खाचाछे यति प्रख्याते कास्वय गोत संभव ।।कृष्णमाने तिपिख्यातो त्रीरत्न सेव कै सुध ।। देवालय भित्पधि सिलापत्रे वा छछित ।।५।। - - — स्तोस्यामि भक्ति पितवत्रा ।। द्धितियाच हेरादेवी त्रिहधर्म सुत्तपरा ।।६।। आद्य पुत्रा महिवार दास संज्ञती नामच ।। द्धितिय महाविर दास कुल धर्म षुतत्दन ।।७ श्रश्र रूपा तस्य तधिनानी कृष्ण माया द्धितीय तत्पुत्री कृष्णमाया च एतै परि जनै कृत ।।८।। शाक्यसिंह सुप्रीतेक प्राशाद सौभनाय व ।। पाषनपत्र संछाचय श्रद्धयाच प्रतौक यत ।।९।। श्रीमान श्री भाहन जुक कत्त पस्चेर गुनेपाल मण्डलस ललित पटन नाम महानगरे श्री हिरण्यवर्ण महाबिहारे बिराजीत पुर्वा भिमुख श्री ३ शाक्य मुनीम हाबुद्ध भगवान यागु देवालयस लुँ सिया नाग्वः सहित तयातःगु ।

४ तं भल्लर च्वे च्वंगु म्हुतः पौ

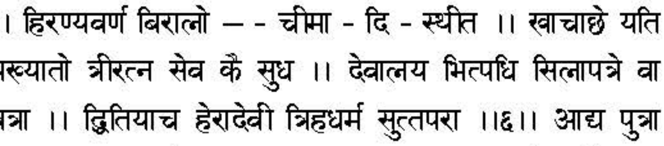

ओँ नमोः श्री शाक्यमुनये महाबुद्धाय श्रयोस्तु सम्बत १०२१ बैशाख शुक्ल अक्षयास्व तृतिया थ्व षुन्हु श्री ३ शाक्यमूनि बुद्ध भगवानया देवालय प्रासादया तृतीया पतोलस सोत पलेस न्हापा लुंपति न सिना व तव गुलि कया व मगा वगु कना वनि ताया लि स तोक पुयाव जिर्ण उद्धार यानाः दानपति इतिल्ङ्हे या बज्राचार्य श्री गजेन्द्रबज्रजु श्री दानबज्रजु भ्रात पुत्र श्री संघबज्रजु श्री

स्वयंभु बज्रजु थ्वते समोहन जुया वो दोहलपा जुलः शुभम्‌

सम्बत : १०२१ साल बैशाख शुक्ल अक्षया तृतिया

मूखू : दानपति इतिल्हन्हेया बज्राचार्य श्री गजेन्द्रबज्रजु सोतपलेस न्हापा लुँसिया तगुलि तोपुया जिर्णोद्धार याना तःगु ।

४ तँय् नागकन्या स्वाःपौ क्वसं

नमो रत्नत्रयाय त स्वस्ति श्री शाक्यसिहं तथागष्त पर्याय भद्रकल्पे त्यादि बिविध विभुडाबलि बिराजमान मानो न त श्री मन महाराजाधिराज श्री ५ पृथ्वी वीर बिक्रम साहदेव माहाराजा या पर्यायसत श्री हिरण्यवर्ण महाबिहार बिराजित पूर्वाभिमुख बज्रासन श्री ३ शाक्यमूनि बुद्ध सके क्षमद्यथना पुजा या न्ययते दानपति इतिल्हन्ये योकूलि दुनदु गृहाधिबासित गौतम गोत्रपन्न शाक्यवंश्‌

दक्षिणस च्वंगु

बेतिमाया दानमाया आसामाया हरिमाया रत्नमाया पंचमाया चंद्रमाया आसामाया चन्द्रमाया प्रत्यति म्ह ५५ परिवार सहित श्रयोस्तु ।। नेपाल सम्बत १०२६ मिति बैशाख शुक्ल पक्ष ३ दिनस अस्मि प्रासादस थुगु तदक्षिणय पश्चिम उत्तर स्यव क्वेयागु तं पूर्ण व थ्वतं यास्वेःसलुंया पोलो प्रितियाना तया जुल थग्वतेपूण्येन दानपतिप्रमुख संतान दर संतान या परजन्मस मोक्ष पद लाये माल शुभ।।

४ तँ या निनाःस च्वंगु अभिलेख

ओँ नमो शाक्यसिंहायनमः।। ।। हिरण्य बर्ण बिख्यात श्री धनजिन ।। पूर्वभिसंम्मुख श्रीमान साक्यसिंह नमाम्यहं ।।१।। नागबेदान्त रिक्षेन्दुव्रक्रे नेपाल बतुसरे।। माधव शुक्ल पक्षच अक्षतृतीया ।।२।। कृतिका भे चसौभाग्यं योग पुकरबोदिने ।। एतत्‌ सुभदिने सम्यक प्रसाद षुसमएत ।।३।। सुवर्ण लेपितं कृत्वा व उभिस्र्गबाक्षच ।। दानपुन्यादि सर्वेषा धर्म्मो तयति मुदाकृत ।।४।। एतत्‌ मुनि र्मितंकृत्या स्थिरो भवत्‌ सर्वदा ।।५।। श्रयस्तो सम्बत्‌ १०४८ बैशाख मासे शुक्पक्ष अक्षतृतिया तिथौ कृतिका नक्षत्रे सौभाग्य योगे यथाकर्ण मूहुर्त के बृष राशि गते सबितरि आदित्यबारसरे एतस्मिन दिने श्री हिरण्य बर्ण महाबिहारस श्री शाक्यमूनि बुद्ध भगवान या देबालयस श्री ५ त्रिभुवन बीर बिक्रम साह माहाराजधिराजया पर्यायस दानपति इतिल्हने दुन्दू गृहस्थ दिवंगत आशामूनि दिपजोति, बुद्धजोति, सत्जिव धर्म जोति किर्तिराज, कुलबहादूर देबिन्द्र मूनि कुल रत्न जितबहादूर दिवंगत आसाकाजि सत्जिव आनन्द बाहादुर बेषारत्न पूर्ण बहादुर तीर्थ जोति शेर बहादुर लक्ष्मिजोति

हेराबाहादूर, धर्म बहादूर, हेम बाहादूर, जगत बाहादूर, तेज बहादूर, सानुकाजि, पूष्परत्न, बोधिरत्न, आसारत्न, जोतिरत्न, मोहनरत्न, दिवंगत थकूमति, राजमति सतजिव जगतलक्ष्मि, पूर्णकूमारी, मतिलानि, अष्टकूमारी, बसुधरा, सानमाया, असलमाया, बेतिमाया, चन्द्रमाया, जेष्टमाया, चन्द्रमाया नानिमाया, पूनदिवि, न्हुक्षेमाया, आसामाया, संतमाया, मिश्री नानि हर्षमाया, हेरामाया हेरादेवी रत्नमाया, नानिमाया, थ्वते सकल जाहानया धर्म्म चित्तउत्पत्ति जुया ओ (१) प्रासादस सूवर्ण लेपित बिलंपौ नागवो लिबि धलिस्ख्वा सहित नं दुन्ता याना जुल थुगु पूण्य दानपत्ति पम्रिती जगत्संसार उद्धार जुयमाल षत्गतिस चोनपिंप्राणिपिं न उद्धार जुयमाल।। ।। सुभम् भवन्तु सर्वदा ।। ।।

सम्वत : १०४८ साल बैशाख शुक्ल अक्षया तृतिया

मू खँ : दानपति इतिल्हनेया दिवंगत आशामुनि दिपज्योति सपरिवानं सूवर्ण लेपित बिलंपौ, नागग्वः, लिबिचा, धलिंख्वाः सहित तःगु ।

५ तँया चिभा षत्या स्वय् नापं (चिभालय् कियाःतगु)

१ सं ८७४ मिति मार्गसिल कृष्ण श्री ३ क्वाथभर बारस श्री ३ भगवानया देवोलस ग्व १ रूया चैत्य गजुरी दय्कदुन्ता स्व माता श्री भावो त्दिवंगत जुया ओन (पले क्वेस) जुया ओ दून्ता जूरो थ्व या पूण्ये नं इहलोकेस सम्पति पूण्ये रोक मोक्ष गति जुये मार ।।

५ तँया चिभाः सीथय् दक्षिण च्वंगु (चिभालय् कियातगु)

१ सं ८४२ बैशाख शुदि५ श्री ३ क्वाठभ्वंन्त श्री भगवानयास्त श्री स्थबिर छत्रपति सिंहथओन्ह सकस सआनगुक्षस ।।

दक्षिणस चिभा मध्यय् दयुइ

२ सं ८४३ बैशाख शुदिछस् श्री भगवानयाक्य को गुत बुश्शुनृयावत्य श्री थवीर श्री छत्रपति दिवंगत जुया ओस्थबिर दकिरास तथा जेष्टपुत्र श्री चिधि धन व भिधीपुत्र पौत्र दसमान

षत सहित बुद्ध धर्म संघया जवय्, उत्तरस स्वःगु सूवर्ण पत्र

ओं नमो रत्नत्रयाय श्री जोति नृपत्यु ति भवयेर सं पंच बुद्धप्रकोसंप चात्सा पंचवर्णस्पतिक सणि निभं पंच तत्वे कहेतु।। श्री मा दिपंकरा जिनबरा रत्न गभरय हन्त क्या हं शाक्यसिहं सु स नरनमितं प्रज्ञ देवीभतोस्मि ।।१।। हिरण्य वर्ण यम द्विहावे आपपिद्ध अनादूलं भवन

बिराज श्री शाक्यसिहं मूनि राजः यस्थाध्रि पुस्य सतत् तमेहं ।।२।। जिर्णोण द्वार त्वोचकृत्वा म कार्य बुद्रादि सुर।।लये स्यं प्रासाद मेनसुमनु हरं सत्त् द्वेमलि प्तं किल ढौकयामि ।।३।। सुमेरो गिरी राजस्य सेवा र्खयाम्पमतिरमे ।। श्री मत्कौ मारिके खण्धा यभुबा बिराजिते ।।४।। आर्यावलोकिते सस्य बिजिते लोकस न्यते ।। तस्मी ते वो माहा स्थाने पुरे ललितबिणुते ।।५।। राजाधिराज परमेश्वरोयंसामन्त चुत्राधृत पादपबा ।। प्रत्रेनेण्य रेत्वा रेपुराग सिहं श्री श्री त्रिभुवन वति नरेन्द्र।। सा चार्यति र्थो बैमतानु नेपाल क्षत्रोतम पूण्य क्षेत्र।। हिरण्यवर्ण त्यत्रे सूवर्ण संभूय यत्रे तिल्हने सदने षुचासिः।। तस्मि न वसरे नुन हेम व वणी श्रीराश्रम ।। पूरा भास्कर देवन कृत जिव भकिसमचितः ।।९।। मुनि धनाष्स पूण्यातमा नंद लक्ष्मी सतिपूथः श्री रत्नस्मचे स्थित्वापितरौ स्वर्ग गते सति ।।१०।। तत्स तोरत्न राजा स्य सिद्धिलक्ष्मी प्रिया सहे जेष्ठ श्री समया न शुसानुमाये मति पुत ।।११।। नलबहादूर सथ्य चन्द्रकुमारी संयुक्त घर्ष रत्नाष्य पौत्र श्च हर्षरत्नस मचित ।।१२।। षुण थकुम्भ द्वीत्या पति धर्म्म षुसंस्थिताः।।अथ षा सहजाना वसधर्म्म चनणत्मक धरा धरार्गखुसंसांहो घर्ष मासे सिते फाल्गुण वा रतिथ्या ।। दस क्षमे प्रिपुत ब्रम्ह योग शुभे शुल ग्रैत्वमृगबेघारे ।।१४।। मूनिन्द्र सुभक्या सुप्रिती चकृत्वा मतो वान्छीतंसे चिरं सिद्धलम्तु चम्हे पद्मपाणी सबरो चैनाख्यकदं न्येन युकंक प्रतिस्था चचह।।१५ श्रश्र नल राजा होये हेन पत्रेणा रूपतेने च।। अतोयेजा येते पूण्य कैवल्प धर्म्म देसके ।।१६।। एत त्पूण्यानु संबुद्धपद मापूया भसत सूखम् हिचिरं भुत्का प्रपात्व ते शि पूरभू ।।१७।। अतः पर नेपाल भाखा।। ।। श्रयोस्तु सं सम्बत १०३७ मिती फागुण शुक्ल पंचमी अश्वीनि नक्षत्रे ब्रम्हयोगेथ्ज कून्हू मूनिगरके आधिपति श्री मनमहाराजाधिराज परमेश्वर परम भणस्क श्री ५ त्रिभुवन वीर विक्रम शाह देवया पर्यायस एस्मातिगरया हिरण्य वर्ण विहारयुत पशुवर्ण बिहारकर्वत्ति इतिलंन्हे नं आर्ख विहार स चोनम्ह शाक सासन गौतम गात्रोपन्न शाक्य रस श्री रत्न राजजु पून श्री रत्न बहादूर पौत्र श्री धर्मरत्न श्री हर्षरत्न पत्नि सिद्धिलक्ष्मि बधु सानुमाया चन्द्रकुमारी भगिनी पूण थकूं थ्वते सपरिवारय धर्म्मचित्त उत्पति जुस्य श्री मछि श्री शाक्यसिहं प्रिती याङ देवालय स न्हापा यागु जिर्ण उद्धार यानाओ सूवर्ण लेपित याङ श्री बैलोचन षडक्षरी लोकेश्वरया मूर्ति कदेव सहित याङ दोहलपा दिनजुर थ्वतेया पूण्य नं जगत संसार स जायेल पूसत्व प्राणी उद्धार जुया ओ सम्यक सुंबुद्ध पदादी अनुतर पुजा याना फल लाङा ओ ग्वगली कामना पूर्ण जुलंशुभम्।। ।।

सम्वत ः १०४८ साल बैशाख शुक्ल अक्षया तृतिया

मूख्वँ ः दानपति इतिल्हनेया श्री रत्नराजजु पुत्र श्री रत्नबहादुर सपरिवार सहित देगलय न्हापायागु जिर्णोद्धार याना लुँसिया श्री बैलोचन, षडक्षरी, लोकेश्वरया मूर्ति दोहलपा तःगु ।

स्वंगु तंया बुद्ध, धर्म व संघया खःपाखे यागु चैत्यय् च्वंगु–

ओंनमो बुद्धाय ।। शाक्यसिंह जगनाथः सर्वज्ञगुण सागरं, सर्ब्बलोक हिताथार्य, नमामि मोक्षदायकं ।। श्रेयोऽस्तु ।। सम्वत ७९१ बैशाख शुक्ल नवमीपरदशम्यायन्तिथौं बृच्च(पूर्ब्व) फागुणिक उत्रफागुणि नक्षेत्रहषंनयोगे ।। आदित्यबासरे ।। थ्व कुन्हु श्री हिरण्र्ण महाबिहाल क्वाठभोंट्ट श्री मत श्री श्री शाक्यसिंह क्वाचबार भटालकासके लूँ गजू निपु नसि २ द्वहोलपा जुरो ।। यितिलक्षननी यौता गृह शाक्यबंश श्री जरधरजु, भ्रात्य जयसिहंजु, भ्रात्य श्री मुनिजु, भ्रात्य शमरजु, थ्वते भ्रात्य शंहाहनरो सगंजुरिया दिन जुरो ।। शुभ मस्तु सर्वदा

कल्याण मस्तु मंगराय ।। शुभ ।।

संम्वत : ने.सं. ७८१ बैशाख शुक्ल नवमी

मू खँ : इतिलन्हे लक्षननी यौता गृहया शाक्यबंश श्री जरधरजु भ्रात्य जयसिहंजु, भ्रात्य श्री मुनिजु, भ्रात्य श्रमरजु स्वंगु तँया बुद्ध,धर्म व संघंया स्वःपास्वे यागु २ नं चैत्य स्थापना याना तःगु ।

५ तल्ला पौया क्वसया म्हुतःस

ओँ नमः श्रीमत शाक्यमुनयहे महाबौद्धाय ।। श्रेयोस्तु सम्बत १०४१ साल मीती बैसाष कृष्ण १३ यारोज १ मश्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन विर बिक्रम साहदेव या पर्याय नकबहि न्याखाचोकया : शाक्य वंश दिवंगत श्री मिघ जोतिया भार्या हर्ष मती पुज श्री जोति राज : जोगमान पौत्र दानमान : धर्मराज : बुद्धराज बुद्धरत्न : संघराज : धर्मरत्न : संघरत्न पौत्र जयक्षमान सुनुत्वारानिदेवी निलक्ष्मी माया : पुन कुमारी पौत्र मुनुष मानु : बुद्ध माया : रानमाया पुत्री पौत्री सकल जाहानया धर्म चित्त उत्पति जुयाओ श्री हिरण्यवर्ण महाविहारस विराजमान जुया बिज्याकम्ह श्री ३ शाक्यमूनि भगवानया स्तप्रीत यान्थ शुवर्ण लिप्त गवाक्ष नाम : विलपौ दोहलपा जुल हेरामाया तममाया, जोगमाया बिष्णुमाया चिधि माया, ध्यापा शुभं ।।

सम्बत : १०४१ साल मीती बैशाख शुक्ल १३ या रोग १

मू खँ : दानपति नकबहि न्याखाचोकया दिवंगत श्री मिघजोतिया भार्या हर्षमती पुत्र श्रीजोतिराज जोगमाया पौत्र दानमान धर्मराज बुद्धराज बुद्धरत्न संघराज धर्मरत्नपास्वें लुँसिया विलंपौ दोहलपा यागु ।

क्वाबाहाः आःजुया देगलय् न्यातं (५ औं तल्ला)या अमिताभ बुद्धया त्वाकलय् च्वंगु अभिलेख

सम्बत ७८० मार्ग सिर सुधि आदितबार थ्व कुन्ह श्री उत्तम देव दुन्ता

पताः (क)

क्वाबाहाः आःजुया देगलय् वहःया पताः छाया तःगु-

क्वाःबहा श्री भगवान शाक्यमुनि महाबुद्धाय नमः । सम्वत १०४६ कार्त्तिक शुक्ल नवमी सोमवार थ्व कुन्हु श्री ३ करूणामययया अष्टमी ब्रत सम्पूर्ण याङावो विहार धर्म्मधातु पुजा याङावो हिरण्यवर्ण महाविहारस विराजमान जुस्य बिज्याम्ह श्री शाक्यमुनि भगवान प्रिति

देगः लयस पू १ वहःया पताक दोहलपिया जुरो । थ्वतेया दानपति इतिलंन्हेया तखाछेंस चोनम्ह शाक्यवंश श्वततुं दिवंगत तिर्थराज भार्या सजिवह हर्षलक्ष्मी भग्नी चन्द्रकुमारी पत्री हेराकुमारी थ्वते जुल भोछेसया धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो दोहलपा लु सियातःम्ह बुद्ध १ म्ह वहः ३३४ तोला ।

संम्वत : ने.सं. १०४६ कार्त्तिक शुक्ल नवमी सोमवार

मू खँ : दानपति इतिलंन्हेया तखाछेंस चोम्ह शाक्यवंश दिवंगत तिर्थराजपाखें देगलय् पू १ वहःया पताक, लुं सियातःम्ह बुद्ध १ म्ह वहः ३३४ तोला दःहलपा जुल ।

पताः (ख)

क्वाबाहाः आःजुया देगलय् वहःया पताः छाया तःगु-

वन्हस जनाधारं वादि राजन माम्यह । सानुमाया दुन्ता याना जुलम्म शुभ । श्रेय ३ ।। सम्वत १०३१ पौष कृष्ण पतिप्रदा मक्र संक्रान्ति कुन्हु दानपति इतिलन्हे यलकोया गौतमगोत्र शाक्यबंश निनभात्तां दिवंगत रत्नजोतिया नामं पू १ वहःया पताक कू ४१ तोला १६३ दुगु श्री शाक्यमुनि प्रितिनं सहसाहुती यज्ञ यानावो दुन्ता जुरो । शुभम । ॐ नमो बुद्धाय । श्री धन श्रीमती श्री ज श्री लरिशिवकारत्तस

संम्वत : ने.सं. १०३१ पौष कृष्ण पतिप्रदा मकर संक्रान्ति

मू खँ : दानपति इतिलन्हे यलकोया दिवंगत रत्नजोतिया नामं लू ४१, तोला १६३ दुगु पू १ वहःया पताः दयका तःगु जुल ।

पताः (ग)

क्वाबाहाः आःजुया देगःलय् पताः छाया तःगु-

शुभ ।। संवत १०३८ मिति पौष मास्ये शुक्ल पक्षे पूर्णमास्यान्तिथौ थ्व कुन्हु श्री ३ हिरण्यवर्ण महाविहारस विराजित श्री ३ शाक्यमनिया देवालये सुवर्ण्ण लिप्तः पताक पू १ दानपति यलदेश षाक्षया गौतम शाक्यवंस दाजु प्रतापसिं, ज्ञानजोती पुत्र गुणरत्न सकल जाहानया धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो दुन्ता जुलो । सहश्राहुती याङावो जुल शुभम । ७ धानी दुगु ।

संम्वत : ने.सं. १०३८ मिति पौष मास्ये शुक्ल पक्ष

मू खँ : दानपति खाछेंया शाक्यवंस प्रतापसिं, ज्ञानजोती पुत्र गुणरत्न पाखें सुवर्ण लिप्त पताः १ (७ धार्नी दुगु) दुन्ता जुल ।

क्वाबाहाः आःजुया दुने गर्भगृहलय् च्वंगु–

क्वाबाहाः आःजुया जव पाखे च्वंम्ह मैत्रय वोधिसत्वया फुसय् च्वंगु इलाँ यागु

ओँनमो रत्न त्रयाय । श्रयोस्तु सम्वत ८७८ मिति बैशाख वधि ११स । श्री ३ प्रज्ञापारमिता यात सुबर्णया पात १ इलाँ पात १२ सिजःया पुजाभः थुति दुन्ता दानपति इतिल्हने केवछेया । रत्नवीर, मुनिधं, दिर्घमुनि, कुब्यरमुनि, प्लसमुनि, देवमुनि, मोती मय्जुधं पुत्र रत्नराज, रत्नमुनि, दानमुनि, भिमज्योति, भाजुवीर, देबमुनि

थुतिजन समूहन जुया चोना बेलस धर्मचित्त उत्पति जुयावो दुन्ता जुरो ।शुभ।

संम्वत : ने.सं. ८७८ मिति बैशाख वधि ११स

मू खँ : दानपतिरत्नवीर, मुनिधं, दिर्घमुनि, कुब्यरमुनि, प्लसमुनि, देवमुनि पिन्सं प्रज्ञापारमितायात इलां, पुजाभः देछानातःगु ।

श्रयोस्तु संवत ८४८ मिति माघ शुक्ल तृतिया थ्व कुन्हु दिनस दानपति गुथियार समोहन दाती गुणजोती, धनभाजु, जिबनर्सि, भाजुमचा, ज्योवधं, रत्नमुनि, रक्षनर्सि, महिमानन्द, कुदवंत, देवानन्द प्रज्ञापारमिताया गुचविरा दयकं दुन्ता जुरो । शुभम् ।

बज्रपानीया जःपाखे च्वंगु चैत्यया त्वाकःलय् च्वंगु ।

शुभ । सम्वत १०११ कात्तिक मासे शुक्रपक्षे दसम्यातिथौ पूर्वभद्र नक्षत्रे हर्षन योगे, शुक्रवार कुन्हु श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध यात लिलया जुथि थान २ दोहलपा दानपति इतिलंन्हेया वज्राचार्य श्री धर्म्मध्यजु सतलयण द्वितियपुत्र गजेन्द्रबज्र थ्वतेजन परिवार समोहन जुयावो दोहलपा जुल शुभ ।

संम्वत : ने.सं. १०११ कात्तिक मासे शुक्रपक्षे दसमी

मू खँ : दानपति इतिलन्हेया बज्राचार्य श्री धर्म्मध्यजु व द्वितियपुत्र गजेन्द्रबजया परिवारं लिया जुथि २ थान तयातःगु ।

बज्रपानीया खःपाखे च्वंगु निगः चैत्य मध्येय् नेवाः शैली कथंया चैत्य तया तःगु

संवत ८६७ माघ वदितस श्री शाक्यसिंह थानस सो १ ओंया चैत्य दुन्ता । हषादेओ ननिया श्री भाजुधंसिं स्तमवत रछिमि पुत्र धिर्जबिर, धलविरसिं, पुत्र रत्नमुनि चिधि । भोछि स्यचं, दुन्ता तुकतोला ६२ ओह ।।धा।। प्रंल्दु शुभ ।

संम्वत : ने.सं. ८६७ माघ वदि

मू खँ : दानपति हःखा घः ननिया श्री भाजुधंसिंया परिवारं चैत्य तयातःगु ।

बज्रपानीया खः पाखे च्वंगु निग्वः चैत्य मध्येय् तिब्बेतीन शैली कथंया चैत्यतःगु

संवत ८३४ आषाढ कृष्णया १५स पिता श्री दातिजु, देवगतजु, याओ थयान अष्टधातुया चैत्य दयका तया इरन्हेया नायरष्तया निवा श्री दानजुति भार्या धंचिनिर्ह समोहनं धर्मचित्त उत्पति जुयावो दयका जुरो भावन्यान भावे इहंलाकस ।

संम्वत : ने.सं. ८३४ आषाढ कृष्णया १५स

मू खँ : दानपति श्री दातिजु, देवगतजु, अष्टधातुया चैत्य तयातःगु ।

बज्रपानीया जःखः च्वंगु चैत्य दिकातःगु त्वाकःलय् कियातःगु–गं निग्वः छायातःगु

श्रयास्तु सम्वत ८३६ मिति कातिक शुक्ल पूर्णिम्यासी आदित्यवार थ्व कुन्हु श्री ३ भगवानस प्रितिनं खालचाछेंया भिमदेव भारो पुत्र भिमनारायण भारो । पुत्र गंधर भारो । पुत्र जया कवपानी नकवहारया श्री अद्वैतजोती नारायण, कृष्ण भारो, रामनारायण भारो थ्वति प्रमुखन गोदनसि २ घण्टा दुन्ता जुरो । थ्व घण्टा सुनानं लोभ यातसा पंचमहापापक लाक जुरो ।शुभ।

संम्वत : ने.सं. ८३६ मिति कातिक शुक्ल

मू खँ : दानपति खाल चाछेंया भिमदेव भारो पुत्र भिमनारायण । पुत्र गंधर । कवपानी नकवहारया श्री अद्वैतजोती नारायण, कृष्णे, रामनारायण भारो पिन्सं गँ २ गः तयातःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३.१ इन्ची हाकः- ८ इन्ची.

श्रयोऽस्तु ।। सम्वत ७२२ कार्त्तिक कृष्ण ।। त्रयोदस्यान्ति प्यास्वाति नक्षत्रे सोभन्योगे ।। बृहस्पतिवासरे ।। थ्व दिन कुन्हु श्रीमत श्री क्वाथ भोत श्री श्री शाक्यमुनि भत्तारकस्य सूवर्णल्के साच्चृन निक्षप याङनु दुन्ता गजुरि जुनशि २ दानपति दथराछेर यतँतव दूछे ।। वन्धंतरोजजु पुत्र बोनिदास कू सकजु भाज्या पन्दु निलाक्षी निक्षपयाङन दुन्ता शुभम ।। श्री श्री संगमा राज श्री ङाखाचोक श्री गुनसिंहजु ।।

संम्वत : ने.सं. ७२२ कार्त्तिक कृष्ण

मू खँ : दानपति वन्धतरोजुमा परिवारं चिभाः (गजू) २ गः छाया तःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३.४ इन्ची हाकः- ८ इन्ची

सम्बत ७६३ पौष कृष्ण । तृतीयान्तिथौ : मघा नक्षत्रे : आयुषमाना योगे ।। बृहस्पतिबासरे मकर संक्रान्ति महापर्वस भातापोल णिकाछेघाजि कपिश्व भार्या मोहेर मयि थ्वते म्हंती पुरूषम क्वाठ भोत श्री ३ शाक्यमूनि भत्तारकासक साहासनस दूंता । थ्वते जुरो ।। चेतवर्त्ति सिघ्रमुङजो १ भोपात २ लाहाड घंग .... ड १ वाता गोत्र १ खोरा ग्वड २ भाज्या निपु १ चुपेपु १ घणपु १ यिसपु १ काक - निपु १ द्धारपात १ दण्ड निपु १ कूलिपु १ चंपागोत्रन यन्त जो १ केरकोन कर्ति जो १ कायेश पात १ थ्वते वस्तु जात साहासन सर्तीङ द्धाहोरपा जुरो ।। शुभ।। थ्वतेया पूण्यफल जनधन लक्ष्मी सक्तति सन्तानवृद्धिरस्तु ।। शुभ भवन्तु ।।

संम्वत : ने.सं. ७६३ पौष कृष्ण

मू खँ : दानपति भातापोल णिकाछेघाजि कपिश्व भार्या मोहेर मयि पाखें क्वाबहाः आजुयाथाय् थी थी हलँज्वलँ द्धाहोरपा याना तःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३ इन्ची हाकः- ७.४ इन्ची

१ ओँ नमः बुधाय ।। श्रेयोस्तु ।। सम्बत ७७० फागुण मास्य शुक्लपक्ष ।। द्वियान्ति थौ : उत्तर भद्र पर रेवति नक्षेत्र ।। शुक्ल योगे ।। शुक्रबारसरे ।। जथाकर्ण मुहूते ।। कुंभराशि गते शबितरि ।। मीन राशिगते चन्द्र मसि ।। तस्मिन दिने श्री मत श्री हिरण्य वर्ण महाबिहार स्थित ब्रजास्न श्री ३ शाक्य मूनि महारकासको । श्री चिर्तिल्हका थ्व वाहार यतागृह शाक्यवंश श्री धर्म्म पारजु सूवर्ण रेपित चैत्राकार ध्वजारोहन याङ पतिस्ठा याङा दिन जुरो ।। शुभम् ।।

संम्वत : ने.सं. ७७० फागुण मास्य शुक्लपक्ष

मू खँ : दानपति धर्म्म पारजु सूवर्णरेपित चैत्राकार ध्वजा पलिस्था याःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३.२ इन्ची हाकः- ७ इन्ची

१ स्वस्ति ।। सम्बत ७९१ कार्तिक शुक्ल ।। त्रयोदस्यान्तिथौ ।। उत्तर भाद्र पर रेवतिनक्षेत्रे ।। हर्षणयोगे ।। आदितय बासरे ।। थ्व कुन्हु श्री यितिलंडहे न्हुलछे अतवलिवि यन्ता गृह शाके वंश श्री जय मोटिजु भ्रात्ते शाकेवंश श्री जयमुनिजु : उभयसनक्षी मत्छी श्री शाकेमूनय महारका सके अहोराज यज्ञ यास्यं .... सूवर्ण छत्र द्रहरपा जुरो ।। थ्व छत्र देव या शिरस् .... हो याकेत्की मान फेल छि १ जुरो ।। शुभ ।।

संम्वत : ने.सं. ७९१ कार्तिक शुक्ल ।। त्रयोदस्यान्तिथा

मू खँ : दानपति श्री जय मोटिजु भ्रात्ते शाके वंश श्री जय मुनि जु पाखें सुवर्ण छत्र तःगु ।

इलांननि वनेगु लंसँ कुने शिलापत्र

ओँ नम : श्रयोऽस्तु संम्वत ७५७ माघ शुक्ल वचम्याति थौ उत्तर भद्रनक्षत्रे । सिद्धियोगे शुक्रबार थ्व कुन्हु श्री मत श्री श्री क्वाठ भोट क्वाचपार महार कास कनक विहार लिविछेंया पूर्णिमा सेवा गुठियार रभी समुहन दयका रूतै भावो द्यः दयकित भावोन ज्याभ दितांङा रूपतरा जभावो पक्षम्हो यरूकेस गुण उल्हा सिंह ज्ञानचन्द्र अमृतराज बा सिजंण सिंह श्री पूरूषन ज्याम दित पंसाहसन ताडा दू ..... ल्याण जगतसि हं गुराम जयचन्द्र जिवंराम अमिसिह स्वकत्र गोपिराम हाउजोगि । थ्वते जिस च्याम्ह भो मुङा ओ जिर्णोद्धार याङन आओन चिङा गजुरी को कमास्य प्रतिस्था याङा जुर । गजुरी छास्य धुगोजुरो थ्व वेरस महाराजा धिराज श्री श्री नरसिंह मल्ल देव प्रभु थाकुल सजुरो । चक्रेश्वरी ङाखाचोक श्री जिदेव जुरो । शुभ । भुयककि स्वोन होन छि श्रेयोस्तु सम्वत ७६२ फाल्गुण शुरू रोहिणीनक्षत्र विस्कम्भ योगे शुक्रवासरे थ्व कुन्हु प्रतिष्ठा याङा दिन जुरो दयो अंगः ल्होङ । या श्री श्री श्री परमेश्वर आइत बिया सयया स्यंनिज्याङा जुर । नकबिहारी लीपि छेया थंकादि सयो समोहन ल्होङा जुर । पूर्णिमासि सेवा गुठी षलक सयहतजाङा ओ ल्होङा क्षेम्होए रूपराज भावो जवअनसिंह थ्वरम्हस नगरतु दिमिसण थारनपा यात अइदूला जुरो । कतिनिपून्हि खुन्हु सषार पाय् दिन जुरो आवो पोलेल ल्हाङा षरक न जुरो क्वाठ भोत श्री पुनजू चक्रेश्वरी जु वेरस जुर शषार स चिन्ता याक उल्हा सिंह भावो ज्ञानचन्द्र भावो जमान सिंह जुर मिन राज भावो जाजमान नेम्ह

चिन्ता याक जुरो शुभम् । श्री चाहाचया खुन्हु श्री हेरा जोगाम्वरयान श्री मदुहराण स्वत्र जग्गेया मिनखावाह -स्पध्यरूप वन यातल दय .... म बाहार सता र नता याओ - वरतर या पोलडोल मस्यनक थुसि या हनाओ - याङाजुरो । थुतिया छे पन्दषति मा .... श्रीकाजि जओन सिंह भावो प्रमुख -यत हिहज याच .... निसिं, मिन राज बाज भिमराज .... सिंह देवसिं हिज सि .... का जुरो । सम्वत ७ .... बैशाख सुदि पूर्णिमासि ....

संम्वत : ने.सं. ७५७ माघ शुक्ल

मू खँ : दानपति पूर्णिमा सेवा गुथियार खलः नकबहीया गुथियार पिन्सं देगःलय् आय्पापौ ल्हवना पलीं चीना गजू तया तःगु ।

ताम्रपत्र

ब्याः- ७.३ इन्ची **हाकः- १०.३ इन्ची**

श्री ३ शाक्य सिंहाय नमः ।।

ओँ नमो रत्नत्रयाय ।। ।। हिरण्यवर्ण विख्याते नाजितं श्री घनं प्रभुं ।। पूर्वाभिसंमुख श्रीमान शाक्य सिहंनमाम्यहं ।। ।। स्वस्ति अज्येभ्याद्वि ।। ।। स्वस्ति श्री गिरीराज चक्रचूडामणि नर नारायणे त्यादि विविध विरूडावल निराज मान मानोत्रत श्री महाराजाधिराज श्री ५ पृथ्वी वीर बित्रम साहदेव विजयराज्ये ।। ।। साहस्राधिक विंशा बृ साधवे शुक्ल पक्षके ।। द्वितीयान्ते तृतीयां सौम्यवारे शुभदिन ।। दानपत्या दिसर्वेषां धमोत्पति मूढा कृता ।। धृत पूर्ण सूवर्ण स्पदीप पात्रं तत्थे वंच।। सूवर्ण लेपित कृत्वाक्ल मिश्नगवाक्षच ।। एतट कुंतंमया प्रीत्यष स्थिरोभव संवदा ।। ।। अतपरंदेश भाषा ।। श्रयोस्तु ।। सम्बत १०३० मिति बैशाखशुक्ल द्वितीया पर तृतीया : रोहिणीनक्षत्र अबिराज जोग बुधवार थ्व कुन्हु श्री हिरण्यवर्ण महाविहार स श्री श्री साक्यसिंह भगवान या देवाल स ।। दानपति गौतम गोत्रोत्पन्न इतिल्न्हे न्हुक्षेननि : दुन्दु गृहस्थ शाक्यवंश श्री दानमुनि भ्राता श्री भीम जोति श्री देवजोति श्री ब्यषामूनि श्री रत्नजोति श्री आसामदु दिवंगत दीपजोति श्री बुद्धजोति ।। भातृ जः श्री धर्मजोति श्री किर्तिराज : आत्मजः श्री कूलरत्न : पूर्न भार्तृजः श्री देवेन्द्रमुनि श्री कूलबाहादुर श्री जितबाहादुर श्री आसाकाजि श्री भिमराजः श्री देवराजः श्री ब्यषारत्न ज्येष्ठमता थकूंमति राजमति ।। जाया जगतलक्ष्मी : पूर्णमाया ।। प्रजावती मोतिरानि मणिकुमारी असलकूमारी : हेरामाया : हर्षमाया : न्हुक्ष थंकू प्राण माया असल माया वेतिमाया ।। जति : चन्द्रमाया आसामाया चनमाया थूति परिवार समोहनं सकलयां धर्म चित्त उत्पत्ति जुयाओ प्वात १ घेर दिवा सूवर्ण या जुल ।। तुकतोला ११ द ।। दुनुद पुन हने सफ वातायनः नागो विविंथान ८ विलंपौ सूवर्ण नं लेपित यानाओः दुन्त यानाजुल ।। थ्वगुंलि कीनिग्वलतो थ्व पृथ्वी मण्डल स. देवता पतिसेन बासेय जायानाओ विज्यायमाल ।। थुगु धर्म दानपति प्रभति सकल जगत संसार उदार जुयमाल ।। ।। शुभ ।।

संम्वत : ने.सं. १०३० मिति बैशाख शुक्ल द्वितीया पर तृतीया

दानपति : इतिल्न्हे न्हुक्षेननि शाक्यवंश श्री दान मुनि श्री भीजोति श्री देवजोति श्री बेखामूनि श्री रत्नजोति श्रीआसामदु दिवंगत दीप जोति श्री बुद्धजोति पिनिगु पाखें क्वाबाहा आजुया देगःलय् लुँ सिया नागव, यान बिलंपौ तया लुँया घ्यरदिवा तयातःगु ।

ताम्रपत्र

ब्याः-८ इन्ची हाकः-९ इन्ची

सम्बत १०६४ कार्त्तिक मास्य शुत्रपक्ष नौमिया त्यर्खे धन्येष्था नक्षेत्रय बृद्धि पाज योग्ये ।। सनिवार सरेः कुम्भराशि गते सवितरेः तुलाराशि गते चन्दमा् दिनसः जगत शंसार उधार कामनार्थ श्री ५ त्रिभुवन बिर बिक्रम साहदेव नर नारायाण आ खं दषर्ण सिधिकल लायेमा धकं प्रतिग्या जुया व क्वाठभतया श्री ३ साके मुनि माहा बुधया थानसः नामं सगिती वो ने थास : ललीतपुर क्वन्तीया मुनीराजन दुकाला : चीवल भीछुया भार्ज्या पुथं राहित निम्ह पुरूष या नाम र बध्याग्वल १ पिंड पात्र तुकतोला थलबल तया सालीक नीम्ह दुगु देवापात । नेन आईस्वा संल्हु चानु पिक १ । यावाली वा पार्यी शप घी उषा नीतका १ वटा कया वन ता दिन पवति पीद पात्र साली धनं वाकिगु नामंसंगिती गुठियार, मोह या स्व ईक्षा भोजनयाना वीज्यायेगुः थ्वया पूण्य दानपतीया कुलपुत्र : कुलपुत्रया धनजन गुन संतान लक्ष्मी वधये जुइमा : दानपती या पूर्षा दिवगंत जुया वंपी - सुखावती वास लायेमा दिन पती पीद पात्र देवामयंस पञ्चमाहापापः - लाकुस पापलाई न न्ये २ थनेमा धंक ग्रंल्छ चानुपीक बु - भा आःजुयाना म संगिती सइं ताया ना दान पच चोटा नाम संगिती स पोता नामसारी याना वी या जुल श्रुभः ।

संम्वत : ने.सं. १०६४ कार्त्तिक मास्य शुरू पक्ष नौमिया

मू खँ : दानपति क्वंती यामु नीराजन दुकालं नामसंगतियात थीथी पुजा ज्वलं तयातःगु ।

शीलापत्र–

ब्याः-१२ इन्ची हाकः-१७ इन्ची

श्री मस्त वीय सिद्धाथ .... स्थितायच ।। दिपंकराय बुद्धाय श्री शाक्यमूणेय नमः ।। श्रयोस्तु ।। द्विर .... वैशाखे यिसत के तिथी तिथौ त्वष्ठिन ।। सिद्धि युतौ ।। मद्रार व्याकरणे बृहपस्पति दिनेमिषे स्थिते भास्कर जके भराणते बृ .... न्यथा मस्थिते । एता ह शेसयां स्यांललिताग्र पुर्या ।। हिरण्यवर्ण महाविहारे ।। बज्रासेन पाडुखराजित स्य ।। प्रवुद्ध श्री शाक्यमुनिबुद्धाय ।। सं भाज.ना .... विहारे कृदिनादि फाल्गुनिक नष्ट निधौ चतुर्थ्या ।। पंञ्च द्विके भवतिया महतिहयात्रा ।। तूस्या प्रधान विवुधाहरू शोभयतें ।। बज्राचार्य उपध्या .... शाक्य भिक्षु पना मां सम्यक संभोजनाये ललितपुर मतस्तिभ्य संतोषणाय ।। आचा धीकृ त्य दत्वा शरणण सकल संघ व तवाय ।। प्रयेक .... मनुज मान कद्धि प्रदतुन् ।। प्रस्र्थाहुषक्षी किल सान्त धान्य षर प्रस्थ गो धुय मीत चदत्ताम भाहिति स्था सुसमृद्धि भुमि .... शतसुयाकाणि ।। षजिशमा माघ द्यविंवगतन श्री शाक्यवंशकुलाद्ध वेन ईल्छ न्यबासेन कृतो र तेन तीर्थ राजे न समर्पिता नि । तक .... पितुनिजपते श्री हर्ष लक्ष्मी सति अन्धा चन्द्र कुमान्य राज्य जवती रंज गिघ संघाय तेपू वोक्ता नि हिरण्य वर्ण पथम श्री जोति .... यतो दशस्यषपते पांर गताय नखै ।। श्रयोस्तु सम्बत १०६२ वैशाखे शुक्ल पूर्णिमायांतिर्त्रय ।। चित्रा नक्षत्रे .... र्णोद्धार कर्णे बृहस्पति बासरे मेष राशिगाते सवि तरि ।। तुलाराशि गते चन्द्र मसि ।। बृष राशि गते देव गुणै ।। अन्य सुःगृह षु .... स्थिते षु ।। थ्व दिनस ।। थ्व न्हापा सम्बत १०३६ साल माघ शुक्ल प्रतिपदा खुन्हु स्वर्गारोहण जुया वम्ह पशुवर्ण महाविहारश .... पुरूष तिर्थ राजद न्याः छस छ कोप श्रुवर्ण महाविहार ईल्हुन्यस प्रधान जुयाचोपिं श्री

शाक्यमूनि श्री दिपंकर प्रमं .... देक्तापिंव नेपाल बज्राचार्य शाक्य मुनु सर्वसंघ बिज्याक पित फाल्गुणकृष्ण चर्तुथी दिनस । सम्यक संघभोजन .... वा जाकि वा दुन्ता ।। ।। बिया गुलि थउया दिनस : तत पत्नि हर्ष लक्ष्मी चन्द्र कुमारी निम्हेसिया स्व मणे वोछा जुया .... तपति जुव सोभा हितीस चोनम्ह व बहादुर बुद्घाठोकी ज्यानातगु पिप्यं फं ६० खुयफं सरवाजाकि व फछ छो त काच वसि वगुसुना वीता शोभाहिती बुंपिक स्वंपि ३ वतका १०१ मोह तका सतछिव छतका दामस्मेत हेरन्य वरण .... केश्वर जोतिराज प्रमुखन दसपारमिता प्रभृति इल्हन्ये सम्यक संघ भोजनया गुठी थ्व दानपत्र या तपसिलस .... बमोजिम ईल्हन्ये सम्यक संघभोजन या दिनस दान नियत्यात थ्व दानपत्र दस पारमिता विंश पारमिता म्ह २० आ .... ना कियादिन जुल शुभं ।। ग्व ४ पिण्डपात्र सहित जुल

संबत : १०३६ माघ शुक्ल

मू खँ : इतिल्हने सम्यकया गुठियात शोभाहिती च्वंगु बुँ स्वपी तया तका धेबा १०१।– तयातःगु ।

शिलापत्रया च्वसंतु च्वंगु चिपागु

ताम्रपत्र

ब्याः- २.६ इन्ची हाकः- ६.४ इन्ची

श्रयोस्तु सम्बत ७२० शु .... शुक्ल त्रयोदस्यांति थौ : श्री डाखाचूक यो कूली ग्रहः श्री धमसिंजु सनाश्वन : स्वहस्ते न स्ववि घमाने : स्व दानापति वन्ने (क्ष) भुत्रेनषासम (मुक्द) चत नक्ष्यमुरीव । थ्वनि सिचु श्री क्वाथ भोत श्रीमत श्री श्री क्वाचपा .... हारका सके मास पात्र दाण्दु मिज याय प्वात जु दुतां जुरो न्हाखाथवूय वलसान नजोगियात : संग आचायेदू बियया त दयके : कुर १ किन पुजा किच पृदवन कव १ मत कि के शकि : देम १ दक्षना : जवा २ घेरब चिकन व जवानसि २ संग्व न थति १ पारन यात बजिकू र १ सग्व नधरिन पारन यात्रा : युति संघ आन्य या वा .... यात जुरो : थुतिया चिआयाक श्री डाखाचुक व श्री धमजु श्री बाजुसय व जोजोम श्री मघम श्री मघमसिजु थुति सेन मिस्ता व याङन चिन्ता याय मार जुरो ।।शुभ।।

संम्वत : ने.सं. ७२० त्रयोदसीं

मू खँ : दानपति डाखाचूक योकूली ग्रहः श्री स्धमसिंजु पिन्सं थी थी पुजाज्वलं तयातःगु ।

ताम्रपत्र

ब्याः- २.७ इन्ची हाकः- ७.२ इन्ची

१ शुभ ।। संवत ८५८ मिती मार्गसिल कृष्ण पंचमि थ्व कुन्हु हतखादेआ ननिया साक्यवंश योभाजु पति सभार्या रानिमूनिजु द्यःश्रोगत नामनं ।।श्री ३ साक्यमूनि भगवान पितिं ।। वसुजा त दोहरपा जुल ।। यात बद्येमा पात १ न्ह स्कपा, सिंघूमं पात १ क्वत ग्व र १ वाता ग्व ल १ तओ लिग्वर १ त सरापु १ कसुत पु १ खा दिनो ग्वर १ आंखुरा ग्वर १ चिकं ख्वाला ग्वले १ ताहाँपग्वर १ थकू पिचा ग्व र १ विराचाजि १ यताजु १ के कुम्ह १ वटामम्हि ।। दूंता जुर शुभ दानपति तुषा निति ।।

संम्वत : ने.सं. ८५८ मार्ग कृष्ण पंचमि

मू खँ : दानपतिः हःखा धननिया साक्यवंश योभाजु पति व भार्या रानिमूनिजु पाखें वसाःज्वलँ दोहरपा जुल ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३.२ इन्ची हाकः- ६.२ इन्ची

.... श्रयोऽस्तु ।। सम्बत ८७६ कार्तिक कृष्ण।अमावाश्या सूर्यस .... दिन दानपति नकबिहाल ननिछें यंतागृह शिवशंकर भारो भार्या चन्द्र कान्ति : स्ती पुर सनाम्नेठा स्वहस्त स्व वाचा प्रति पनेन् तेन मोहोठं नीयपि २४ श्री मत् श्री श्री क्वाठ भोन्तवन्तातर प्रीतिञ्यु .....रो ।। थ्व तं यो वर्षप्रति वन सानं दुत्थ श्री वन्तातरेस दशवर नायकजुपनि यिसरा थ्व कठ्ठा दशी कुन्हु पुजन यास्य भोजन यायके माल दक्षीणा दामछि धार जुरो ।। श्री क्वाठभोत्स : पुजा भरजो १ स्व ड १ पिण्डपात्र च्यान्ह द्या न्हु सहधर पे : प्वा त १ घेरदिवा : यन्हिस .... यकः थ्वते निभी अचिति यजमाल । मयाकारे पंचमहारपा .... सकं याका रे दुन्ता - रेजुरो ।। सेल्हो चिन्ता माल ।। सिह सिही.......

संम्वत : ने.सं. ८७६ कार्तिक कृष्ण अमावाश्या

मू खँ : दानपति नकबिहा बिलननिछे यतागृह शिवशकंर भारो भार्या चन्द्र कान्तिपाखें पुजाया २४ रोपनि जग्गा तःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ३ इन्ची हाकः- ७ इन्ची

श्रेयोस्तु ।। सम्बत ७५८ बैशाष शुक्ल ।। सप्तम्याति थौ ।। पुष्यनक्षेत्र ।। शुरयोगे ।। बुधबासरे ।। थ्व कुन्हु तव भ्र्यालं गृह ।। पात्र वंश रावबुत्त भागि सिं भारो सन श्री ३ क्वाथ भोत भट्टारकास केलुम्ह थर द्वहलपादी जुरो ।। ।। शुभ कल्यणमस्तु शुभ ।।

संम्वत : ने.सं. ७५८ बैशाष शुक्ल

मू खँ : दानपति राव बृत्त भाणिसिं भारोसनं केलुम्ह थर दोहलपा याःगु ।

ताम्रपत्र

व्याः- ४ इन्ची हाकः- ८ इन्ची

श्री ३ धर्म धातु बागिश्वरायन । श्रेयोऽस्तु सम्बत १००० माघ मासे शुक्ल पक्ष एकादस्यतिथो आश्लेनक्षेत्रे प्रिती योगे यथाकर्ण मूहुर्ते सानीवारसरे कुम्भराशिगते सबितरी मिथुन राशि गते चन्द्रमसि । तस्मिन दिवसे हिरण्यवर्ण बिहार विराजित श्री ३ स्वइष्ट देवता श्री ३ धर्मधातु बागश्वराय सुप्रिती याङजु दानपतिया सिक्षचालं स्यले कंशया घण्टामाला पोल्स विलया कूं पाता ४ पुन लिलया पा दीग देवता ४ थथे दुन्ता जुल । दानपति न्हुवाहाया शाक्यवंश थकूरमी श्री आसामदु पुत्र श्री हर्षराज द्वीतिय पुत्र जोगराज थ्वते उम्ह सिया धर्मचित्त उत्पति जुयाओ दोहलपा थ्वती पूण्यया प्रभावंनं दानपति यात शुभ फल प्राप्ती जुयमाल ।।

संम्वत : ने.सं. सम्बत १००० माघ मासे शुक्ल पक्ष एकादशी

मू खँ : दानपति न्हुबाःहाःया शाक्यवश थकूरमी श्री आसामदु पाखे सिक्षचाल स्यले कंशया घण्टामाला पोल्स लिलया कूं पाता ४ पुन लिलया पा दीग देवता ४ थथे दुन्ता यागु ।

ताम्रपत्र

लासाकुथिया तिकिभ्‍याः फुसे च्वंगु

७ इनच ५ लेन हाकः ब्याः २ इन्च २ लेन

२ संबत ७३१ आषाढ शुक्ल ।। चतुर्थ्यांतिथौ ।। मघानक्षेत्र ।। व्यतिपात योगे।। बुधबारसरे ।। थ्व कुन्हु श्री ३ शाक्यमुनि भट्टारकस्य लुयिरान द्वायका थ्व न दछिङ्दवतो दयका स्वथ ग्वाछे बिजयराज महातभारेसे भारो से भारोपाध्य वेहारपो ।। थ्वते नप्रस्याख प्रमेश्वरस आयन द्वयका तुयतरिका निआका २ सहा ।। थवरिप्वा संघ आचार्य डाखाचुक अभयजुस पर्यायिस जुरो ।। भुयसय विजयराज महातभारोत्न दयका भूं मोक स्वात छत्र अवदान पुखल्हा चकंछुं कुन्हु थ्व छत्र द्वहरपा जुरो ।। शुभम्।।

ताम्रपत्र

ब्या : ५ इन्च ६ लेन हाकः १३ इन्च

श्री स्वस्ति ।।श्री भास्कर देव संस्कारित हिरण्य वर्ण महाबिहार राधिष्ठित बज्रासन।।नमो नमस्ते भगवन् सर्वषाम भयबुद।आमन्त्रया मोयन्नस्मिन् समयाहिष्टया निटछ।। स्वदर्गे कदेटणापम ललितपटनगराधिपति निर्जकूल मान सकमल विकाशि भास्कर श्री मधुसुदनावता महाराजाधिराज श्री श्री जयसिद्धिनरसिंह मल्ल देवतास्या माभ्यन यविनय धर्म्म शास्तु वित्महामन्त्रिक तवस्यार गृहनिवा सिना मोतिराजेन सहसंवालित पट्टन् ।। प्रागुक्तं फलदान शास्त्रवदितं सर्वषुग्रन्छेगषुच ।। भोज्या दयायिनरोत्तमाःवि धिष्ठताः बौद्धे ब्रतेनिस्ठिताः वस्त्रं छत्र कमण्डलुं चण्यं जनदानं कृता श्रावके।तेबौद्धाः सुरलोक दिव्य भवनं प्राप्ता चिरात्मास्व

मू खँ : बस्त्र, छत्र, कमाण्डलु दान यानातःगु ।

न्यातं स च्वंगु ८ गुंग्वः चिभा ल्युने सीयागु नाःग्वःस ताना तःगु ताम्रपत्र

नमो श्री शाक्यमुनि महाबुध्दाय श्र्वेयोस्तु सम्बत १०७६ साल मीती श्रावणवद्री द्वादशी आदित्यवार थ्व खुन्हु या देवालयस सुवर्ण लेपित कार्न्येस धलीस्वाल प्रीतियाना जुल थुक्यया दानपति इतिल्हन्ये तखाछेया स्वंत तीर्थराज शाके वंस स्व् भगिनि दीवंगत हर्खलक्ष्मि यानामन जी चन्द्रकुमारीया धर्मचित्त उत्पत्ति जुया थुक्यया पुन्य जगत प्राणी सकल उधार जुयमाल शुभम।।

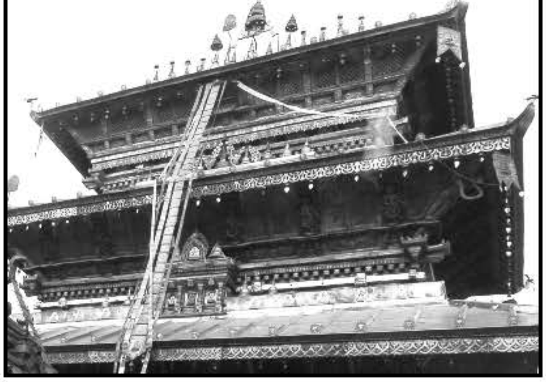

संबत : १०७६ श्रावणवद्री द्वादशी आदित्यबार

मू खँ : इतिल्हनेया तःखाछेया तिर्थराज शाक्यया परिवार क्वाबाहाः यःया देगलय् लुँ सिया कार्नेश थलिस्वा तयातःगु ।

लासाकुथि ल्वखापुकसय् च्वंगु ताम्रपत्र

ब्याः १० इन्च ६ लेन हाकः २० इन्च ४ लने

ओं नमः बज्रसत्वायः।। ओं नमः श्री शाक्यमुनये बुद्धाय।। ।। नौमि श्री शाक्यसिंह त्रिभवहितकरं सर्वलोके कवंन्धमारान्सर्वान्न लिष्ठान मुचिरिपुगणान ज्ञन खड्गनजित्व प्राप्त ज्ञनमनन्त सकरंहित्कर धर्म्मचक्र प्रवतय लोकानामोक्ष हतोतेषित सुभुवनान्मत्यलोकेप्रजातः ।। ।। श्री मनेपाल मण्डले ललितपट्टनान्तरवति श्री हिरण्यवर्णम हाविहारविराजित पूर्वाभिमुख श्री शाक्यमुनि महाबुद्ध भट्ठारकस्य देवालय प्रसाद्यः परितृतिय पतोले सुवर्णलेपित श्री धर्म्मधातु वागीश्वरस्य लेवालये सुवर्णलेपित अमिताभ मूर्ति १ श्री प्रज्ञपारमिता मूर्ति १ श्री षतक्षरी लोकेश्वर मूर्ति १ यते्त्रयो मूर्ति समर्पित ।। तस्मित्समयेनेपाल मण्डलाधिपति श्री ५ महाराज श्री पृथ्वी विरविक्रम शाहदेवस्य पर्याय ।। तत्सचिवमहाराज श्री देवस्मसेरजंग रणबाहादुरस्य पर्यये।। ।।दानपति इतिलंङहेय सुवर्ण विहारे वायब्य कोण गृहाधि वासित बज्राचार्य कूलोदभ श्री गजेन्द्र वज्रजुत पुत्र श्री इन्द्रबज्रजु द्वितियापुत्र श्री दानबज्रजु तृतीयपुत्र श्री संघवजु द्वितीय श्री स्वयंभु बज्रजुत्रातुभार्या बसुधारा द्वितीया लक्ष्मिमाया भार्या ज्ञनी थकूं सूषामान न्यति सुष्हष माया सूषारत्न कुमारी पौत्री दानकुमारी ।। थ्वते जन परिवार समोहन जुयाओ चोना वेलस सद्धर्म्म सुद्ध चित्त उत्पत्तिजुयाव चतुवर्ग फललाय इच्छायानाव श्री शाक्यमुनि महाबुद्ध भगवान या देवालय प्रासाद स्वत पलेस सूवर्ण लेपित धर्म्मधातु चुडामणि सहित प्यंगु दिशासं प्यकुन चिनक सूवर्णलुपलिनं तोकपुयाव पाता ४६ पतोल मुख तया व प्यगुकुं पातस प्यम्ह भंगल जुतकाव शोभायमान याङ समर्पन यानाव दोहलपा।। पुनरवि न्हापा यागुपुलांगु पुपति लिक याव द्वितिय पतोलस तोकपुयाव मचा व गुतनाव शोभायमाङ्ग्यःहलपाव।।संवत १०२१ बैशाख शुक्ल अक्षयाख्व तृतीयाकृतिका नक्षत्र सोभन योग शनिश्चरवार थ्व षुन्हु सहस्राहुति होम दसकर्म याना वस पादलक्ष मन्त्राहुति पून अक्षभ्य धारिणी धानकाव महाउत्साह यानाव प्रानप्रतिष्ठा याना जुल।। थ्वतेया पूण्यया प्रभावनं दानवति प्रमूखनं सकलसत्व प्राणि उद्धार जुयमाल।। ।। येनेय प्रतिमातिष्कल्पकल्पशतात्परं।। रक्षन्तु देवतासवैक्षित्यग्नि जलवायनः।। यवतमै रूष्ठिता देवाया नत्ग गामि। तेल।। चन्द्रकौण गणेशायवत्ता वशवतिश्वल।।

संवत : १०२१ बैशाख शुक्ल अक्षय तृतीया

मू खँ : गजेन्द्र बज्राचार्यया परिवारं क्वाबाहाः द्यःया देगलय् स्वतँया पलिस लुँ सिया पौतया, पौया कुनय् पेम्ह भंगतया, सुवर्णया गजू तयातःगु ।

ताम्रपत्र

ब्याः ४ इन्च २ लेन हाकः ८ इन्च १ लेन

१ सम्बत ६५४ माघशुक्ल।। चतुथिप्रपञ्च म्यातिथौ ।। उत्रभद्रनक्षत्रे।। सिद्धियोगे।। शुक्रबासले।।थ्व कुन्हु।। श्री मत३ क्वाचपास्मदालकासके नकवहिरिलि यछेया पूर्ण मासिस्थवाथा योगवालभा समूहन दयका।। एमतौचिभाव (हिदथकित भावत ज्या भदिताङा ।। रूपराज छेम्होये रूकेस भाव । गुणभाउ ।उल्हासिंह भाव ।।ग्यान चरभाव ।अमीराज भाव, पामिजेव नसिंह भावन ज्यासदितपने म्हत्रिपुरसतं साहासनताङा ।। किल्यानभाव । जगतसिंहभाव । नगरामभाव ।जयचयभाव । जिकेरामभद्धाव अमिसिंहभाव ।। श्वकूर भाव ग्वपिसराम भाव ।। हाउजुरी भाव ।। थ्वते जिमच्याम्ह तोमुडाव जिर्णउधार याङन आवनचिङा गजुरीको

कास्य पतिथायाङन गजुरी छास्यधुङ जुरो ।। ध्व बेरस राजा श्री शिद्धिनरसिंह मल्ल देव प्रभुया कुरतां जुरो ।। चक्रेश्वरी ङखाचुकया जिवदेवजु ।। शुभमस्तु ।। कल्यान।।

संवत : ६५४

मू खँ : क्वाबहाः आजुया देगःलय् पौ स्यनाच्वंगु दयेकातःगु ।

ताम्रपत्र

लम्बाई : ८ इन्च २ लेन ब्याः ४ इन्च

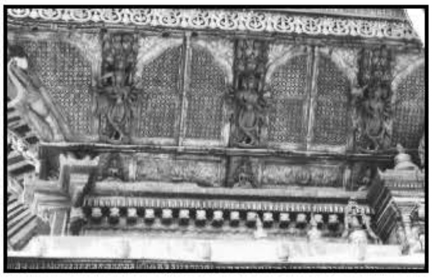

१ श्रेयोस्तु सम्बत ७६२ फाल्गुण शुक्ल रोहिणि नक्षत्रे बिस्कम्भ योगे शुक्रबारसरे थ्व खुन्हु प्रतिस्था याना दिनजुरो ।। ट्य अगारे ल्होनाया श्री श्री श्री परमेश्वर आदितजुयास थमगासे बिज्याङास ल्होङा जुरो ।। नकबहिलि लिबछेंया अमृतराज भावो ध्वकादी समोहन ल्होङा दिन जुरो । पुन्हिस सेवा खलक समोहन् जाङाल्वङा जुरो ।। कतिनी पुन्हि सी खुन्हु सस्वार पायदिन जुरो । आय वोरो न ल्यना स्वलकन जुरो ।। क्याथभंत श्री पुरन्त चक्रेश्वरीजु व वेरेस जुरो ।। सस्वाले पाक व ल्हासीङ भावो धिराजभावो जामो ।।

संवत : ७६२ फागुन शुक्ल

मू खँ : क्वाबहाः आःजुया देगःलय अंगस्यंगु ल्हवना, कतिपुन्ही बलय् सस्वाः पायेगु याना तःगु ।

स्वर्णपत्र

ब्या २४.५ हाक ४८

श्री ३ चकसंबर चतुर्महाराज श्री ५ महाराज श्री ३ शाक्यमूनिबुद्ध श्री ३ चैत्यविवबज्रपाणि रत्नपाणि श्री ३ जोगाम्बर देबता औं नमो रत्नत्रयाय ।। ।। श्री मान्नापराः स्वयंयम्भु ज्योति भव जिनराक पंचबुद्ध तिसंज्ञश्री मानुदीपंकरा रत्नामणि हृदयाजिनः श्री बिपश्वी ।। शिखीवच।। विश्वभु श्री क्कुछण्ड कनकमुनिः काश्यपः शाक्यिसिंह प्रज्ञदेवी चलोकेश्वर रपिसगणः पातुमान्तौम्यहंतान् ।।१।। स्वस्ति श्री शाक्यसिहं तथागत पर्यायस भद्रकल्पेत्यादि।। ।। स्वस्ति श्री गिरिराज चकचुडामणि नरनारयणेत्यादि विविध विरूदावली विराजमान मानोन्त् श्री मन्महाराजाधिराज श्री ५ पृथ्वीवीरबिक्रम शाहदेव महाराजाधिराजया पर्यायस ।। श्री ३ बिरसम्सेर जंगरणवहादुर महाराजाया पर्यायस ।। ।। दानपति श्री हिरण्यवर्णमहाविहार विराजित पूर्वाभिमुख बज्रासन श्री ३ शाक्यमुसनि बुद्ध शासन इतिलहन्य योकूली दुंदु गृहस्थ गौतमगोत्रोत्पन्न शाक्यवंश सहोदर ज्येष्ठ भ्राता स्थवीर श्री मुनिध नजुनंद्वितीया भ्राता श्री धीजमुनिजु।। तृतीयभ्राता श्री कुवेरमुनिजु।। चतुर्थ भ्राता श्री स्पर्शमुसनजु।।कनेष्ठ भ्राता श्री देवमुनिजु।। थ्वते सहोदर भ्राता पनिसया धर्म्मचित्तोत्पति याङा।। नेपालसंवत १००७ मिति भाद्र वसुदि १ स्के प्रीति याङ

सूवर्ण लेपित कदम सहित सिहांसनतया जुलो।।थ्वते सहोदर भ्राता पनिसया संमत याङाओ पूनवीर।।नेपाल संवत १०१७ मिति कात्तिक शुदि९ रोज।।थ्व हिश्री हिरण्यवर्ण महाविहारस विराजमान जुस्यं चोङगु ओता आगम वुलस २ स्के प्रीती याङा ताम्न निर्मित्त सुवर्ण लेपित पटलतया जुलो।।थ्वोते सहोदर भ्राता पनिसया धर्म्मचित्तोत्पति याङ पुनवारे।। नेपाल संवत १०२० मिति।। वैशाख दिगु विहार देवालय जीर्णोद्धार याङाओ १ प्रीती याङताम्रनिर्मित सुवर्णलेपित चैत्य चुडामणिसहित पटल तयाओ प्रतिष्ठायाङा जुलो।।थ्वते सहोदर भ्रातृपनि मध्य श्री धिर्जमुनिजु श्री कुवेरमुनि जु श्री स्पर्शमुनिजु थते स्वम्ह दिवंगत जुस्यंलि।। ।। पूनवीर ध्वहि ३ पर्यायस।।थ्वते सहोदर भ्रातापनि मध्य जेष्ठभ्राता स्थवीर श्री मुनिधनजुनं कजनेष्ठ भ्राता स्थवीर श्री देवमुनिजुनं भार्या इन्द्रलक्ष्मी मूखलक्ष्मी ।। दिवंगत धीर्जमुनि भार्या थकूंमति ।। दिवंगत कूवेर मूनि भार्या राजमति ।। दिवंगत स्पर्शमुनि भार्याचंद्रलक्ष्मी ।। सहोदर भ्राता पनिसया पुत्रपोत्र सुषादि ज्ये ष्ठाक्रमेण नामानि।।श्री रत्नराज भार्या सिद्धि लक्ष्मी ।। श्री दानमूनि भार्या जगतलक्ष्मी पूर्णमाय ।। श्री भिमजोति भार्या देविरानि मोतिरानि ।। श्री देवजोति भार्या मणिकुमारि असलकुमारि ।। श्री व्यषामूनि भार्या जिउमति ।। श्री रत्न जोति भार्या हर्षमाया श्री आसामदु भार्या न्हुक्षेथकूं ।। श्री दिपजोति भार्याप्राणमाया ।। श्री संबूद्धमूनिभार्यारत्नमाया ।। श्री समयानंद भार्या लक्ष्मिकुमारी ।। दिवंगत पूण्यराजस भार्या असलमाया ।। श्री बुद्धजोति भार्या ल्यतिमाया ।। दिवंगत् कवेन्द्र मुने भार्या दानमाया ।। श्री वीरवहादुर भार्या आसामाया ।। श्री हर्षवहादुर भार्या हेरामाया ।। श्री न्हुक्षेराज भार्या रत्नमाया ।। श्री दानबहादुर भार्या पंचमाया ।। श्री धर्म्मजोति भार्या चंद्रमाया ।। श्री किर्तिराज भार्या आसामाया ।। श्री रत्न बहादुर भार्या चन्द्र कुमारी ।। श्री कुलरत्न भार्या चन्द्रमाया ।।श्री देवेन्द्रमुनि ।। श्री कुलबहादुर ।। श्री भिमराज ।। सहोदर भ्राता पूत्री पौत्री पनि ।। पुण्यथकूं रानिथकूं ।। इन्द्रकूमारी ।। रत्नमाया ।। सिद्धिकुमारी ।। रानिधं ।। अष्टमाया ।। न्हुक्षमाया ।। नानिमाया ।। सानुमाया ।। किर्तिमाया ।। बुद्धमाया ।। आामाउा ।। लक्ष्मीमाया ।।जीवमाया ।। असलमाया।।थ्वते ७२ परिवार सहित समेत याङ धर्म्म चित्तोत्पति याङा ।। ।। श्रयोस्तु।नेपाल संवत । दस ।सित १०२६ सिद्धार्थ वाम संवत् सरे उत्तरयोगे वसंत ऋतु वैशाख मासे शुक्ल पक्ष तृतीयायातिथौकृतिका पर रोहिनी नक्षत्रे शोभाग्य योगे यथाकर्ण मूहुर्ते बृहस्पतिवारसरे मेषरासिगते सवितरि बृषराशिगते चंद्रमसि।।एतस्मिन द्वापर युगो दय महापर्वदिवसेस।। इतिलाहान्हेय वत्पदिगि आगमस विराजमान जुस्यंवि ज्याक जे स्क प्रीति याङता मुनिर्मित सुवर्णलेपित । ५। सहित ५ लस पटल तया जुलो ।। थ्व हिमिति सं तं सुवर्ण लिसखत क्षर ।लीलपत् प्रज्ञपारमिता पुस्तकस्के प्रीति याङ धातु निम्मित सुवर्णलेपित सिहास न्तया जुलो ।। थ्व हिमिति संजु ।। श्री हिरण्यवर्ण महाविहारस ।। विराजमान जुस्यं विज्याक ७ स्के प्रीपत याङ देवालयस ।। अधोपटल तंस जाआ कोणस ८ सहित पूर्व दयाओ ।। मध्य पटल् तंस्रच्तुकासतस ९ सहिता दक्षिण दयाओ पश्चिम दयाओ उत्तर दयाओ। ताम्रनिर्मित सुवर्णलेपित पटल तयाओ प्रतिष्ठायाङा जुलो ।। थ्वते प्रतिष्ठा याङा जुलो ।। थ्वते प्रतिष्ठा याङ देवता सहित थ्वते पटलयात थ्व संसारस पंचभुत ग्वल त्वहलपं बिज्यात ओलत्वं स्थिर जुस्यं ।। दानपति आदि संतान या इहजन्मस् सकलै श्वर्या पूर्ण जुस्य परक्ष समोक्ष पदवी लायमाल ।। सर्वसंघादि जगत सुरक्षा जुयमाल जुलो शुभम्।। स्थिरोभव ३।।

संवत : १००७ व १०१७ कार्तिक शुधि ९ रोज ।

मू खँ : थी थी इलय क्वाबहाः आजुया देगःलय् बिभिन्न सामानया नापं लुँ पौ तयातःगु ।

क्वाबाहाः आःजुया वहःया ध्वाखाया खवय् च्वंगु तःपाःगु शिलापत्र

ब्या : ३१ इन्च   हाक : ७९ इन्च

श्री शाक्यमुनिय नमस्तुते ।। श्रीमान बुध्द स्वयम्भु चैत्य भगवान श्री वज्रसत्वादिकम् ।। संसारार लतायताण पर श्री बुद्ध योगाम्बरय ।। नैरात्मा कूलिशेश्वरादिप्रमूखन सराजित ततत्स यम् ।। पूर्वाभिमुख चितम्निवा बन्दे सदा गौतम ।। श्रयोस्तु ।। सम्बत १०७५ फाल्गुण कृष्णाया ५ स श्री हिरण्यवर्ण महाबिहारया स्थवीर श्री शाक्यवंश पुण्यराज चक्रेश्वर श्री बज्राचार्य न्यखारा जया पालास बिहार सुधार कमितियात जवीजन १४०० भिंप्यमलसनं सबस चया समुमत बिहारया दक्षिणलग यंतागृह कमन्दिलन पश्चिम पाखे या छेलि जीर्ण जुया स्यना चोनगु जग थ्य नकं पिया स्यनका नेपालया राष्ट्रपति श्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन वीर बिक्रम साहदेवया यस आधुनीक बिचारं जीर्णद्धार यानाव दयका जुल सुभम् ।।

श्रयोस्तु ।। सम्बत १०७७ फाल्गुण कृष्ण पक्षया १२ स श्री हिरण्यवर्ण महाबिहार श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध भगवानया देव प्रासादस मूल द्वारया जवखव छेलिया तला जीर्ण जुयाव अंग्व छोमुनाओगुली जीर्णद्धार यायत सर्वसंघया सहमत देवलपगुठि याके शाहतका ५०० ओसल दामकया न मगागु सर्व संघयाके यथाश्रद्धा चन्दा कयाव बिहार सुधार कमितिया जपिजं अग्वे स्थनंकाव दथुस धुँसि यागु सत्रितया थामकवल धनाव दुनेपिने सिपतिह लानु याना।।थुगु समयेस नेपाल राष्ट्रपति श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर बिक्रम साहदेवया पर्याय जुल ।। ।। थ्व जीर्णद्धार यानागु पुण्यनं सकल सत्व प्राणी उद्धार जुयमाल।। ।। शुभ

हर्षबहादुर हःखा, कुलनरसि इकुलि, आसाकाजि क्वालखु, तुयु हखा, हेरामान हखाचाद्दं, हेरामानसिं ङाखाचुक सरात्, गणेशमान छायबाहा, माइला कचीमाचुक, चक्रराज हखा, हर्षमान इलाननि, धर्मजोति इतिलन्हे, बज्रराज चुकबाहा, जोतिमा हःखा, हर्षमान हखा, योगरत्न मिखाबाहा, कीर्तिराज इतिलन्हे, सास् हेराकाजि इतिलन्हे, कुलबहादुर इतिलन्हे, भाजुरत्न अथक, आसाकाजि जोसिननि, वीरबज्र इतिल्हने, जीर्णोद्धार ज्या याय्त विहारयानेम पालना याना ज्याबोतिकयाज्यायाकपिं कुबेरमुनि इतिलन्हे नाचिधि इतिलन्हे व नावजुबाहादुर अकिबाहा सेखबहादुर सेना गजराज पूर्णबहादूर इतिलन्हे माइला नेवा इतिलन्हे सेना लक्ष्मीजोति इकु सुवर्णमान ङखाचु नानिमाया इता मानकाजि मिखावहा ।

गुम्बा तःलय् निनामय् च्वंगु ताम्रपत्र–
क्वाभाजुया देगलय् लुँ गजू चिभाः निगः तःगु

ब्याः- २.५ इन्ची   हाकः- ५.५ इन्ची

ओँ नमो बुद्धाय । शाक्यसिंह जग्गनाथः सर्वज्ञ गुणसागरं, सर्ष्वलाम हिताथाये, नमामि मोतुदायकं ।

श्रेया॒स्तु । सम्वत ७८१ बैशाख शुक्ल नवमी परदशम्यायन्तिथौ बृच्च फागुणि बुउत्र फाग्गुणि नक्षेत्रफ्हन योगे आदित्यवासरे । थ्व कुन्हु श्री हिरण्यवर्ण महाविहाल क्वाठभोट श्री मत श्री श्री शाक्यसिंह क्वाथवार भटालकासके लूँ गजू लिपुलनसि २ षुपुनबि ह्रोहोलपा जुरो । लुक्षेननि यौतागृह शाक्यवंश श्री जरधरजु भ्रात्य जयसिङजु भ्रात्य श्री मुनिजु भ्रात्य शमरजु थ्वते भ्राते संहाहनरोस गंजुरिया दिन जुरो । शुभ मस्तु हावङा कल्याण मस्तु मंगराय शुभ ।

संम्वत : ने.सं. ७८१ बैशाख शुक्ल नवमी

मू खँ : दानपति लुक्षेननि यौतागृहया शाक्यवंश श्री जरधरजु श्री जयसिङजु श्री मुनिजु श्री शमरजु पिन्सं लुँ गजू २ निपू तयातःगु ।

स्वर्णपत्र

हाक : १४ इन्च **ब्या : ८ इन्च**

श्री ३ क्वाबहाल भगवान ओँ तत् । सत् ।। अद्यय स्वेत बाराहक लै बेवस्च तम त्वन्त रे अष्टाबिसर्तिमे मुगे कलि युगे प्रथम चरणे जम्बु द्विपये भरत खण्डे भारत वर्ष आमे वर्त देशे गंगादेव्याह उत्तर कुल पशुपति शान्ती घारे बासुकि बाग्मर्त्या दक्षिण कुले प्रभावत्या उत्त। कुले श्री मत्ने पाल देशान्तर गत ललित पत्ने इहव पुण्यभूमै ।। १ श्रेयोस्तु सम्बत १००५ शुद्ध जेष्ठ मासे कृष्ण पक्षे त्रयोदस्य न्तिथौं मृग शीरा नक्षत्रे बृद्धियोगे ।। यथाकर्ण मुहर्तके शुक्रबार सरे ।। तुतस्मिन पर्व दिने ।। इषाछे त्वाल बन्ता चन्द्रेश्वरी मयजु भलिसओ स्व पुत्रस्य पत्नि रत्न कुमारी भलिसओ ब्दयोजना म्ते तस्य हस्तेव स्व वाचा प्रति पेत्नै त भुल्ने १ यास्याने अस्मैन दिने जज्ञ कर्म तत् स्थाने व तात आग्म स्थाने व तात आग्म स्थान पुजाकृत दसनाथ कमोजन निमित्यर्थ कुबुबु जओ धिक धुजुं १ । भुयव पुयव पुवाल बुजओ नसी ।। पु न आज्ञीति टंका कंअघ लियाहोलतंक ८० चय मोहल लिकोतल पान घी १ पुजाभलभु पान छी १ कायभल छी १ ताहत्व ग्वलछि १ सम्हयपिचा ग्वलछि १ धाल १ चा जो थका थाग्वो नलि र षायकुलि ग्वलछी १ १ धनओत १ नास्ता प्रियत सप्रदत्तम् ।। अतपरदेश भाषथ्वते निथासन व यास यसम्ह यानया ब्याज ओ ओ गत वर्ष,ति थ्व दितस १ यस्थान सवर्ज्ञ याना थ्व तात आगम पुजायाना जिम्ह थ पाजु यात भोज धर्मरित श्री रूद्र श्री भगवान श्री स्वरिषूदवता रत्न प्व प्रसाद तदि त्य मानिन तर बिकुरति नकनुम ध्वज नेपारे स्वर चक्र चुडामणि महाराज राजेन्द्र चक्राधिश्वर बिजयराजे श्री २ जय प्रताप सिंह साहदेव धु ।। ।। दयं धर्म यपवर महायान या पिनपर मपासक परधार्मिक धन्यात्माच साक्य वंश श्री धनप्रर्ण सिंह जु दिवंगत जुया ओ श्री ३ त्रिरत्न मुर्ति अक्षेभ्य तराम्ह २ दयका ।। यादत्र पूण्य मतहवता चाआ नक्षत्रे साधा जोगे सोमबारसरे थ्व कुन्हु प्रतिष्ठा याना दिन जुल दानपति नकबहारया थ्याका शाक्य

वंश रक्षवति सिहंजुया पिता धनपूर्ण सिंह जुया नामन श्री ३ अक्षेभ्य तथागत मूति दयका मात्रा बुधकुमारीया नामन तारा दयका बढ्मात्र धर्म धराया नामन तारा दयका दानपति थ्याका शाक्यवंश श्री रक्ष्मपति सिंहजु भार्या मानलक्ष्मि कनेष्ठ भार्या पूर्णलक्ष्मी जेष्ठ भग्नि धनलक्ष्मी कनेष्ठ भगिनी धम्मरक्ष्मि कनेष्ठ भग्नी यद्रावति पूत्री मयजु धथुति समोहन बब वया नामन देव दयका जुर ।। एत पूण्यान भावन जगत धर्म संतान बृद्धिरस्त ।। ।। शुभ मस्तु सर्वदा ।।

संवत : १००५ जेष्ठ मासे

मू खँ : दानपति थ्याकाया रक्ष्मपति सिंहजुं विभिन्न द्यःया मूर्ति दयेका देछातातःगु ।

स्वर्णपत्र

हाक : ७ इन्ची ३ लेन ब्या : ४ इन्च ४ लेन

श्रेयोस्तु ।। सम्बत ७३३ चैत्र कृष्ण अष्टम्यान्ति थौ ढाखाचोक गृह श्री बाबुदेबजु श्री जयसंषजु श्री देवजु श्री मघनजु श्री रथनदेवजु श्री कुण्डनजु श्री बिजय सिंहजु श्री नाथसिंहजु जय नसिं भारो दास भारो कल्याण महाय भारो थ्वते समोहसन श्री अभयजु चक्रेश्वर थरपाजु व प्रज्यायस श्री क्वाथ भोतस श्री मत श्री श्री क्वाच पाल भद्दारका सके थ्व सत्र थ्वते सेन गुणिला धर्मदियक धर्म्माणिसमोहसन सिज वे चिढा जुर शुभ श्रयोस्तु सम्बत ७४४ बैशाख शुक्ल चतुर्थीयान्ति थौ ढाखाचोक गृह न्याके माल थते योस्यत कोल पनयास अवि स्याति न याये माल जूरो । थ्वतेया चिता याक जिमि निम्ह पाजु भउ मचा निम्ह सियान्त जुस्यलि चिन्ताया कसाल्हया सिद्धीमान र्सी पाजु १ क्वावहालया रत्नभजु २ बुबहालया बलाजु गुभाजु ३ स्व. बहाछें या चन्द्रलाल भाजु ४ क्वालखु या किर्ति ध्वज जोसी ५ इलंहुया रत्नविर जोसी ६ दथुतओ थाल किर्तिमान श्रेष्ठ त ग्वते सम्ह गुथी हारसेन दाताया शेष पछि थ ओर्थ पाल कयाओ वर्ष बन्धन यायमाल जुरो ।। षष्टी वर्ष सहस्रशि बिष्टाभो जयतोत्क्रमि ।।

संवत : ७३३ चैत्र कृष्ण

मू खँ : क्वाबाहाः आजुया दुने भूमिं सिजःपातां सिया त्वःपुया तःगु ।

स्वर्णपत्र

श्रयोस्तु ।। संम्बत ७३६ फाल्गुण शुक्ल चतुर्थ्याया तिथौ स्वंथ ग्वाछे बिजय राज महाथ भारो सननि क्षपन दुन्ता बोहो कनक ज्योपिमो होरक टंका पियकी ४१ थ्वत ठंकाया बर । सानन श्री बशुबर्ध्दन महाबिहारस भरि भारो हामोस सर्व महाभोजस सव संघस्त दक्षीणा जवाछी १ घोर दोहरपा श्रीक्वाथभोत श्री मत श्री श्री बज्रासन शाक्यमूनि भट्टार । कासस्तं ओहो मंस २ नदवथ्यं केटकीस्वान वो समेत प्रति दोहरपादि याङ सर्मेगपार लोक ब्यापाल पनि च्याम्ह ताडब्र चाटं कायाहन बिय जुरो ।। शु ।।

संवत : ७३६ फागुण शुक्ल

मू खँ : क्वाबहाः आःजुयात दक्षिणा छाया केटकीस्वां दोहरपा त यातःगु ।

परमासिंहासन जःखः लोकेश्वर सहित शाक्यमुनि बुद्धया त्वाकःलय् च्वंगु १८ इन्च दुगु

१ शुभ ।सम्बत ८३२ माघकृष्ण द्वितीयाया शुक्रबासरे थ्व दिन कुन्हु श्री शुवर्णया तथागत जब खव श्री लोकेश्वर म्ह २ थुति दयक प्रतिष्ठा याङा जुरो । थुति या दानपति इतिलन्हे वंता गृह, निबासी, देव जोतिजु, भ्राता श्री चन्दजोतिजु, पुत्र श्री जय जोति सिंजु, भाता पुत्र श्री चन्द्रपतिसिंजु, पोत्र श्री शिरूजोति सिंजु थ्वति समोहन , थुति देव दयक, थव समेग बाल शक बेलस थुति देव कोस्येः । श्री मत श्री श्री दिपंकर प्रभिततन सर्वससंध सकर स्तभं पूजन याङजाकि कुर १ मकिता १ दक्षिणा १ थुति दयकं दोहरपा जुरो । अष्ट साहस्रिका पुथि सहितन दयका ।। भुय श्रावण शुक्ल अष्टमी कुन्हु थ्व देव बास्य जीस ।

संवत : ८३२ माघ कृष्ण

मू खँ : दानपति इतिहल्नेया देवजोतिजुया परिवारं लोकेश्वर म्ह २ दयेका तयातःगु ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया दकलय च्वे यागु १३ गः गजू तयातःगु लुँ पौ यागु म्हुतः पती कियातःगु अभिलेख

ओँ नमोश्री शाक्यमुनय महाबुद्धाय : विश्वभरं जिनं बुद्ध विश्वनाथं जगदगुरूं : विश्वव्याप्तं सदा बन्दे विश्व मूत्ति नं माम्यहं, श्रस्योश्तु संबत १०२१ बैशाख मासे सुक्रपक्षे अक्षया तृतीया यांति थौ कृत्तिका नक्षत्रे सौभन योग यथाकर्ण्णमुहुत्ते आदित्यवासरे मेषरासि गते भाष्कर बृष रासि गते चन्द्रमसिः एतस्मिदिने ललितपतन हिरण्यवर्ण महाविहार विराजित पूर्वाभिमुख श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध सुप्रिति यानाव प्रसाद्यः परि सुर्बर्ण्ण लिप्त चैत्य चूडामणि छत्र सहित पटोलसं छादनं कृत्वा समर्प्पित : नेपाल मण्डला धिपति श्री ५ पृथ्वी बीरबीक्रम साहदेव महाराजा धिराजया पर्य्यसः दानपति इतिलङ्क बायुन्यकोण गृहाधिबासितः बज्राचार्य कुलोत्पन्न गौत्तम गोत्र श्री गजेन्द्र बज्रजु : प्रथम पुत्र श्री इन्द्र बज्रजु द्वितीयपुत्र श्री दानबज्रजुः भातृपुत्र श्री संघबज्रजु : श्री स्वयम्भु बज्रजु : भातृ भार्य्या बसुधरा : द्वितीया लक्ष्मी माया : तृतीया न्हुछेथकुँ : स्वभार्या ग्यानी थकुँ : स्नुषा : मानुब्यती : स्नुषा : हर्षमाया : स्नुषाा लक्ष्मी कुमारी : स्नुषाः देरामाया : स्नुषा अष्टमाया : भातापुत्री मयजु लानी : पुत्री कुमारी थकुँ : हेरा लानी : धर्मलानी : लक्ष्मी कुमारी : न्हुछलानी : मानवेति : हेरामाया : भिममाया : पौत्री दानकुमाली : थ्वतेजन परिवार समोहन जुयाव सद्धर्म शुद्ध चित्त उत्पतीजुया चतुबर्ग फललाय इच्छा यानविन्डी श्री शाक्यमुनि महाबुद्ध भगवानया पासादसः सुबर्ण्ण लिप्त पटोलन छादन यानाव दोहलपाः थ्वते पुण्यया प्रभाव न दानपति प्रमुख नं जगत संसार सत्वप्राणी उद्धार जुयमाल जुल : तधर्म्मकीत्ति सदास्थिरोभावतुः शुभं : ।।

संवत १०२१ बैशाख मासे शुक्लपक्ष अक्षय तृतीया

मू खँ : इतिल्हनेया जगेन्द्रबज्रया परिवारं लुँया जगू, पता छायातःगु ।

क्वाःबाहाः आःजुया जःपाखे अंग बुत्ता कियातगुः थाय् दुरूल्वंहतय् कियातःगु

त्नो स्ना सि भक्ति पतिब्रता । द्वतिचार्य हेरादेवी गृहधर्मै सुतत्यष्रा । ५ श्रआद्यपुत्रो महाबीर हासंस्कृति नामच । द्वितियो महावीर दास कुलधम्मेषुतत्पर । ७ श्रष्णुषा तस्य तधी नानी कृष्णमाषच एतै परि परिजनैर्ष्टत ः।८। शाक्य सिंह प्रितेन प्रासाद शोभनायचा पषानपत्र संछ र्धि रद्य श्रेद्धयाच प्रटौकयेत ।। ९ श्री मान श्री गोभानजु वता जुया ओचोनगु नेपाल मण्डलस ललितापट्टन नाम महानगरे हिरण्य वर्ण महाविहार विराजित पूर्वाभिमुख श्री ३ शाक्यमुनिमहा बुद्ध भगवान यागु देवालय प्रसादय भित्तिघाय अंगलायस सिंह र चतनास पाषाण ल्वंहंपति नं तोकपुयाव शोभायमान याना जुरो । दानपति इखाछें टोल खचाछेंया काश्यप गोत्रोत्पन्न तो कृष्णा मान भारो चो तत्थभार्या कृष्ण कुमारी द्वितीय पुत्र श्री मनोहरदास, सष्णुषाधि तःधिनानी पुत्री कृष्ण माया थ्वते जन परिवार समोहन जुयाव चोना बेलस सद्धम शुद्ध चित्त उत्पति जुयावो थुगु किर्ति दयकावो दोहरपा जुल ।

संवत : ८३२ माघ कृष्ण

मू खँ : क्वाबहाः आजुया देगःलय मूलुखाया जः खः इखाछेंया दानपति कृष्णमान भारोया परिवारं सिहर चतनास ल्वहँ पतिं भुना ब्यगु ।

ताम्रपत्र

लम्बाई : २ इन्च ४ लेन ब्या : ९ इन्च

ओँ नमो बुद्धाय ।। सम्बत ७६२ जेष्ट कृष्ण ।। अष्टमी परपुनम्यान्ति थौ ।। उत्रभद्रु रेवती नक्षत्रे ।। सोभनयोगे ।। शुक्रबासरे ।। थ्व दिन कुन्हु श्रीमत् श्री श्री क्वचपाल भट्दरिका शके न्हशपुरन पिंगजुरीछाया जुरो ।। थितिल्ह देज्क्व (दिजक्व) युवाहार यंता गृह श्री बन्दु जुसन थ्व गजुरिछाया ।। सुथस्वंद ३३ तो संश चोङाव रिहावयाव छायाजुरो ।। शुभमंगल भवतु ।।

संवत : ७६२ जेष्ठ कृष्ण

मू खँ : क्वाबहाः आःजुया देगःलय् ७ गः गजूतयातःगु दानपति दिजक्वया श्री बन्दुजु ।

ताम्रपत्र नं

ब्या : ६ इन्च हाक : ८ इन्च ४ लेन

श्रावण शुक्ल अस्तमि कून्हु छेस श्री ३ दिपंकर तथागत सर्वसंघ बन्दुकवको दानवर्ष पतिंसिवयमारा जुरो ।। सीवस्ति ।। अदयश्वेत लाहक ल्पत्यादि ।। श्रयोस्तु।। सम्बत ८८२ कार्तिक शुक्ल।। पूर्णिमायान्ति थौ ।। भरूणी परकृर्तिका नक्षत्रे ।। बलियान योगे ।। वकथावण ।। यथामुहूर्ते ।। बृहूतसबारे ।। अस्मिन्दिने श्री चन्द्रशासमहापर्वसणि ।। दान्टयितिलंहे यन्ता न्हुलछेननि चायन्ता गृह शाक्यवंश श्री सिद्धिराजजु मध्य भ्रातृ शाक्यवंश श्री रत्न करजु कनेष्ट भ्रातृ शाक्यवंश श्री चन्द्रराजजु एतत्रय थुकि जानम्नाः स्वहेस्ते न स्ववा चायति पन्ने नयिरता नक्षत्र रोवनसि २ जव छि १ भुयपोगु थुरोवन्हश ७ जवछि १ भुयतोक धुरवरो १ बस्व ३ एतेन्द्रत्र द्यःतारपि त्रोददृश सतत्क्षत्र सम्प्रदत्त ।। थ्वते पवुया वर्षपति बलसानन दिवंगतवुया नाम्र श्री ३ क्वाठभोतं देवयाहवने खादरूति लिजिङसजमदयकं प्वात २ दुनता थ्व दरूतिने गुरिसं नश्वासं संध्याका समत छोयेके यात मासपतिंकुत्र २ चैक्वन बियमार ।। भुयलातृ पक्षयदिन फाल्गुन कृष्ण ।। षष्ठी कुन्हू श्री

३ वन्तातर श्री योगम्बर पुजा यास्यं म्ह १० नायकजु ६ बाहापाल थ्वते भोपयकेमार ।। पुनछेस ह्ययकतया श्री आगास पुजायायमार म्ह १ प्रोहित गुर्बाहारया श्री जयपतिजु श्री दानपति म्ह १ थ्वते प्यम्ह सन वर्ष पति अविछिन यनस्यं चिन्ता यावक्रर ।। मयाकाल ।। पूर्ण (शिलापत्र छेर्की तयातःगु बाँकि)

– पुत्र निवा श्री सिद्धि कर शुयाकन धनकर धनम – ति सि प्रमुखन सिद्धि दान जोति एतेट्ट –

संवत : ८८२ कार्तिक शुक्ल

मू खँ : क्वाबहाः आजुयाथाय् इतिहल्ने न्हुछे ननीया सिद्धिराजजुय परिवारं खाद्लु मत २ प्वाः तयातःगु ।

खतय् जः पाखे तःग्वगु गं या थामय् ताना तःगु ताम्रपत्र अभिलेख

लम्बाई : ५ इन्च चौडाई : २ इन्च ४ लेन

ओँ नम भगवते अपरमिताय ज्ञान सम्भार प्रतिस्थे (अपरमिता धारणी) भाजु वीर सिंनं दुन्ता जुल ।। गं पोलया म्हुतःपौ स-खाचाछे या थकाली दुर्गादास सम्बत १०४९ १ शिलापत्र - पालं कोठा दुहावनेगु लुखाया दरिखे (८ इन्च लम्बाइ १६ इन्च चौडाइ) ओँ नमः बज्रसत्वाय : । श्रेयोस्तु सम्बत ७८२ चैत्रमासे कृष्ण पक्षे (मेगु सीई मदु)

क्वाबाहाः आःजुया देगलय् न्यातं (५औं तल्ला)या अमिताभ बुद्धया त्वाकलय् च्वंगु अभिलेख

सम्बत ७९० मार्ग सिर सुद्धि आदितबार थ्व कुन्हु श्री उत्तम देव दुन्ता बुद्ध धर्म संघया खवे पाखे च्वंगु (२) नं चैत्यय् तया तःगुया अभिलेख मध्य पोलःस् च्वंगु - श्रेयोस्तु स.८४५ श्रावण कृष्ण १२ स श्री ३ क्वाठभट्ट भगवान वितिनस्वर्णयाचैत्य इलारहे इताछेया निवासी चिधिधन दिवंगत जुवो नामन थ्व गजू छाया जेष्ठ पुत्र न्हुछेधं भाजु महादेवी सकल परिवारछिं दय्का तयागु जुर शुभ ।।

सम्वत : ने.सं.८४५ श्रावण कृष्ण

मू खँ : इलाननी इताछें निवासी दिवंगत चिधिधनया नामं जेष्ठ पुत्र न्हुछेधं पाखें स्वर्णया चैत्यया गजु दय्का तःगु जुल ।।

देगःया न्हापाँगु तँय उत्तर, दक्षिण व पश्चिमया पौस न्हापा आयपा पौ तयातःगु थासय् सिजः पौ तया लुँसिया पौ तःगु व थुगु इलय् थीथी कृती तःगुया अभिलेख

१ ओँ नमो बुद्धाय ।। ओँ नमो धर्माय ।। ओँ नमो संघाय ।। श्री हिरण्यवर्ण महाविहारया शाक्यमुनि बुद्ध बिराजमान जुयाच्वंगु थ्व देगः थकुरी जुजु भाष्कर देवं निर्मान यानातःगु खः ।। थ्व देगः तःदँ न्हयःनिसें जिर्ण जुयाच्वंगुलिं विहारया स्वीम्ह आःजुपिं व सर्वसंघया सहमती कथं नेपाल सम्बत ११२९ थिलाथ्वः दशमी सोमबाः (विक्रम संवत् २०६५ मंसीर २२ गते) निसें जिर्णोद्धारया ज्यान्ह्याका निगू तँया न्हयःनेया लुँपौ जःखः स्यनाच्वंगु थासय् न्हूगु सिजःपाता तयाः लुँ सियातःगु व देगःया न्हापांगु तँय् न्हापा आय्पा पौ तयातःगु थासय स्वखेंस सिजःपौ तया लुँ

सिया पौ तःगु जुल ।। थुकियात सिजःपौ धाख्वा परिवारं तयाब्यूगु जुल ।। थुकिया विवरण थथे दु – १ ओँ नमो बुद्धाय ।। श्रेयेश्तु नेपाल संवत ११३२ कछलाथ्वः सकिमिला पुन्ही ।। वि.सं. २०६८ कार्तिक २४ गते विहिवाः । थ्व दिंकुन्हु इतिल्हने नागबहाःया गृहस्थ शाक्यवंश धाख्वा जहान न्याखलः दिवंगत मुनिधन, धिर्जमुनि, स्पर्शमुनि व देवमुनिया शाखा सन्तान सकल धाख्वा परिवारया काय् व म्हयाय्मस्तय् धर्मचित्त उत्पति जुगुलिं भाष्कर देववर्मा संस्कारित श्री हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाःबाहाः मूदेगलय् उत्तर, दक्षिण व पच्छिमपाखेया प्रथम तल्लाय न्हापा आय्पा पौ तयागःगु थासय् सिजःपौ तयागु जुल ।। धाख्वा ल्यायम्ह पुचःया नायः पद्मरत्न धाख्वा व दुजःपिनिगु सत्प्रयासं देगलय् सिजःपौ देछाःगु पुर्णित ज्या सुथांलाक्क पूवंगु जुल शुभम् ।। इति नेपाल संवत ११३२ तछलाथ्वः ज्यापुन्हि सोमवाः । विक्रम संवत २०६९ जेष्ठ २२ गते सम्पूर्ण ।।

क्वाबाहाः आःजुया देगःलय् न्हाःपांगु तँय् उत्तर, दक्षिण व पश्चिम दिशाय् न्हापा आय्पा पौ तयातःगु थासय् सिजःलय् लुँसिया पौ तय्तः विहार सुधार समिति पाखें चन्दा मुंका मगाःगु बिहारं तया लुँ सिया ब्यूगु जुल ।

स्व. इन्दलाल अवाले भेलाछेँ पाखें लुँसिया पौ तय्त रू. १५,००,०००।– चन्दा तया ब्युगु जुल ।

शाक्यमुनी बुद्ध क्वाबाहाः आःजुया ह्येगाः श्री धर्मबहादुर शाक्य पिम्बहाः पाखें मर्मत याना बिज्यागु जुल । थुकी बहः १५० तोला, लुँ १ तोला ४० लाल थप याना ब्युगु जुल ।

शाक्यमुनी बुद्ध क्वाबाहाः आःजुया जःखः अंगलय् श्री दिपकरत्न शाक्य व नानीमाया शाक्य कुपण्डोल पाखें सिजःपाताय् लुँ सिया भुना बिज्यागु जुल ।

मूल गन्धकुटीया दुने शाक्यमुनी बुद्ध क्वाबाहाः आःजुया जवंखवं स्वर्गिय चिरीकाजी शाक्यया जहान स्वर्गीय बेटीमाया शाक्य मानभवन पाखें सीजःपाता यागु कलात्मक थाँ दय्का लुँसिया तया बिज्यागु जुल ।

मूल गन्धकुटीया वहःयागु खापा श्री धर्मध्वज गुठी नागबहाःनं दयेकूगु । थुगु खापा दयकेत विहार पाखें पुलाँगु खापाय् दुगु वहः बराबर वहः ८ किलो ८५० ग्राम ब्युगु जुल ।

भविष्य ब्याकरण बुद्धया सिजः त्वाक २ थान श्री राजेन्द्र धाख्वा, नागबहाः पाखे स्वर्गिय आशारत्न धाख्वाया नामं तयाब्युगु ।

भविष्य ब्याकरण बुद्धयागु सिजःयागु ल्हाफ्व ४ थान दिवंगत बबिता धाख्वा व विशेषरत्न धाख्वाया नामं विकास धाख्वा कुटीबाहाः पाखें तया ब्युगु ।

मूल गन्धकुटीया दुने शाक्यमुनी बुद्ध क्वाबाहाः आःजुया भूमिई मयूजु तारा शाक्य कुपण्डोल पाखें ली पातां भुना ब्यूगु ।

देगःया न्हयोने मन्त्र दुगु सिजः पेटी बाला अशोकमान शाक्य, राहुल शाक्य नगबहाः पाखें लुँ सिया ब्यूगु । आजु रत्राज बज्राचार्य लगनखेल पाखें मूल गन्धकुटी शाक्यमुनी बुद्ध क्वाबाहाः आःजु देगःया दकलेच्वय्

च्वंगु लुँ सिया छत्र तःगु ।

क्वाबाहाः आःजुया खतय् (फलय्) सियागुबार, पूर्ण स्थापित पाखे दयकातःगु ।

धाख्वा परिवार नागबहाः पाखे देगःया ल्यूने सिजःपाटाय् सप्ततथागतया मन्त्र किया लुँ सिया ब्यूगु ।

धाख्वा परिवार नागबहाः पाखे देगःया न्हयःने सप्ततथागत व मैत्रय बुद्ध तया ब्युगु ।

देगःया खतय् बारय् ब्रास पाईप भिममाया शाक्य व देवराज शाक्यया नामं सुदिमरत्न शाक्य अकिबाहाः पाखे तया बिज्यागु ।

देगःया खतय् मन्द जलेन्द्रदेव शाक्य व सबिना शाक्य सानेपा पाखे तया बिज्यागु ।

बाहाः चाकलय दुगु अभिलेख

भेलुखाया अभिलेख ध्वाखाया जवस्

ओँ नमो रत्न त्रयाय । श्री ३ शाक्यसिंहाय नमः ।। नमाम्यहं ।। श्रयोस्तु सं १००५ म्ति जेष्ठ शुदिया दशहरा थ्व कुन्हुया दिनस आरम्भ यानाव श्री ३ धर्मधातु मण्डल सहित सुवर्णया छत्र गजुरी स्वानपा सहित २ नस्ल शिलामय स्वग्वल चैत्य स्थापना यानाओ ध्वाखा दयकाओ श्री ३ शाक्यसिंह भगवान प्रीतिनं दोहलपा जुल। थ्वया दानपति जोडवाहा चिभाननी चुकया काश्यपगोत्र सिलपकाल भारो लक्ष्मिनरसिं ३ स्वभार्या देवीलक्ष्मि माम अबुजु स्वर्गीय जुयाओलि तिनि थ्वया पुत्र नायिक्या कृष्णवीर ल्वंहकर्मि स्वभार्या थकुमुनि जेष्ठपुत्र वेखाराज द्वितियपुत्र कुल....सिद्धिलक्ष्मि थुलि परिवारया धर्मचित्त उत्पन्न जुयाओ हनुमानध्वज सहित यानाओ थ्व ध्वाखा दयकोओ माघकृष्णया चतुर्थी कुन्हु प्रतिष्ठापना जुल । थुगु धर्मनं सर्वसत्व प्राणिया उद्धार जुयमाल । दानपतिया पाप दुःख मोचन जुयमाल न्हापा अत्तया ध्वाखा जिर्ण जुयाओ थ्व ल्वहं ध्वाखा दयका जुल । शाक्य सिंहाय नमः। श्रयोस्तु सम्वत १००५ मिति वैशाख शुदि अक्षय तृतिया थ्व कुन्हुया दिन श्री धर्मधातु मण्डलस..............छत्र गजुरी स्वाणमाला.....दयकाओ श्री ३ भगवान शाक्यसिंह प्रितिनं दोहलपा जुल । थ्वया दानपति जोडवाहा चीवाननीया लक्ष्मिनरसिंह सभार्या देवीलक्ष्मि

सम्बत : १००५ मिति जेष्ठ शुदिया दशहरा

मू खँ : दानपति जोम्बाहा चिभाननीया सिल्पकार भारो लक्ष्मिनरसिं स्वर्गीय जुया थ्वया पुत्र कृष्णवीर ल्वंकर्मि परिवारं न्हापा अप्पाया ध्वाखा जिर्ण जुगुलिं ल्वहं ध्वाखा दयका तःगु ।

सम्बत : १००५ मिति बैशाख शुदि अक्षय तृतिया

मूख : दानपति जोम्वाहा चीभाननीया लक्ष्मिनरसिंह पार्खे श्री धर्मधातु मण्डलस छत्रगजुरी स्वर्णमाला दयका दोहलपा तःगु ।

भेलु ध्वाखास च्वंगु अभिलेख

संवत १०३५ म्ति मंसिर बदि १६ रोज ७ धरायचा तुयुनं दुंता षाण २

काउण्टरया न्होने भेलुखा चाकस अमोघपासलोकेश्वर, हिति, व चिभादुगु जलधाली अंगः स अंकित अभिलेख

ओं नमो बुधाय ।। श्रेयोस्तु।। संवत ७७७ जेष्ठ कृष्ण ।। पंचमी श्रवण नक्षत्रे इन्द्रयोगे शुक्रवारसरे थ्व कुन्हु मंजोश्रीलडहे साक्य वंश श्री कल्यानसिहंजु पौत्र श्री जयरत्नजु एनवकोमति ते छेपुनसिहं भारो थ स्वम्ह । न श्री मत श्री ३ काष्ठभोतडहवने जलधालिदयकं पतिस्ठायाडा दिनजुरो ।। थ्व जलधानीस । क्वंता कोति विछेबज्राचार्ज्य श्री रामजुस श्री लछेमनजुस थ्व पनिस्थन लंखथडन चिन्ता यायमार लखथंडम्ह यात न्हिन जाक्यप्र २ धारूैवियमाल।। लखमथनसा पंचमहापातक राकजुरो ।। चोस्थ तकोया जाष्य मवियमदु ।। शुभमस्तु कल्यानि भवन्तु सर्वदा ।। शुभ भवतु

संवत : ७७७ जेष्ठ कृष्ण पञ्चमी

मू खँ : दानपति मन्जुश्रीलन्हेया कल्याणसिंहजुया परिवारं जलधाली दयेका तःगु ।

श्री महांकालया क्वय फःस च्वंगु अभिलेख :

श्री संवत १०४८ साउन मासे सुक्ल पक्ष ।। चतुर्दसि पर पुर्न्यमास्यांतीथौ बृहस्पतिवाल दिनस ।। श्री वर्जविर महांकालया आसनसमेत मिसहोहंतस म्येत तन्कावाहाया बज्राचार्य श्री सिधिवर्जन प्रिति जुल सुभं ।।

संवत : १०४८ साउन मासे सुक्ल पक्ष ।। चतुर्दसि

मू खँ : दानपति तंगवहाया बज्राचार्य श्री सिधिवर्जन पाखे. श्री वर्जविर महांकालया आसन प्रिति यागु जुल ।

पुलाँगु मूद्वारया जवं खवं सूवर्ण घ्वाखाया न्हयःने च्वंम्हकिसिया म्हस च्वंपि शालिकया म्हस ल्यूने कियातःगु अभिलेख :-

जवय च्वंम्हया म्हस च्वंगु :-

ओं नम : श्री शाक्यमुनयेमहा बुद्धाय ।। ।। श्रेयोऽस्तु ।।

सम्वत १०२३ माघ मासे शुक्ल पक्षे पूर्णिम्यातिथौं अश्लेषा पर मघा नक्षेत्रे शोभन योगे यथाकर्ण मुहुर्ते वृहस्पतिवासरो कुम्मराशि गते भास्करे सिंहराशि गते चन्द्रमसि ।। एतस्मिन्दिन हिरण्यवर्ण महाविहार विराजित पूर्वाभिमूख श्री ३ शाक्य मूनिमहावुद्धस् प्रीतियानव विहारस्थ हालय इर्वे लोति पुत्र निमित द्रयोग जराजभुक्ति समर्पित ।। ।। दानपति डाखाचूकया वज्राचार्य श्री जोगराज तत्पत्नी हेलथकूं तस्ये प्रथम पूत्र श्री मुनिराज द्वितीय पूत्र श्री सेरवज्र तृतीय पुत्र श्री पंचवज्र चतुर्थ पुत्र श्री अष्ट वज्र पोत्र

खवय् च्वंम्ह शालिकया म्हसं च्वंगु :-

श्री मुनिवज्र पौत्र श्री लक्ष्मि बज्र सुषा हेलथकूं सुषा चन्द्रकुमारी षुषा हेराँ ध्वते जन परिवार समोहन जुया ओ चोन्य वेलस सद्धर्म शुद्ध चित्त उत्पति जुयाओ श्री शाक्यमुनि महाबुद्ध भगवानया विहारयाहारया जओं खओली लवति याङज मूर्ति दयकाव श्री शाक्यमुनी भगवानसुप्री तियानांओ दोह्मोलपा जुल ।। तस्यो परिस्व यिता थ्विगत श्री जुजुमुनि जुयानामर्न मूर्ति १ पूनर्वा मेखओस गजोपरि स्वइछान खयमेवमूर्त्ति भावलमूर्त्ति १ दोहलपा थुगु धर्मकिर्त्ति सदा सर्वकालस्थिर जुयमाल ।। दानपते चतुवर्ग फल प्राप्त जुयमाल ।। दानपते चतुवर्ग सकल सत्व प्राणि उद्धार जुयमाल ।। म्हं २ लीलपति याकापले वु २ लीलया ध्वजो त्वाहत नं दोहलपा जुल ।। ।। शुभ ।।

संवत : १०२३ माघ मासे शुक्ल पक्षे पूर्णिमा ।

मू खँ : दानपति डाखाचुकया वज्राचार्य श्री जोगराज पूत्र श्री मुनिराज, श्री सेरवज्र, श्री पंचवज्र, श्री अष्टवज्र सहित जुया श्री शाक्यमुनि महाबुद्ध भगवानया विहारया जवंखव लिलया मूर्ति दयकाव श्री शाक्यमुनी भगवानस लीलया ध्वंज २ सहित दःहलपा जुल ।।

सुवर्ण ध्वाखा या खवय च्वंगु पूर्ण कलशया फुसय् च्वंगु :

२ संवत ८८५ श्रावंण कृष्ण अमावसि थुकुन्हु श्री ३ भगवान प्रितिन क्वाथरूषुया अमात्य चिकिति भ्यातृस हन दुन्ता जुरो : शुभ ।। : ।।

संम्वत : ने.सं. ८८५ श्रावंण कृष्ण अमावसि

मू खँ : दानपति क्वालखुया अमात्य चिकिति पाखें देछागु ।

सुवर्ण ल्वखाया तोरण क्वस रञ्जना लिपि तयातःगु स्वर्णपत्र :-

सवुद्ध पुण्डलिकाक्ष सुपवक्ककरूणाकर समन्त भद्र शास्तार शाक्यसिंह नमाम्यह ।। राज्यसिद्धि नृसिंहस्य स्थित दशवत्रे स्रतिं ।। अन्पित (अर्पित/अनपित) तोरण तस्मै परलोक विशुद्धि भि : ।। ।।

सुवर्ण ल्वखाया जवगु मां या अभिलेख :-

औँ नम : श्री शाक्यमूनिये सवुद्ध पुण्डीकराक्षं सर्वज्ञ करूणात्मकं समन्तभद्र शास्तारं शाक्य सिंह नमाम्यहं वन्दे श्री शाक्यसिंह स्मर वलहरं बुद्धमादित्य वन्धु संसार स्यैकवन्धुंभव भयमथनं मोक्ष हेनुन्न राजा श्रीमान ध्जालरूप मतयवरकरं पदम पत्रायताक्ष श्री मद्दीपंकर वैजिन वरण्टषभं मर्वत स्त्वात्नमामि ।। स्वस्ति संम्वत ८७० आषाढ शुक्र : पूर्णमायान्तिथौ एतस्मिदिने ।। इतिलंङहेया निवा : श्री धनश्रि राजजु श्री रन्हराजजु निवा : श्री दानजु निवा : श्री सिद्धिजु निवा : श्री प्रज्ञानन्दजु निवा : श्री शुभजोतिजु निवा : श्री धर्ममुनिजु निवा : श्री चिकितिजु निवा : श्री धनजोति सिंजु निवा बज्राचार्य श्री शाक्य मुनिजु कुतुवाहारया श्री धर्मराजजु श्री धंचजु श्री भद्रसिंहजु श्री त्रैलोक्रजु श्री धर्माराजजु श्री धनसिंहजु श्री हाकुधंजु गुणधरी मात्राजु सरस्वती ननिया श्री कुतुसिंजु श्री ज्ञानमुनिजु श्री धनभाजु श्री दातिम्हजु श्री वरमानन्दजु श्री धंजु श्री रक्षरायजु श्री कृमिंदेवजु हितिफुस चाकमान श्री बैलोचनजु श्री चन्द्रराजजु श्री बुद्धराजजु श्री रक्षपतिसिंजु श्री शुभजोतिजु श्री द्वंजु हषाया न्हुलवाहारया श्री ज्ञानजु श्री रत्नश्रीजु श्री सर्वराजजु डाखाचुकया बज्राचार्य श्री रन्हपाणिजु श्री रन्ह भानकलजु श्री चिकितिजु श्री कुजलसिंजु श्री ३ ....
श्री धम्मदेवजुया बज्राचार्य श्री रत्नराजजु थुति पंचमाया यत समोहन दयकाजुलो ।। सप्त देवता श्री ३ क्वाठ भोन्त तथागत प्रीति नहादस्यरोप जीर्णोद्धार याङाद्वार चछि दुन्ता जुरा शुभ ।।

क्वयः

२ लुता भा २ मंस ३ दुरतोरान मोह्योत ५० तुक धानि १२ कु २ प्रल २ अ ३ थ्व या दुरर ४ धानिन ।। थ्व दयकाया छेयाय ।। कुतुवालया ।। श्री धर्म्मलाजजु ।। सकल समूहन दयका जुरो ।। शुभ ।।
१ श्री धसिराजजु १ श्री पानजुजु १ श्री यञ्यानजु १ श्री शुभजोतिजु १ श्री प्रमानंदजु १ श्री धम्ममुनिजु १ श्री चिकितिजु १ श्री धनजोतिसिंजु १ श्री जगपतिजु १ श्री विद्यानंजु १ श्री चिधिक्रजु १ श्री तिम्यपारि जुरो निवा १ श्री धम्मलाज कुतुवाहा १ श्री पुनराजजु चितायाक १ श्री पूसिंजु

ख्वय् च्वंगु मांया अभिलेख :-

औँ नमोरत्न त्रयाय ।। श्री ३ शाक्यमुनि महावुद्धाय नमोनमा : ।। श्री मान लोकवन्धु : प्रवर सुरनरै : वन्दित पाद पदमे : साक्षत्पुण्यावतारो भुवन हितकारे वांछितार्थं : यद्यःसौ : सर्वज्ञ : श्री शाक्यराज : सकलगुणणिधि : दिप्तिमान्स प्रसन्न : भव्य नमामिसततं : तवया य यग्मे ।। स्वस्ति नेपाल वत्सरे ख्याते : गगजाइवईभान्विते नभमासेशिर पुन प्रतिषद्धि धुवासरे ।। उत श्रद्धा युक्ते नस्थपित ।। थ्वते या दानपति नकवहितोर थ्याकाया श्री दानमुनिजु मो ५ श्री धनु छुलिंजु मो १ श्री धर्म्मसिजु मो १ श्री शाक्यमुनि जु मो ८ श्री कुञ्जलसिंजु मो १ श्री रत्नपतिसिंजु मो ४ श्री चिकितिजु मो ३ श्री धर्म्मचन्द्रजु मो ४ श्री रत्नश्रीजु मो २ ।। श्री पाहाँजु मो २ श्री धनभजु मो ६ श्री धनजु मो ३ श्री कुतुसिंजु मो ६ श्री धंचजु मो ५ श्री देवचन्द्र सिंजु मो २ श्री तवधिंजु मो ५ श्री धनपुत्र सिंजु मो ८ श्री धनपुत्ररायजु मो २ श्री मीम्हजु मो ४ श्री सर्वानन्दजु मो ५ श्री भवानी सिंजु मो ३ ।। थ्वतेया श्रद्धा जुक्वन मचाक्व सिजलवयागुलिन तङ जुरो ।। सिजलवया दानपति श्री दानमुनि श्री ज्ञानमुनिजु श्री सुर्य पतिसिंजु श्री धन छुलिंजु श्री धर्म्मसिंजु डाम्ह समोहन तङा जुरो ।। श्री दानमुणिजु व भाजुमा नायक जुयावेलस ल्हाङा जुरो ।। न्हापाया सिजल

धार्नि ३ कु २ मुल मोह ४४ दत ।। लिपतङागु धार्नि ७ तुतु : मुर २१२ पर धार्नि मो २४ तोला २ मंस १ रक्ष लतु यरतोयया मोह ५० थ्व ज्याया न्यपति ...... यांउ जुरो ।। सम्बत ८७० मिति ....शु : प्रतिपदा कुन्हु तया जुरो ।। शुभ ।।

संवत : सम्वत ८७० आषाढ शुक : पुर्णिमा ।

मू खँ : वनपति इतिलंछहे या निवा : श्री धनश्रि राजजु श्री रन्हराज जु श्री वनजु श्री सिद्धिजु श्रीप्रज्ञानन्दजु श्री शुभजोतिजु श्री धर्ममुनिजु निवा : श्री चिकितिजु श्री धनजोति सिंजु पारवें श्री ३ क्वाभाःजु स स्थापना याना तःगु सप्त तथागत जिर्णोद्धार यासें सुवर्ण ल्वखा पलिस्था याना तःगु जुल ।।

चक्रसंबरया आजुया आसन फःस च्वंगु अभिलेख

(इलाननि पिहां वनेगु लँस हनुमानद्यःया नापसं च्वंगु)

श्री भाजु धंसि श्री लक्ष्मि थकूंया नामन दुंन्ता । १ संवत १०७९ मिति फालगु सुदि ३ रोज २ स श्री ३

चकसंवल यात पिलति इतिलंल्हे चिभालक्षषीया श्री भिमनलसिं व चित्रमुवि श्री भाजुल्तन श्रभिमलाज जलभोछि सया : धलम चित्तजुया ओतोलं दुओ सम्बर दुंता जुल ।।

इलांननि पिहाँ वनेगु लँपुस करूणामययया फुसय् च्वंगु स्वंग : माणेस च्वंगु अभिलेख

संवत १०१५ म्ति कार्त्तिक सुदि ८ न्हुस श्री ३ साक्यमुनि भगवानया थानस धपगा या साक्य वंश हर्षलाज पुत्र चैत्यराज भाज्या आसाथकुं थ्वति समोहनं ग्वल ३ माङा पित्री जुल शुभं ।।

हनुमान या आसनसं अंकित अभिलेख :-

संवत ८८७ मिति फालगुण सुदि १२ लोज १ स श्री ३ हनुमान देवता यात वाकुननी या भानसिं ....पंलअचीतु ज्याव लेलदयका जुल थ्व लोभानि पापयात धालसा पंचमहापाप लाय ।।

क्वावाहाः न्हयःने बज्र अभिलेख (कियातःगु)

द्यःने - सं ८४२ मिति आषाढ शुदि १० कुन्हु श्री ३ भगवान .... धंजत्रयात्र .... कु १ लितना देओयागु

थ्व वेरस थओपा निवाधमजत्तिजु गजान्दुजु चकेश्वरी धंजु दसना .... मातनं ल्होङा रिता .... ननान्दु : निधन निवा थुतिजुर शुभ

अनक्वय घालेयाना तःगु आखः अभिलेख

१ श्रयोस्तु संम्वत ८७५ वैशाखशुक्ल पुर्णमासि शनिश्चरवार थ्व खुन्हु क्वालखुया रूद्रहरि भारो सभा यालिन दिवंगत पिता मुदरी धर गा .... १ संगासि मस्तरांभ्य .... थ्वतेया नामन क्वाठमत श्री ३ भगवान इश्वर प्रीतिन थ्व बज्र दुन्ता जुल । थ्व ज्याया .... शाक्यवंश नजर थ्व

बज्रय वर्या क्वय् (किया तःगु आखः)

१ श्रेयोस्तु संवत ८७४ श्रावण शुक्ल पूर्णमास्यान्ति थौ बृहस्पतिवासरे थ्व कुन्हु क्वालखुया कृष्ण भारो सभावारि रूद्र हार भारो धनसिंह भारो स्वम्ह फुकिज या दिवंगत पिता मुदरीधर भारो माते महालक्ष्मी भ्रता भाजुमचा भारो थ्वतिया नाम नं क्वाठभोन्त श्री ३ भगवान इश्वर प्रीतिन थ्व बज्र दुन्ता जुरो । शुभ अस्तु ।। थ्व ज्यायाक थकरमि श्री ज्ञानश्रीजु न्हुर वहा

माकःया त्वाक : (क्वाभाजु खःया जवय्)

श्री ३ दिपकराय नमः । पुरण्डकाल श्री ३ दिपंकर महाबुध्द किशुक बिज्याक च्वलस बुध्दयात फंसी चढेयायेत ज्ञाणकर धयाम्ह बाँदरया राजा थ्व तीर्थजात्रा यानाउ तयाजुल शुभम् नेपाल सम्बत १०३७

खवय्

श्री कार्तिक शुदि क्षक्वया गोतम गोत्रया शाक्य वंश रत्नजोति श्री हेर्णवर्ण महविहारे न्हिथं २ पुजायाना तीर्थ जात्रा दयका तीर्थ सेवक ज पात गुरू पुष्टक स्वय संषक श्री त्रिलयागु ब्रतयाका यलक्वया कुलरत्न बांखकक सकल तीर्थ सेवा आपिकें जथा जक्त धातु दान कया वानर प्यम्ह दयका श्री भगवान यात दोलपा । थ्व दयकुपि बाकु ननिया मानकाजी, जोतिमान आशामदु भिमजोतिं ज्याला मका ।

जवय्

दातापिं न्हुक्षथकूं १ लानि थकुंन म्ह ।। हर्षमाया ज्ञानमाया लक्ष्मीमाया रत्नमाया ससुननीयस लानिमुनि । फंलानि निम्ह ।। वुरूमाया स्वम्ह ।। कृष्णमाया ।। पुनिथकुं । तीर्थकुमारी चिथकुं ।। न्हुछे थकुं ।। हर्ष थकुं ।। हेरामाया ।। पूर्णमाया ।। हर्षमाया निम्ह ।। आशाथकुं लक्ष्मिममाया । इलाननी न्हुछे थकुं हेरा थकुं .... लक्ष्मी अष्टमाया ।

क्वाःभाजु खतया खः पाखेया माक : अभिलेख

श्री शाक्य सिंहाय नम : गोपुच्छ पर्वते श्री शाक्यमुनि स्वयम्भु देव दर्शन या विज्यावले शाक्यसिंह बुद्धयात

फंसि चद्दे याकम्ह धर्माकर बाँदर या राजा ध्व तीर्थ जात्रा याङा तयाजुलो शुभम् । कलिगत ५०१८ तिपति माया मोहनमाया लानिथकुं लक्ष्मिथकुं स्वम्ह ।। धंकु मानकुमारी निम्ह ।। आशाथकूं । धनिकुं । पुक्ष्मी । मुनिथकुं ।। थकुं ।। किस्नमति ज्ञानिथंकु तिथकुं धन थकूं वलखु लक्ष्मी थकुं ।। मइ थकूं निम्ह १ न्हुछे थकूं १ लानिथकुं स्वम्ह ।। धालक्षेमेजु । गुइत क्वाछे मै लक्ष्मी शिवथकूं आसाथकुं ज्ञानीथंकु मयजु थकुं जसु थकुं सिरिमाया निम्ह ।। कृकक्ष नानी भानि थकुं । वेखालक्ष्मी पुनिथंकु तधिमइ सानु जितलक्ष्मी बिद्यालक्ष्मी मति भिमलक्ष्मी चिथकुं थुलिसन दुन्तजुल ।

माकःया त्वाकः (उत्तर पूर्व कुनय्)

श्री स्वयम्भु बुध्दाय नमः हीमालयवने साभकोवम्ह गोपाल ब्राम्हन तितुसि खाना नवले जोण्यबुटि वम्ह यात : थत छम्ह कपिराज बाँदरया राजा ध्व तीर्थजात्रा याना तया जुल शुभम् विक्रमार्क सम्वत १९७३ -

खवस

हेरा थकू थलानी १ लक्ष्मी थकूं निम्ह रत्नज्ञानी लानी थकूं भूयू सानु माया मुतिमाया बाकुननि पति हेराथकुं बारकूमारी चक्रमति रानि धन माया ज्यानमाया इन्दपति थपा थकूं राजमाया १ न्हुक्षेमाया मोहमाया १ प्राणमाया लक्ष्मीथकूं निम्ह २ रत्न कुमारी व बुरूमाया मानिथंकू चिनै यो सानु माया १

ल्नूनेस

लानिथकू हेतमाया मोहमाया थ्यारका न्याखाचूपति बोलामति गंगादेवी लानिमूनि हर्षमति लक्ष्मी कूमारी बुरूक्ष्मी बुद्धकुमारी मानकूमारी लक्ष्मी थंकू मतिरानी हर्ष माया सन्तमाया नानीमाया हर्षमाया निम्ह हखा भानि थंकू सिरी मी

जवय्

मोतिरानी हेरामाया, पूनमाया, ज्ञानीलक्ष्मी थकूं रूग उमा गुजमा पति सानु अजि थकूं) भानि थकूं चिनी थकूं पूनमाया मञ्जुमुनि १ धनथकूं न्हुक्षेथकूं दैभा हेमा ओलाभ थकू मोति रत्नकुमारी इन्द्रकुमारी लक्ष्मीमाया आसाथकूं

पूर्व दक्षिण कुंसचवंगु

श्री ३ त्रिरत्नाय : नम : देवदत्त द्यःषत या भीरं कुति वंम्ह जशोधरा देवीयात लुकूंछिना थ त हःम्ह धर्म्म सूवर्ण वध याम्ह वान्दरया राजा ध्व तिर्थ जात्रा याना तया जुल । श्री शाके सम्बत १९३८

ल्यूने

ज्ञानकुमारी, चनकूमारी, ब्रम्हायणि, गंगामाया, जोगमाया, कृष्णकूमारी, मानिथकूं, अष्टमाया, तुयुनानि कर्णेवेति,

लक्ष्मि कुमारी, कृष्ण कूमारी, विष्णु भायाव जगत कूमारी १ वीर कूमारी शुभ लक्ष्मी ।।

खवयू

सिभापति, सिकूमारी, लक्ष्मी नानि, यपा थंकू, आसाथंकू हेराथंकू, ङयाघ चिलानी लानि थकूं दानकूमारी, मान बहादुर, पुन थकूं, धलाचा मति लानि देवी माया पूनमाया चिकंबही ज्ञानी थकूं सिरीमाया, श्रेष्ठ निपती ज्ञानबहादूर १ इखालखु भंग : हौग पति चन्द्र कूमारी ४ निरकूमारी लक्ष्मी कूमारी ।।

माकःया जवयू

हरीमाया, सरस्वति १ वेति ज्या प्रि नांसह सिरी मां महन्ता तुय ङक्सिं आसामदु आसमां भिमसुधा चक्रवि सिंधार्वकृष्ण नारा चिधि बरूमां रूद्रमां गुण नि ज्ञानमां सि चपोः मतथि मैं ज्ञानी लक्ष्मी थकूं ततंमाया पूर्णमाया ।।

बिहार सुधार समिति ज्याकुथिया न्ह्योनेस च्वंगु घण्टाभिलेख

सम्वत ७२८ हश्विनी शुल्क ।। पुर्णमास्यान्तिथौ ।। बुहस्पति बासरे श्री मणिगंण्णाधिपति श्री श्री जय शिवसिंह देव प्रभु ठाकुरस पुत्र श्री श्री जयहरिहरसिंह देव प्रभु ठाकुरस बिजयराज्ये श्रेष्ठ तव प्याव

रमनिराज भारो स थ्व सकर प्रज्यायत ।। हर्णवर्ण महासपहास्ठित श्री मत श्री श्री क्वचपार भद्रारकासके श्री जगतसिंह थवरिपा ब्यलस थ्व ज्यायाक श्री अमृत्तजु श्री हाकुजु श्री खमसिंजु श्री समलजु ।। शुभ ।। थ ज्यायाक श्री समलजु श्री जयनज श्री वावुहजु श्री रूपादेवजु श्री जितपालजु थ्वते स्यम्हताजुरो । सिंहमनप्रभु थाकुर श्वबिजय राज्य थ्व घण्टहा याङा फादथे तंङन जिर्न्नउधालनुयाक ।।

बज्रसत्वया पिने च्वंगु धण्टया अभिलेख

श्रयोसतु सम्बत ८८६ आश्विन शुक्र पूर्णमास्यान्ति थौ आश्विनीनक्षत्रे बज्रयोगे शनिश्चर सरे तुला राशि गते चन्द्रमसि दानपति हेर्ण्ण वर्ण महाविहारे श्री ३ भगवान प्रिति न थ्व घण्टा दोहोरपा थ्व वेरस श्री जय तेज नरसिंह महाराजा जुजु मंजुश्रीरन्हेया दिवंगत वबु जयपति मात्रा वसुन्धरा नामन दानपति श्री जगपति थ्व सकिजा श्री चक्रपतिजु पुत्र श्री जग ज्योतिजु श्री मते् घन्जु श्री जीवघजु भाते पुत्र भाजु नन्दजु श्री गुणलक्ष्मीजु भरिया तारा लक्ष्मिजु पुत्री जोग लक्ष्मि जु धम्मलक्ष्मिजु थ्वति समुहन थ्व घण्ट दुन्ता ब्यपारी नकवहारया श्री तवधिजु सुभ ।।

संवत : ८८६ आश्विन शुक्ल

मू खँ : मन्जुश्रीरन्हेया दानपति श्री जगपतिया परिवारं मां बौया नामं घण्ट (गँ) तयातःगु ।

महांकाघः वनेथाय् च्वंगु गं (सुवर्णद्धार या खवय् किसी नापं)

ओं नम श्री ३ शाक्यसिंहाय तापकाल कांचन सकासं बज्राशन मुणीश्वरं ।। सर्वलोकोद्यःनं नाथं शाक्य सिंह नमाम्यहं संबत ८८६ शावन् पुर्णमास्या तिथौ बुद्ध बारसरे थव कुन्हु क्वाठ भोंत श्रीम श्री ३ शाक्यमुनि सके न्हापा दयाचोङ गुली धानी ४ कु १ थ्व घण्ट जिर्णद्धार याङ दयका इतिलन्हे कोदुबाहारया शाक्यबंश श्री धन सिंहजु धनमाल सिंहजु पुत्र श्री भाजु घनणे धरजिवो धन थ्वते समुहन धानि ८ दुहिंस्य थ्व घण्टा देयका व दुन्ता जुर थ्वस भारीया रत्न बहि माताव दुन्ता मोह ८१० शुभ ।।थ्व घण्ट ज्याक व्यापारी नकबहारया धनसिंहजु ।। संबत ९०८ कार्त्तिक कृष्ण तिथौ बृहस्पतिबारसरे ।। श्री मत श्री श्री श्री रनबहादुर द्वादस्या महाराजास्य बिजय लास्य दानपति श्री भाजु धन प्रमुखन भातृ श्री धरणिधर श्री जीओधर पुत्र पुत्रादी समुहन नभुय पुनर्वात थ्व घण्ट जिर्णोद्धनर याङ कम धानी ९ दुकिस्यं देयका व दुन्ता जुर थ्व घण्ट ज्या याकम्ह व्यपाली नकबहारया श्री तआधिकजु थ्व चीन्ता याक थ्याकाया श्री रखेवति सिं जुरो शुभ ।।

अमिताभया लुखा न्हयनेस च्वंगु गं

श्रेयस्तु संबत ८८८ बैशाख शुक्ल तृतीय तिथौ रोहिनि नक्षत्रे सोभन योगे बुधबार सरे थ्व कुन्हु श्री लोक नाथ प्रीतिन : श्री ३ मत रण बहादुर माहाराजाया प्रयायस यल देशया चिन्ता याक श्री नानी शाहया बेलस यलदेशया दुभार्य श्री चामुषत्रकान थ्व घण्ट दुन्ता जुर ।। श्रेयोस्तु संम्बत ९३८ बैशाख सुदि ३ थ्व कुन्हु न्हापा तगु धार्नी ९ तुक दुगु घण्ट तयज्याङा व हेराखा चोछेया भिमदेव भालो सन जिर्णद्धारयासे प्रितिन दुन्ता जुरो ।।शुभ ।। थ्व घण्टाया चिन्ता याक थ्याका वंश – – – – – - ।। थ्व घण्ट ज्याया व्यपाली व्यक्रमि श्री तधिकजुनायक ।

गुम्बा वनेथाय् च्वंगु गंया अभिलेख

श्रेयोस्तु ।। संम्बत ७३३ कार्त्तिकशुकल पूर्णमास्यातिथौ ।। भरणी पर कृतिका नक्षत्रे वरियान योगे बृहस्पतिबारसरे तस्मी दिवसिय श्री चन्द्रमसि महापर्व दिने श्री क्वाठभोत श्री श्री श्री बज्रासन शाक्यमुनि शके दोहरपा घण्ट श्री न्हिरबिभात थं ज्याथक श्री धर्मसिंहजु सुपुत्र श्री पुन सिहंजु सकनेष्ठ बखुसिंह थ्व घण्ट दोहरपा जुलो ।। शुभम् ।।

सुवर्ण लुखाया जवय्

श्रेयस्तु ।। सम्बत ८१३ आश्विन कृष्ण पंचमीयातिथौ मृगसिरा नक्षत्र परिधयोगे सोमबाल थ्व खुन्हु श्री - - श्री क्वाठभत्त भट्टारकस्य श्री श्री श्री शाक्यमुनि सके दुन्ता थ्व घण्ट जुरो थ्व घण्ट डान्हर पाहारया श्री रथलाडान थ्व घण्टाय व प्यम्ह साथ वर वडया दुन्ता ।। यीतिरहे कोरामया श्री शुभ्राजन इनाय ल्हंहे दिगिको श्री शाक्यसिहंन न्हुर बहाया श्री धम्मसिंहजुन निम्ह फुकीजन थ्वतिस्यन सुषृजुया वम्ह जुयायम्ह थे समुहन जुरो ।।

गुम्बाय् वनेगु लुखाया न्हयोनेच्वंगु गंया अभिलेख

श्रयोस्तु सम्बत ६५३ कार्तिक शुक्ल : त्रयोदश्याति : थौ । आश्विनी नक्षेत्र ।। वरियोन यो गजथाकर्ण मूहुर्ते आदित्यवारस थ्व दिन कुन्हू श्री हेर्णवर्ण महाविरे ।। श्री मत श्री श्री क्वाचपात तजा यनभट्टारकाष्ठ श्री डालखा पद्दन स्थाने उजोत देवस्यं सूवर्ण चढिड घंथने दून्ता जुल । अनेनपू न्नोन यतमानस्य ।। जनषन शुषसमाहा भवतु । अतत्तर कल प्राख्यात ।। षड्ग सिद्धि रस्तु ।।

सम्बत : ६५३ कार्तिक शक्ल : त्रयोदशी

मू खँ : ढनपति उजोतदेवं सुवर्ण चढिड घण्ट देछागु ।

तःग्वगु गंया अभिलेख

नमः श्री शाक्य सिंहया प्राण मासिं मुनिन्द्र गुरू सतता कूलनृगित मानवलं ।। दसपारमिता प्रति चोथाकरम चतुरार्य बिवोधकर सुकरम ।।१।। प्रणम मिहितं कर देव नर सननामर पुजित देववरं अपराधिक षटगति हेभ्य करसजना मये ममृभेयो- रं ।।२।। श्री हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाठभोत बज्रासन श्रीमत श्री श्री श्री शाक्यमुनि भट्टारक पिट्यथं ।। श्री श्री श्री श्री श्री गीर्बाणयुद्ध विक्रम साहदेव महाराजाया पर्यायस २ थुगु बेलस थलपा थ्याकाया श्री चिधि चक्रेश्वर श्री आइमान्द श्री छत्र पति निवाधा १ श्री जयनरसिंह खाकू १ ।। श्री गजान्दकु १।। श्री चनसिंजु कु १ ।। श्री जयनंदखाचोछें कू १।। श्री तधिजु थ्याका कू १।। थुति नायक जुपिं क सतओपि ।। श्री ३ धनायत्व नलाध्वे वर्ष जिर्णोद्धार चन्द्र मसि तिथौ व लक्ष्मीश्वरी नमू भतिसू १।। घण्टा प्रातीक त्रं माकिल भिमदेवः ।। चत्वारस्तुनु जाहि भिम नारायणदन भ्यजः ।। बुद्धीमन्तः मूताम्युया भिम नारायण स्यवे पूर्ण नारायणे कृष्ण धर विष्णु धर पित्थ्वाधरः ।। अत पर नेपाल भाषा।। श्रेयोस्तु सम्बत नेपाल सरे ८३६ माघ शुकल पूर्णिमा अश्लेषा नक्षत्रे शोभन योग अतगारबुबासरे ।। तस्मीन दिने खालचोछे ननि यतां गृह भिम देव भारो सन न्हापायागु घण्ट जिर्ण जुया

च्वगु स्यनकाओ पुनः बार न्हुलगु घण्ट दयेका तयादिन जुर ।। न्हापा जिर्ण जुया चोगु घण्ट याकं स धार्नी ७२ थ्व ती सहजमा तक दु जुर ।। न्हापा यागु घण्टसकेसत वपिनि नामतामापत्र सचोसन्ह तयादुगु जुल ।। भिमदेवनं जिर्णउद्धार यानागु घण्ट सकेसत्व खुपिनिगु नामंथ्वते श्री धनिधधा १ श्री भाजु धनकू १ श्री प्रजावत धा १ श्री जगत मुनि कू १ श्री लत्म कू १ श्री दान जाति प्र श्री लहं पाणि कू १ श्री जिवनंद कू १ बिख्वालयकू २ श्री भाजु मणिप्र ।। थ्वते इतिल्हङहे इलालन्हे या श्री शिघपति धा १ श्री लक्ष्य नरसिंह धा २ श्री मत्य कू १ श्री मच्छिन्द्र सिं कू १ श्री धन सिद्धि कू १ श्री चिधि धा १ श्री गुणजोति कू १ श्री धन कू १ श्री भानूभन धा १ श्री धनपति कू श्री जुजु धं कू १ श्री मूनिकरकू १ श्री नंद कू १ श्री भाजु धं कू १ श्री जगतान्द कू १ त्वते ङाखाचुक अथक थ्याका भुतिजुर ।। श्री शुभकु १ श्री शिव कू श्री भवानि प्र श्री छत्र मणि कू १ श्री जिवनसिं प्र श्री भाजमचाकू श्री धनमन कू १ श्री पुनजोति किपु धा १ श्री तधिधकु १ ।। श्री करूणाश्रपुः भाजुन्दुधा २ शिवनारायण नकवहिया २ सुन्दर धा १ राजमान सिंकु १ बिष्णुमान सिं कू १ लामनलसिं धा १ थ्व चेखाछें या नारायण नकबहि धा २ विश्व गोबिदं कु१ दाती कु १ राजेन्द्र धा २ राम धा २ थ्वते अकिबाहा ।। सिवधा १ मनधा १ भाजुरामधा १ थ्वते भ्कतापोरया नारायण धा २ भाजु नरसिं बाकुननि धा १ भाजु धन धलाचाकु १ ।। अतलिक्वा लषुधा १ जयन्तरायन बाहाकू १।। जयनरसिंनारायण खु धा १ भाजु नालां बोलाछें बु १ ।। सिबको बाहा धा १ धीर्ज धा १ लक्ष्मी धा ३ पु ।। थ्वते स्वंया चिकधिधा १ श्री नरसिं कु १ ।। थ्वते चकिया सलासिवछें चुमग्रकु १ बिनृसिंह नपस धा १ सदासिव द्यःबहा कूं १ ।। धिर्जनमि तसव १ पितलकु १ लाजमसिं १ लक्ष्मीनरसिं षु ।। मत्यधा १ थ्वते तःननी ।। धनवत तीङा धक १ ।। भाजु मनसोगक १ लैतसिकुं १।। नदरामकु १ सधज्जरामदु कु १ थ्वते इखाछेंया ।। दाति न्हुबाहा श्रुत्र ।। बिन्द्र सिंह खाकु १ सदासिवकु १ लिवकृष्ण लोहर पु ।। नीम्ह धकी पु प्र ।।नीम्ह धुंबाहा प्र ।। पुचोतधी धा १ कु १ ।। बीष्णुतुयुलाकु १ ।। लक्ष्मी भुयु फसिकु १ बकुंबाहा चिधिकु १ कुष्ण देव षुचोपु ।। राक्षस कायगु ननि धा १ धनकृष्ण चिपाकू १ सुभमस्तु ।। कंस धानी १५ जरतिवा धा ८ द्यःपाया साधु थ्व घउज्या कण्यपाली न बहाया ।। श्री तधिजु इरलङह्योयाः श्री सप्तमुनिजु ।। धपगालया ।। श्री भाजुन्लानि ।। इरालङह्येया श्री सजानंद । श्री तदिंध थूति ।।

शिलापत्र

ब्याः- १४ इन्ची हाकः- ७.५ इन्ची

१ श्रेयोऽस्तु सम्बत ७८८ मार्ग र शुक्ल पूर्णम्यान्ति थौ रोहिणि नक्षेत्र सिद्धियोगे बुधवारसरे : थ्व कुन्हु चन्द्र मास खर्ज्वग्रास महापर्ब्वस संघ मूङाव श्रद्धा थ्व दाम दन्ताव खानछो दयका जुरो फलम्ह ति छसुका धारे दाम ल्हाङा व यतोमातने थकायाजुरो : श्री ३ श्री निवास मल्ल थाकू लस्यं प्रसन्न जुर पात ४ भ्कवार थ्व भ्कवार छस्वं सिधयका जुरो थ्व वेलस चक्रेश्वरी थर निवा उजोत देवजु काय वेतामतिर थकूनजु थ्वति म्ह सगधारन नकि ...... नायक .... त पुजा पूताजुरो थ्व ..तदि .. बूरो १ .. वराताजुरो थ्वबू वंता तर यात जुरो । जव खु कुखु मार्ट ह स्वात छाया व जुरो ।। भुयचाक्र न्हसकनस मोहन मान तस्यंदून्ता जुरो थ्वत चक्रश्वरीया वेताया जुरो ।। इनायल्ह ङ वता गृह देवजु नं दून्ता । वजियातदि बुरो ३ ख्वखनाजु जुरो ।। हनां छेच हेराय बुरो २ ज ३ थ्व यावल्सा न नं - ङायालङ दामन परिपंचन शुद्धाघतया नामन : थ्व

मुकनया आपत चावश्य श्री ३ इष्ट देवता साक्यमूनि बज्रसत्व श्री जोगाम्बर । ज्ञानेश्वरी दिगीया चक्रसंवर बज्रवाराही थ्वते - वर्ष प्रतिस - समोहन (ग्व १ ध्व सं बाया च्वना नवने थाकू) इडाव काया शुरी ः यस्तुन दवंथ्य ः दविना र्ना धेवस्केतिसांतय मारजुरो । यक पनिसेन तयमार जुरो ।। मत नस दे वयानि ग्रह तर शान्ति स्तर जुरल ।। शुभ् । पुन भाषा वा आद २४७ नक भाद स काय जुरो इश्वरी यात जुर पुढि ८ विहीर जुत्सा थ्व वापिवियमुमारी जुर ।। यरपाया वा ८८७ नक भारस पिकाय जुर सुहि ८ बिहीर रसा न सपये मार जुर दसजन यात वा आ ८१४ धेवा नायक पनि स्यं जिओ थस्यकाये ७ नके भरस कमाय् जुल सुहिर मिहीरी जुरसा नायक पनिस्यं पिर्वयमार जुर । हनं सुरूवाहान पनि स्यं तनि मने र कूज्या भोजन मत्ये व कर्म ययि माक्व कर्म यात वने साव थथे जजमान तोक पूय मद्यः धये तोक पोरसा श्री राजदण्द मो तका १२ देवयात दाम तका ६ तकाते अपख तनके मजुल ।। थ्व बेरस चक्रेश्वरी डाखाचूक उजोत देवजु भो गुजु जिसिंदेवजु सुना जु कल्याण सिंजु वीरदेवजु हिदय सिंजु पूरन सिंजु मञ्जु देवजु जित देव जु बेता श्री मति र धनजु फूयत्य नव कवः थ्यन्ता क्वया पून जु प्रमुख स्वान स्वाय्त जुल । भुय् क्वाठ भत्त देव यात बखुंत निसिजुया ठ .... स्फूजुता स्वहबतन जुर ।। डाखाचूक ज्ञान सिंहजु पूर्ण लिज शान्ति देवजु सुज जु जुर शभ्म ।।

संम्वत ः ने.सं. ७८८ मार्ग शुक्ल पूर्णीमा

मू खँ ः संघ मुना म्हतीं ६ सुका दरं धेवा ल्हाना यंता मातंया तँ थकाया तःगु । व श्री ३ श्री निवास मल्लया पर्यायस वतातले यात दानपति इलाननी वता गृहया देवजु पाखें बुँ तया ब्युगु जुल ।

ताम्रपत्र

ब्याः- ७.६ इन्ची हाकः- १४.१ इन्ची

१ ओं नर्मो बुद्धाय ।। विष्णु ज्जैन्न चकार देव दिति जन्स र क्षि तु ये ः कलौ माया याचयद्यः दशुपति ः पिण्डारव्य पात्रं निधिः । दण्ड चक्र युतंण्ड रू ः स्व छत्र सुरेन्द्रदथौ, यस्मेत सत तं तथागत महं श्री शाकय सिंह भजे ।। वन्दे योगाम्बर देवं ज्ञानेश्वर्या समन्दि तशिच शक्भ्यात्म कं निभ्यं संस्थित बृद्ध शासने ।। काश्य यान्त य संभु तो, हरि कृष्णो व भु वहं । धा म्मिकोध न वानज्ञानी, देवब्राम्हण सेचक ः ।। तस्यपुत्र त्र यंचासी ज्येष्ठो वैज यकृष्णक ः । कनिष्ठो मेरू नाम चमध्य मोमन मोहन ः । सुखुर नाम विख्यातो, जय कृष्ण सूत ः सूधी ः ।। साधुवृत्ति ः सूशीश्च, मितवाक्के, मलो जुरो ।। नाम्ना धनश्यामइती रितो जनै, डर्न्ड चितो भुन्मन मोहनात्मज ः । योग प्रकाशस्य नृपस्य भोरिका ः सुधीर्म्मेहणस्य यथाधनाधि य ः ।। ज्येष्ठ पूज ः सुखुरस्य मुकुन्द ः स्विच क्षण ः। धनश्याम स्यत नया नामा चा न न्तसिंह कन ।। ।। नाटंकेश्वर वक्त्र मंगलमिते नेपाल संवतस रे, वैशाख चविशाखसत्ति थिवरेवार शितो वाक्य तौ ः जीर्ण भो गृहं नवीनं मक रोज्यो गाम्बर स्येत दा, येता मातन नामतोलि दलितं यस्त न्मूनिप्रीत यो ।। सुन्दर मन्दिरं मण्डितं मंजु कोष्ठै, मनि वोय द्विलोक्य प्रहर्ष प्रचक्रः । वन्दिलका ः संघ भोज्यंप्र म्डज न्य शांसि, हषृ वन्तस्त दीया निनिभ्यं विव वू ः ।। ।। श्रेयोऽस्तु ।। सं ८६२ वैशाख कृष्ण ।। षष्ठी ।। बृहस्पतिवार ।। थ्व कुन्हु चालाछेया दिवंगत धन श्याम भारो सन जीर्णोद्धार याङन दयकं तेया श्री यंतामातन, भ्रातासूयू रभारो सन

प्रतिस्ठा याना दिन जुरो ।। थ्व यात आय प्रत्याय दूंत र ङाया भाषा थ्वते ।। लूं भ्र्‌या कुरो स्वं ३ भूयः वेङा वूरो छि भ्या १ह थ्वते पूया वर्ष प्रतिवरसान न, शाश्विन पूर्णिमा कुन्हु, श्री शाक्य मूनि, श्री योगाम्बर पुजा याङान श्री नायकजु पनिम्ह १० श्री वेत्ता जुम्हं १ मात्रा जुम्ह १ गुरू भार जुम्ह १ थ्वते स्वं दँ छि १ धाल दक्षिण निस्यँ पुजायान्ता माता नया खाद लुतिस, थ्व गुलि पूर्णिमा सिंकुन्हु, मत छोयकेमाल ।। मोटंछि १ स्य ल्हो यातलेन नकेमार ।। थ्वते या चिन्ता याक गोष्ठी ।। मिती लङ्‌ या श्री जय ज्योति सिंजु श्री हाकूजू, श्री चिकितिजु, श्री मंजू श्री लङहेननिया, श्री जयपतिजु थ्वतेसेन लोपमा यास्य, थ्व चो स्यंत कोप वर्ष प्रति अविछिन्वयाङ यंजमाल ।। स्व दत्तम्य र दत्त म्वा, यो हरे त्सुर निपुये । ः ।। षष्ठी वर्ष सह स्राणि । विष्टा या जाय ते क्रि मिः ।। शुभ ।।

संम्वत : ने.सं. ८६२ वैशाख कृष्ण

मू खँ : दानपति चालाछेंया घनश्याम भारोसन यंतामातं जिर्णोद्धारयाना पुजा यायेत दत तयावंगु ।

आर्यतारा पिने निनास च्वंगु सुवर्णमय स्वयम्भु, नागराज व अमोघपाश लोकेश्वर अंकित ताम्रपत्र :-

नमो बुद्धाय

नागवहा तारेमा संघया आयोजनाय २०३७ साल कार्त्तिकसुदि मुखः अष्टमि खुन्हु निसे प्रांरम्भ जुगु द्वादश तीर्थ ब्रत अष्टवीतराग व न्याम्ह वुद्ध पिनिगु तीर्थ स्थाने उपोषथ ब्रत जुया २०३८ माघ सुदी अष्टमी तद्नुसार माघ १८ गते खुन्हु यलया हिरण्यवर्ण महाविहारे उपोषथ ब्रत दना सिधयकागु जुल ।। थ्व पुण्य कार्य यल नागववहाल छेकोया श्री बुद्धराज शाक्य व वस्पोलया सुपुत्र श्री विद्यारत्न शाक्यया पाखें माक्व सहयोग प्राप्त जुगुलिं थ्व उपोषथ ब्रतया पुण्यं प्रभावं सकल दुःखी जनपिं दुःख. मुक्तजुया निर्वाण कामी जुयमा धका नागवहाल तारेमांसधं शुभकामना यासे थ्व ताम्रपत्र हिरण्यवर्ण महाबिहारे तोतागु जुल शुभमस्तु ।। ये धर्महितु प्रभवाहेत तथा तथागतं हयवदत्तेषाचयो निरोध यवम्वादि महाश्रमण ।।

नासः घःया क्वसं चिपागु शिलापत्र

ब्याः- १४ इन्ची हाकः- १६.४ इन्ची

औं नम : रत्न त्रयाय । श्री स्वयम्भु धर्म्म धतु बागिश्वराय नम : । श्रीमता य नम : । श्री गुनमति धर्म्म : मिति रोब्य सं प्रकासित श्री तंमहा बोद्ध वेद हंस रणाश्री त : ।। नत्वात्रि जगदिसा न धर्म धातु जिनालयं । त स्वयम्भु संभुद्धरां वक्षामि शणु तादरात ।। ।। शुभ सम्बत ८०७ भाद्र व शुक्ल तृतीय थ्व कुन्हु श्री दिगुली बाहार देवया पोरथं मण्डप गजुली पज्यतं मलःजुयाओ दूनाव कूतिनवज्ञा ।। थुगुलि वेर स श्री २ रणवहादुर शाह देव : प्रर्ज्यास श्री हेरणेवर्ण महा बिहार नकवहा थ्याका या अया अजुं पूर सिहजु तंया अजाजु बानसिहजु निम्हक काय् नं दयका बूंतया धर्म्म किर्ति द ओर फतक पगथ्य तयधक श्री पूरसिंया काय् श्री रामसिंह विरसिंह श्री .... सिंह धनसिंहया काय् राख सर्ब्व जुना खम्ह देराकमाय श्री रक्षेपति .... प्रनियानंद यका वत श्री किंति गयाङ तका ओतयं धकदेवं वर मोरतिस्य जिर्णउद्धार न्हुर दयकं

सिद्धसंपूर्ण याना जुरो कृतिक कृष्ण पंचमी सोमबार थ्व कुन्हु दिन जग्य यास्य जुद्दि बहासे प्रतिष्ठा याना जुल । थुकिया दानपति नकबहिर थ्याका श्री रक्षपति सीजु वैमाबा धर्म धरा भाज्या भानछिलि कनेष्ठ भाज्या पूर्ण छिमि पुत्र रत्नजोति सिंह पुजे धन जोति सिहजु पुत्र प्रत्रा सिंजु पुत्र चिधिक पोत्र सूर्य चधसभा थकूस धन थकूर चिधिथकूर श्वविसमोहन जिर्णद्धार याना थिकि थो चिन्ता याके इतिरन्हे या शाक्य वंश श्री नित्य .... या ।। थुगु धर्म जगत संसार उद्धार जुयेमार ।।

संवत : ८०७ भाद्र शुक्ल

मू खँ : देगु घःया देगः जिर्णोद्धार यानातःगु ।

स्वयम्भूरत्न चैत्य (देगुघः) या अभिलेख

देगु घःया दक्षिणस चवंगु (दक्षिण पश्चिम कुंस) शिलापत्र

ब्याः- ८.४ इन्ची हाकः- २१.४ इन्ची

१ ओँ नम : श्री रत्नत्रयाय ।। श्री धर्म्मधातु जमता मघी श्री त्रैधातु नायोत्तमण्ड शुद्धस्तं । संसार त्रोरार्णवदू : खतारंतमादि बूद्ध प्रणमानि नित्यं ।। हिरण्यवर्ण विख्याते विहारे नाकस न्भि । स्तित्र श्री भगवान बुद्धा नमोहं कलुनोत्मक ।। ।। अब्दे विधु भुवन मङ्गलाङ्क चेत्रे शितेतिथौ त्रयोदशे बौतारोत्तरे वैधतियोग युक्ते वुंध सूवारे ज्याग मत्प्रतिष्ठा ।। मछी धम्म धातं । श्चर्गदमदारूवि श्रीर्णित्ति । जीर्णोद्धार शुभाथाय दातृ वर्गे : स स सतै : । वन जात्रा ढिक कृत्वा, ययाशास्त्र प्रमानत : ।।पून।। सस्ठापितो यष्ठि ससूद्धे र न्हि समागमे ।। तत्चस्चक्रावलि हेमं न्यस्त श्री जिन धातवे कृत्वा जत्रमहो रात्र म युताइ तिपूरिते ।। यथाशा स्त्र बिधो क्तंचासंपूर्ण संगमत्क्रममात् ।। तत्रैवलिलितापूर्या सद्यःत्स वमोनोरेन । श्री वीर महामहीन्द्रमल्लनृपति राज्य पालित ।। होत श्री जिवराजाख्यः सुधी सर्ब्व गुपास्वितः । श्री रत्न श्री उपाध्याय सब्व कर्म्म सूक्रो विदः ।। तत्र दानपति वार्ग्नेः सकृमा विगु तिजतेः । पुजा मकूर्ब्व स त्कृत्य, भज्या श्री जिनधातवे ।। एवस्पू न्यै निमे सर्ब्वस पुत्रपौत्र वा न्धवाः ।

संसारे कूशल कृत्वा प्रभुत्क्वा सत्सुखसदा ।। क्लेशा न्मारां श्च निर्जित्यापरि शुद्ध त्रिमण्डलाः । साक्षदहत्व मासाय सवन्तु सुगतात्मनाः ।। ।। बजी श्री रत्न श्री नांम्न कृताः श्लोकाः ।। ।। अतः पर नेपाल भाषालिख्यते ।। ।। सम्बत ८३७ चैत्र कृष्ण त्रयोदसि । उत्राषादानक्षेत्र । वैधृति योगे बुधबार थ्व कुन्हु प्रतिष्ठा दिन जुरो ।। श्री देश्गु रिवाहार देवयागु हसिजीर्ण जुयाव चोङस बृहस्पतिवार सिवादयक परमेश्वर याकेगु ठिक्रा कायके परमेश्वर गासे बिज्याकस शास्त्र या प्रभावन निधि थ्व वन जात्रा याङ् गहसिकास्यं, पूमच्चोर न्याशयिका स्यं गहसिहिराव सूवर्ण चक्रावली पिरवंखं देवम्हं ४ ग्वं १ हेर चित चन्द्र मण्डल स सूवर्ण पद्यावलीयु तिदोरलपा जुरो ।। थ्व दिन कुन्हु निधानथ्व हहोराज जज्ञयाङ प्रतिष्ठा सं पूर्णयाङा जुरो ।। थ्व स स्थविर निबाश्री पूर्णसिहजु चक्रश्वरी बज्राचार्य श्री यजिरोय देवजु उपाध्याय डाखाचुक वूता गृह

बज्राचार्य श्री रत्न श्रीजु थुति प्रमुखन कर्म्मयाङा जुरो ।। थुतिया दानपति इलहढ्हे निवासी देव जोतिजु श्री जइसिहजु श्री मूनिजु श्री धर्म्मरायजु श्री भाजु जु श्री दान जोतिजु श्री इन्द्ररायजु श्री रत्न जोतिजु श्री धनजोतिजु श्री रत्ज देवजु श्री धर्म्मसिंजु श्री रिसिंजु श्री वोधिजवु श्री देव सिंजु श्री जय धर्म्म जु श्री परिपूर्ण श्रीजु, श्री लक्ष्मि सि ज्योति जु श्री धनसिंजु श्री सिद्धिरायजु थुलि समोहोर श्री धर्म्म धातु जिर्णोद्धार याङ प्रतिष्ठा याङा जुरो ।। पून ब्वारक अहोराजव त्व दयकं संपूर्ण याङा । ।। थूतिया छेथा यकहित निवाशी वमोतिजु स्त्री धरीजु थुति प्रमुखन जुरो ।। ।। श्री मस्तु ।। ० ।। श्रीअमि............

..............सूवर्ण ......दूंता ।।

संम्वत : ने.सं. ८३७ चैत्र कृष्ण

मू खँ : दानपति इतिल्हनेया देव जोतीजुया परिवारं देगुघःया देगःलय् हलासिं स्यंगु ल्हवना सुवर्ण चक्रावती, प्यखें प्यम्ह देवता, चन्द्र मण्डलस सुवर्ण पद्मावली तयातःगु ।

देगु घःया न्हःनेस खतय् महामञ्जुश्री या त्वाकस च्वंगु

संवत १०२८ मिति मंशील सुदी १५ मघाव भतम श्री ३ शाक्य मुनया थामओ धयाजि नागुता जुतिनी लानि थकुनिम्ह निया धर्मचित्त उत्पति जुयाक महामञ्जुश्री या थापनायाना जुर ।।

देगु घःया न्हयोने खवस च्वंगु दानपति ४ म्ह दुःगु दलुपाःचास् च्वंगु ।।

मिति १०२१ बैशाख सुदि श्री ३ भगवानया देवलस रूपरी चिना प्वा १ धेरदेवा दानपति इतिलङहे या बज्राचार्य श्री मन्जुदेवजुन वेहरपा थ्व आप्रयतंक्र ६० मोहया ब्याज - - सहित षलकनंर छिसप्र १ ।। घेरा च्यना १ बिचार यायमार जुर । शुभ ।।

देगुदयया खवयूस सिंहनाथ लोकश्वरया फःस च्वंगु

ओँ नमो रत्न त्रयाय ।। श्री धर्मधातु नमः । श्रेयोस्तु संवत १००८ मिति बैशाख शुक्ल त्रीतिया षुन्हु तिर्थ जाग सपूर्ण याना ओ इतिलङहे श्री पून निंद ।। कन्यष्ठ भ्राता श्री चन्द्र विर ।। पुत्र बेखारत्न ।। पुत्र कुलरत्न ।। पुत्र धलरत्न पूर्नानद स्य भार्या लक्ष्मी थकू च वि तस्य भार्या मिखा थकूं पुत्रि लानी थकूं पुत्री हेरामाया : पुत्री चनमाया पुत्रि बुद्ध माया थ्वते जन परिवार संमोहन जुरो ।

देगु घःया पूर्वस ल्वखाय् च्वंगु सूवर्ण पत्र

१ श्रीयोऽस्तु संव ८७० माघ कृष्ण ।। पंचम्या तिथौ स्वाति नक्षेत्र प्र २ व जोग्ये बृहस्पति वालसरेः थ्व कून्हु श्री ३ इष्ट देगुरि ।। यितिन : शुवर्णः जु १ षापा द्रहलपाः दानपतिः शाक्यवंश भटापोलयाः सिद्धिराजजुः मात्रा धर्म्मधलीजुः प्रथमपुज श्री पूर्णराजजु श्री पदेवजुः श्री चक्रसिंजु श्री तओचीजुः श्री रणसिद्धिजु ।। शुक्ल समूहनं । दून्ता जुरो ।। शुभ ।।

संवत : ने.सं.८७० माघ कृष्ण पंचमी

मू खं : दानपति शाक्यवंश भतापोलया : सिद्धिराजजु पुत्र श्री पूर्णराजजु श्री पदेवजु : श्री चक्र सिजु श्री तओची जु : श्री रणसिद्धिजु पाखें सुवर्ण खापा जु १ द्रहलपा जुल ।

देगु घःया पूर्वस तोरणस चोगु अभिलेष

सं ८५७ कार्तिक कृष्ण चर्तुदस्यान्ति थौ ।। सनिश्चरवासरे थ्व कुन्हु श्री ३ ईस्तदेवता । पतिन : सूवर्ण कौसिमोर दूंता, दानपति साकेवंश श्री सि .... ज जु पुत्र सिद्धिकरजु र समूहन दून्ता जुरो ।।शुभ ।।

देगु घःया दक्षिणया ल्वखाया फःलय् च्वंगु अभिलेख

श्रीयोऽस्तु ।। संबत १०२२ म्ति वैशाख सु कृष्ण पक्षया खातृ : थ्व षून्हु श्री३ स्वेष्ठ देवता श्री धर्म्म धातु वागिश्वराय प्रितीयाना ओ सूवर्णक तोरण से द्वि द्वाल दुन्ताः न्हापा । श्वमो मोहन । द्वाल १ म्ह ध्वलओततया सिहनाद लोक्यश्वर ध्वजा हिती दून्ता तया नउतरे दसीन रनास द्वात दूता दानपति इतिलन्हे या शाक्यवंश श्री पूरा नंद पुत्री ब्यखारान दातृ पुत्रश्री कुलरत्न पुत्र श्री धनरत्न पुत्र

फलय्या जवय्

पुत्रश्री मनिरत्न भर्या नछि मिथ कुसु खाराछ मिभकूसुषान्त कुमारी सूषान्ह कुमारि सुषामा निथ कुसुषा बूधमाया सुषा पुनमाया पुजिलानिथकू भातृ पूत्रि चन्द्माया स्वयू जि : बुधमाया भ्रात्र पुत्रि तुलसिमाया ।। थ्व त्य जन समोहन जुया ओ घोना थलङ धर्म्म सुधचित्त ।। उत्पति जुया ओ । सू-त्यपित द्वार समाफयाना जुर । व थ्व ते पूण्य याम्ह दानपति प्रमुख न सतो प्रानि उद्धार जुय माल ।। शुभ ।।

संवत : १०२२ म्ति वैशाख कृष्ण पक्ष

मू खं : दानपति इतिलन्हे या शाक्यवंश श्री पूरा नंद पुत्र ब्यखाराम पाखें सुवर्ण लुखा, त्वलं, २ ध्वल ओत तया सीहनाद लोक्यश्वर ध्वजा हिती दून्ता तया नउतरे दसीन रनास द्वात दूता दोहलपा जुल ।

देगुघःया जःखः सिह मध्यय् खःपाखेया सिहया त्वाकलय

हर्षमाया प्र ।। खु ।। मुनिथकूं जोगमतिकु प्र ।। धंलानितका असलक्षिमिकु १ प्र ।। दया थकुं तथा ः ल्छिमि थकूं कुं तथा १ पु संष थका - त्वाक प धोने - राजमति तका १ ।। चिधिमति तका १ ।। मिखाथुंकु तका १ हेल थकुं सकुका ।। लद्धिमि पु ।। षु न्हुछेलानिथकुं १ षु ।। लानियनु तंका २ मुनिथकुं शु ।। आशा थंकु ।। प्र ।। दिछि मि प्र ।। षु ।। हेल थकुं ।। कुं १ ।। तेजलक्ष्मी प्र ।। .... धावमि तक २ धीजम मित ..... भिंचभा प्र ।। षु चिधिमति तथा १।। कुलदेव १ ।। षु।। देवजोति प्र ।। षु देवराज कु ७ प्र ।। षु ।। वाखामा शुका ।। जोति प्र ।। रत्न जोति धानि १ षु भिमराज कुल १ प्र । षु ।। धर्मराज तका १ ....

क्वय्

ओच्वना वासलस धर्म्मचित्त उत्पत्ति जुयाओ क्वाठभतस धर्मधातु यात प्रिति ः धलओत यासिंह नाद लोकेश्वर सहित सिह स्थापना याङ दोहलपा दिन जुल शुभम् वर्वसमुनि मुका ।। बाकवज्र धिजवी शुक ।। कुलम तका १ छेलक्ष्मि शुका ।। पुन ःतथा १ धिराज कु १ प्र । षु ।। हर्षमुनि तथा २ पुणराज तथा २ पुनजोति तथा १ ब्र षु ।। पुनजोति धानि १ ।। षु ।। हर्षमां तका १ ।। हर्ष देव वु २ प्र ।। षु शुका

मू खँ ः देगु घःया मूलुखा जःखः सिंहतयातःगु ।

पिगु घःया प्यंगु कुनय मध्येय् खः पाखे वनाच्वम्ह सिंह शार्दूलया त्वाकलय -

श्री स्वयम्भू धर्म्मधातु । ओँ नमो श्री स्वयंभुवो नम ः । श्री श्री स्वयम्भू तन ज्योतिरूप आकाशनी मरेभूतो निष्पंच जिनाया पकाशित श्री ३ पञ्च बुद्ध विराजित श्री मूनि शाक्य सिंहानु भक्त्या नमामि जिन पञ्च भुयात् । बन्दे सदाहत याद पद्ये । श्रयोस्तु सम्वत १०३२ पौष मासे शुक्लपक्षे पुर्णमास्यान्तिथौं आर्द्रानक्षत्रे ब्रम्हयोगे बृहस्पतिवारे थ्व कुन्हुया दिनस श्री ३ हिरण्यवर्ण महाविहारस सिंह शार्दुल चतुर्महाराजा आदि दोहलपादिन जुल दानपति भ्रतापोलया भारद्वेर गोत्र पिता दिवंगत हर्षदेव माता दिवंगत बेखावहादुर भार्या शिवमाया भ्राता पत्नि रत्नकुमारी सुनुषा सुर्यमाया पुत्री चन्द्रमाया थ्वते सकलजन भोछिसया धर्म्मचित्त उत्पत्ति जुयाओ श्री ३ यात प्रीतियानाजुल थुगुधर्म्म नं सर्वसत्व प्राणि उद्धार जुयमाल जुल शुभम् । शुभमस्तु सर्वदा ।

संम्वत ः ने.सं. १०३२ पौष मास

मू खँ ः दानपति भ्रतपोलया बेखा बहादुरया परिवारं देगुघःया देगःलय् प्यखेंन कुनय् कुनय् सिंह सार्दुल व चतुर्महाराज तयातःगु ।

स्वयम्भु (देगु घः) तोरणया नं च्वय् फुसय्

बुध्द धर्म संघ (अमिताभ बुध्दया आसन पादय) सं १००० मिति माघ शुदि १० स श्री सम्यक भोजन याचके यात प्रतिष्ठानयाना ओ इतिलन्हेया बज्राचार्य श्री धर्मध्वजनं दुन्ता शुभम् ।

देगुघःया दक्षिणस च्वंगु पताःस अकिंत अभिलेख

शुभ संवत १०४६ साल मिति बैशाख सुदि ३ रोज ६ संगाती पर्वकाल दीनस श्री हेरनयवर्ण महाविहारस वीराजमानजुयाव बिज्याकम्ह श्री ३ धर्म्मधातु वागेश्वर स्वयभू यात पूर्वपछिनः उत्तर श्वगु दीगस सूवर्ण लेपित पताक दोहलपा जुल।। थुकेया दानपति यल देस पटको टोलया साके वंश गउतम गोत्र श्री महावीरजुः सभार्ज्या पद्मकुमारी ज्येष्ठ पुत्र जोगवीरजु स भार्ज्या पुनमाया पौत्र ग्यानवीर जूस भार्ज्या लछिमाया पौत्री म्रीगमाया पुत्री लक्ष्मी कुमारी पौत्री चंद्रकुमारी हेरादेवी जोगमाया आसामाया थ्वते सकल पर्षरिवारया धर्मचित्त उत्पती जुया व श्री ३ धर्म्मधातु बागेश्वर यमत सुवर्ण लेपित पताक दोहलपा जुल थुकेयापुण्ये प्रभावं षतगति स जर्म्म जुयाव चोनपी सत्व प्राणीपी सकल उधार जुयामालःसुभः

संवत : १०४६ वैशाख सुर्दि

मू खँ : दानपति पटको टोलया महाविरया परिवारं देगुघःया देगःलय् पताः तयातःगु ।

देगु घःया च्वय् पश्चिमस च्वंगु पताःया अभिलेख

श्री धर्म्मधातु वे नम।। ।। सुयोस्तु।। सम्बत १०४५ साल मिति माघ सुदि ।।पश्चिम।। उत्र भाद्र नक्षेत्र।। सिधि योग ।। बृहस्पतिवार।। थ्व षुन्हु श्री हिरण्यवर्ण महाविहारस विज्याकम्ह पंच तत्व ईष्ट देवता श्री धर्म्म धातु वागीश्वर प्रीतीयान्या देवालयस पूर्व सूवर्ण लेपित प्रताक दोहोलपा जुल ।। थ्वते या दानपति हिरण्य वर्ण महाविहार याके दक्षिण पतको गृहाधिवासित गौतम गोत्र साके बंस महावीर मतस्य भार्या पद्र्म कुमारी ।। ज्येष्ठ पुत्र धर्म्मवीर तस्य भार्या बुधमाया ।। द्वितीय पुत्र हर्षवीर तस्यढ भार्या पुनमाया पौत्र ग्यानवीर तस्य भार्या लछिमाया ।। द्वितीय पौत्र ईन्द्रवीर ।। पौत्री मृगमाया ।। पुत्री लक्ष्मी कुमारी ।। पौत्री हेरादेवी ।। थ्वते जन परिवार सया सधर्म्म श्रुध चित्त उत्पति जुयाव ।। क्वाभतस श्री धर्म्मधातु वागीशवर यात सुवर्णलेपीत प्रताक दोहलपा दुर्ता जुलो थ्वतेया पुन्येतं दानपति प्रमुषं जगत संसार उधार जुयमाल शुभ।

संवत : १०४५ माघ सुदि

मू खँ : दानपति पटकोया महाविरया परिवारं देगुघःया देगःलय् पताः छायातःगु ।

देगु घःया उत्तर च्वंगु पताःया अभिलेख

ओँ नमो रत्नाय नमो ।। श्री ३ श्वयभुवेनमो ।।

शुभ संवत १०४६ साल मिति बैशाख सुदी ३ रोज ६ संगरांती पर्वकालिनस श्री हेर्न्यवर्न महाविहार सविराजमान जुया बिज्याकम्ह श्री ३ धर्म्मधातु वागीश्वर श्वयभु यात पूर्व दक्षिण उत्तर श्वगुदीस सुवर्णलेपित पताक दोहलपा जुल थुकेया दानपति यल देस पटको टोलया साके वंश गउतम गोत्र श्री महावीरजुः सभार्ज्या पद्मकुमारी ज्येष्ठ पुत्र जोगवीरजु स भार्ज्या पुनमाया पौत्र ग्यानवीर जूस भार्ज्या लछिमाया पौत्री म्रीगमाया पुत्री लक्ष्मी कुमारी पौत्री चंद्रकुमारी हेरादेवी जोगमाया आसामाया थ्वते सकल

पर्षरिवारया धर्मचित्त उत्पती जुया व श्री ३ धर्म्मधातु बागेश्वर यमत सुवर्ण लेपित पताक दोहलपा जुल थुकेयापुण्ये प्रभावं षतगति स जर्म्म जुयाव चोनपी सत्व प्राणीपी सकल उधार जुयामालः सुभः ।

देगु घःया उत्तरस ब्वसिगाःया जव खवस् च्वंगु सिंहया आसने च्वंगु (जवय)

ओं नम श्री धर्म्मधातु वागीश्वराय नमस्कार ।। सम्वत १०१२ मिति कात्तिक शुक्रया अष्टमी थ्व कुन्हु द्वादशी ज्योति पुत्र हलष देव भार्य राजलक्ष्मि सुनुषा राजमति पुत्री रत्नदेवी थ्वते जनपरिवारया धर्मचित्तउत्पत्ति जुयाव क्वाथभत्त स धर्म्मधातुयात प्रीति ढलोटया जलधारा धार्नी १४ सिंघ नाग समेत दोहरपा जुल ।। थ्व सुनान लोभयातसा पंचमहापाप राकजुल ।। धमूसमोहन तं ।। यतयादि फल श्रु२ तौवाक्वे मनोनिर्वित दानपति नांसंध भोजने वसु वन्धनविहाराधिष्ठित धर्म्मणिनिरताभिक्षु श्रावक ।। श्री मत्ने पालिके सागर हरवदन विरिञ्चितन याकिंतवत्स र सहस्यमासे शितेवरे दुर्गा तिथौ यामेभन्जे साधयोत्रे गल कलण्यत्वस्ता मुहूर्ते रविवारसरे, विजया दिनेमकराशि गते रवि/भेष राशि गते चन्द्रमसि।।इदमे वदि वसे दिनान्जे महापर्व दिने ।। श्री मत् श्री श्री चैत्यभट्टारक श्री बज्रासन भट्टारक श्री योगाम्बर ज्ञनेश्वरी प्रमूख सर्व देवभ्यः पूत्यच ।। श्री दिपंकर तथागते भ्यः । सातुच्चर श्री थपिवरासत श्री थविर प्रमूख सर्वसंधेभ्यः दिसासिदंघभेज्ये निमन्त्र यामिचर्तुथ दिने ।। सतथागतानांसर्वा रकरि विचित्र चिवरांशुक, छत्र, ध्वज, पताकाण्यञ्ज नं, चामरस्तोत्रशंखघण्ठावाद्यष दानो च्होहवा जनसहित प्रविसन्तुते ।। शुभवा श्री शाक्यवंश कमराज श्री जिनिपार, श्री धन, श्री उल्हासिं, श्री जिदेव, धर्म्म गोष्ठि स मु सर्वदा सवोत्यद जुयतः।। शुभ

संवत : १०१२ कार्तिक शुक्ल

मू खँ : हर्षदेवया परिवारं बोसिगाःया च्वसं ढलोतया हिति तयातःगु ।

क्वावहा स्वयम्भु धर्मधातु दिगु देवया लुखाया लुखां पिने शारिपुत्र मौदग्ल्यायन व जःखया त्वाकलय् - अभिलेख

श्री शाक्य मुनि श्री धर्म्मधातु वागीश्वराय नमः त्रयोस्तु संवत १०११ श्रावण मासे शुक्र पक्षे पूर्णमास्यात्तिथौं श्रवनापर धनिष्ठा खुन्हु .... योग यथा कर्ण मुहुत्ते बुधवारसरे सिंह राशि गते भाष्करे मकर राशि गते चन्द्रमसि एतस्मिन दिने श्री ३ स्वयम्भु श्री धर्म्म (पलिंक्वय) बार्गस्विर एस प्रतियानव पूण्य तिर्थ आदिन तीर्थ यात्रा पुण्ययानाव द्वार पता थ्व पुजाव थल जोतिन दयका तया .... १ मौद्गल्यायन म्ह १ थ्वति निम्हभिक्षुदुन्ता थ्वया दानपति सरस्वतिननी भतापोल ताजा : फया श्री भाजु वीरसिं श्री समयान दूं जुरो श्री .... साशिपुत्र या त्वाकलय - श्री हर्ष ज्योतिजु देवराजजु श्री जोतिराज जु थथे धर्म्मशास्त्र जजमान प्रमुखन तथे सेवक सकलजू याना दुन्ता जुल

संम्वत : ने.सं. १०११ श्रावण मासे

मू खँ : देगुद्यःया देगःलय् सारिपुत्र व मौदगल्यायन तयातःगु ।

शारिपुत्रया जःस्व कलशया अभिलेख

श्रयोस्तु संवत १०२६ मिति माघ शुदि ८ स श्री ३ धर्म्मधातु .... या देवलस जव खव शारिपुत्र मौदगल्यायन नतिछ पात कद प्रिति याना । थति मेगुलि - या दानपति भतापोलया .. समयान्द्र । ताजाफया मुनि धन । ताजाफयां हर्षजोति ससुननीया देवराज ससुननीया जोति राज तिर्थराज सकल समुहन दुन्ताजुल ।

स्वयम्भू (देगु) घःया जःपास्वेयागु राजेन्द्र सिंह व भाग्य लक्ष्मीया सालिकय् त्वाकःलय् च्वंगु –

स्वस्ति संवत ८२४ मार्ग शिलमास्ये कृष्ण पक्षः नौम्यातिथौ उत्तर फार्गूनि नक्षत्रेः प्रितिपरू आयुष्मान योगे जथाकर्ण्ण मुहूष्ठरे बुद्धवारसरेः विश्चिक रासि गते सवितरे कन्या रासि गते चन्द्रमसिः एतस्मिदिने ललितापुरि महानगरेः श्री हेर्ण्यवर्ण्ण महाबिहारेः मंजुश्रीरन्हेः यन्तागृह धम्मस्मा शाक्यवंश श्री राजिन्द्र सिंहः तस्य भार्या भाग्यलक्ष्मी निष्न सयासः धर्म्मचित्त उत्पति जुयावोः राजेन्द्र सिंहया नामनः शिलामूत्ति सालिक दयक्रावोः प्रतिष्ठा याना दिन जुरो ।।शुभ।।

सम्वत : ने.सं. ८२४ मार्ग कृष्ण पक्ष नवमि

मू ख्वँ : दानपति मंजुश्रीरन्हेः(ससुननि) यन्तागृहया शाक्यवंश श्री राजिन्द्र सिंहः व भार्या भाग्यलक्ष्मी

राजेन्द्र सिंह व भाग्य लक्ष्मी आःजु अजीया ल्वहंया मुर्ति पातां भुंगु–

संवत १०२७ पौष मास्ये शुक्लपक्षे नवमी पर दशमी तिथौं रेवती नक्षत्रे योगे जथाकर्ण मुहूते सोमवासरे धनु रासिगते सबितरे मिनरासि गते चन्द्रमसि एतस्मि दिने श्री हिरण्यबर्ण महाविहारे श्री ३ क्वाठभट्टया न्हयोने च्वंम्ह ज्वःश्री राजेन्द्र सिंह आःजु व भाग्य लक्ष्मी अजी थ्व निम्ह न्हापा ल्वहंया मूर्त्ति तयातःगुलि दाता सरस्वती ननीया श्री चन्द्रबीर, श्री रत्मान, गुठियार श्री हर्ष धंतलाछेंया रत्नजोती थ्व प्यम्हेसिया धर्मचित्त उत्पति जुयावो ली पातां भुनागु जुल ।।शुभ।।

सम्वत : ने.सं. १०२७ पौष मास्ये शुक्लपक्षे नवमी पर दशमी

मू ख्वँ : दानपति सरस्वति ननीया श्री चन्द्रबीर, श्री रत्मान, गुठियार श्री हर्ष धंतलाछेंया

रत्नजोती थ्व प्यम्हेसिया धर्मचित्त उत्पति जुया राजेन्द्र सिंह व भाग्य लक्ष्मी आःजु अजीया ल्वहंया मुर्ति ली पातां भुनागु जुल ।

ज्याकुथिस च्वंगु शिलापत्र

१३ इन्च ४ लेन लम्बाइ ब्याः ७ इन्च ४ लेन

ओं नमो बुद्धाय नमो धर्माय नमो संघाय ।। आकाश निर्म्मलो भ-शता निष्प्र पंचगुणाश्रय : । पञ्चस्कन्धत्मकः शाकस्तस्मै स्फूपात्मरे नमः । स्वस्ति श्रेयोस्तु ।। संवत ७८२ कार्त्तिक मासे शुक्ल पक्ष त्रयोदस्यातिथौ रेवति नक्षत्रे वज्रयोगे शुक्रबासरे ।। थ्व कुन्हु श्री क्वाठभोन्त श्री मत श्री श्री देगुरिबारस पोरोरनथं मण्डल पूर दयक जिर्णोद्धारण याङन प्रतिस्थाया डादिन जुरो ।। थ्व बेरेस चक्रेश्वरी डाखाचुकया बज्राचार्य श्री भास्करदेवजु थरपा गुणदेवजु ।। देगुबहार देव र हिक श्री अमि सिंहजु डाखाचुक दानपति डाखाचुक येता गृह शाक्यवंश श्री पूर्णसिं हजुयितिलडहे श्री जयराजजु डाखाचुक श्री बाबु सिंह जु श्री समलसिंह श्रीजक श्री रच्न सिंहजु ।। थ्व ति प्रमुख नं ल्होडाजुर ।। भाषावर्ष पति दे पुजायायमार सख्वारनं पायमार जुरो ।। शुभ श्री बज्रासन शाक्यमुनिसके दीप ज्वाला गंगा सागरस संकल्प याडाहया श्री पुरण सिंह जुन दोहरपा शुभम् मंगल भवतु ।। सर्वदा कल्याणमस्तु ।।

संबत : ७८२ कार्तिक मासे

मू खँ : जिर्णोद्धार यानातःगु ।

देगु घः गजु पौया लिविं फुसय् च्वंगु म्हुतः पौया अभिलेख

ओं नमः श्री शाक्यमुनये महाबुद्धायः ।। विश्वधरं जिनबुद्धं विश्वनाथं जगत्गुरू विश्वब्याप्तं सदाबन्दे विश्वमूर्ति नमाम्यहं : श्रयोस्तु सम्बत १०२१ बैशाख मासे शुक्रपक्षे अक्षयतृतीययातिथौ कृत्तिका नक्षत्रे सोभन योगे यथाकर्ण मूहुर्ते आदित्यबारसरे मेषराशि गते चंद्रमसिः एतस्मिन दिनः ललितपट्टन हिरण्यवर्ण महाबिहार बिराजित पूर्वाभिमुख श्री ३ शाक्यमुनि महाबुद्ध सुप्रीति याना व प्रासादोपरि सुवर्णलिप्त चैत्य चुडामणि छत्र सहित पटोल संछा दनंकृत्वा समर्प्पितः नेपाल मण्डला ।

देगुघःया पौया प्यखेसं म्हुतः पौती कियातःगु अभिलेख

पच्छिम दिशासच्वंगु न्हापाँगु

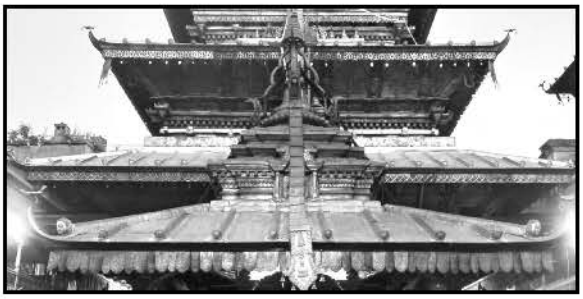

न्हयोने ओं नमोरत्न त्रयाय (दथुइच्वंगु अभिलेख च्वय पातायागु छत तयातःगुलिं आखः खनेमदु ।) ल्यूने श्री शाक्यमुनी श्री सर्व गौत्तम गोत्रस्यः

दक्षिण दिशास च्वंगु

शाक्यवंश इतिल्हनेया योकुलि गृहस्य क्ववछेया

जेष्ठ स्थवीर श्री मुनिधनजु, श्री कुबेरमुनीजु, श्री पर्समुनिजु, श्री देवमुनिजु, थ्वते सहोदर पंच भ्राताय थुलिसिया धम्म चितोत्पति याडाओ श्री रत्नराज श्री दानमुनि श्री भिमजोती, श्री देवजोती, श्री बेखामुनि, श्री रत्नजोती, श्री आशामदु, श्री दिपजोती, श्री संबुद्धमुनी, श्री सम्यानंद, श्री पूर्णराज, श्री बुद्धजोती, श्री कविन्द्र मुनी, श्री विर बहादुर, श्री हर्ष बहादुर, श्री न्हुच्छेराज, श्री दान बहादुर ।

पूर्वदिशास च्वंगु

श्री धर्मजोती, श्री हर्षमुनीजु, श्री रत्न बहादुर, श्री किर्ति बहादुर, श्री हर्षराज, श्री किर्तिमुनि, श्री किर्तिराज, भातृ स्नुषाथकुं मनिराज मति चन्द्रचलक्ष्मी, इन्द्रलक्ष्मी, सुखलक्ष्मी, पौत्र स्नुखा, सिद्धिलक्ष्मी, जगतलक्ष्मी, पूर्णमाया, लानीमती, सन्तुकुमारी, जीवमती, हर्षमाया, न्हुच्छे थकुं प्राणमाया, रत्नमाया, लक्ष्मी कुमारी, असलमाया, व्यतिमाया, दानमाया, आशामाया, हेरामाया, रत्नमाया, थ्वते परिवार सकल सहितयाउ समत याडाव श्रयोश्तु ।

उत्तर दिशास च्वंगु

सम्वत १०२० मिति बैशाख शुक्ल ३ रोज ४ दिनस श्री हिरण्यवर्ण महाविहारस बिराजमान जुस्ये बिज्याक श्री ३ धर्मधातु चैत्य बिम्ब देगुलि विहारस देवालयस सुवर्णया चैत्य, चुडामणी श्री पञ्चबुद्ध, नागछत्र, र ाजहंस, लिबिकाल, भंगत सहित सुबर्णया पोल दयेकागु प्रितियाना जुलोः थ्वतेया पुण्यनं दानपति सहित चतुर्द सुगत साहासन छियाइह जन्म धर्मअर्थ कामना लाउ परत्र, मोक्षपदवी लायमाल जुलो । जगत सुर क्षा जुयमाल जुलो । शुभ मःस्थि लाभव ३ ः

संवत : १०२० वैशाख शुक्ल ३ रोज ४ ।

मू खँ : देगुद्यःया देगलय् लुँपौ, छत्र, राजहंस, लिबिं व भंग सहित तयातःगु ।

सुवर्ण पत्र

७ इ. ३ लेन हाक **३ इ. २ लेन**

शुभ सम्बत १०५६ साल मिति कार्तिकश' दि ८ रोज ३ सयल देय क्वाबालस बिराजमान जुया बिज्याक म्ह श्री स्वयम्भु जोतिस रूप जुया बिज्याकम्ह परमेश्वरया देगलस सूवर्ण तिलया बिमान तया जुल । थुकेया दानपति यलदेस पटको टोलस चोनम्ह महाबीर शाक्यबंश भाज्र्या लानि थकूं निम्ह सेन दुतां ना जुल । थुकिया पूण्य खतगति जोनिचो चोना चोपि सत्व प्राणि सकल सद्धार जुयमाल जुल।। शुभ।।

देगुघःया खतय् लीपातां भुनातःगुया अभिलेख

श्री स्वयम्भू वागीश्वराय नमः । सम्वत ११२१ साल कार्तिक शुक्ल पुन्ही शनिवार खुन्हुस हिरण्यवर्ण महाविहारय् बिराजमान जुया बिज्याम्ह श्री स्वयम्भू चैत्यया खतलय् द्यने व त्वाथलय् खाछेंया सम्यकर त्न शाक्यया काय् सुगत शाक्य व परिवारया

धर्मचित्त उत्पतिजुया लिया पातां भुना व्यूगु जुल । थ्व पुण्यं जगतप्राणी उद्धार जुयमाल । शुभम ।

देगु घःया जब उत्तरस च्वंगु शिलापत्र

ओँ नमः श्री स्वयंभुवे नमः ।। ।। लत्वास्व यंभुतवे ज्योतिरूप आकाशोमण्डले बज्रसत्वं प्रकशित श्री पञ्चबुद्ध बिराजित श्री मुनि शाक्यसिंह ।। मकानमामि जिनपञ्च तथागतस यहं त न्याद नम ।। ।। रम धास सुवत १०३२ पौष मासे शुक्ल पक्ष पूर्ण म्यान्तिथौ आद्रोनक्षत्रे ब्रम्ह योगे व्यहस्पति बारे थ्व खुन्हुया दिनस श्री हीनुल्य वंत महाबिहारस बिराजित श्री ३ स्वयंम्भु धर्मधातुश बारग्धरयोदेवालयस थकुंनरनसिंह वेदुर (तु) महाराजाआदि दोहलपादिन जुल ।। दानपति भतापोलया भारदाज र आगपिता दिवंगत हर्षदेव माता दिवंगत पद्मकुमारी सतजीव ज्ञान बहादुर भ्राता दिवंगत रामरत्न भाता पुत्र न्यषाबाहादुरः भार्या शिवमाया भ्रापत्नि रत्नकुमारी स्मुषा सुर्यमाया पुत्री चन्द्रमाया थ्वते सकल जन भोछि सियाधर्म चित्त उत्पति जुयाओ श्री ३ स्वयंभु धर्मधातु यात प्रीतियाना जुल थुगु धर्म सर्वसत्व प्राणी उदारजुयमाल शुभ ।। सत्र सर्वदा धाकाशिला पुत्रभचासदयावना रामरत्न यात पैतर अष्टबाहादुर पौत्री शुभधरा पौतरस्ये पुत्रि लछिमिराज सम्बत १०८३ भाद्र सुदि पुन्ही नास्याबारर्भगस खुन्हु तया जुल शुभ ।।

देगुघःथाययागु ताम्रमत्र

ब्याः- ८.४ इन्ची हाकः- १५ इन्ची

१ ओँ नम : श्री धर्म्म धातवे ।। श्री धर्म्मधातु ममिरियमनित्य तारूंसं सारसायर महाण्तंद खतारे : ज्ञान शुकोमलकरो ज्वलमा दिवौध, तनौमि देहत । स्वभावरूपं ।। संवत ८२८ चैत्रकृष्ण त्रयोदश्यान्तिथौ उत्रभद्रनक्षेत्र ईन्द्रयोगे कूधव सेरे थ्व दिन खुनु श्री ३ देण्गुडरि वाहार देवया पूर्व्व दूवारस सूवर्ण तोरण द्वहरपा । थ्वतिया दानपति ईलङे कूतुवा वन्ता गृह कृ .... श्री धनमात्री पुन धरजु पुत्र क्षी डकूलसिंजु, श्री सिद्धि रायजु, पौत्र श्री घम्मं करजु श्री सिद्धि करजु, सकरे जल समोहनः थ्व सूवर्ण तोरण द्वहरपा जुरो ।। थुतिया आय वन्याय बेषार वूरो व १ जव ३ थुति दूंता ।। थुतिया वरसानं भदू थ. अण्डनिण्डक्ल पूर्णमा कून्हू श्री देवपुजा याङचिकस फ १ थूति न दू थ चाकःमत छोंयक सतिकुन्हु श्री देवयाकेपंचोपहार पुजा याङ श्री वता तरे पुजयाङ थुति निम्म रे पे मार ।। युदिर कुन्हु वर्ष वति वोरे थुति श्री देगुरीया म्ह १ श्री वाहारपार म्ह १ श्री वन्ता तरेया चक्रेश्वरी त्रीपसुनुवम्ह २ श्री दिगिया चक्रेश्वरी म्ह ७ श्री गुरूवाहार श्री पुरूष म्ह २ डाखाचुक बज्राचार्य श्री रत्न जु म्ह १ थ्वति वर्ष पति बिजाच .... न याङ भक्षी भोनयाचक्रमान थूति पुन्हे न जगत संसार उद्धार जुयमाल ।। शुभ ।।

संवत : ने.सं. ८२८ चैत्र कृष्ण त्रयोदशी

मू खँ : दानपति ईलङे कूतुवा वन्ता गृह श्री धनमा पाखें देगुघःया देगःया लुखाय् सुवर्णया तोलँ दोहरपा जुल ।

बज्रसत्व यः थाय्यागु सिलापत्र

शीलापत्र –

न्याः- २.२ इन्ची हाकः- १०.४ इन्ची

ओं नमोः श्री बज्रसत्वाय ।। ।। श्री गुरूक नाया देहि मोहित र ज्ञान श्रागतंन्तत नमः । बद्धि शुद्धितः रोग शाकक्स्त दूः स्वदा द्र नाओ नः तं भ जामि ३- गु रू ।। १।। श्रेयोस्तु संम्बत ८७३ म्ति मार्गशिल शुक १५ रोज १ चन्द्र मासः थ्व षुन्हु ।। श्री गुरूबज सत्वय म .... वशुधारा देवी ः श्री करूणामयः श्री मध्यय बैरोचन सकल देवता ः प्रति नमा पूर्ण मासिकून्हु ः बज्रसत्व ः अग्रचोके दिसिमोथन ः पुजा यायमाल जुरो जु १ रा श्री देगु देग यात ।। जु वनिसरा बवा भ देवयात ।। ।। थ्वया दानपति ललिनिस महानगरे ञ्वाचूक बज्राचार्यः श्री आसामदू तस्य भार्या जसत धकूः पुत्री जिओलक्ष्मी ः थ्व ते समूह धर्मचित्त उत्पति जुया ओः जगत संसार कामना नं दुन्ला थुकिया आस ः मोह २०१ निसल ओ छ मोह - निदुन्ता जुबरो २ बकिया न्याज न पुजा यायेमाल ।। थ्वकिया पुजा ओ निम्हं १ बृहस्पति च कूलदेवम्हं दानपति थुति चोना पुजा यायमार जुरो ।। श्रुभमस्तु सर्वगता ।। शुभ ।। थ्वकिया पुजा गुथि स थक्वलिम्ह नं याय् माल जुल ।।

संम्बत ः ने.सं. ८७३ मार्गशिल शुक १५

मू खँ ः दानपति न्याखाचूक बज्राचार्यः श्री आसामदूं बज्रसत्वयाथाय् बिहिबार कुन्हु पुजा यायेत बत तयातःगु ।

शिलापत्र बज्रसत्व

१८ इन्च लम्बाई ८ इन्च चौडाई

ओं नमो श्री बज्रसत्वाय । सम्बत ८०० ज्येष्ठ शुक्र । पूर्णम्यान्तिथौ ।। ज्येष्ठा २ परमूल नक्षत्र । शुभ योगे बुद्धवार थ्वकुन्हु श्री हेर्णबर्णमहाबिहार । क्वाताभोतस श्री श्री श्री स गुरू बज्रसत्वस्के । प्रितिपुनमासि । हिवान थ्व तोरण दोहोरपा जुल आच्यनकेसासन यास्यं । थ्व तोरण पतिस्थ याङा दिन जुरो श्री स्रीता पुरी श्री मानिग्लाराधिपति ।महाराजाधिराज ।श्री ३ जयनिबास प्रंभू ।। पुन श्री जोग नरेन्द्र मलल प्रभु थाकुर उभयबिजय राजेस । थ्व बेरस ।श्री श्री श्री सतोस्के प्रितिन थ्व तोरण दुता जुरो दानपति क्वाठभोत बताक्रे ऋबिछे बज्राचाज्ये श्री रक्षजु । इतल्ह एतागृह बज्राचार्य –– देव– अ — बज्राचार्य धनमूनिजु नेम्ह २ त्रसि पुन सिखाजु तो कुलुसिंघ थु द्याया दानपति बज्राचार्य रक्षजु । बज्राचार्य धनदेवजु आ –

संवत ः ८०० जेष्ठ शुक्ल

मू खँ ः गुरू बज्रसत्वया थाय तोरण तयातःगु ।

शिलापत्र बज्रसत्व

१५ इन्च लम्बाइ ७ इन्च २ लेन चौडाइ

ओँ नम श्री बज्रसत्वाय । बन्दे भुवनगुरू नानारूप तिमिरभयहरं निभान मुत्त, हस्तु ।। ।। स्वस्ति श्रयोस्तु ८२२ मार्गशिर शुक्ल नवम्या तिथौ उत्तर फाल्गुण नक्षत्रे शुभयोग जथाकर्णमूहुर्ते बृहस्पतिबासरे धनुराशी गते सबितरी मीनराशी गते चन्द्र मसि थ्व कुन्हु श्री ३ सत्व गुरू श्री बज्रसत्व प्रीतिन थ्व दुन्ताल तोरण दुन्ता दिन जुरो । दिनस सपूर्णयाना प्तिष्ठायाना दिन जुरो । थ्व बेलस मानिग्लाधिपति श्री श्री जोग नरेन्द्र मल्ल प्रभुस थाकुर पर्यायस थ्व बेरस चकेश्वरी श्री देवजु जुरो । थुतिया दानपति श्री मंजुश्रीरहे गृह श्री श्री श्री शाक्य मुनिजु त्रिजान देवी मात्रा श्री न बज्राचार्य श्री रत्नमुनि श्री आरम्भ बहा श्री बज्राचार्य देवराजू क्वाठमाभोत श्री बज्राचार्य श्री धनसिंजु थुति समुहन दुन्ता जुल शुभम् अस्तु ।

संबत : ८२२ माघ शिर शुक्ल

मू खँ : गुरू बज्रसत्वया थाय तोरण तया तःगु ।

शिलापत्र बज्रसत्व

२० इन्च लम्बाइ ८ इन्च चौडाइ

ओँ नम श्री बज्रसत्वाय । बसुधरा लोकेश्वर महाबैरोचन शाक्यमुनि महामस्वदि नमः । श्रयोस्तु सम्बत ८४८ मिति पौष शुदि १५ स क्वाठभोन्त हिरण्यवर्ण महाविहारस बिज्याकस्के श्री गुरुबज्रसत्व प्रीतिन ले ले पुन्हि सेवा व दपाल ससिंभधु रारोहण लास्य जाये माल जुल थुकिया आग्नेयस जगा ख्वाल सिनिघःल बुं ३ पित्या ३" बसछ व १ जब ३ थ्वते बु दुन्ता - जुरो । थ्व या दानपति ललितपुरी महा नगरे हिरण्यवर्ण महाविहार भाष्कर बर्ण महाविहार दुंदु गृहा दिवासित बज्राचार्य श्री आसाबृद्धिस भार्ज्या लसथकू द्वितीया भार्ज्या दचि थकूं पुत्री हेल थंकु पुत्री लक्ष्मी थकुं थथे जस समुहनंर याना धर्म चित्तउत्पत्ति याङा दुन्ता तया जुरो ।थुगु धर्म जगत संसार उदार जुये मार जुरो । दानपतिया कामना पूर्ण जुयमार जुरो । थ्व ओ श्रीयनमः माघ पून्हिस सतकुन्हु पुजा यात फ १ ओदान पति बियमाल मार जुरो । आगमदेव छत्र सतयेमार पुजा स सहकल्लेले ति २ दक्षणा ग्वर १ घ्यर थुतिं फल ले ले पुन्हि यात माह ८१ मोह फल यांस्य यिबा तया जुरो नं क्ष्य घंठ प्यमाल -प्य खा दुता तया जुरो । थ्वति - गुठिहास म्ह १ बृहस्पति ससुननि ।। म्ह १ सेवोसि ङाखाचुकया शाक्यवंश व ङाखाचुकया थुकि चान्हि न मा - - - - - जुरो ।।

संबत : ८४८ पौष शुदि

मूखँ : गुरू बज्रसत्वयाथाय पुन्ही पुजा यायेत दत तयातःगु ।

महाकाल घःया थाय् ग्रिल नापंस च्वंगु शिलापत्र

११ इन्च लम्बाइ ८ इन्च चौडाइ

श्री गुरू बज्रसत्व पुजा याना ।।

सम्बत ८८८ मिति आषाढ सुदि ८ ङाखाचुकया बज्राचार्य श्री आसामदु नं श्री पूर्णमा सेवा श्री गुरू बज्रसत्व या पुजा यायेत न्हापा तयातगु लि मचाया व पुनतका ६१ खुछतका दुन्त हेर बुंया बालि लिपि कगु ओ फः

६० पायि दुन्ता थ्व दाम याओ बा ओ मास मासे पूनि या खुन्हु ।। ।। समयभोजन याय्माल यउा ब्याजजुको थो थुयुत जुल । शिलापत्र स जाओ गुत का ८१ म थो ४० दाम कयाओ बितु बुलि फ्या या यत कया ताम्र पत्र स जाओ का से १०० । सच्छितका बुंछाया ओ १।। थुतिषौ ल पिवाबूँ प्रिती जुल ।। ।।हेल थकूं बलानिम्ह १ ।। थुकिया नोबाकम्ह सिवाहाल या धिर्जपति शुभ म्ह १ ।। क्वाथगया हर्ष शाक्यवंश म्ह १ थुति ताम्रपत्र तया तयेमाल जुल । थ्व पत्रस जाव दया ल सहि याकेमाल जुल । शुभम् अस्तु ।।

संबत : ८८८ आषाढ शुदि

मू खँ : दानपती न्याखाचुकया आसामदु बज्रसत्वयाथाय पुन्ही पुजा यायेत न्हापा तयातःगु आयस्ता मगाना मेगु तना ब्यूगु ।

गुम्बाया च्वय् बज्रसत्वया गजूस अभिलेख म्हुतपौया नापं च्वंगु

ब्याः २.५ इन्च हाकः १० फिट

ओँ नमः श्री बज्रसत्वाय ।। श्री म१जुश्री नेपाल मण्डले ललितपटने हिरण्यवर्ण महाविहारे बिराजित शसुन्यनि रञ्जन श्री गुरू बज्रसत्व भद्दारक स्यप्रामा द्यः परिम्रवण्तु लेपित

उत्तरस

पटोल समर्पितः।।तस्मिन्म ये नेपाल मण्डला धिपति श्री ५ त्रिभुवन वीर बिक्रम साहदेवस्य पाष ।। दानपति पशु वर्ण बिहार इतिलन्हे बायब्य कोण बिहाधि बासि

पश्चिमस

त बज्राचार्य कुलोभ्य व गोन्तगोत्र आइन्द्र बज्रचन्दानृ श्री स्वयम्भु बज्र दानबज्रस्य प्रथम पुत्र श्री आदिबज्र द्धितीयपूत्र वीरवज्र तृतीय श्री धर्म्मबज्र मध्येवज्रम्य पूत्र श्री महाबज्र थ्वते जनपरिवार समोहन जुया व चोना बेलस धर्म्मचित्तउत्पत्ति जुया व द्यःहलपा जुल ।। सम्वत१०३४ मिती चेत्रवदि द्वादसी बुधवार थ्व कुन्हु दून्ता जुर ।।

संवत : १०३४ चैत्र द्वादसी

मू खँ : गुम्बा च्वय बज्रसत्वया देगलय् पताः छायातःगु ।

द्यःपाः धलः पौ तय्गु थासय च्वय् च्वंगु तामपत्र

ब्याः- ३.१ इन्ची हाकः- १५ इन्ची

१ स्वस्ति श्री नेपाल र हायने वर्ष बदे विवसागर : जेष्ठमासे सितपक्षः तृतीया चर्तुथके : तारापुनर्ब्व सुप्रपुष्यच ध्रुव योगे सुयांग के वार मशुस वारचा सर्ब्व नोपरि : त्रय प्रासाद्यःप नि सूवर्ण निम्मित ध्वजा रोहन यत्कृत : चतु ब्वग्नफर प्राप्य : तृक्ति मुक्ति म्तुजायते ।। दानपति शी विश्वकर्मा वितार बद्ध च न कस्य द्यःजारोहन संपूर्ण भवतु ।। ।। ७८४।।

मू खँ : ध्वजा (झण्डा) देछायातःगु ।

गुम्बाय् च्वय् बज्रसत्वया देगःलय् च्वंगु पताः छाया तःगु–

ओँ नमो श्री गुरू बज्रसत्वाय् । शुभ संवत १०५० साल मिति कार्त्तिक शुक्ल पूर्णिमास्य कुन्हु यल देश पटको तोलया गौतम गोत्र शाक्यभिक्षु श्री महावीर पुत्र श्री धनवीर, श्री हर्षवीर, श्री जोगवीर, श्री ज्ञानवीर, श्री नन्दवीर भार्या पद्यमकुमारी सुया बुद्धमाया, लक्ष्मीमाया, पूर्णमाया, लक्षीमाया, पुत्री लक्ष्मीकुमारी पौत्री चिरिमाया, चन्द्रकुमारी, आसामाया, पूर्णदेवी, राधादेवी थ्वतिजन परिवार सकलसिया धर्म्मचित्त उत्पति जुयावो श्री हिरण्यवर्ण महाविहारे विराजमान जुया बिज्याम्ह श्री ३ बज्रसत्व देवता प्रितिनं पु १ सुवर्ण्णया पताक दोहलपा जुल । थुगु पूण्य षड्गतीस थ्वंपिं सकल सत्वप्राणि उद्धार जुयमाल शुभ ।

संम्वत : ने.सं. १०५० साल मिति कार्त्तिक शुक्ल पूर्णिमा मू खँ : दानपति पटको तोलया शाक्यभिक्षु श्री महावीर पुत्र श्री धनवीर, श्री हर्षवीर, श्री जोगवीर, श्री ज्ञानवीर, श्री नन्दवीर पाखें श्री हिरण्यवर्ण महाविहारय् विराजमान जुयाबिज्याम्ह श्री ३ बज्रसत्व देवतास् पु १ सुवर्णया पताक दोहलपा यागु जुल ।

गुम्बा तःलेय् निनामय् च्वंगु सुवर्णपत्र–

ब्याः-८.५ इन्ची **हाकः-१३.५ इन्ची**

ओँ नमो श्री गुरू बज्रसत्वाय् । श्री मन्मेपाल मण्डल ललितपट्टन श्री हिरण्यवर्ण महाविहारय बायुब्यकोणे विराजित श्री३ शुन्पनि रंजन श्री गुरू बज्रसत्व भट्टारक सुप्रितये तस्य देवालय प्रासाद्यःपनि सुबर्ण्ण लेपित पटोल समप्पिता तस्मीनस्मये नेपाल मण्डलाधिपति श्री ५ त्रिभुवन विर बिक्रम शाहदेवस्य पयाये । दानपति इतिलन्हे पशुवर्ण महाविहार बायुब्यकोण गृहाधिबासित बज्राचार्या कुलोहव गौतमगोत्र श्री इन्द्रबज्र तहातृ श्री संघबज्र द्वितिय भातृ श्री स्वयम्भूबज्र दिवंगत ङानबज्रस्य पुत्र श्री आदिबज्र द्वितिय पुत्र श्री बीरबज्र तृतिय पुत्र श्री महाबज्र । ज्येष्ट भातृ वसुंघरावै मातृ ज्ञानीथकूं भार्य मानमती, ष्णुषा हर्षमाया, ष्णषा रत्नकुमारी, ष्णुषा हेरामाया संघबज्रस्य भार्या हेरामाया, ङितिया द्वितिया बुह्मिमाया । स्वयम्भूबज्रस्य भार्या लक्ष्मीमाया । भगिनी चैत्यथकूं, हेरालानी, धम्मलानी, लक्ष्मीकुमारी, न्हुक्षलानी,मानब्यती, भीममाया । पुत्री इन्द्रकुमारी, दानकुमारी, भातृ पुत्री संतकुमारी, हेराकुमारी । थ्वतेजन परिवार समोहन जुयावो चोना वेलस सद्धम शुद्ध चित्त उत्पति जुयावो श्री ३ गरू बज्रसत्व आःजुया देवालयस सुवर्ण्ण लिप्त पटोल दुन्ता जुल । सम्वत १०३४ चैत्र मास्य कृष्णपक्षे द्वादश्या परतस्तयोदेश्यान्तिथौ । पूर्वभाद्रा, परोत्तोत्त, नभाद्रनक्षत्रे, इन्द्रयोगे । गदकरणे । बरूण मुहूत्ते । बुद्धबासरे । मेष राशि गते । भाष्कर । मिन राशि गते । चन्द्र मस्ति एतस्मिन्दिने प्रद्यौकितं । एतत्पुण्यान् भावेनं दानपतिया शुभ कल्याण जय जुयमाल । सकल सत्वप्राणि उद्धार जुयमाल शुभ ।

संम्वत : ने.सं. १०३४ चैत्र मास्य कृष्णपक्षे द्वादशी

मू खँ : श्री ५ त्रिभुवन विर बिक्रम शाहदेवया पर्यायस दानपति इतिलन्हे पशुवर्ण महाविहार बायुब्यकोणस बज्राचार्या श्री द्रबज्र श्री संघबज्र श्री स्वयम्भूबज्र दिवंगत ङानबज्रया पुत्र श्री आदिबज्र. श्री बीरबज्र. श्री महाबज्रपाखें श्री ३ गुरू बज्रसत्व आःजुया देवालयस सुवर्ण्ण देगःस सुवर्ण लेपित पताः दुन्ता जुल ।

शिलापत्र

श्रेयोस्तु सम्बत ८८८ मिति पौष शुक्ल या पूर्णमासे षुन्हु श्री ३ बज्रसत्वयात यथाशक्ती पुजा याये माल । थनलिं दिगु देवयाके उत्ररस चोम्ह बसिदेव यात गोल १ धेवाया सा दुरू लुयेमाल । म्हुल : १ म्वाकि जाकि तया पुजा यायेमाल बसिदेवयात मास मास पतिं पुजा यायेमाल ग्वल १ बंशया घण्ट म्ह छे सिंह लोक यस्व दुन्ता जुर थनलि चैत्य कृष्ण या दसमि कून्हु चक्रेश्वर प्रभति बज्राचार्य पिन्त फ : १० माथं फा बजिया दुछें तयेमार । थुलियात आसये वंसी भेलबु रोओबि मध्ये स ओओ २ जु जुरसा । मोह ५ अधलि दूंता जुल । दानपति डाखाचुकया बज्राचार्य आसामदू दूंता जुल । भार्या जसथकूं दूतिय भार्या आसाथकूं जुल । थुगु धर्म्मन जगत संसार उद्धार जुयमार सुभम् । आसाथकूं

संबत : ८८८ पौष शुक्ल

मू खँ : श्री ३ बज्रसत्वयाथाय पुजा यायेत न्याखाचुकया आसामदु बज्राचार्य दत तयातःगु ।

योगाम्बर (जोगाम्बर) यः थाय्च्वंगु अभिलेख

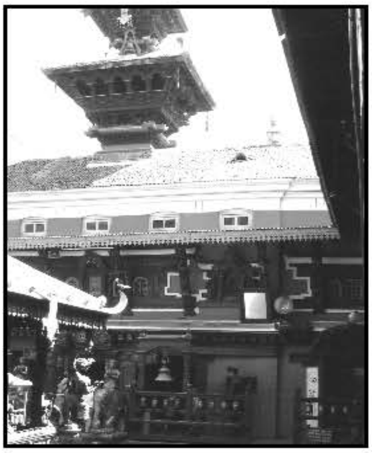

ओं नमः शाक्यसिंहाय ।। सर्ब्व भावमक सत्वाय ।। यऽश्री शा पक्ष ।। ।। श्रयोस्तु सम्बत ८०८ पौष कृष्ण तिथौ । थ्व शुबि वाद्गीया थ्व कून्हू आद्गोद्रयकाजु था हा चिवः श्री योगाम्बर ग्याण्यिश्वरी ।। प्रविति त्रयाना ।। ।। बिचित्र आनकार त्वणतया ।।ल्वखादुबार श जुरो ।। श्री ३ राजा धिराज - ठाकुर ।। श्री श्री योगनरेन्द्रम्मर बिजय राजे ।। ।। श्री बज्रचार्च्य देवजु चक्रेश्वरी ।। श्री शाक्यवंश बसिंजु थरपा ।। थवीर - ।। दानपति - बाहारया — —बज्रचार्य—

संवत : ८०८ पौष कृष्ण

मू खँ : योगाम्वरया आगमय् लुखाद्वार तयातःगु ।

जोगाम्बरस च्वंगु अभिलेख

श्री सम्बत १०९८ साल मिति आषाढ बदी चतुरदर्शी खुनु श्री जोगाम्बर या थास दानपति नकबहिलया भीममाया शाक्य सकल जहानयां धर्मचित्त उत्पति जुया पुलाँगु ल्युं पोला सिमती तया प्राणी उधार जुयमार शुभम्र ।।

अमिताभ वने थाय् जवय्या शिलापत्र

ओं नम : श्री साक्य मुनय् ।। सघम्म पुण्डलिका खड्ग सर्वज्ञ करूणात्म समन्त भद्र सास्तां र साक्य सिंह नमाम्यहं । श्रेयोऽस्तु : । संबत ८४७ आषादशुक्ल दशमि बिशाषा नक्षत्र सोमबार २ वकू देवन गुठि सछिकन अतनदयका यजि दयकाया छें थायको थुबाहार या श्रीधर्म राज जु ।। धर्मगति यानडम्ह श्री जय जोति सिंजु निवा ।। श्री डकूसीजु श्री धनसीजु थ्याका श्री धर्म सिंजु थ्याका श्री वैरोचन जु इतिलडहेया

श्री पदबज्र क्वाट भद श्री रक्ष रायजु इनाय लंडहेया श्री प्रज्ञानन्दनु निवा श्री रत्पपानि जु कूतु बाहार । श्रीय पाहार जुथ्याका । श्री कूसिं बज्र इनायलङहे श्री अमसिंजु याका छो । श्री धन चश्याकाय । श्री पद्‌या नन्द जुप्त ता पो । श्री महीन्द्रजू इनालङहे श्री रक्षेश्वरी जु थ्याका रामेश्वरजु खार यो छेंय्‌ धनजु अतकि बाहार, श्री खड राज जु अतकि ....

संवत : ने.सं. ८४७ आषादशुक्ल दशमि

मू खँ : दानपति छें थायको थुबाहारया श्रीधर्म राजजु द्य गुथि दयकूगु जुल ।

वतलय्‌ द्वारच्वय्‌ मण्डया अभिलेख

ओं नमो : श्री योगाम्बराय ।।सम्वत १००४ पौष शुक्ल १२ थ्व षुन्हु श्री ३ जोगाम्वर प्रीतियाङा क्या १ सूष .... दोहलपा जुल । दानपति इतिलन्हे सित बज्राचार्यया धर्म चित्त उत्पति जुया भार्या धनमयजु शुभ ।।

वतः आगमय्‌

ने.सं. १११६ पोहेलागाः नवमी परदशमी श्री कुमारीया मूर्ति च्वस त्वःलं नागबहाल कुतिबहालया हर्षवीर शाक्यजुं तयाविज्यागु जुल ।

लिलयापत्र

तारा घःया लुखाया खःपाखे नीनास च्वंगु

हाक : २१ इन्च ब्या : ६ इन्च १लेन

नमो रत्न त्रयाय।। ।। उद्वीसाड्‌डी नभा मंगरू डक्ते पेचकै भववोगे साकेमुन्द्रोगृद कुतादिम सिखर भवेमान साखोइ देव।।स्थित्वा प्रत्यकपतेश त शउपनिवे श्री वेश्याथ भिक्षुन पचखा कर्म्मप्ख्‌ति स्वकि या मवभु सदमयनन्द नागोपनन्दौ।।नोमि श्री शाक्यहिंहाय नमः गुरू मथोः मजु बज्रतिरत्न भुवावोधिमण्डः जगतकृदपकृतय सत प्रतिहार युषस्तान श्री मद्‌दीपंकरादिनथ सुगतरा णानः श्नाविषश्याद्रिकांश्य मैत्रचाष्टमते : जगदकृतये सान्नमत्या च्वयिष्यो।।जेतारण्याम्रपारी वन कुशिनगरे यतवद्धागमणिः क्षत्रान्येतानिवंदेः प्रमुदितंहृदय स्तत्रयत्र स्ठितास्ते ।। भिक्षुश्री मण्यसंघः पंखजिनजनाःस्ते समायांतु सम्यक मैत्री मालब्य मैत्रः ध्वज कलश सित छत्रसं बोधिताका ।। ।। श्री मन्नपाल देशोतम ललितपुरे शाक्यसिंह स्वयंभु श्री गुह्य श्री लोकिक बिजय पत्था दिनित्यात्मवा।। ।। श्री मन्नेपालदेसोतम ललितपुरे शाक्यसिंह स्वयंभु श्री गुह्य श्री लोकिक बिजययाकृतोस्मिन बिजयत अधिपमेराज राजेन्द्र साहः„ स्वस्ति श्री गिरिराज चक्रचुडामणिः नरनारनयणे त्यादि बिविध बिरूदावरि बिराजमान मानोन्नत तहिन गिखिरामन्न भमण्डला षण्ड नेपालेश्वर श्री पशुपति चरणकमल धुलिधुसरीत चुडा रत्नगजटुध्य रणैककतत्पर दानपारमिता पार।गत श्री मद्यी श्री ३ महाराज श्री ३ राजेन्द्र वीर विक्रम साहदेव बाहादुर समसेर जंग देवाना नाम सदासमगर बिजयीता श्री मन्नेपाल वर्षः क्षुति बिशिखनिधौः बैत्क्रमब्दे खखत्वाःष्ठकाद्ये कोधिमवयः हिमम समय ऋतौः पंचपंचा बूदायो शाकेब्दे पौष

शुक्र सरविदिन तृतीया तिथौ वासवक्ष चक्रे सम्यक बिधान मक्रगते खौ भाजु नरसिंहन श्रयोस्तु सम्वत ८५४ बिक्रम सम्वंत १८८० श्री शाक्य १७५५ पौषशुदी तृतीया घनेष्ठ शुद्ध योगे आदित्य बासरे मक्र संक्रान्ति पर्व दिने श्री दिपंकरादि गनादि गनतापरयत लोकधातु पतिष्ठीत सानु चर सय बिर पभृतिसं संघोपासक बज्राचार्य भिक्षु श्री श्रावक चैलकाक्ष्यः नाना मंगलवाद्य ध्वति माहादेसेनः जिन प्रियनामक सम्यक संध भज्य चर्तुय दिनेः लगनक्षत्र प्रदेसे स्वयम्भु चैत्यात्मक कलश बस्तु पस्याद ग्रय बिसतुङ्गती ।। श्री हिरण्यवर्ण महाबिहारे श्री शाक्यमूनि सासन स्यह तखा तोल श्री देवालय गृह वास्तवाश्री जय नर सिंह भार्या गुणलक्ष्मिः प्रथम पुत्र भाजु नरसिंह द्वुतिय श्री जुद्ध नरसिं तृतीय जीवधन

संवत : ८५४ बिक्रम सम्बत १८८० श्री शाक्य १७५५ पौषशुदी तृतीया श्री ३ राजेन्द्र वीर विक्रम साहदेव बाहादुर समसेर जंगदेवया पर्यायस् ।

मू खँ : सम्यक भोजन सम्बन्धी

स्वर्णपत्र

हाक : ६ इन्ची **ब्या : ३ इन्ची**

संवत ७८८ चैतराश्री क्वाथभोन्तस श्री ३ शाकेमुनिस्त थासनस्क त्वाकदिवायु २ तवधङ चकवहिवन वायुब्याष्ठान दबथ्यं रेपुसं समतछेयंषार श्री हजषोया श्री संजजुन तिरिपुण्डरीकाजुन थ्व नेम्ह तिरिपुरूषन दुनं दुन्ता जुरो थ्वति चास्यंतक्व मतनछोयकरमा गोत्राम्ह जाबि पंचमहापात कराकजुरो थ्व म्हदेव यानिग्रह जुरो।। ।।शुभ ।।

संवत : ७८८ चैत्र

मू खँ : हःखाया संजजुन तिरि पुण्डरीकाजुनं त्वादेवा २ पु तयातःगु

आर्य ताराया पिने निनालय् च्वंगु ताम्रपत्र

१. श्रेयोस्तु ।। सम्बत ८७० माघ शुक्ल ।। एकादश्यान्तिथौ ।। उत्तराषाढा नक्षत्रे ।। वलियान योगे ।। वुधवासरे ।। थ्व कुन्हु श्री ३ क्वाथ भोन्त श्री ३ शाक्यमूनिभद्दारका प्रीतिन श्री क्वाट भोन्त दक्षिणता श्रीभत्रार कुथिछे जीर्णोद्धार याना ।। हतखा लंकायेता श्री चैत्य वाहाल ननि योकुलि दुंदुगृह ।। साक्य व शश्री मकुंदसिंहजु सन प्रतिष्ठा याङा दयका जुरो ।। माम चिकितिजु जंत्रणदसिंजु धनमाया छलछामि शुभ

संवत : ८७० माघ शुक्ल एकादशि ।

मू खँ : दानपति हःखा येता श्री चैत्यवहा ननिया श्री मकुंदसिंजु पाखे लासा कुथिछे जीर्णोद्धार यागु जुल ।

बिहार सुधार समितियागु ज्याकुथिस च्वंगु चिपाःगु शिलापत्र

नापः ६ इन्च ३ लेन हाकः कुलिम्ह बाहाःयागु ८ इन्च ३ लेन ब्याः

औं नमे बुद्धाय ।। आकाशो निर्म्मलोभुतः निष्प्र पञ्च गुणशयः ।। पञ्च स्कन्धमन शानतस्त समैस्त यात्मने नमः ।। श्रेयोस्तु सम्बत ८०८ चैत्र मासे शुक्र पक्ष अष्टम्यान्ति थौ पुष्य नक्षत्रे घृति योगे बृहस्पतिबा

सरे ।। थ्व कुन्हु श्री क्वनिम्ह बिहारस श्री ३ चैत्य भलाड ल्होडावा पिवरवा देवदयक प्रतिस्था याङा दिन जुरो दानपति कृष्ठानन्द उभ्फा माता सावित्री तस्यका जुरो ।।शुभ मस्तु सर्ब्वदा ।। ।।

संवत : ८०८ चैत्र मासे

मू खँ : दानपति कृष्ण नन्द ओभ्फानं कुलिम्ह बाहाल्लया चैत्य जिर्णोद्वार याःगु ।

गुम्बा तःलय् निनामय् च्वंगु ताम्रपत्र– सम्यक भोजन दान याःगु

ब्याः-८ इन्ची हाकः-१७ इन्ची

नमो रत्नत्रयाय् । आदिनरपा स्वयंभू ज्योति भवपरमं, पंचज्ञान प्रकाशे बुद्धनु जिनवरः नमो श्री रत्नय भृकितीदेशवलो दशवलो सिकबुद्ध बोधिसत्वा नमानि ।१। स्वस्ती श्री शाक्यसिंह तथागत पर्यायवेत्यदि । स्वस्ती श्री गिरिराज चक्रचुडामणि नरनारायणेत्यादि विविधविरूदावलि विराजमान मानोनत श्री मन्महाराजाधिराज श्री ५ महाराज सुरेन्द्र विक्रमशाह बहादुर सम्शेर जजुदेवनां सदासमर विजयिना सद्राज्ये । अयवसु नवनिधि संख्यैर्मित नेपालिकाव्दे ९९८ षष्ठयव्दानां मधोवृकृताख्य नामसम्वत्सर, उत्तरायणे, हेमन्तऋतौ पौषमासे । शुक्ल पक्षे । अष्टम्यातिथौ, आश्विनि नक्षत्रे । शिद्धि योगे । यथाकर्ण मूहूर्ते, रविबासरे । मकर राशिगते । सवितरे । मेष राशिगते । चन्द्रमस्ती । एतस्मि मकर संक्रान्ति । महापर्व दिने । सवै देवालय श्री ३ धर्मधातु चैत्य स्थान लगम क्षेत्रे । दानशालाया श्री ३ स्वयंभू सम्यकसंबुद्धां गोहवा क्षोभ्यबुद्धादि श्री दिपंकर श्री शाक्यमुनि बुद्ध प्रमुख सर्ब्वबुद्ध धम्मावलोकितेश्वरः बोधिसत्व सहितं सहानुचरः आयर्यस्क बिरमुख, ब्रम्हचर्या, श्रावक, चेलक अर्हत धर्म्मरत भिक्षु सर्ब्वसंघस्यः श्री मन्माहाराजानंच निमन्त्रणां कृत्वाः । दानपति नेपाल मण्डल ललितपुर महानगरांतवर्त्तिः माणिक्यगलातः वायुब्यदिग शोभितः हिरण्यवर्ण महाविहार विराजित पुर्वभिमुख बज्रासन गौतम १ संघ इतिल्हने योकुलि दुंदु गृहाधिवासितः शाक्य वशोत्पन्न, माता मय्जुधनी प्रमुख तस्पा जेष्ट पुत्र श्री मुनिधनो, द्वितिय पुत्र श्री धियर्यमुनि, तृतिय पुत्र श्री कुवेरमुनि, चतुर्थ पुत्र श्री स्पर्शमुनि, पंचम पुत्र श्री देवमुनि, मुनिधनस्यदारा नंदलक्ष्मीः धीयर्यमुनि भार्या थकुमतिः कुबेरमुनि भार्या राजमति, स्पर्शमुनि भार्या स्त्री चंडलक्ष्मी,देवमुनि सहधर्म्मिण्यौ इन्द्रलक्ष्मी, अष्टलक्ष्मी, मुनिधनस्य जेष्ट पुत्र श्री रत्नराज, तस्यपत्नी योगलक्ष्मी, कुवेरमुनि पुत्र श्री भीमजोती, तस्यपत्नी बसुंधरा, कुवेरमुने स्तृतीय पुत्र रत्नज्योति, र्स्पशमुने द्वितिय पुत्र श्री आसामदु, धीर्यमुनि, द्वितिय पुत्र श्री दिपज्योति, देवमुनि पुत्र संबुद्धमुनि, रत्नराज पुत्र नरेन्द्रमुनि, कुबेरमुनि चतुर्थ पुत्र श्री पुण्यमुनि, मुनिधन, स्वकनेष्टा भगिनी मय्जु मुनि जेष्ठि पुत्री लक्ष्मी थकुनी, पुनः मुनिधन स्वकनेष्ठि पुत्री पूण्यथकुनी, कुवेरमुनि पुत्री रानीथकुनी, धियर्यमुने श्वपुत्री चिल्लानी, रत्नरानी, दिसम्पकसं भोजन कारयामी एतत्पुण्यानुभावेतः दानपतेः रत्नकुमारी, दानमुनि पुत्री दानलक्ष्मी एते सकल परिवार समच्चयः सद्धर्म चित्तो उत्पन्न, यथासक्यंद्धानादी, सम्यक्सं भोजन कारयामी एतत्पुण्यानु भावेनः दानपति सपरिवारानो अनागती संसारे पूर्व जन्मनि वा इह जन्मनी ज्ञाताज्ञातकृत दशाकुशलादि इत्यादि गृहराज चारोदकाग्नी बिष शस्त्र परचक्र दुरभिक्ष नानांभय हरनांन्तरं । इहलोक सत्धर्म सतबृधि अष्ट सूर्य सतसुखबरया अनुतर सम्यक सम्बुद्ध पद प्राप्ति फलं त्ररत्न प्रसंनां दानपयि प्रददंतु जगतांय शुभं अस्तु । एतश्मी पूण्य कर्मणी पूरोहित न्याखाचुक योकुली दुन्दु गृहस्थ बज्राचार्य श्री ज्ञानवज्र पण्डित महाबुद्धोपासक बज्राचार्य श्री धनानन्द मूर्ति निर्माणकाक इलालन्हयो गृहस्थ श्री जोती सेवक

ल्वहल टोल निवासित भानसिंभाव इति शुभ ।

संम्वत : ने.सं. ८८८ पौषमासे । शुक्ल पक्षे । अष्टमी

मू स्वँ : दानपतिम श्री मन्महाराजाधिराज श्री ५ महाराज सुरेन्द्र विक्रमशाह बहादुर सम्शेरया पर्यायस् दानपति इतिल्हने योकुलि दुंदु गृहाधिवासितः शाक्यगृहधिवासित, माता मय्जुधनी प्रमुख सहित श्री मुनिधनो, श्री धिय्र्यमुनि, श्री कुवेरमुनि, श्री स्पर्शमुनि, श्री देवमुनि, मुनिधन सकल परिवार जन सहित पाखें सम्यक न्यायकाः वंगु जुल ।

नामसंङ्गीतिया खवस अगःलेय् च्वंगु स्वंगः माणेस च्वंगु :-

संवत १०१४ मिति पौष शुदि १५ रोज १ श्री ३ शाक्यमुनिया बाहाले न्याषा चूक या बज्राचार्य धिजवियातिर्थ जात्रा याना धंमुसकलया धर्मचित्त जुयाओ ग्व ३ मान्या दुंताजुल शुभं ।।

संम्वत : ने.सं. ८७१ आश्विनकृष्ण दशमी

मू स्वँ : दानपति धनसिंह मुरमि भारो

भोजन गृह वनेगु ल्वखा फुसय् त्वलंया जवय् च्वंगु स्वर्णपत्र -

ब्याः ८ इन्च हाकः १८ इन्च

नमोरत्न त्रयाय।। नागवासाभिधेप्रादुरासी त्स्वयं स्र्वणपंकेक हेती वगाधंन्हदे ।। यः स्वंयभु नमे ज्योति रूपपुरातं सदाव्रम्ह विष्णीशदेववृत ।।१।। औं श्री स्वस्ति अदयैत्यादि ।। ।। स्वस्ति श्री गिरिराज चक्रचुडामणि नरनारायणेत्यादि विविधरूधावलि विराजमान मानोन्नत श्री मन्महाराज श्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन विर विक्रम साह बहादुर सम्सेर जंग देवानां सदासमर बिजयनाम सद्राज्ये ।। ।। श्रेयोस्तु।। श्री मन्ने पमलिका ब्दे वसगुणनम भुसलिते १०३८ षष्ठी सम्वत ताराणं मणा शुक्लाखासंवत्सरे उत्तरायणे हेमन्तर्तौ पौषमासे शुक्ल पक्षे द्धितीया यांतिथौ श्रवणा नक्षत्रे बज्रयोगे यथाकर्ण मुहुर्ते शनिचरबासरे मकराशिगते चन्द्रमसि उतस्मिन मकर संक्रान्ति महापर्वदिने।। ।। सर्व देवालय श्री ३ धर्म्मधातु चैत्य संस्थान शुद्धलग्म क्षेत्रे दानसालस्या श्री ३ स्वयंभु संम्यक्संवुद्ध शट्भिवाक्षोभय बुद्धादि श्री दीपंकर श्री शाक्यमुनि बुद्ध प्रमुख सर्वबुद्ध धर्मार्या बलोकितेश्वर बोधिसत्व सहित महानुभाव आर्यस्तविर प्रमुख ब्रम्ह चर्या भिक्षु श्रावक चैतक अर्हत धर्मरत्न भिक्षु सवंसंधेभ्यः।। ।। श्री महाराजा ननिमन्त्रणां कृत्वा ।। दानपति नेपाल मण्डल ललितपुर महानगरातर्वर्त्ति माणिक्याणात् वायुन्यदिग शोभित हिरण्य वर्ण महाविहार विराजित पूर्वाभिमुख बज्रासन गौतम संघ इतिलङ्हे योकुली दुंदु गुहाधिबासित गौतमगोत्रत्पनन माताराजमति श्री दानमुनि भार्याजगलक्ष्मी पूर्णमाया भ्राता?ि भिमजोति दाता चन्द्रमाया श्री किर्तिराज स्त्री आसामाया दानमुनि पुत्र श्री कुलबहादुर तस्य भार्या चन्द्रमाया श्री वेषामुनि पत्र श्री देवेन्द्रमुनि तस्य भार्या तिर्थमाया असल माया पुत्र श्री कुलरत्न तस्य पत्नी दानमाया।।बुधजोति पुत्र जितबाहादुर तस्य दाता मानकुमारी भिमजोति असल माया पुत्र श्री आसाकाजि तस्य भार्या संतकुमारी किर्तिराज भातृ श्री देवराज श्री रत्नजोति सुत श्री बेखाजोति बुधजोति दुतिय पुत्र श्री पुर्णबहादुर देवजोति पुत्र श्री तीर्थजोति द्धितीय पुत्र श्री लक्ष्मीजोति बेषामुनि द्धितीय पुत्र श्री धर्मबहादुर ।। ।। लानि थकूं सिकुमारी लानिथंकू अष्टमाया बुधमाया आसामाया दिपमाया सानुमाया धनमाया ।। ।। एतं सकल

परिवार समुच्वय सत्स धर्म्मचित्तोत्पन्ने न यथाशाक्त अंहद्दानदिसयक्सं भोजन कारयिधतमि।। ।। एतत्पुण्यानुभावात् दानपते सपरिवाराणां अनादिगति संसारे पूर्वजन्मनिवा इह जन्मनि वा द्दता ज्ञतकृतदशाकु शलादित्या महाराजचौरोदका ग्विविधशस्त्र परचक्र दुमिना नामयहर णानंतर इहलोके सधर्म्म सप्तवृद्धि अष्ट ऐश्वर्य सत्सुखसं पति गदपधसत्कामनासंपूर्ण कृत्वपरत्र सत्सुखावस्थां अनुत्तर संम्यकसंबुद्ध पद प्राप्ति फलं त्रिरत्न प्रसन्न दानपतथे प्रददन्तु।। ।। शुभ मस्तुसर्वजगत ।। ।। उतीसमनपूण्यमणि पुरोहित ङस्वागुकाधिवासित वज्राचार्य श्री हेरामान उपाध्याय हिरण्य वर्ण महाविहाराधिबासित श्री महावीर पण्डित महा बुद्धोपासक श्री आसामदु नन्दा ।।मुर्ति निर्माण चिवाहाचुकाधिवासित श्री कीर्ति मान सिंह जुल।।म्हयेनपो आसामदु हाकुनी म्हय जुल।। ।। यो भर्म्मन जगत संसार उद्धार जुयमाल।। शुभ।।

संवत : १०३८ षष्ठी

मू खँ : इतिल्हनेया दानमुनीया परिवार सम्यक भोजन न्यायेका वंगु ।

थांया जवय् दानपति निम्ह दुगु दलुपाःचाय्

संवत १०६४ कार्त्तिक शुक्र ८ बार यल ललितपुर कतिय मुनि राजतं दुकाल ध - - - - भिछ पुं थकुं बृपुरूष नामनं बहया पद्रीपाक ग्वल ५ दलवतया सालिदेवा १ थनेत सल्हुज चाबुपीक १ यावाकाली पाथी

दानपति ७ म्हं दुगु आरतिस् च्वंगु

संबत १००२ मिति न स्क सावन सुदि १५ स श्री श्री भगवान यता जलभछि या माक्व दयकाव श्री ३ भगवान यात प्रिति भाजपति या तिरिछगरछीमि काय श्री पुनजोनि या तिरिचिनानी या पुत्री नानी थकुं पुत्र पुत्री सुभः ।।

वरतःलय् आगंमय्

ने.सं. १११६ पोहेलागा : नवमी परदशमी श्री कुमारीया मुर्ति नागबहाल कुतिबहालया हर्षवीर शाक्यजु तया बिज्यागु जुल ।

सन्दर्भ ग्रन्थ

१) बज्राचार्य रत्नराज – क्वाबाहाःया वंशावली, मंगलरत्न शाक्य (जेठा) कुटिहाः, नागवहाः, यल, ने.सं. १११३

२) शाक्य धर्मरत्न – हिरण्यवर्ण महाविहारया संक्षिप्त परिचय, हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समिति, यल, ने.सं १११२

३) बज्राचार्य, शास्त्रा सद्धर्मराज – बुद्धधर्म संघ दुजःपिं, काजुमि योसि जाकि, जापान, विसस. २०५८

४) श्रेष्ठ, वैद्य रेवतिरमानन्द – प्राचिन नेपालया जुयावं खँ "थौकन्हे" प्रशाशन, असन, त्यौड, यँ, ने.सं. ११११

५) शाक्य, हेमराज – हल्हने सम्यक् इतिहास व थवया ज्याभ्वः, बेखारत्न शाक्य, भम्सीखेल, ललितपुर, वि.सं. २०४८

६) चालिसे पुष्पराज – नेपालको पुरानो इतिहास र सभ्यता, रत्न पुस्तक मण्डार, काठमाण्डौ, वि.सं. २०४८

७) बज्राचार्य धनबज्र – लिच्छवी कालको अभिलेख, किर्तिपुर, नेपाल तथा एसियाली अध्ययन केन्द्र, २०३०

८) ए शर्ट हिष्ट्रि अफ बुद्धिजम

९) शाक्य लोकरत्न – स्वर्ण जयन्ती स्मारिका, हिरण्यवर्ण महाविहार सुधार समिति ने.सं. ११२५ सम्पादक समिति

१०) बज्राचार्य प्रकाश – बौद्ध दर्पण, बुद्ध जयन्ति समारोह समिति, आनन्दकुटी, श्रीघः विहार, धर्मकिर्ति प्रकाशन, धर्मकिर्ति विहार, वि.सं. २०५३

११) बज्राचार्य भद्ररत्न – हिरण्यवर्ण महाविहार शिर्षक शोध ग्रन्थ

१२) जोशी सत्यमोहन – अष्ट साहसिका प्रज्ञापारमिता, लोक साहित्य परिषद् ११/४८, बखुंबहाः, यल

१३) बज्राचार्य हेराकाजी – यलया बौद्ध विहार सक्षिप्त परिचय, बौद्ध विहार संघ, ललितपुर, अक्षेश्वर महाविहार, पुल्चोक, ललितपुर, ने.सं. ११२१

१४) शाक्य हेमराज – श्री स्वयम्भू महाचैत्य, स्वयम्भू विकास मण्डल, स्वयम्भू, यँ, ने.सं. १०९८
१५) बज्राचार्य हेराकाजी – बुद्ध शासन रक्षक धर्मपाल श्री महाकाल, विश्वशान्ति दँ पौ, विश्वशान्ति पुस्तकालय, यल, बु.सं. २५४३
१६) शाक्य मिनबहादुर – सम्पादक, लोकाकिर्ति महाविहार, मतयाः स्मारिका, न्यकू जात्रा मत:या, संचालन मूल समिति, २०६१
१७) यशोधर महाविहार संघ छगू अध्ययन, २५३७ औं बुद्ध जयन्ति समारोह समिति, यशोधर महाविहार, बुबाहाः, यल
१८) स्वर्ण स्मारिका, स्वाँया पुन्हि, २५४५ औ बुद्ध जयन्ती मूल समाारोह समिति, श्री हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमाम संघ, यल। २०५८
१९) बज्राचार्य पं. विश्वबज्र – दशपारमिता स्थबिर आ:जुपिनि चर्य्या, चित्रबहादुर बज्राचार्य व परिवारया दुजःपिं सकलें, न्याखाचुक, यल। ने.सं. १११९
२०) बज्राचार्य हिराकाजी – नित्यस्नानाचर्न विधि पुस्तकम, सानुकाजी शाक्य हेरामैया शाक्य, ने.सं ११२२
२१) बज्राचार्य आदिवज्र – अग्निमठ व स्वर्णपुस्तकया संस्थापक दाजु किजा (धर्मोदय, कालिङपोङ २०३४) अंक १ पृ. ९, १०
२२) शाक्य लोकरत्न – पाटनको जगमदु पुखु र अशोक चैत्य (कान्तिपुर दैनिक, पुष १ गते २०५७)

हिरण्यवर्ण महाविहारया संरचना

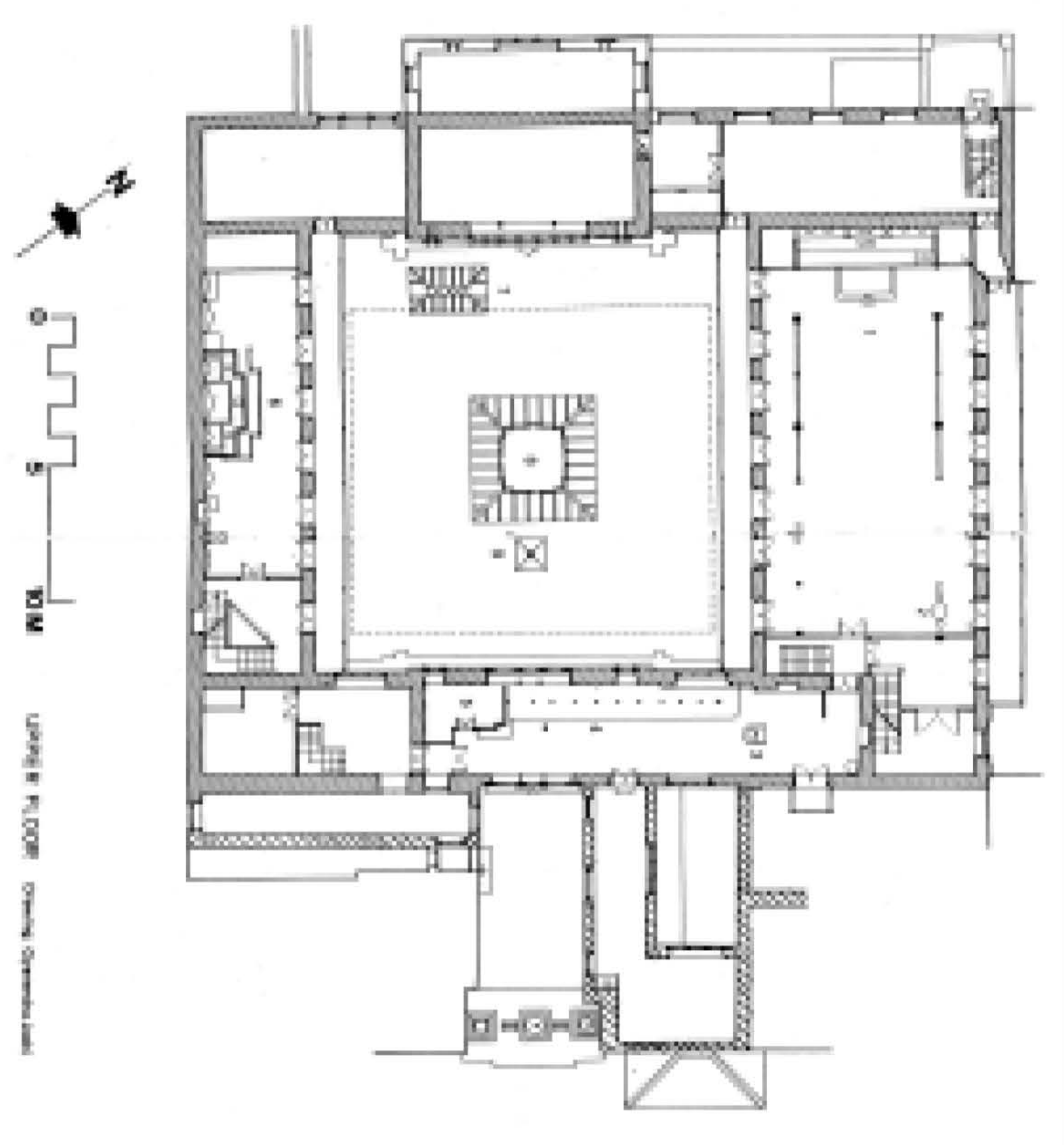

लोकरत्न शाक्य

जन्म:

ने.सं. १०८५ सिल्लाथ्व नवमी

(वि.सं. २०१९ माघ २० गते)

थायबाय्:

छावहाः, मूवहाः यल

फोन ल्याः

५५-२३११६

अध्ययन : गुरु पं. हेमराज शाक्यजुया शिष्य जुया विविध प्राचिन लिपि अध्ययन व बौद्ध संस्कृति अनुसन्धान ।

सेवा : ने.सं. ११०५ निसें ने.सं. ११३० तक थी थी संघ संस्थाय् लिपि स्यना वयागु ।

सल्लाहकार : लिपि थपू गुथि, यल ।

अभिनन्दन :

- शाक्यसिंह विहार, थैना, यल पाखें ने.सं. ११०८
- नवीन पुस्तकालय, गुजिवहाः, यल पाखें ने.सं. ११०७
- महाबौद्ध पुस्तकालय, ओकुबहाः, यल पाखें ने.सं. १११३
- अध्ययन मण्डल, बुबहाः, यल पाखें ने.सं. १११२
- मण्डः खलः, इन्जिनियरिङ्ग अध्ययन संस्थान, पुल्चोक क्याम्पस पाखें ने.सं. १११८
- विश्वशान्ति पुस्तकालय, न्याखाचुक, यल पाखें ने.सं. १११७
- आह्वान पुस्तकालय, न्याखाचुक, यल पाखें ने.सं. ११०९
- श्री प्रथम शील महाविहार, गुइत, यल पाखें ने.सं. १११४
- युवा पुस्तकालय, हःखा, यल पाखें ने.सं. १११६
- थ्रि स्तुपा युथ क्लब, ख्वायबही, यल पाखें ने.सं. १११६
- हिरण्य पुस्तकालय, इलांननि, यल पाखें ने.सं. १११९
- नेपाल संस्कृति एवं साहित्य संरक्षण तथा विकास समिति, वखुंबहाः, यल पाखें ने.सं. १११७

सुभाय पौ :

- हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाबाहाः, यल पाखें ने.सं. ११२७
- श्री वैशवर्ण महाविहार, गुजिवहाः, यल पाखें ने.सं. ११२१

ISBN 9937-2-5907-X